

Συνέδριο με αφορμή τα 100 χρόνια λειτουργίας της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Ε.Μ.Π.

Η Διδακτική της Αρχιτεκτονικής: αντικείμενα και προοπτικές

Παρασκευή 3 και Σάββατο 4 Νοεμβρίου 2017

Κτήριο Αβέρωφ Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π.

Διοργάνωση: Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π

Οργανωτική Επιτροπή

- Σ. Αυγερινού – Κολώνια, καθηγήτρια Τομέα II
- Β. Γκανιάτσας, καθηγητής Τομέα I
- Κ. Δεμίρη, καθηγήτρια Τομέα I
- Ειρ. Εφείσιου, καθηγήτρια Τομέα IV
- Ν. Μάρδα, καθηγήτρια Τομέα I
- Κ. Μωραΐτης, καθηγητής Τομέα III
- Σ. Σταυρίδης, καθηγητής Τομέα III

Επιστημονικές Επιτροπές Θεματικών Ενοτήτων

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός

- Α. Βοζάνη, αναπληρώτρια καθηγήτρια Τομέα III
- Λ. Κουτσουμπός, επίκουρος καθηγητής Τομέα I
- Ε. Κωνσταντινίδου, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα I
- Δ. Νικολάου, αναπληρώτρια καθηγήτρια Τομέα I
- Σ. Τσιράκη, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα I

Η πόλη και ο χώρος

- Γ. Θεοδωρά, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα II
- Σ. Λυκογιάννη, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα II
- Θ. Παγώνης, επίκουρος καθηγητής Τομέα II
- Κ. Σερράος, καθηγητής Τομέα II
- Ε. Χανιώτου, αναπληρώτρια καθηγήτρια Τομέα II

Η αρχιτεκτονική τεχνολογία

- Ε. Αλεξάνδρου, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα IV
- Μ. Κατσαρός, επίκουρος καθηγητής Τομέα IV
- Ανδρ. Μιλτιάδου, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα IV
- Α. Σταυρίδου, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα IV
- Ε. Τσακανίκα, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα IV

Ιστορία και Θεωρία

- Γ. Μαρίνου, καθηγήτρια Τομέα I
- Μ. Μικράκης, επίκουρος καθηγητής Τομέα I
- Ν. Μπελαβίλας, αναπληρωτής καθηγητής Τομέα II
- Ν.Ι. Τερζόγλου, επίκουρος καθηγητής Τομέα III
- Κ. Τσιαμπάος, επίκουρος καθηγητής Τομέα I

Η συμβολή των τεχνών

- Π. Βουτσινά, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα III
- Ι. Γρηγοριάδης, επίκουρος καθηγητής Τομέα III
- Γ. Γυπαράκης, επίκουρος καθηγητής Τομέα III
- Κ. Ντάφλος, επίκουρος καθηγητής Τομέα III
- Ν. Παππά, επίκουρη καθηγήτρια Τομέα III

Περιεχόμενα

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ	
Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός.....	11
Η πόλη & ο χώρος	43
Η αρχιτεκτονική τεχνολογία.....	57
Ιστορία & Θεωρία.....	71
Η συμβολή των τεχνών.....	89

Παρασκευή 3 Νοεμβρίου, 2017

10:00-10:30 Χαιρετισμοί

10:30-10:40 Διάλειμμα

10:40-11:55 Εισηγήσεις

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός

Αμφιθέατρο 002

Συντονισμός: **Δ. Νικολάου**

Δ. Πολυχρονόπουλος, Μ. Γρηγοριάδου, Η αρχιτεκτονική σύνθεση στη σχέση της με το τοπίο ως μέρος της παιδείας των αρχιτεκτόνων (σ.12)

Μ. Ανανιάδου, Αρχιτεκτονική τοπίου στο σχεδιασμό της πόλης. Η παράδοση της αρχιτεκτονικής ΑΠΘ (σ. 13)

Ν. Λέφα, Sarajevo: στιγμές εκτός πραγματικότητας (σ. 14)

Δ. Γιαννίσης, Ο σχεδιασμός ως πεδίο έρευνας - πόλη και σιδηρόδρομος. Η αρχιτεκτονική και τα μεγάλα τεχνικά έργα υποδομών. Θέματα σχεδιασμού στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών (σ. 14)

Κ. Μωραΐτης, Συνθετικές πρακτικές και επιστημικό 'τοπίο' (σ. 15)

Στ. Σταυρίδης, Πρακτικές της κατοίκησης και διδακτική του σχεδιασμού (σ.16)

11:55-12:15 Συζήτηση

12.15-12.35 Διάλειμμα

12.35-13.50 Εισηγήσεις

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός

Αμφιθέατρο 002

Συντονισμός: **Ρ. Λάββα**

Ν. Σκουτέλης, Στοχασμοί ενός οπισθοδρομικού (σ. 17)

Ν. Καλογήρου, Το νέο περιβάλλον της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης και η ταυτότητα του τμήματος Αρχιτεκτόνων του Α.Π.Θ.(σ.17)

Ιστορία & Θεωρία

Αμφιθέατρο 008

Συντονισμός: **Μ. Μικράκης**

Χρ.Σίνου, Ο πρώτος πολεοδομικός σχεδιασμός ως κοινωνική και πολιτική παρέμβαση: Ιππόδαμος ο Μιλήσιος (5ος αι. π.Χ.) (σ.72)

Σ. Ριζοπούλου, "...άσκηση ιχνηλασίας σε εκφωνηματικό πεδίο" (σ.72)

Α. Μαραγκού, Το μοντάζ, ο άτλας και το γλωσσάρι. Για μία διδακτική των εκθέσεων (σ. 73)

Κ. Κεβεντσίδης, Έννοιες του αρχιτεκτονικού χώρου μέσα από τις 'κινούμενες εικόνες' (σ. 74)

Β. Λιόλιου, Ιδεολογικές χρήσεις της Ιστορίας στη διδασκαλία του Πικιώνη για το 'ελληνικό τοπίο' (σ. 75)

Α. Κουβελά, Συνέργεια βιώσιμου σχεδιασμού και πολιτισμικής ταυτότητας (σ.76)

11:55-12:15 Συζήτηση

12.15-12.35 Διάλειμμα

Ιστορία & Θεωρία

Αμφιθέατρο 008

Συντονισμός: **Γ. Μαρίνου**

Μ. Μικράκης, Η σπουδή της αρχαιότητας στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση σήμερα (σ. 77)

Στ. Μαμαλούκος, Αιν. Οικονόμου, Εισαγωγή στην 'παραδοσιακή' αρχιτεκτονική των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας (σ.77)

N. Αναστασόπουλος, Η διδασκαλία της αρχιτεκτονικής και η πράξη σε μεταιχμακές εποχές (σ. 17)

N. Χαραλάμπους, Γ. Κυριαζής, Η πρόκληση της αλλαγής στο δομημένο περιβάλλον: επιπτώσεις και προοπτικές για την αρχιτεκτονική εκπαίδευση (σ. 18)

Ανδρ. Κούρκουλας, Γ. Παρμενίδης, Αρ. Βοζάνη, Ιφ. Μάρη, Μέθοδοι διδασκαλίας της μεταβολής (σ. 19)

Λ. Δήμα, Μοντέρνα παράδοση, αντίρροπες τάσεις και το μέλλον της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης στο Ε.Μ.Π. (σ. 20)

13.50-14.10 Συζήτηση

14.10-14.30 Διάλειμμα

14.30-15.45 Εισηγήσεις

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός

Αμφιθέατρο 002

Συντονισμός: **Λ. Κουτσουμπός**

Απ. Καλφόπουλος, Προς ένα νέο πρόγραμμα σπουδών (σ. 21)

Στ. Γυφτόπουλος, Σ. Κωτσόπουλος, Ρ. Λάββα, Ν. Μάρδα, Δ. Νικολάου, Αρχιτεκτονική εκπαίδευση και σχεδιασμός (σ.21)

Λ. Καρακώστα, Σ. Ριζοπούλου, ...διερεύνηση διαφορετικών 'εντατικών μεγεθών' σε 'εκτατικά δεδομένα'. μαθητής γ' λυκείου [ή υποψήφιος φοιτητής αρχιτεκτονικής] vs πρωτοετής φοιτητής αρχιτεκτονικής σχολής Ε.Μ.Π. [ή υποψήφιος αρχιτέκτονας] (σ. 22)

Κ. Κεβεντσίδης, Επανεντάσσοντας το parti στη διδακτική της αρχιτεκτονικής σύνθεσης (σ. 23)

Γ. Γιαννίσαρης, Ε. Κωνσταντινίδου, Ρ. Λάββα, Αρχιτεκτονική σύνθεση και αρχιτεκτονική κληρονομιά (σ. 24)

Αν. Τάντσης, Η ιστορία της αρχιτεκτονικής στις αρχιτεκτονικές σπουδές: μια συνεχής απολογία (σ. 78)

Αρ. Δημητρακόπουλος, Αναθεωρώντας, ανιστορώντας (σ. 79)

Δ. Χατζησάββα, Η ρευστή θέση της σύγχρονης αρχιτεκτονικής θεωρίας (σ. 79)

13.50-14.10 Συζήτηση

14.10-14.30 Διάλειμμα

Η πόλη & ο χώρος

Αμφιθέατρο 008

Συντονισμός: **Μ. Αγγελίδης**

Γ. Καυκαλός, Μαθαίνοντας (από) την πόλη: η μαθησιακή διάσταση της εξελικτικής συμβίωσης χώρου, σχεδιασμού και κοινωνίας (σ. 44)

Σ. Αυγερινού-Κολώνια, Γ. Θεοδωρά, Η ανάπτυξη και ο σχεδιασμός στην παιδεία των αρχιτεκτόνων: προσεγγίσεις και προοπτικές (σ. 45)

Μ. Μάρκου, Η πολεοδομία για αρχιτέκτονες: παραλλαγές σ' ένα βλέμμα (σ. 46)

Χ. Χριστοδούλου, Θ. Παγώνης, Προσεγγίσεις διδασκαλίας του αστικού σχεδιασμού μεταξύ design και planning: η εμπειρία στις σχολές αρχιτεκτονικής Θεσσαλονίκης και Αθήνας (σ. 46)

Ντ. Βαΐου, Π. Κουτρολίκου, Μ. Μαντουβάλου, Ειρ. Μίχα, Διδάσκοντας τη 'μελέτη της πόλης': διαγενεακές ανταλλαγές μεταξύ θεωρίας και συγκυρίας (σ.47)

Γ. Αγγελής, Μπ. Γιαννούτσου, Στ. Γυφτόπουλος, Σ. Τσιράκη, Διδακτικές συσχετίσεις (σ. 24)

15.45-16.05 Συζήτηση

16.05-16.25 Διάλειμμα

16.25-17.50 Εισηγήσεις

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός

Αμφιθέατρο 002

Συντονισμός: **Μ. Παπαβασιλείου**

Δ. Λουκόπουλος, Ο βαρυτικός χαρακτήρας της αρχιτεκτονικής σύνθεσης (σ. 25)

Ν. Κεφαλογιάννης, Διαδικασίες συγκρότησης της ταυτότητας στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και πιθανές μορφές διδασκαλίας τους (σ. 26)

Π. Μάντζου, Α. Κουταμάνης, Η απορία ως προϋπόθεση (σ. σ. 27)

Β. Γκανιάτσας, Η διδασκαλία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ως 'διόρθωση' θέματος: μια οντολογική προσέγγιση (σ. 28)

Κ. Δεμίρη, Αναλογίες: αρχιτεκτονική ιδέα-μουσική ιδέα (σ. 29)

Ηλ. Κωνσταντόπουλος, Κ. Γρίβας, Η διαδικασία κατασκευής του αρχιτεκτονικού concept (σ. 30)

Λ. Κουτσουμπός, Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός ως πράξη και οι θεωρίες του: το κουτί της Πανδώρας και η κρυμμένη φρόνηση (σ. 30)

17.50-18.10 Συζήτηση

18.10-18.30 Διάλειμμα

18.30-21.00 Ανοιχτή συζήτηση. Προεδρείο: παλαιοί Πρόεδροι και Κοσμήτορες της Σχολής

Ευ. Αθανασίου, Αλ. Αλεξοπούλου, Χ. Χριστοδούλου, Σ. Λαδά, 'Τόποι του ενδιαμέσου': συναρθρώσεις της αρχιτεκτονικής με την πολεοδομία (σ. 48)

15.45-16.05 Συζήτηση

16.05-16.25 Διάλειμμα

Η πόλη & ο χώρος

Αμφιθέατρο 008

Συντονισμός: **Κ. Σερράος**

Α. Δέφνερ, Όλα είναι πολιτισμός; Η συμβολή επιλεγμένων συστατικών στοιχείων του πολιτισμού στην πολεοδομία και ο ρόλος του KlausKunzmann (σ. 49)

Φ. Βαταβάλη, Λ. Τριάντης, Ο αστικός χώρος ως κοινωνικό προϊόν και η 'μελέτη της πόλης' στην διδακτική της αρχιτεκτονικής (σ.50)

Δ. Κανελλοπούλου, Κατοικώντας. Ανάμεσα (Living, Between). Σκέψεις και συζητήσεις για την αρχιτεκτονική του συλλογικού χώρου (σ. 51)

Αλ. Τζομπανάκης, Χαρτογραφώντας την πόλη χωρίς ιδιότητες (σ. 53)

Δ. Κατώτα, ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΚΤΗΣΕΙΣ, η αρχιτεκτονική του αιγιαλού (σ. 54)

Ν. Κεφαλογιάννης, Παράκτιος σχεδιασμός: στρατηγικές σχεδιασμού του παράκτιου χώρου και η διδασκαλία του σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο (σ.54).

Αρ. Δημητρακόπουλος, Ασύμπτωτοι τομείς ή συντμήσεις της αρχιτεκτονικής: παγιδεύσεις και ασυμβατότητες ενός τετελεσμένου εκπαιδευτικού διχασμού (σ. 55)

17.50-18.10 Συζήτηση

18.10-18.30 Διάλειμμα

Σάββατο 4 Νοεμβρίου, 2017

10.00-11.15 Παρουσίαση ζητημάτων διδακτικής της αρχιτεκτονικής από τους Προέδρους και Κοσμήτορες όλων των Τμημάτων και Σχολών Αρχιτεκτόνων της χώρας

11.15-11.35 Διάλειμμα

11.35-12.50 Εισηγήσεις

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός	Ιστορία & Θεωρία
Αμφιθέατρο 002 Συντονισμός: Ν.Μάρδα	Αμφιθέατρο 008 Συντονισμός: Ν. Μπελαβίλας
Σ. Βυζοβίτη , Εν-πλοκή με το πραγματικό (σ.31) Σπ. Παπαδημητρίου , Οι αρχιτέκτονες των ακροδακτύλων. Η σχεδιαστική διαδικασία ως η δημιουργική μοντελοποίηση δυναμικών πληροφοριακών μοντέλων (σ. 32) Σπ. Παπαδόπουλος , Η αναδυόμενη υπόσχεση: Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός και ηλεκτρονικά παιχνίδια (σ. 33) Σ. Γιαννούδης, Α. Πετειναρέλης , Παραμετρικά μοντέλα και αλγοριθμική σκέψη σε ειδικά μαθήματα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού (σ. 34) Στ. Βεργόπουλος , Σχεδιαστικές προθέσεις και γεννητικές διαδικασίες σχεδιασμού (σ.35) Αθ. Ζαγορίσιος , Ισομορφισμοί. Προς μια πρακτική προσέγγιση της 'φιλοσοφίας του σχεδιασμού' (σ. 36)	Β. Πετρίδου , Ιστορίες της εισαγωγής (σ. 80) Β. Κολώνας , Αρχιτέκτονες του 20ου αιώνα και 'geniusloci' (σ. 81) Π. Λέφας , Μια ουσιαστική ιστορία της αρχιτεκτονικής; (σ. 81) Κ. Τσιαμπάος , 5 προτάσεις για την διδασκαλία της ιστορίας και θεωρίας της αρχιτεκτονικής σήμερα (σ. 82) Α. Γιακουμακάτος , Ιστορία, ουτοπία και αρχιτεκτονική (σ. 82) Π. Τουρνικιώτης , Από την κριτική θεώρηση του παρελθόντος στη διεπιστημονική συγκρότηση στρατηγικών σχεδιασμού (σ. 83)
12.50-13.10 Συζήτηση	12.50-13.10 Συζήτηση
13.10-13.30 Διάλειμμα	13.10-13.30 Διάλειμμα
13.30-14.20 Εισηγήσεις	

Ιστορία & Θεωρία	Η συμβολή των τεχνών
Αμφιθέατρο 002 Συντονισμός: Ι. Ν. Τερζόγλου	Αμφιθέατρο 008 Συντονισμός: Κ. Ντάφλος
Π. Φωκαΐδης, Λ. Δήμα , Κενά και αντιφάσεις στη διδασκαλία της ιστορίας του μοντέρνου: 'πλέγματα' αρχιτεκτονικής και πόλης στο έργο του Δεσποτόπουλου και του Δοξιάδη (σ. 84)	Μ. Σαντοριναίος , Αρχιτεκτονική Ε..Μ.Π. και Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών μια ιδιότυπη σχέση: το πείραμα του διεπιστημονικού μεταπτυχιακού 'Τέχνη και εικονική πραγματικότητα' (σ. 90)

Μ. Χαριτωνίδου, Ορίζοντες και κατευθύνσεις της διδασκαλίας της ιστορίας και της θεωρίας της αρχιτεκτονικής: προκλήσεις αναδιάρθρωσης στο σύγχρονο παγκόσμιο πλαίσιο (σ.85)

Μ.Α. Κωσταροπούλου, CURRICULUM: Μια προγραμματική για την μετάδοση της αρχιτεκτονικής γνώσης (σ. 86)

Χ.Γ. Κρητικός, Η ανάγκη της ουμανιστικής προσέγγισης της ιστορίας και θεωρίας της αρχιτεκτονικής και της τέχνης στην εποχή της πληροφορίας και της επέλασης του post-truth (σ. 87)

14.20-14.40 Συζήτηση

14.40-15.00 Διάλειμμα

15.00-16.15 Εισηγήσεις

Η συμβολή των τεχνών

Αμφιθέατρο 002

Συντονισμός: **Γ. Γρηγοριάδης**

Π. Κούρος, Η εκπαίδευση της τέχνης στο διευρυμένο πεδίο δυνατότητας δράσης της αρχιτεκτονικής (σ. 93)

Ν. Καλαρά, Αποχαρτογραφήσεις (σ. 94)

Β. Μπούζας, Τοπιογραφίες (σ. 95)

Κ. Ντάφλος, Πρακτικές τέχνης ως αυτόνομα πεδία διδασκαλίας στην αρχιτεκτονική, πέρα από την αυτονομία της τέχνης (σ. 96)

Ν. Κουρνιατής, Ψευδαίσθηση και γεωμετρικοί νόμοι στην εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων (σ. 97)

Στ. Αλιφραγκής, Η αρχιτεκτονική της κινούμενης εικόνας: φιλικές ανακατασκευές του χώρου στην εκπαιδευτική διαδικασία (σ. 97)

16.15-16.35 Συζήτηση

16.35-16.55 Διάλειμμα

Β. Ξένου, Η διαδικασία αποδόμησης των μηχανισμών αναπαράστασης ως εργαλείο για την κατάδειξη των κοινών τόπων μεταξύ αρχιτεκτονικής και πλαστικών τεχνών (σ. 90)

Π. Δραγώνας, Σκαρώνοντας αφηγήσεις: κινηματογράφος, χώρος και αρχιτεκτονική διδασκαλία (σ. 91)

Γ. Μελανίτης, Μη-μετρήσιμα μεγέθη στον δημόσιο και πολιτικό χώρο, η τυχαιότητα και η κατανομή πολιτών στο αρχιτεκτονικό πλέγμα (σ. 92)

14.20-14.40 Συζήτηση

14.40-15.00 Διάλειμμα

Η αρχιτεκτονική τεχνολογία

Αμφιθέατρο 008

Συντονισμός: **Η. Ζαχαρόπουλος**

Αικ. Λιάπη, Αρχιτεκτονική τεχνολογία και καινοτομία: αναζητώντας εργαλεία προσέγγισης στην διδακτική πράξη (σ. 58)

Μ. Βροντίση, Αρχιτεκτονικές κατασκευές σε πραγματική κλίμακα: 2005-2015, η εμπειρία μιας δεκαετίας (σ. 58)

Εμ. Βερμισσώ, Η απώλεια αίσθησης ελέγχου σε 'bottom-up' μεθοδολογίες (σ. 60)

Δ. Ψυχογιός, Αθ. Σταυρίδου, Ανοιχτή κοινότητα γνώσης οικοδομικής τεχνολογίας (σ. 61)

Δ. Αντωνίου, Εργαστήρια και αρχιτεκτονική παιδεία: το παράδειγμα του εργαστηρίου 'Κένυα' (σ. 61)

Ειρ. Εφesiού, Κ. Καραδήμας, Έρευνα και διδασκαλία αρχιτεκτονικής τεχνολογίας στην Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π. Διαχρονική πορεία - σύγχρονοι προβληματισμοί (σ. 62)

16.15-16.35 Συζήτηση

16.35-16.55 Διάλειμμα

16.55-18.20 Εισηγήσεις

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός	Η αρχιτεκτονική τεχνολογία
Αμφιθέατρο 002 Συντονισμός: Ν. Αναστασόπουλος	Αμφιθέατρο 008 Συντονισμός: Κ. Καραδήμας
Κ. Ιωαννίδης , Scotomata: το αρνητικό Παράδειγμα του Σχεδιασμού ως αντεστραμμένη αφήγηση (επαν)εγγραφής της αρχιτεκτονικής (σ. 36) Αρ. Δημητρακόπουλος , Αναστρέφοντας στερεότυπα, ακυρώνοντας το συμβατικό (σ. 37) Ε. Δόβα, Α. Σιβιτανίδου, Τζ. Τζώρτζη , Τρία εργαστήρια σχεδιασμού/ κατασκευής: πειράματα και εμπειρίες (σ. 38) Χρ. Ιωάννου, Χρ. Παπαστεργίου , 'AWorkshopfor...'. Το 'παιχνίδι ρόλων' και η αναζήτηση του φανταστικού χρήστη στο εργαστήριο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού (σ. 39). Κ. Γρίβας, Κ. Δασκαλάκης, Δ. Κατσώτα, Π. Μπαμπασίκας, Αγ. Πρωίμου, Ν. Σμυρλής, Αλ. Στράτου , Προς πολλές νέες αρχιτεκτονικές κατευθύνσεις...(σ. 40) Γ. Χατζηχρίστου , Το αστικό γλέντι (σ. 41) Ν. Μάρδα, Π. Κουτρολίκου, Ο. Ιωάννου , Παιδαγωγικές διεπιστημονικές προσεγγίσεις για την ανάπλαση του Ελαιώνα: εμπλέκοντας τους φοιτητές σε έρευνα εντός πεδίου για τη χαρτογράφηση των κρυφών αστικών τοπίων (σ. 41)	Κλ. Αξαρλή , Είναι χρήσιμη η γνώση των 'αρχών του περιβαλλοντικού σχεδιασμού' για τους αρχιτέκτονες; (σ. 63) Ελ. Αλεξάνδρου , Εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων και περιβαλλοντικές προκλήσεις (σ. 63) Κ. Αδαμάκης , Ιστορικά δομικά συστήματα και βιώσιμος σχεδιασμός στη διδακτική της τεχνολογίας των κατασκευών (σ. 64) Α. Πρέπης, Ι. Σιναμίδης , Τα ιστορικά δομικά συστήματα ως εργαλείο στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση (σ. 65) Μ. Αρακαδάκη, Μ. Δούση, Σ. Λεφάκη, Μ. Νομικός, Σ. Κωτσόπουλος, Ο ανασχεδιασμός της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ως απαραίτητη προσέγγιση στην εκπαίδευση του αρχιτέκτονα (σ. 66) Ν. Παπαμανώλης , Η δομική φυσική ως αντικείμενο σπουδών αρχιτεκτονικής (σ. 67) Α. Μιλτιάδου-Fezans , Η δομική μηχανική με το βλέμμα στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό (σ. 68)
18.20-18.40 Συζήτηση 18.40-19.00 Διάλειμμα	18.20-18.40 Συζήτηση 18.40-19.00 Διάλειμμα

19.00-20.30 Στρογγυλό τραπέζι συντονιστών

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός

Εικόνα από σπουδαστική εργασία: Ο. Δασκαλάκη

Η αρχιτεκτονική σύνθεση στη σχέση της με το τοπίο ως μέρος της παιδείας των αρχιτεκτόνων

Δημήτρης Πολυχρονόπουλος, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Δ.Π.Θ.

Μαρία Γρηγοριάδου, Συμβασιούχος διδάσκουσα, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Δ.Π.Θ.

Η υποστήριξη θέσεων που αφορούν στο εγχείρημα μιας διδασκαλίας του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού που επίμονα εμβαθύνει στη σχέση του έργου με τον τόπο και τοπίο δεν είναι κάτι καινούργιο, καθώς συναντάται ήδη στο έργο σημαντικών αρχιτεκτόνων που έχουν προηγηθεί. Αλλά το πλαίσιο αυτού του προβληματισμού βρίσκεται διαρκώς μπροστά στην ανάγκη μιας ανανέωσης που τίθεται ξανά, μέσα στις νέες συνθήκες ενός παρόντα χρόνου.

Η αντίληψη του τοπίου σύμφωνα με G. Simmel, προϋποθέτει μια αναδόμηση της φύσης μέσω του ανθρώπινου βλέμματος, το οποίο την κατατέμνει και αναδιαμορφώνει σε ξεχωριστά τμήματα, αποσπασμένων ενοτήτων. Η διεργασία αυτή είναι μια «ελεύθερη» απολαμβάνουσα θεώρηση του υποκειμένου (J. Ritter), που καθορίζεται από το πολιτισμικό πλαίσιο, ενώ η μνήμη και οι νοητικές αναπαραστάσεις έχουν συσχετιστεί επανειλημμένα με την «κατασκευή» τοπίων (Cf. Boyer, M. Halbwachs).

Οι τρεις αυτές συνθήκες υπαινίσσονται την ανάγκη μιας ευρύτερης προσέγγισης της αρχιτεκτονικής σύνθεσης στη σχέση της με το τοπίο ως μέρος της παιδείας των αρχιτεκτόνων.

Σε αυτή τη θεώρηση διαφαίνεται μια σημαντική συμβολή του τοπίου στον προσδιορισμό του αντικειμένου της αρχιτεκτονικής σύνθεσης καθώς το έργο αντιμετωπίζεται σαν ένας μετασηματισμός αυτού που υπάρχει από πριν (τόπος). Πρόκειται για ένα διπλό ερώτημα που η κατασκευή του συναντάται ήδη στο ξεκίνημα των μαθημάτων αρχιτεκτονικής σύνθεσης και ακολουθεί στην πορεία των σπουδών παίρνοντας πολλές ερμηνείες και απαντήσεις.

Είναι η αρχιτεκτονική σύνθεση, αυτή που προσαρμόζεται στον τόπο; ή επειδή και ο τόπος προσλαμβάνει, δέχεται μια νέα μορφή, αυτό μπορεί να σημαίνει ότι σε κάθε περίπτωση που πραγματοποιούμε μια αρχιτεκτονική, σχεδιάζουμε και τον τόπο της, αποδεχόμενοι, ότι ένας τόπος μπορεί να γεννηθεί από την ίδια την παρέμβαση σε αυτόν (Heidegger).

Και ακόμη, ποιοι είναι εκείνοι οι τρόποι και τα εργαλεία με τα οποία θα μπορούσε να προταθεί μια εξάσκηση και “εκπαίδευση” του βλέμματος που θα κινηθεί πέρα από την γοητεία του τοπίου, επιχειρώντας μια βαθύτερη κατανόηση, καθώς τότε αυτό περισσότερο και από το να υποδεικνύει ή να εμπνέει την αρχιτεκτονική πράξη, διδάσκει, απαιτεί και ορισμένες φορές επιβάλλει μια θέση (Α. Κωνσταντινίδης).

Σε κάθε περίπτωση το κυρίαρχο στοιχείο για τον τόπο της αρχιτεκτονικής σύνθεσης δεν είναι οι φυσικές συνθήκες και η περιγραφή τους αλλά τα ίδια τα πράγματα και οι σχέσεις τους που τον καθορίζουν. Για αυτό και στην αρχιτεκτονική σύνθεση ο τόπος αποκτά σταδιακά τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά του μέσα από το γεγονός ότι πρόκειται να κατοικηθεί.

Η εισήγηση αναπτύσσεται σε δύο μέρη και στο δεύτερο παρουσιάζεται το μεθοδολογικό πλαίσιο και οι προβληματισμοί που έχουν αναπτυχθεί μέσα σε μια δεκαετία σε μαθήματα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού με έμφαση στη σχέση της αρχιτεκτονικής σύνθεσης με το τοπίο. Εκτεταμένη αναφορά θα γίνει για το μάθημα ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ 9B (Αρχιτεκτονική και τοπίο).

Ιδιαίτερο αντικείμενο του μαθήματος αποτελεί η πολύπλευρη αντιμετώπιση της φυσιογνωμίας του τοπίου και των ορίων ανάμεσα σε “φυσικό” και “τεχνητό” στη διάρκεια του σχεδιασμού. Οι φοιτητές καλούνται να επεξεργαστούν εναλλακτικές σχέσεις εγκαταστάσεων Τουρισμού και Φιλοξενίας μέσα το ιδιαίτερο περιβάλλον τους.

Στο συνθετικό θέμα έχει ιδιαίτερη σημασία η προσπάθεια ανίχνευσης της μοναδικότητας του επιλεγμένων τόπων, στους οποίους πρόκειται να αναπτυχθούν σύνθετα προγράμματα γενικών ή ειδικών μορφών Τουρισμού (πχ υδροθεραπείες με αξιοποίηση φυσικών ιαματικών πηγών κλπ) σε συνδυασμό με χώρους φιλοξενίας και αναψυχής που συνοδεύουν αυτές τις εγκαταστάσεις.

Παρά το ισχυρό εννοιολογικό υπόβαθρο που προσφέρει ο τόπος μέσα από την αρχική ερμηνεία του, η ίδια η παρέμβαση σε αυτόν είναι δυνατό να ανατρέψει ή να προεκτείνει νοηματικά το περιεχόμενό του κατά την ανάπτυξη διαφορετικών σταδίων της αρχιτεκτονικής σύνθεσης.

.....

Αρχιτεκτονική τοπίου στο σχεδιασμό του χώρου της πόλης - Η παράδοση της Αρχιτεκτονικής Α.Π.Θ.

Μαίρη Ανανιάδου – Τζημοπούλου, Ομότιμη Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ.,
anani@arch.auth.gr.

Η αρχιτεκτονική τοπίου διδάσκεται στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από το 1974. Πρωτοεισήχθη στις Ελληνικές πανεπιστημιακές σχολές Αρχιτεκτονικής και συνέβαλε πρώιμα στη χάραξη νέου πνεύματος στον ξεχασμένο έως τότε σχεδιασμό του χώρου και τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Αυτό σύγχρονα απολαμβάνουμε και στην ανάπτυξη άλλων, παράλληλα νέων κλάδων που ασχολούνται με το περιβάλλον και την έμφαση που στις μέρες μας πια αποδίδεται στην οικολογική, αισθητική και πολιτιστική του υποβάθμιση.

Ως μια Αρχιτεκτονική, έτσι και αυτή της Αρχιτεκτονικής Τοπίου, διδάχθηκε ως ύψιστα συνθετικός και εφαρμοσμένος κλάδος που ούτως ή άλλως είναι. Επικεντρωμένα στον αστικό κυρίως χώρο, ως εκ της άμεσης χρησιμότητας στις σπουδές του Αρχιτέκτονα στην Ελλάδα, προτείναμε και υποστηρίξαμε τη σύνθετη και σφαιρική, κοινωνικο-οικολογική και αντιληπτική προσέγγιση στο σχεδιασμό του χώρου, συμβάλλοντας στην καταξίωση μιας αρχιτεκτονικής αστικού τοπίου που στον τόπο μας αλλά και διεθνώς τροφοδότησε πολλά άλλα σύγχρονα ρεύματα όπως π.χ. και αυτό της λεγόμενης πολεοδομίας τοπίου.

Τα εργαστηριακά μαθήματα σχεδιασμού τοπίου συνέβαλλαν στη δημιουργική παρέμβαση και στο σχεδιασμό, διαμόρφωση πλατειών, πεζοδρομίων, πάρκων και ακαλύπτων, δικτυώσεις και πλέγματα στον αστικό ιστό. Αλλά και την ανάκτηση συνολικά του τοπίου της πόλης ή υποβαθμισμένων περιοχών όπως brownfields, υπολειμματικούς χώρους ή σκωριτοπία, φυσικά υπολείμματα ή ίχνη, όπως π.χ. ρέματα και ενδιάμεσους χώρους, χώρους εκμετάλλευσης φυσικού πλούτου, ορυχεία, μεταλλεία, πρώην στρατόπεδα, ακόμη τοπία προστασίας και ανάδειξης, φυσικά ή πολιτισμικά, όπως δελταϊκά.

Τη δυναμική του διευρυμένου αντικειμένου της Αρχιτεκτονικής Τοπίου γενικότερα που απαιτεί ειδικές γνώσεις και βασικές σπουδές σε πεδία που η αρχιτεκτονική εκπαίδευση δεν περιλαμβάνει στο πρόγραμμά της, καλύπτει από το 2003 το Διατμηματικό (Αρχιτεκτονικής και Γεωπονίας) Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Αρχιτεκτονική Τοπίου που βρίσκεται στη διοικητική υποστήριξη του Τμήματος Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνικής Σχολής, ΑΠΘ.

Στην εισήγηση υποστηρίζεται μέσα από την ως άνω πολύχρονη εμπειρία ότι είναι σημαντική και απαραίτητη η διδακτική της Αρχιτεκτονικής Τοπίου στην Αρχιτεκτονική.

Είναι ιδιαίτερος ο ρόλος που μαθήματα Αρχιτεκτονικής Τοπίου παίζουν στην παιδεία του Αρχιτέκτονα. Τόσο ως προς την εφαρμογή για το σχεδιασμό του χώρου και τοπίου της πόλης, όσο και ως προς την ίδια την Αρχιτεκτονική, ως παρέμβαση στο περιβάλλον και στη διαμόρφωση περιβάλλοντος.

Ειδικότερα στις μέρες μας που πολλή συζήτηση γίνεται για τα grosscapes, τα δίκτυα πρασίνου και τις πράσινες υποδομές, τον αειφόρο και βιώσιμο αστικό σχεδιασμό, τις resilient πόλεις και περιβάλλοντα, την πολεοδομία τοπίου. Οι έννοιες και προσεγγίσεις αυτές έλκουν την καταγωγή από τον οικολογικό σχεδιασμό και από την αρχιτεκτονική τοπίου που τον εφαρμόζει από τον αρχιτέκτονα τοπίου Mc Harg και εντεύθεν, συνθετότερα όμως και σφαιρικά.

Αιτιολογείται βιβλιογραφικά και με παραδείγματα γιατί, όχι μόνο στις σπουδές του αρχιτέκτονα, αλλά και γενικότερα στις σύγχρονες εφαρμογές, κυριαρχεί ο όρος αρχιτεκτονική του

αστικού τοπίου, έναντι αυτού της πολεοδομίας τοπίου. Και τονίζεται πλην όλων των παραπάνω ο καθοριστικός ρόλος που μαθήματα Αρχιτεκτονικής Τοπίου παίζουν στην παιδεία του Αρχιτέκτονα:

Καθώς δεν υπάρχει έργο επί της γης που δεν σχεδιάζεται σε κάποιο τοπίο, καθώς κανένα τοπίο δεν είναι ίδιο με ένα άλλο, καθώς το τοπίο είναι καθρέφτης ιστορίας φυσικής και πολιτισμικής, καθώς αναγνωρίζουμε ότι έργα αρχιτεκτονικής τοπίου οφείλουν επίσης να σχεδιάζονται ως έργα τέχνης και πολιτισμού, σε μια τέτοια κατεύθυνση τα μαθήματα Αρχιτεκτονικής Τοπίου συμβάλλουν ουσιαστικά στην ανάπτυξη προσωπικής αντίληψης, αρχιτεκτονικής άποψης, στάσης και χαρακτήρα, συμβάλλουν στη συνθετική και δημιουργική ικανότητα των νέων Αρχιτεκτόνων. Ιδιαίτερα στις Ελληνικές συνθήκες που εκείνοι θα συνεχίσουν να οραματίζονται και να διαμορφώνουν τον κόσμο μας.

Sarajevo: Στιγμές εκτός πραγματικότητας

Νόρα Λέφα, Διδάσκουσα επί συμβάσει, Πανεπιστήμιο Sarajevo, nora_arch@yahoo.gr.

Η ανακοίνωση παρουσιάζει τον τρόπο δουλειάς στο μάθημα επιλογής Τρισδιάστατη Οπτικοποίηση της Αρχιτεκτονικής και Εικονικός Χώρος, στους τριτοετείς φοιτητές της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου του Σαράγιεβο το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2016-17.

Κεντρικό ζητούμενο του μαθήματος ήταν οι φοιτητές να βιώσουν τον χώρο με έναν τρόπο διαφορετικό από τον συνηθισμένο: με εργαλεία όπως ο φόβος, η νοσταλγία, η χειραγώγηση της αίσθησης του χρόνου, να αφεθούνε στις «παύσεις» της πόλης, στις άρατες στάσεις της, να μπουνε στους ποικίλους κόσμους που αυτή προσφέρει, χωρίς όμως να αποκόπτονται από την ροή της Η εμπειρία συμπυκνώνεται σε αυτές τις οριακές στιγμές και αφήνει να αναδειχθεί ο διττός χαρακτήρας της πόλης, ένας χαρακτήρας που κινείται συνεχώς ανάμεσα στο πραγματικό και το μη πραγματικό, ανάμεσα σε αυτό που μπορούμε να αγγίξουμε με τα χέρια μας και σε αυτό που μπορούμε να δούμε με τη φαντασία μας.

Η καταγραφή των στιγμών αυτών αποτέλεσε την πρώτη ύλη πάνω στην οποία δούλεψαν οι φοιτητές, μετασχηματίζοντας την ένταση, το βίωμα σε αρχιτεκτονικές μορφές, με ποικίλα μέσα από σκίτσα με το χέρι έως προγράμματα όπως το Maya, το Blender, και το Unity. Οι αποσπασματικές αυτές αναπαραστάσεις της πόλης δημιούργησαν ένα νέο χάρτη του Σαράγεβο, με τίτλο Fragments of Sarajevo.

Ο Σχεδιασμός ως πεδίο έρευνας - Πόλη και σιδηρόδρομος. Η αρχιτεκτονική και τα μεγάλα τεχνικά έργα υποδομών. Θέματα σχεδιασμού στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών.

Δημήτρης Γιαννίσης, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πατρών, dgiannis@upatras.gr.

Τις μέρες μας έχει αμφισβητηθεί η αρχιτεκτονική και κατά συνέπεια ο ρόλος του αρχιτέκτονα για το ρόλο που διαδραματίζουν στη σημερινή πόλη. Είναι κοινώς αποδεκτό, πως η αρχιτεκτονική είναι θεμελιώδες συστατικό της ιστορίας, του πολιτισμού και της ζωής κάθε τόπου. Πέρα από την αναγνώριση της αρχιτεκτονικής για τη δημιουργία και το σχεδιασμό ποικίλων δομημένων περιβαλλόντων, εξερευνούμε την αξία της αρχιτεκτονικής ως παράγοντα αλλαγών και μετασχηματισμών των σύγχρονων πόλεων. Η εμπλοκή της αρχιτεκτονικής στον προγραμματισμό και σχεδιασμό επεμβάσεων μεγάλης κλίμακας, ενεργοποιεί τον κοινωνικό χώρο και δύναται να τον μεταμορφώσει δημιουργώντας νέες παραστάσεις και γεγονότα στη πόλη. Μέσα από το studio

επιχειρούμε να μελετήσουμε τις προβληματικές συνθήκες που δημιουργούνται στις πόλεις λόγω της υπέρμετρης εξάπλωσης των τεχνολογικών δικτύων (επικοινωνιών, μεταφορών κλπ), ως τα πλέον βασικά συστατικά στην διάταξη και ανάπτυξη των πόλεων. Υπερτοπικά κυκλοφοριακά δίκτυα χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες πόλεις, με τα τρένα να είναι ένα από τα βασικότερα μέσα μεταφοράς στην παγκοσμιοποιημένη Ευρώπη. Ο σταθμός τρένων με τη πολύσημη φύση του γίνεται αναπόσπαστο μέρος της πόλης και για εμάς μια αρχιτεκτονική πρόκληση. Επιλέγουμε αστικούς χώρους και προγράμματα που αντιπαρατίθενται στις παραδοσιακές αντιλήψεις για το δημόσιο χώρο και απαιτούν την διερεύνηση νέων μηχανισμών διασύνδεσης με την αρχιτεκτονική.

Το θέμα ασχολείται με τους σημαντικότερους εναπομείναντες δημόσιους χώρους της πόλης. Στα πλαίσια των μαθημάτων φοιτητές/τριες εξετάζουν, διερευνούν και προτείνουν συνδυαστικές λύσεις για τη δημιουργία ενός σιδηροδρομικού σταθμού στη Πάτρα που να ενεργοποιεί τη σχέση της πόλης με τα όρια της και να αξιοποιεί τις δυνατότητες ενός σταθμού ως δημόσιο χώρο. Το στούντιο ξεκινάει με μια προσπάθεια ανασκόπησης, έρευνας και ανάλυσης σχετικά με το θέμα των ιστορικών και σύγχρονων σταθμών και των σχετικών χωρικών τυπολογιών. Ακολουθεί έρευνα και αρχιτεκτονική παρατήρηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ως βασικά συστατικά της διαδικασίας σχεδιασμού και ορίζονται παράμετροι που προέρχονται από την κοινωνική ζωή, τις χρήσεις, την παράδοση την οικονομία και την οικολογία κλπ. Με την έναρξη της δημιουργικής σχεδιαστικής φάσης, οι συμμετέχοντες καλούνται να ορίσουν το βασικό πλαίσιο και τις πιθανές στρατηγικές που ενδιαφέρουν κάθε έργο. Έμφαση δίνεται στην αυστηρή ανάπτυξη των ερευνών σε όλη τη διάρκεια του σχεδιασμού, μέσω μιας επαναληπτικής διαδικασίας και το διάλογο που επιχειρεί να ερμηνεύσει τις λογικές και τις επιπτώσεις σε πολλαπλές κλίμακες.

Το έργο του σχεδιασμού, αναδιατυπώνει αυτού που λέμε αρχιτεκτονικό πρόβλημα. Ο στόχος του στούντιο είναι να δημιουργήσει μια πλατφόρμα ανταλλαγής ιδεών και σκέψεων, όπου οι σπουδαστές μπορούν να μάθουν να προβλέπουν και να προκαθορίζουν τις κοινωνικές συμπεριφορές μέσα στο δημόσιο αστικό χώρο. Ανακαλύπτοντας τα δίκτυα ως κοινότητες και δημόσιες οντότητες που συνδέονται βαθιά με την καθημερινή ζωή του πολίτη, θα μπορέσουμε να επεκτείνουμε την αξία του σχεδιασμού πέρα από την υλική του φύση. Είναι μια πρόσκληση να επεκταθούν τα όρια της αρχιτεκτονικής μελέτης από τις κοινές πρακτικές της κατασκευής, της λειτουργίας ή της αισθητικής σε μεθοδολογίες ικανές να διερευνήσουν νέες μορφές χρήσης και νέους τύπους χώρων.

Συνθετικές πρακτικές και επιστημικό 'τοπίο'

Κωνσταντίνος Μωραΐτης, Καθηγητής, Ε.Μ.Π., mor@arsisarc.gr

Ας ξεκινήσουμε από την περιγραφή της καθοριστικής σημασίας που διαθέτει η κτηριακή σύνθεση, για την ιστορική συγκρότηση και τη διδακτική προσέγγιση άλλων περιοχών χωρικής σύνθεσης, όπως του αστικού σχεδιασμού και της αρχιτεκτονικής τοπίου. Ας οδηγηθούμε, στη συνέχεια, σε μια σειρά επιστημολογικές και επιστημικές διαπιστώσεις που παραπέμπουν στον Michel Foucault, τον Gaston Bachelard, τον Louis Althusser. Σύμφωνα με τις υποδείξεις τους, επιστημονικές προσεγγίσεις καθοριστικές για τα χαρακτηριστικά μιας ιστορικής περιόδου, δεν είναι ανεξάρτητες από τα γενικότερα πολιτισμικά συμφραζόμενα. Επηρεάζονται από αυτά και τα επηρεάζουν, ενώ ανεξάρτητες δεν είναι ούτε από το πολιτικό πλαίσιο, τις πολιτικές ανακατατάξεις και τα πολιτικά ήθη των περιόδων. Επιπλέον, αυτό το συνολικό πεδίο αλληλοεπιδράσεων, των επιμέρους περιοχών του πολιτισμού, δεν είναι βέβαια ανεξάρτητο από τα εκφραστικά μέσα και τις εκφραστικές επιδόσεις των κοινωνιών.

Με ακόμη ισχυρότερη διατύπωση, μπορούμε να ισχυριστούμε πως το κτηριακό συνθετικό πρότυπο εμφανίζεται επί αιώνες, γενικότερα, ως εποπτικό υπόδειγμα της 'δομικής' νοητικής οργάνωσης συνολικά, ως εμβληματική περιοχή απόδοσης βασικών της επιστημικών και επιστημολογικών χαρακτηριστικών. Υπόδειγμα που μεταστρέφεται σταδιακά σε ένα άλλο, αυτό της

τοπιακής πρόσληψης, αφού αρχικά την καθορίσει, μεταφέροντάς της προηγούμενα σημαντικά χαρακτηριστικά 'δομικής' αντίληψης, ερμηνείας και σχεδιασμού.

Έτσι η ανάδυση και συγκρότηση του ορθολογισμού, συνδέεται, από τον 17ο αιώνα ήδη, με ανάλογα κοινωνικά και πολιτικά ήθη, με χαρακτηριστικά 'τυπικής' συγκρότησης των αρχιτεκτονικών ρυθμών, όπως σύμφωνη με την 'τυπική' λογική οφείλει να είναι και η υποστήριξη των λογικών προτάσεων. Επιπλέον ακόμη και οι ηθικοί κανόνες καλούνται να αποδείξουν την εγκυρότητά τους 'με τρόπο γεωμετρικό', όπως δηλώνει ο Baruch Spinoza, υπονοώντας βέβαια ένα ευκλείδειο πεδίο έκφρασης, που μια στιβαρή εκδοχή του αποδίδει το κτηριακό υπόδειγμα. Αν και η τοπιακή σύνθεση αισθάνεται, κατά την περίοδο αυτή, αρκετά ισχυρή, ώστε να προβάλλει την κυριαρχία του Δυτικού Λόγου επί της κοσμικής ολότητας, αναφέρεται όμως σε γεωμετρικούς τρόπους συναφείς με την κτηριακή σαφήνεια μάλλον, παρά με τη φυσική ακαθοριστία. Ο ισχυρός αυτός συσχετισμός παραμένει υποδόρια καθοριστικός και στους επόμενους αιώνες και δηλώνεται ξανά τη δεκαετία του '30, υποδεικνύοντας μια μεθοδολογική στάση διδακτικής προσέγγισης σχεδιασμού του τοπίου που διερευνούμε την τελευταία δωδεκαετία, βασισμένοι στην εμπειρία της αρχιτεκτονικής σύνθεσης και επιμένοντας στους όρους 'σχηματισμός' ή 'σχηματοποίηση'.

Ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα εντούτοις, παράλληλα με την αναφορά στην 'αρχιτεκτονική' κανονιστική προσέγγιση του τοπίου, αρχίζει να εμφανίζεται, στη Δυτική σκέψη συνολικά, στα εκφραστικά ήθη ειδικότερα, το ενδιαφέρον για την ακριβώς αντίθετη τάση. Για την προσέγγιση και εκφραστική απόδοση της ακαθοριστίας, της διαφεύγουσας μορφής, της χρονικής μεταβολής και ασάφειας. Για χαρακτηριστικά δηλαδή συγγενή με την ιδιαιτερότητα του φυσικού τόπου μάλλον, χρονικά ασταθούς, παρά με την παγίωση των μορφών. Η χρονική αυτή ανησυχία, συσχετισμένη με το επιστημικό πεδίο της νεωτερικότητας εν γένει, με την τρέχουσα πολιτισμική εμπειρία των νεωτερικών κοινωνικών ανατροπών, με τον πολιτικό διαλεκτικό στοχασμό, με τις προτάσεις της βιολογίας και των φυσικών επιστημών, με τη νεωτερική τέχνη του 'χώρου και του χρόνου', γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στις ημέρες μας. Υποδεικνύει συχνά ως πρότυπο το τοπίο σε μεταβολή, την τοπολογική μορφογένεση, ακόμη και για κατασκευές κτηριακής τάξης. Εμφορεύεται πιστεύουμε, όχι απλά από την περιβαλλοντική μας ευαισθητοποίηση, αλλά πολύ ευρύτερα από το συνολικό επιστημικό ενδιαφέρον για τους όρους μεταβολής της εξωτερικής πραγματικότητας και τους όρους πρόγνωσης της.

.....

Πρακτικές της κατοίκησης και διδακτική του σχεδιασμού

Σταύρος Σταυρίδης, Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., zoesm@central.ntua.gr

Σήμερα που ξαναέρχεται στην επικαιρότητα το πρόβλημα της στέγης ως πρόβλημα κοινωνικό και επείγον, είναι απαραίτητο να ξανασκεφτούμε το σχεδιασμό της κατοικίας και ιδιαίτερα το σχεδιασμό της κατοικίας των πολλών. Ανατρέχοντας στις προβληματικές του Μοντέρνου κινήματος για τη μαζική κατοικία και τις αντίστοιχες εκπαιδευτικές και σχεδιαστικές πρακτικές, αυτή η παρουσίαση θα προσπαθήσει να αναλύσει το πρόβλημα της διδακτικής του σχεδιασμού της κατοίκησης σήμερα. Κύριες παράμετρος αυτής της προσέγγισης θα είναι η εκπαιδευτική διάσταση εγχειρημάτων συμμετοχικού σχεδιασμού και η προβληματοποίηση της διδασκαλίας του σχεδιασμού ως κοινωνικά κρίσιμης πρακτικής. Μπορούμε να διδαχτούμε από προσεγγίσεις που φέρνουν το Πανεπιστήμιο στο πλευρό κινήματων και διεκδικήσεων που κάνουν πράξη το δικαίωμα στη στέγη; Παραδείγματα από τη Λατινική Αμερική (Μεξικό, Βραζιλία, Ουρουγουάη και Αργεντινή) όπου τέτοιες πρακτικές έχουν επηρεάσει και την εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων θα χρησιμοποιηθούν στην τεκμηρίωση αυτού του πεδίου δυνατοτήτων.

.....

Στοχασμοί ενός οπισθοδρομικού

Νίκος Σκουτέλης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πολυτεχνείο Κρήτης, nskoutelis@isc.tuc.gr.

Η εκμάθηση της Αρχιτεκτονικής στις σχολές της Ελλάδας σε γενικές γραμμές γίνεται βήμα βήμα, στα πρώτα εξάμηνα σπουδών, με περιχαρακώσεις μεταξύ Αρχιτεκτονικού - Αστικού – Πολεοδομικού σχεδιασμού, ωσάν να επρόκειτο οι κλίμακες να αυτονομούνται ως προς τις ανάγκες του σχεδιασμού και ο χώρος να διαμελίζεται και να εξειδικεύεται, ακριβώς με τους τρόπους που οδηγούν οι σύγχρονες σπουδές, μεταπτυχιακές και βάλε, στην Εσπερία, αλλά και εδώ τώρα πλέον, όπως ταιριάζει στους νεώτερους αρχιτέκτονες, που εξειδικεύονται για να ελιχθούν ακαδημαϊκώς.

Στην πρόταση αυτή θα παρουσιαστεί η τριλογία της σύγχρονης αναζήτησης:

1. ο κατακερματισμός των αντικειμένων του επαγγέλματος
2. η ανάδειξη της ιδιαίτερης γραφής των σταρ
3. η ανάδυση του εφήμερου

Θα υποστηριχτεί η ανάγκη οι σπουδές στον σχεδιασμό να επαναποκτήσουν την κεντρικότητα του χώρου και την συνεκτικότητα στην διαχείριση κάθε κλίμακας και όλων μαζί, ως υφιστάμενο και ως νέο, σε ενιαία σχεδιαστική αντιμετώπιση, για την πόλη και το κτήριο, για το βιομηχανικό αντικείμενο και το τοπίο.

Το νέο περιβάλλον της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης και η ταυτότητα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Α.Π.Θ.

Νίκος Καλογήρου, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, ΑΠΘ, nkalogir@arch.auth.gr.

Οι συνθήκες σύλληψης, μελέτης και εφαρμογής των αρχιτεκτονικών προτάσεων έχουν αισθητά μεταβληθεί στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο. Ένα πρωταρχικό ερώτημα αφορά στην ενδεχόμενη διαχρονική επιβίωση ορισμένων πρωταρχικών χαρακτηριστικών της αρχιτεκτονικής δημιουργίας, όπως η λειτουργικότητα, η τεκτονικότητα και η αισθητική διάσταση. Αντίστοιχα καίριο είναι το πρόβλημα της προσαρμογής στον τόπο και στο περιβάλλον σε σχέση με την τυποποίηση, τις ενιαίες προδιαγραφές και τις ταχύτατα διαχεόμενες εικόνες που προβάλλονται από το διεθνές σύστημα των αρχιτεκτόνων-αστέρων και των κτιρίων-ειδώλων.

Η εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων σε αυτό το νέο περιβάλλον οφείλει να αντιμετωπίσει τις νέες προκλήσεις και να ανταποκριθεί στις σημερινές, αλλά και στις μελλοντικές αρκετά απροσδιόριστες συνθήκες. Η εισήγηση θα εξετάσει, ως χαρακτηριστική μελέτη περίπτωσης, την ταυτότητα της παιδείας που διαμορφώθηκε στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Α.Π.Θ. μετά από 60 χρόνια λειτουργίας εστιάζοντας στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, στα προβλήματα και στις προοπτικές.

Η διδασκαλία της αρχιτεκτονικής και η πράξη σε μεταιχμιακές εποχές

N. Αναστασόπουλος, Λέκτορας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., anastasopoulos@arch.ntua.gr

Το 2009 η κρίση έγινε αντιληπτή ως ιδιαιτερότητα της Ελληνικής πραγματικότητας, κυρίως ως η ανάδειξη διαφόρων χρόνιων προβλημάτων που με αφορμή ένα γεγονός (αυτό της εξέγερσης 6 Δεκεμβρίου 2008) αναδύθηκαν στην επιφάνεια ξεσπώντας ως Λαίλαπα. Ωστόσο σύντομα έγινε κατανοητό ότι η κρίση αφενός μεν δεν είναι μόνο ελληνική, αφετέρου δεν είναι μόνο πολιτική και κοινωνική αλλά επίσης οικονομική, περιβαλλοντική, προσφυγική, και κυρίως, συστημική, μια συνθήκη

που τείνει πλέον να κανονικοποιηθεί. Τι μπορεί όμως να σημαίνει ένα τέτοιο καθεστώς για την αρχιτεκτονική και για την διδακτική της;

Με πόση βεβαιότητα μπορούμε να μιλάμε για το μέλλον της αρχιτεκτονικής, του ρόλου του αρχιτέκτονα, και συνεπακόλουθα για το περιεχόμενο και τον προσανατολισμό και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης; Ποια είναι η πραγματικότητα για την οποία εκπαιδεύουμε τους αυριανούς αρχιτέκτονες και σε τι περιβάλλον θα κληθούν να ζήσουν, να βιοποριστούν και να δημιουργήσουν; Από την αντίληψη της αρχιτεκτονικής ως ευγενούς τέχνης στην υπηρεσία μαικήνων (Alberti), και το νεωτερικό μεταπολεμικό προσανατολισμό της αρχιτεκτονικής στην υπηρεσία ενός κοινωνικού κράτους μέχρι σήμερα έχουν αλλάξει πολλά, και ακόμη περισσότερα πρόκειται να αλλάξουν επίσης. Στο μεταίχμιο ανάμεσα σε μία νεοφιλελεύθερη και μία συνεργατική οικονομία, τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης και κοινοτικών πρακτικών, οι σφαίρες της ζωής, της δημιουργίας, και της εργασίας επαναπροσδιορίζονται. Η αρχιτεκτονική όπως την γνωρίζουμε αδυνατεί να δώσει απαντήσεις σε σοβαρά προβλήματα της ανθρωπότητας και της ζωής στον πλανήτη, ωστόσο μπορεί διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε συνεργασία με άλλες επιστήμες σε μία διεπιστημονική μεθοδολογική προσέγγιση.

Ο θεωρητικός, και ως ένα βαθμό ο διδακτικός και πρακτικός προσανατολισμός του γράφοντος έχει στραφεί σε πρακτικές που εξερευνούν την εμπλοκή της κοινότητας τόσο ως ενεργού υποκειμένου, όσο και ως αποδέκτη και διαχειριστή της αρχιτεκτονικής δημιουργίας, σε συνεργασία με άλλα πεδία, με στόχο την ενεργοποίηση που εμπεριέχει η αρχιτεκτονική για ως μετουσιωτικός καταλύτης απελευθερώνοντας ενέργεια στην καθημερινότητα της κοινωνικής ζωής, της αστικής συνθήκης και του περιβάλλοντος, εμπνεόμενος από μια ολιστική θεώρηση της ανθρώπινης ύπαρξης και του πλανήτη (Αναστασόπουλος, 2013, 2014, 2016). Σε αυτό το πλαίσιο επιδιώκονται συνεργασίες που ενημερώνουν και ενισχύουν αυτή την κατεύθυνση.

Μέσα από παραδείγματα διεθνών πρακτικών και διδακτικής εμπειρίας σε διάφορα περιβάλλοντα, η εισήγηση διερευνά πτυχές και μεθοδολογίες επαναπροσδιορισμού του πεδίου της αρχιτεκτονικής και της διδακτικής του μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, και δεδομένων των συντελούμενων δομικών αλλαγών των καιρών μας. Δύο πρόσφατες εκπαιδευτικές διαδικασίες καθώς και παράλληλες ερευνητικές δραστηριότητες χρησιμεύουν ως το όχημα για να περιγραφούν εναλλακτικές πρακτικές εμπλοκής, παραγωγής και διδασκαλίας και δυνητικά επαναπροσδιορισμού του ρόλου του πεδίου της αρχιτεκτονικής, εν όψει των σημερινών και μελλοντικών προκλήσεων.

Θα συζητηθούν: ένα εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού και κατασκευής στο πεδίο (κοινότητα San José de Chamanga, Esmeraldas) που διεξήχθη ανάμεσα στις Αρχιτεκτονικές Σχολές του E.M.Π. και του Pontificia Universidad Católica del Ecuador (PUCE) που διεξήχθη στα πλαίσια προγράμματος Erasmus+ στο Κίτο, Εκουαδόρ (8-10/2016), ένα πειραματικό αστικό εργαστήριο στα πλαίσια του εαρινού εξαμήνου του μεταπτυχιακού μαθήματος «Σύγχρονες Θεωρίες και εφαρμογές στον Σχεδιασμό II: Οικολογία, Βιωσιμότητα, Συμμετοχή/Η περίπτωση της Αθήνας» σε συνεργασία με το Victoria Square Project (VSP) του Αμερικανού καλλιτέχνη Rick Lowe καλεσμένου στην Αθήνα της documenta14.

Η πρόκληση της αλλαγής στο δομημένο περιβάλλον: Επιπτώσεις και προοπτικές για την αρχιτεκτονική εκπαίδευση.

Νάτια Χαραλάμπους, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτονικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου
Γιώργος Κυριαζής, Υποψήφιος Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η σύγχρονη καθημερινή ζωή χαρακτηρίζεται σε πολλές περιοχές του κόσμου από συνθήκες αστάθειας και αβεβαιότητας, επαναπροσδιορίζοντας σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο ζωής στο αστικό περιβάλλον, δημιουργώντας όλο και πιο πολύπλοκες προκλήσεις. Η εμπειρία της αστικής ζωής σε ένα τέτοιο πλαίσιο - παροδικό, κατακερματισμένο, μεταβλητό και απρόβλεπτο - έρχεται σε αντίθεση με τις

παραδοσιακές έννοιες της κατοικίας που βασίζονται στη σταθερότητα, τη μονιμότητα, τον «τόπο» και την αίσθηση του ανήκειν.

Οι αλλαγές που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις πρακτικές κατοίκησης, συνεπάγονται και αντίστοιχες προκλήσεις για την αρχιτεκτονική πρακτική και την ικανότητα των αρχιτεκτόνων να χειρίζονται τέτοια πολυπλοκότητα. Αυτό έχει άμεσες επιπτώσεις στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση και στο προφίλ των μελλοντικών πτυχιούχων. Δεδομένου ότι το στούντιο εξακολουθεί να αποτελεί τη «ραχοκοκαλιά» της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης, είναι πράγματι επιτακτική ανάγκη να επανεξεταστεί η παιδαγωγική προσέγγιση σε σχέση με τη διδασκαλία του. Σύγχρονοι προβληματισμοί υποστηρίζουν ότι οι οποιεσδήποτε αλλαγές στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση δεν ευθυγραμμίζονται με τον ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο του σήμερα και ότι το στούντιο είναι σε πολλές περιπτώσεις μια απομονωμένη, εσωστρεφής «νησίδα» εν μέσω μιας περίπλοκης πραγματικότητας.

Σκοπός αυτής της παρουσίασης είναι να προβάλλει προβληματισμούς σε σχέση με τη παιδαγωγική προσέγγιση και τη διδασκαλία του στούντιο εν μέσω των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν σε χώρες της ΝΑ Μεσόγειου (όπως η Κύπρος) με στόχο, αφενός, να αναθεωρήσει τη σχέση του στούντιο με τον «κόσμο» που το περιβάλλει και αφετέρου, να προτείνει μια κουλτούρα «αλληλεπι-Δράσεων» μεταξύ του φοιτητή και της ομάδας, μεταξύ διαφορετικών επιστημονικών πεδίων, μεταξύ του ακαδημαϊκού χώρου, του επαγγέλματος και της κοινωνίας και μεταξύ των παγκόσμιων επιρροών και της «τοπικής» πραγματικότητας.

.....

Μέθοδοι διδασκαλίας της μεταβολής

Ανδρέας Κούρκουλας, Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π., akourkoulas@arch.ntua.gr

Γιώργος Παρμενίδης, Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π., gparmenidis@arch.ntua.gr

Αριάδνη Βοζάνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π., avozani@arch.ntua.gr

Ιφιγένεια Μάρη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π., imari@arch.ntua.gr

Η εισήγηση εκκινεί από την πεποίθηση ότι τα μαθήματα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού παρακολουθούν τις συνθήκες μετατόπισης του αντικειμένου της αρχιτεκτονικής και του νοήματος που φέρει στην εκάστοτε εποχή και στον εκάστοτε τόπο.

Μέσω παραδειγμάτων σπουδαστικών εργασιών (προπτυχιακών, μεταπτυχιακών και διπλωματικών) θα επιχειρηθεί η αποτίμηση μεθοδολογικών προσεγγίσεων στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση που διερευνούν την μετατόπιση που έχει δεχτεί το αντικείμενο της αρχιτεκτονικής στην σύγχρονη πραγματικότητα.

Στις προσεγγίσεις αυτές αναγνωρίζεται η σταδιακή μετατόπιση προς μια αυξανόμενη πολυπλοκότητας προβληματοθεσία, εκκινώντας από τις βασικές σχέσεις χρήσης, συμπεριφοράς, επικοινωνίας υποκειμένου – αντικειμένου, μέχρι την κοινωνική πολυπλοκότητα του αστικού χώρου. Το αντικείμενο σχεδιασμού μεταβάλλεται -με ρυθμούς επιταχυνόμενους ιδίως σε περιόδους κρίσης-, παράλληλα με τον τρόπο διατύπωσης του προγράμματος, την αντίληψη της ενότητας και συνέχειας, τις τεχνικές διαχείρισης της διαδικασίας του σχεδιασμού και της ύλης.

Σύμφωνα με τα παραπάνω η εκπαίδευση του αρχιτέκτονα σήμερα αποτελεί εκπαίδευση σε συνθήκες διαρκούς μεταβολής. Εκπαίδευση στον μετασχηματισμό των σχέσεων και ταυτοτήτων, και στις πολλαπλές εξαρτήσεις του υλικού πεδίου που διαχειριζόμαστε σχεδιαστικά από τις προθέσεις διαχείρισης των μετασχηματισμών. Στη σχολή μας χαρακτηριστικό παράδειγμα των πολλαπλών προθέσεων διαχείρισης του μετασχηματισμού κατά την τελευταία δεκαετία αποτελεί το εύρος και οι διακρινόμενες κατευθύνσεις στα θέματα των διπλωματικών εργασιών αλλά και στην οργάνωση θεμάτων διδακτικών ομάδων.

.....

Μοντέρνα παράδοση, αντίρροπες τάσεις και το μέλλον της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης στο Ε.Μ.Π.

Λίνα Δήμα, Εντεταλμένη διδάσκουσα, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Πανεπιστήμιο Πατρών,
linadima@gmail.com

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός αποτελεί τον κορμό της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης. Πάνω του και γύρω του, ωστόσο, έρχονται μια πληθώρα άλλων επιστημών και τεχνών που εμπλουτίζουν και ενισχύουν την τεχνική, γνωστική, αλλά και διαισθητική ικανότητα του αρχιτέκτονα. Αυτή η άντληση ικανοτήτων, γνώσεων και ιδεών από άλλες γνωστικές περιοχές ξεκινά μεν κατά την περίοδο των σπουδών, αλλά ακολουθεί τον αρχιτέκτονα μηχανικό σε όλη του την επαγγελματική ζωή και δημιουργία. Πρόκειται για ένα πολυσχιδές, συχνά αντιφατικό σύνολο γνωστικών περιοχών. Εντούτοις, ακριβώς μέσα από τις αντιθέσεις του αντλεί ο αρχιτέκτονας την αντιληπτική και επινοητική του δύναμη.

Ένα φαινόμενο που παρατηρείται τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς, είναι συχνά οι σχολές να προσανατολίζονται προς μία και μόνο από τις πολλαπλές αυτές κατευθύνσεις. Κάποιες πολυτεχνικές αρχιτεκτονικές σχολές εστιάζουν στην τεχνολογική και τεχνοκρατική έκφραση της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης και πρακτικής, ενώ άλλες επιλέγουν περισσότερο αισθητικές, καλλιτεχνικές και διαισθητικές σπουδές αρχιτεκτονικής, ακολουθώντας πρότυπα σχολών καλών τεχνών. Άλλες πάλι στρέφονται προς ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας. Το ενδιαφέρον της αρχιτεκτονικής σχολής του Ε.Μ.Π. είναι ότι πατά κατά κάποιον τρόπο και στις τρεις τάσεις: στην πιο καλλιτεχνική (της Beaux-Arts μέσω του Εμπράρ και άλλων καθηγητών, σε μια λογική του 'ατελιέ'), στην πιο τεχνολογική (των πολυτεχνικών σχολών, όπως για παράδειγμα της Γερμανίας και της Ελβετίας), αλλά και στην προσέγγιση που επιστρατεύει εργαλεία των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών. Η διαμάχη των σχολών είναι ένα συχνό φαινόμενο, όχι μόνο στην περίπτωση της αρχιτεκτονικής, και το ενδιαφέρον είναι ότι μέσα από τις διαμάχες προκύπτουν τόσο αρνητικά όσο και θετικά φαινόμενα. Στα αρνητικά μπορούμε να αναφέρουμε την πόλωση και άρα συχνά την υιοθέτηση πιο ακραίων στάσεων, που δεν εκφράζουν το σύνολο μιας σχολής, με στόχο τη διασφάλιση και παγίωση της ταυτότητας των παρεχόμενων σπουδών της, εν ολίγοις του κύρους της. Στα θετικά, ωστόσο, μπορούμε να συμπεριλάβουμε τον αναγκαίο συλλογικό αναστοχασμό που απαιτείται προκειμένου να συγκροτηθεί η ταυτότητα αυτή, καθώς και την ίδια την παγίωσή της σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο διδασκόντων και διδασκόμενων. Ένα είδος πίστης ή εμπιστοσύνης στους στόχους και το έργο μιας αρχιτεκτονικής σχολής είναι απαραίτητο σε όλους τους μετέχοντες στη λειτουργία της (από τους φοιτητές και τους καθηγητές, μέχρι τους εργαζόμενους στις διοικητικές και άλλες υπηρεσίες).

Η εισήγηση θα επιχειρήσει, μέσα από την ανάλυση της ιστορίας της αρχιτεκτονικής σχολής του Ε.Μ.Π., να δείξει πώς η μοντέρνα της εκπαιδευτική παράδοση και άλλες εσωτερικές αντιμαχόμενες τάσεις, δεν αποτελούν τροχοπέδη για τη διδασκαλία της αρχιτεκτονικής, αλλά λειτουργούν απελευθερωτικά, ανοίγοντας νέες προοπτικές για το μέλλον και τη διεθνή πορεία του εκπαιδευτικού της έργου στον 21ο αιώνα. Το μάθημα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, λειτουργώντας ως ένας σειсмоγράφος της σχολής, αποτυπώνει όλες τις τάσεις και διαφορετικές αρχιτεκτονικές προσεγγίσεις. Κατ' αυτήν την έννοια, αποτελεί το ιδανικό πεδίο έκφρασης, αντιπαράθεσης, αλλά και σύνθεσης των διαφορετικών τάσεων της αρχιτεκτονικής σχολής. Η διδασκαλία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, μέσα από μια γνωσιολογική και αναστοχαστική προσέγγιση, μπορεί – πατώντας γερά στην παράδοση της σχολής – να δώσει στην αρχιτεκτονική πράξη την ώθηση προς νέους, καινοτόμους ορίζοντες.

.....

Προς ένα νέο πρόγραμμα σπουδών

Απόστολος Καλφόπουλος, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Α.Π. Θ., apokalfo@arch.auth.gr.

Τα τελευταία χρόνια, έχουν αναδυθεί μια σειρά από ριζοσπαστικά ερωτήματα, όσον αφορά στον ρόλο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και στη σχέση μεταξύ των επίσημων εκπαιδευτικών φορέων και θεσμών και των άτυπων (non-formal) εκπαιδευτικών μοντέλων και διαδικασιών.

Σε μια τέτοια συνθήκη, η παιδαγωγική της δημιουργίας (creative pedagogy), καθίσταται εξαιρετικά κρίσιμη και χρήσιμη για την εκπαίδευση των φοιτητών και κυρίως όσον αφορά στην ανάπτυξη της ικανότητάς τους να σκέφτονται με νέους και μοναδικούς δημιουργικούς τρόπους και να παράγουν απροσδόκητες προτάσεις, λύσεις, αναμετρήσεις και συσχετίσεις απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις.

Η δημιουργική εκπαίδευση ήδη κινείται προς την κατεύθυνση αυτή, και ειδικότερα προς τρόπους έρευνας και παραγωγής δημιουργικού έργου που ενισχύουν την αυτονομία και την αυτενέργεια, την κριτική σκέψη, τη συνέργεια, και τις διαδικασίες συμμετοχικής αξιολόγησης (peer-to-peer) κ.α.

Πρόκειται για μια σημαντική παιδαγωγική στροφή προς μία διεπιστημονική εκπαιδευτική πράξη (praxis) που επικεντρώνει στην παραγωγή δημιουργικού έργου και στην οποία αρχές και εφαρμογές, θεωρία και πρακτική, τεχνολογία και τέχνη, συνυπάρχουν δημιουργικά στο ίδιο plateau.

Έχοντας πάντα κατά νου ότι διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια απαιτούν και διαφορετικές διαμορφώσεις, πιθανές γενικές κατευθύνσεις για μία τέτοια εκπαιδευτική στροφή μπορεί να είναι οι εξής:

- Η Άμεση Συσχέτιση μεταξύ Θεωρίας & Πρακτικής
- Η Δι-Επιστημονικότητα
- Η Έμφαση σε Μεθόδους και Εργαλεία Μάθησης
- Η Έρευνα ως Δημιουργική Πρακτική (Project-Based Research)
- Το "Ανοικτό" vs το "Κλειστό" Πρόγραμμα Σπουδών.
- Η Αξιολόγηση
- Η Διδασκαλία ως ταυτόχρονη διαδικασία Συντονισμού (Moderating) Διευκόλυνσης (Facilitating) / Επιμέλεια (Curating).

Στην παρουσίαση θα συζητηθούν οι παραπάνω κατευθύνσεις και οι τρόποι που η διαμόρφωση και η εφαρμογή του Νέου Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Αρχιτεκτόνων-Μηχανικών του Α.Π.Θ σχετίστηκε (ή όχι) με αυτές.

Αρχιτεκτονική εκπαίδευση και σχεδιασμός

Σ.Γυφτόπουλος, Αν. Καθηγητής Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων, sgyftopoulos@arch.ntua.gr

Σ.Κωτσόπουλος, Επ. Καθηγητής Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων, skotsopoulos@arch.ntua.gr

Ρ.Λάββα, Επ. Καθηγήτρια Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων, rlava@arch.ntua.gr

Ν.Μάρδα, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων, nmarda@arch.ntua.gr

Δ.Νικολάου, Αν. Καθηγήτρια Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων, dnikolaou@arch.ntua.gr

Η εκπαίδευση του αρχιτέκτονα βρίσκεται σήμερα σε μετεξέλιξη. Ο παραδοσιακός αρχιτέκτονας –μηχανικός καλείται να λειτουργήσει μέσα σε ένα νέο πεδίο που χαρακτηρίζεται από κατακερματισμένες ιδεολογίες, διασυνδεδεμένες αγορές και ταχύτατα μεταβαλλόμενες τεχνολογίες, τόσο σε σχέση με την επικοινωνία όσο και με την κατασκευή. Οξύτατα προβλήματα, όπως η μαζική μετανάστευση, η οικονομική κρίση και η κλιματική αλλαγή απαιτούν εντατική προσοχή και μελέτη για την αντιμετώπιση τους.

Στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Δύσης, η συζήτηση για το τι θα πρέπει να είναι σήμερα η παιδεία του αρχιτέκτονα αναζητά με ένταση ένα νέο, διευρυμένο πλαίσιο εκπαιδευτικών στόχων και πρακτικών. Ο όρος σχεδιασμός αναφέρεται σήμερα τόσο στη συγκρότηση γνώσεων και δεξιοτήτων που οξύνουν τα αντανάκλαστικά των νέων αρχιτεκτόνων στη διαχείριση της πολυπλοκότητας όσο και στην ανάπτυξη μιας ευέλικτης μεθοδολογικής βάσης που να επιτρέπει την εισαγωγή καινοτόμων στοιχείων στον αρχιτεκτονικό οραματισμό.

.....

...διερεύνηση διαφορετικών 'εντατικών μεγεθών' σε 'εκτατικά δεδομένα'. μαθητής γ' λυκείου [ή υποψήφιος φοιτητής αρχιτεκτονικής] vs πρωτοετής φοιτητής αρχιτεκτονικής σχολής Ε.Μ.Π. [ή υποψήφιος αρχιτέκτονας]

Λ. Καρακώστα, ΑΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ, Μηχανικός Ανακαίνισης, lamprinikarakosta@gmail.com,

Σ. Ριζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός Ε.Μ.Π., & ΑΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ Διακοσμήτρια,

safia.rizouliou@gmail.com

τοποθέτηση πλαισίου

Εκκινώντας από την υπόθεση πως η μεθοδολογία που ακολουθείται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση διαφέρει από αυτή της δευτεροβάθμιας επιδιώκεται να σκιαγραφηθεί το πλαίσιο προσέγγισης του “γνωρίζει” και στις δύο βαθμίδες της δημόσιας εκπαίδευσης κάνοντας λόγω για διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις της γνώσης και για αλλαγή ταυτοτικών χαρακτηριστικών των μετεχόντων υποκειμένων στη γνωστική διαδικασία.

Οι παραδοχές που εξαρχής αποφασίστηκαν [προκείμενες] ήταν οι εξής:

- σχετικά με την ταυτότητα του αποδέκτη της γνώσης:

επισημάνεται η αλλαγή ταυτότητας του εκπαιδευομένου, ο μαθητής γίνεται φοιτητής και αυτό σηματοδοτεί τον διαφορετικό ρόλο που διαδραματίζει το υποκείμενο με την αλλαγή της ταυτότητάς του εστιάζοντας στις διαδικασίες και όχι στο τελικό αποτέλεσμα. [μαθητής ---> φοιτητής]

- Σχετικά με την μεθοδολογία προσέγγισης της γνώσης:

επισημάνεται η αλλαγή στη μεθοδολογική προσέγγιση αυτής, ο “δάσκαλος” –ως “αυθεντία”– μετατρέπεται σε “καθοδηγητή” της πορείας προς τη γνώση, έτσι έμμεσα, το **παθητικό-υποκείμενο** –ως αποδέκτης της γνώσης που δίδεται από μία “αυθεντία”– μεταμορφώνεται σε **υποκείμενο-ερευνητή** μέσω μίας διαδικασίας, που εν δυνάμει επιτρέπει την καθαίρεση της πρωτοκαθεδρίας της “αυθεντίας” αυτής.

[“αυθεντία” ---> “καθοδηγητής” | δίδεται έμφαση στο πώς γνωρίζουμε, κάτι που απαντάται με τροπικό επίρρημα, και όχι στο τι γνωρίζουμε που απαντάται με ποσοτικό επίρρημα].

- Σχετικά με το εκπαιδευτικό πλαίσιο:

επισημάνεται η διαφορά που εντοπίζεται στο “ποιος” ορίζει το πλαίσιο αυτό, στην περίπτωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης υπάρχει το αναλυτικό πρόγραμμα το οποίο ορίζεται άμεσα από την πολιτεία, ενώ στην περίπτωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουμε τον έμμεσο ορισμό του προγράμματος σπουδών από την πολιτεία.

[υπακοή σε ένα πρόγραμμα που ορίζεται από την πολιτεία άμεσα ---> επιλογή μεταξύ δυνατοτήτων ενός προγράμματος σπουδών που ορίζεται από την πολιτεία έμμεσα | αλλαγή ρόλου μαθητή: από απλός “εκτελεστής” ---> σε φοιτητής “επιλογέας”]

στόχος έρευνας

Στόχος των μελετητών αποτέλεσε η εύρεση του ρυθμού μεταβολής [γνώση / knowledge] μιας συνάρτησης, που βασική της μεταβλητή είναι η σκέψη-μεταβλητή C* στο κρίσιμο σημείο στο οποίο διαπιστώνεται η μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια και συγκεκριμένα στην αρχιτεκτονική σχολή του Ε.Μ.Π. τόσο στο αριστερό ακρότατο [τέλος σχολικής εκπαίδευσης] όσο και στο δεξί [έναρξη “πολυτεχνικών” σπουδών].

Το παρόν πόνημα στηρίχτηκε σε δύο επιμέρους προσεγγίσεις συλλογής εμπειρικών δεδομένων με κύριο γνώμονα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά αυτών. Προπορεύτηκε χρονικά η εμπειρική ποιοτική έρευνα μέσω εστιασμένης συζήτησης [focus group], σε δύο ομάδες των 8 ατόμων [μαθητών και φοιτητών ξεχωριστά], ενώ έπειτα από την επεξεργασία των δεδομένων κρίθηκε αναγκαία μια δεύτερη ποσοτική δειγματοληπτική έρευνα με ερωτηματολόγιο που περιελάμβανε κλειστού τύπου ερωτήσεις [50 μαθητές και 50 φοιτητές –μελέτη περίπτωσης] έχοντας ως κύρια επιδίωξη να αξιολογηθούν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των συλλεχθέντων δεδομένων επίσης· κάνοντας λόγω έτσι για μια πολυμεθοδολογική ερευνητική προσέγγιση.

Ιδιαίτερο βάρος, και στις δύο ερευνητικές προσεγγίσεις, δόθηκε στην διδαχή του γραμμικού σχεδίου, όσον αφορά τους μαθητές, και στην διδασκαλία του κύριου μαθήματος –αυτό της “αρχιτεκτονικής σύνθεσης”– στο α’ εξάμηνο σπουδών στην αρχιτεκτονική σχολή του Ε.Μ.Π., όσον αφορά τους φοιτητές· υπό αυτό το πρίσμα εξετάσθηκε πως διαμορφώνεται ένας νέος τρόπος προσέγγισης της γνώσης μέσω συνεργατικών μηχανισμών που υπογραμμίζουν μια διερευνητική μεθοδολογία· κάτι που ανταποκρίνεται επακριβώς στις επιταγές των σύγχρονων θεωριών μάθησης της παιδαγωγικής επιστήμης.

.....

Επανεντάσσοντας το ‘parti’ στη διδακτική της αρχιτεκτονικής σύνθεσης

Κ. Κεβεντσίδης, Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, kostikeven@gmail.com.

Το περίφημο ή διαβόητο ‘parti’ της Beaux-Arts, είναι κατ’ ουσίαν ο πιο επαναστατικός τρόπος ανάληψης ευθύνης για τη σύνθεση ενός αρχιτεκτονικού έργου. Ορίζει την έννοια ‘θέση’ και ανάγει την αρχιτεκτονική σε ύψιστη διαλεκτική παραγωγή και τον αρχιτέκτονα σε δημιουργό μέσα στην κοινωνία που ζει. «Ο όρος parti προέρχεται από το φράση prendre parti (υπερασπίζομαι μια θέση, παίρνω μια απόφαση) και το να πω ότι ένα parti έχει σαφώς ‘βρεθεί’ (trouvé) είναι να επαινέσω ένα σχεδιασμό για την ενοποίηση του ‘όλου’» γράφει ο Hyungmin Pai στο βιβλίο (έκδοση της διδακτορικής του διατριβής) του με τον τίτλο: *The Portfolio and the Diagram: Architecture, Discourse, and Modernity in America*.

Το να ‘παίρνεις θέση’, σε αντιδιαστολή με το ‘δίνω λύση’, κάνει τον αρχιτέκτονα συντελεστή της κοινωνίας, καταλύτη, διανοητή και δημιουργό που ‘αποκαλύπτει εξαιρετικές στιγμές’ στους συμπολίτες του. Οι προεκτάσεις αυτής της θέσης, είναι οικονομικές, χρηστικές, τεχνολογικές, κατασκευαστικές, κοινωνικές, πολιτικές, ιδεολογικές, κ.ά., αρκεί να μπορεί, ο δημιουργός, να ‘αφουγκράζεται’ τα μηνύματα της κοινωνίας και το πνεύμα της εποχής. Ο αρχιτέκτονας παίρνει θέση και στην επίπονη αυτή διαδικασία, λύνει πολλά προβλήματα. Με την πρόταση του ανοίγεται στην κριτική· δεν επικαλείται την επιστημονική αυθεντία, ούτε και την καλλιτεχνική ‘αδεία’, δίνοντας μία, σωστή κι αδιαμφισβήτητη λύση, αλλά προτείνει με σχεδιαστικά επιχειρήματα και εξηγεί τη θέση του. Το έργο του θα γίνει αποδεκτό –αν γίνει– μέσα στο χρόνο, κι ο τίτλος αρχιτέκτονας, θα γίνει τίτλος τιμής, όταν του τον αποδώσουν οι άλλοι· οι συνάδελφοι του δηλαδή και το κοινό.

Η αποτίναξη των μορφολογικών δογμάτων της Beaux-Arts στις αρχές του 20ου αιώνα, από τους νέους τρόπους προσέγγισης στην αρχιτεκτονική, ενοχοποίησε –σχεδόν δαιμονοποίησε– εκτός από λέξεις, όρους και αποτελέσματα, συλλήβδην και τις βασικές αρχές αρχιτεκτονικής σκέψης της πρώτης οργανωμένης εκπαίδευσης της σπουδής, στην Ακαδημία. Ανάμεσα υπήρξε και το ‘parti’. Το Bauhaus, διαγράφοντας το οκτώωρο της Beaux-Arts ως άσκηση –που ως πρακτική ήταν ξεπερασμένη και είχε καταλήξει καθοδηγούμενη– διαγράφει και την ουσία του ‘parti’. Η σχέση ‘λόγου’ και ‘έργου’ στη δυναμική τους σύνδεση προς την αρχιτεκτονική σύνθεση, γειώνεται. Η πρώτη του επανένταξη στην αρχιτεκτονική σπουδή, θα γίνει με τους Texas Rangers στο Πανεπιστήμιο του Texas στο Austin, όταν –την δεκαετία του ‘50– θα βασίσουν το νέο πρόγραμμα σπουδών στη σημασία, ανάμεσα σε άλλα, να

στηρίζεται η αρχιτεκτονική σύνθεση στην ικανότητα του αρχιτέκτονα να εξελίξει την ιδέα. Να την αναπτύσει με αρχιτεκτονικούς όρους και να την παρουσιάζει ως πρόταση, με σχέδια και μακέτες.

Αυτή η εισήγηση κοιτάζει διαχρονικά το 'parti' και προτείνει την εξήγησή του και την εκ νέου εισαγωγή του στην αρχιτεκτονική σπουδή. Γιατί βέβαια το 'parti' ως ιδεόσχημα –την πρώτη δηλαδή σχεδιαστική κατάθεση της κεντρικής ιδέας του κτιρίου από τον αρχιτέκτονα– δεν έφυγε ποτέ. Είτε ως διάγραμμα, οργανόγραμμα, ή πρώτο σκίτσο, είτε συνειδητά ή ασυνείδητα, είτε επιτυχημένα ή κατά λάθος, ίσχυσε και συνεχίζει να ισχύει. Όσα από αυτά –τα 'parti'– υπήρξαν δυναμικοί μετουσιωτές της ιδέας και του λόγου του αρχιτέκτονα, σε κτίριο, έμειναν για πάντα σύμβολα της αρχιτεκτονικής σκέψης και ως τέτοια παραδείγματα τα μοιραζόμαστε με τους μελλοντικούς αρχιτέκτονες.

.....

Αρχιτεκτονική σύνθεση και αρχιτεκτονική κληρονομιά

Γιώργος Γιαννίτσαρης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Ε.Μ.Π., gyannit@arch.ntua.gr

Έλενα Κωνσταντινίδου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Ε.Μ.Π., elconstantinidou@gmail.com

Ρίβα Λάββα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Ε.Μ.Π., rlava@arch.ntua.gr

Η παρουσίαση επιχειρεί να προσεγγίσει τα ζητήματα διαχείρισης της ιστορικής κληρονομιάς, όχι μόνον ως θεματική ενότητα, ως διάσταση στο σχεδιασμό ή ως αντικείμενο εξειδίκευσης, αλλά κυρίως ως θεωρητικό ζήτημα που διατρέχει «οριζόντια» και «κατακόρυφα» στο πρόγραμμα σπουδών του αρχιτέκτονα και ως ουσιώδη παράμετρο στην αρχιτεκτονική δημιουργία εν γένει.

Οι τρόπος συσχετισμού της σύγχρονης αρχιτεκτονικής δημιουργίας με το παρελθόν - και γενικότερα της προσέγγισης και διαχείρισης της ιστορικής κληρονομιάς - είναι θέματα σημαντικά τόσο για την εκπαίδευση όσο και για την ίδια την αρχιτεκτονική και αποτελούν μέρος ενός συνεχούς διαλόγου που αναπτύσσεται σε βάθος χρόνου και ανάμεσα σε διάφορα επιστημονικά πεδία.

Η Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π. περιλαμβάνει στο Πρόγραμμα Σπουδών, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, μια σειρά από μαθήματα που σχετίζονται με θέματα αναγνώρισης και προστασίας της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και γενικότερα με ζητήματα αρχιτεκτονικής διαχείρισης του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος. Η ευαισθητοποίηση των φοιτητών στα θέματα αυτά αποτελεί βασική συνιστώσα του προγράμματος σπουδών και επιτυγχάνεται μέσα από γενικότερους και ειδικότερους προβληματισμούς, μέσα από μια σειρά μαθημάτων, υποχρεωτικών και επιλογής. Ένα μεγάλο ποσοστό από θέματα που σχετίζονται με την Αρχιτεκτονική κληρονομιά, αφορά τις διαλέξεις και διπλωματικές της σχολής. Επίσης, η Σχολή Αρχιτεκτόνων οργανώνει το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Προστασία Μνημείων», όπου ειδικότερα η κατεύθυνση της Συντήρησης και Αποκατάστασης Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων στοχεύει στην εκπαίδευση και κατάρτιση επιστημόνων για την τεκμηρίωση, προστασία και διατήρηση της Αρχιτεκτονικής μας Κληρονομιάς.

.....

Διδακτικές συσχετίσεις

Γιώργος Αγγελής, Επίκουρος καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., gaggelis@arch.ntua.gr

Μπίλυ Γιαννούτσου, Επίκουρη καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., vgiannoutsou@arch.ntua.gr

Σταύρος Γυφτόπουλος, Αναπληρωτής καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., sgyftopoulos@arch.ntua.gr

Σοφία Τσιράκη, Επίκουρη καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., stsiraki@arch.ntua.gr

Μέσα από τέσσερις (4) αναφορές σε χαρακτηριστικές διδασκαλίες της αρχιτεκτονικής από το διεθνή εκπαιδευτικό χώρο ανιχνεύεται ο συσχετισμός τους με μια διακριτή μέθοδο που ακολουθείται στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π. και διαμορφώνει ένα κοινό εκπαιδευτικό «πνεύμα». Επιχειρείται

παράλληλα, η συσχέτιση κεντρικών εννοιών και ζητημάτων αυτών των διδασκαλιών με ανάλογες προσεγγίσεις από την ιστορία της Σχολής μας.

Άξονας μιας τέτοιας εκπαίδευσης αποτελεί πρωτίστως η έμφαση στο σταδιακό σχηματισμό ενός ιδεολογικού πλαισίου και την καλλιέργεια σχεδιαστικού «ήθους» και πρακτικής. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το ουσιώδες πεδίο έρευνας κατά τη διδασκαλία της Σύνθεσης, συγκροτείται από την Ιδέα, ως βασικό στοιχείο μιας διδακτικής μεθόδου, την αφαιρετική σκέψη και την παράλληλη χρήση αναπαραστατικών εργαλείων, καθώς και την ανάπτυξη της σχέσης του «πράττω» με την «ύλη» και την τεκτονική διάσταση στη διαμόρφωση δομικής- κατασκευαστικής συνείδησης.

Έτσι, θα αναπτυχθούν οι παρακάτω διδακτικές συσχετίσεις:

- Συσχέτιση 1: Μια ευρύτερη θεώρηση: Η σημασία της διαμόρφωσης ιδεολογικού πλαισίου και σχεδιαστικού «ήθους».

Η ανθρώπινη παρουσία μέσα στον αρχιτεκτονικό χώρο είναι αυτό που αποδίδει στη συνθετική πράξη και τη διδασκαλία της, λόγο και νόημα. Αυτή η αναφορά στο «γιατί» και στο περιεχόμενο της αρχιτεκτονικής καλλιέργει στους σπουδαστές αίσθημα ευθύνης απέναντι στον εαυτό τους, στο έργο τους, αλλά και στους άλλους. Σε αυτόν τον ιδεολογικό, κοινωνικό, πολιτικό και ηθικό άξονα, η διδασκαλία του H. Hertzberger αναφέρεται στην κατοίκηση του καθημερινού χώρου και σε μια απλή αντιαυταρχική ζωή και διεξάγεται μέσα από τη διαλεκτική συμπληρωματικών εννοιών της αρχιτεκτονικής σύνθεσης.

- Συσχέτιση 2: Επί της διαδικασίας [A]: Η Ιδέα ως βασικό στοιχείο μιας διδακτικής μεθόδου

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο σκέψης και πράξης, κεντρικό ρόλο στο μάθημα της αρχιτεκτονικής σύνθεσης αποκτά η ίδια η διαδικασία. Πως εκκινεί αυτή και πως συνεχεται η εξέλιξη της; Η αποκρυπτογράφηση της έννοιας της Ιδέας ως το «πρώτο κινούν» της σύνθεσης και η σχέση της με την υλική εφαρμογή, αποτελούν κεντρικά στοιχεία διδακτικής και συνθετικής μεθόδου, από τη Σχολή της Beaux-Arts, του Bauhaus, το πέρασμα σημαντικών καθηγητών από την Ευρώπη στην Αμερική -με κυρίαρχο παράδειγμα αυτό του B. Hoesli- έως τις μέρες μας.

- Συσχέτιση 3: Επί της διαδικασίας [B]: Αφαίρεση και αναπαραστατικά εργαλεία

Στη διερεύνηση της συνθετικής διαδικασίας επισημαίνεται η σημασία της αφαίρεσης, της αναγωγής του θέματος σε ένα επίπεδο αφηρημένο και η έρευνα της σχέσης των αναπαραστατικών εργαλείων με τη σκέψη και πρακτική. Το παράδειγμα της διδασκαλίας του A. Siza συσχετισμένης με το έργο εφαρμογής του, αποτελεί εδώ κεντρικό σημείο αναφοράς.

- Συσχέτιση 4: Η σχέση με την «πράξη» και την «ύλη»: Ο «Αρχιτέκτων-μηχανικός».

Παράλληλα και συμπληρωματικά με τις παραπάνω βασικές έννοιες, στη διδασκαλία της αρχιτεκτονικής σύνθεσης αποτελεί σημαντική παράμετρο η διερεύνηση της υλικής έκφρασης του αρχιτεκτονικού έργου. Δίνεται μεγάλη σημασία στη δομική αντίληψη, στην κατασκευαστική συνείδηση, αλλά και στη σκέψη που αφορά στην «τεκτονική» διάσταση του αρχιτεκτονικού έργου, δηλαδή στην ικανότητά του μέσω του τρόπου συγκρότησης των επιμέρους στοιχείων της υλικής μορφής να εκφράσει και να μεταφέρει νοήματα αισθητικού περιεχομένου, πέρα από τη λειτουργία των φυσικών δυνάμεων που ασκούνται σε αυτό. Η εδραίωση της ιδιότητας του αρχιτέκτονα-μηχανικού στη Σχολή μας έχει αναφορές στη γερμανική εκπαιδευτική παράδοση και στη Σχολή του ETH, με έμφαση στις διεπιστημονικές προσεγγίσεις. Παράδειγμα η σύγχρονη διδασκαλία του Marc Angelil.

.....

Ο βαρυντικός χαρακτήρας της Αρχιτεκτονικής Σύνθεσης

Δημήτρης Λουκόπουλος, Εντεταλμένος Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΘ, dloucop@teemail.gr

Αρχιτεκτονική σύνθεση είναι η νοητική διαδικασία που, με αφετηρία έλλογα εκφρασμένες ανθρώπινες ανάγκες, προσπαθεί να συλλάβει την αποτελεσματικότερα ικανοποιητική χωρική μορφή.

Δηλαδή αποσκοπεί στη σύνδεση δύο κόσμων, συνιστώμενων από τα οικεία «υλικά» δομικά στοιχεία και διεπόμενων από τους οικείους νόμους: Αφενός, τον «κόσμο» του Λόγου (έννοιες/ νοήματα), αφετέρου τον «κόσμο» του Χώρου (σχήματα/ μορφές).

Ως δράστης της σύνδεσης αυτής, ο αρχιτεκτονικός νους, έλκει και συγκεντρώνει τα υλικά του Λόγου. Τα συμπιέζει, δια της αφαίρεσης, σε απλούστερες, συνεκτικότερες λεκτικές δομές. Ακολουθώντας, καθώς αυτές γίνονται ικανά πυκνές και στέρεες, τις μετουσιώνει στο χωρικό τους ισοδύναμο: σε εξίσου απλές-συνεκτικές σχηματικές δομές. Τούτες πια είναι που θα εκτείνει και εμπλουτίσει, κατ' αντιστροφή της αφαίρεσης, έως ότου τους αποδώσει τελική μορφή.

Η περιγραφή αυτή παραλληλίζεται άριστα με την επιστημονική περιγραφή της επίδρασης ισχυρών βαρυτικών πεδίων στην ύλη. Ο παραλληλισμός υπαγορεύει ένα μοντέλο όπου ο αρχιτεκτονικός νους φέρεται να δρα ως ένα ισχυρότατο βαρυτικό πεδίο ικανό να διαμορφώνει τα υλικά, τόσο του Λόγου όσο και του Χώρου. Η σχηματοποίησή του:

- Οπτικοποιεί εποπτικά την όλη διαδικασία χειρισμού της νοητής ύλης Λόγου/Χώρου
- Φανερώνει την κρισιμότητα της συνθετικής διαδικασίας που συμβαίνει στην περιοχή του Λόγου.
- Εξηγεί πως ένα καλό αρχιτεκτόνημα, φτιαγμένο με τα πιο σύγχρονα «υλικά», είναι την ίδια στιγμή φτιαγμένο και με τα πιο παντοτινά.
- Οπτικοποιεί τον αμφίθυμο χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής δημιουργίας (ούτε καθαρή επιστήμη, ούτε καθαρή τέχνη).
- Αναπαριστά νοητικές διεργασίες (η θεώρηση από το όλο στο επιμέρους και αντιστρόφως, οι συζυγείς μέθοδοι της αφαίρεσης και του εμπλουτισμού/διεύρυνσης, το εγχείρημα της μετάβασης) που κινούν και πλάθουν το υλικό, είτε μεθοδικά/συνεχώς είτε με νοητικά άλματα/ασυνεχώς.
- Εμφανίζει τις ατελώς συμμετρικές οντότητες της κεντρικής ιδέας και της συνθετικής δομής και περιγράφει το ταυτόχρονο των κοσμογονικών αλλαγών που διαδραματίζονται κατά τον σχηματισμό τους.
- Αντιμετωπίζει τον εν όλω σχηματισμό σαν μια ζωντανή και ανά πάσα στιγμή «παλλόμενη» διαδικασία και όχι σαν μια γραμμική επαλληλία γεγονότων.

Η εμπάθυνση στις νοητικές διαδικασίες και στους τρόπους πλοκής τους, δηλαδή στην ανάλυση της «τεχνικής» του δρώντος αρχιτεκτονικού νου και ο εξ αυτής εμπλουτισμός του μοντέλου, από τη διδακτική σκοπιά προσφέρουν τη δυνατότητα για:

- Διασαφήνιση των πεδίων που συνιστούν «διδασκτέα» γνώση (π.χ. καταγραμμένη σε συγγράμματα) και εκείνων που συνιστούν γνώση μη δυνάμενη να μεταδοθεί, παρά μόνο να βιωθεί.
- Επινόηση εξειδικευμένων ασκήσεων –όχι απαραίτητα αρχιτεκτονικών- ενδυνάμωσης επιμέρους διανοητικών, συνδυαστικών ή πρακτικών ικανοτήτων, εν είδει «προπονητικής της αρχιτεκτονικής»
- Υπόδειξη περιοχών όπου τα λογισμικά των ηλεκτρονικών υπολογιστών, οικεία στη λογική/μορφική συνέχεια και ξένα στα λογικά/μορφικά χάσματα, μπορούν ή αδυνατούν να ενσωματωθούν στη διαδικασία της αρχιτεκτονικής σύνθεσης.

Διαδικασίες συγκρότησης της ταυτότητας στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και πιθανές μορφές διδασκαλίας τους.

Νεκτάριος Κεφαλογιάννης, Εντεταλμένος Διδάσκοντας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών,
Πανεπιστημίου Πατρών, kefalogiannis@upatras.gr

Το θέμα της ταυτότητας στην αρχιτεκτονική και στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό έχει απασχολήσει την αρχιτεκτονική κοινότητα και έχει διερευνηθεί κατά το παρελθόν, ιδιαίτερα τις τελευταίες 3 δεκαετίες. Συνδέεται στενά με την προσπάθεια κατανόησης του αρχιτεκτονικού νοήματος

σε ένα μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και κατανόησης της στόχευσης του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ενός αρχιτεκτονικού γραφείου, διαμέσου της μελέτης μιας σειράς έργων του. Επιδιώκεται μέσα από τη μελέτη των κοινών στοιχείων που παρατηρούνται στην αρχιτεκτονική παραγωγή ενός αρχιτέκτονα ή μιας αρχιτεκτονικής ομάδας να διαβαστεί μια συνέχεια. Η συνεχή επιστροφή (επανάληψη ή παραλλαγή) σε σχεδιαστικές στρατηγικές και αρχιτεκτονικά εκφραστικά στοιχεία από μεριάς του αρχιτέκτονα μπορεί να διαβαστεί σαν την πρόθεση συγκρότησης μιας συνέχειας στην αρχιτεκτονική παραγωγή και τη δημιουργία μιας ταυτότητας που μπορεί να κωδικοποιηθεί και να εκπεμφθεί εύκολα και με σαφήνεια προς την αρχιτεκτονική κοινότητα.

Θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε, ότι το θέμα της αρχιτεκτονικής ταυτότητας, αν και έχει μελετηθεί κατά το παρελθόν, πιθανόν πολλές φορές έχει προσεγγισθεί με ένα μάλλον ρομαντικό τρόπο. Αποτέλεσμα αυτού είναι συχνά να συσχετισθούν τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής ταυτότητας με μορφολογικά χαρακτηριστικά ή με τη χρήση συγκεκριμένων υλικών και τρόπων επεξεργασίας τους. Αντίθετα, σπάνια συσχετίζεται η ταυτότητα με σχεδιαστικές στρατηγικές που επεξεργάζονται και τελειοποιούν τα αρχιτεκτονικά γραφεία ώστε αυτές να αποτελέσουν τον πυρήνα της ταυτότητάς τους. Χαρακτηριστικό είναι ότι συχνά έχουν εκπονηθεί έρευνες και μελέτες σχετικές με την ταυτότητα αρχιτεκτόνων με μορφολογική σχεδιαστική διάθεση, δίνοντας έμφαση στα χαρακτηριστικά της μορφής και στον τρόπο συγκρότησης της γεωμετρίας τους ως βασικά στοιχεία της αρχιτεκτονικής ταυτότητάς τους· ενώ σπανιότερα έχει επιχειρηθεί να γίνει ανάλυση και αναφορά στην αρχιτεκτονική ταυτότητα εννοιολογικών αρχιτεκτόνων. Είναι συνεπώς σημαντικό να διευρύνουμε τα επιστημονικά εργαλεία ανάλυσής μας ώστε η μελέτη της αρχιτεκτονικής ταυτότητας να μπορεί να βρίσκει εφαρμογή σε μεγαλύτερο εύρος αρχιτεκτονικών σχεδιαστικών πρακτικών.

Η ρομαντική διάθεση στην προσέγγιση της αρχιτεκτονικής ταυτότητας κινείται παράλληλα με τη συχνά σχεδόν αποκλειστικά ακαδημαϊκή οπτική με την οποία την μελετάμε. Η καθημερινότητα του αρχιτεκτονικού γραφείου και οι στρατηγικές που χρειάζονται να αναπτυχθούν για τον ανταγωνισμό των άλλων γραφείων είναι κάποιοι παράγοντες που σπάνια συναντούνται στις μελέτες σχετικές με την αρχιτεκτονική ταυτότητα.

Στο κείμενο του συνεδρίου θα καταγραφούν αρχιτεκτονικές στρατηγικές (στην σύγχρονη μαζική κοινωνία) που συμβάλλουν στη συγκρότηση της αρχιτεκτονικής ταυτότητας μέσα από την οπτική του αρχιτεκτονικού branding. Η έννοια του branding μπορεί να μας βοηθήσει να αναδείξουμε στοιχεία της ταυτότητας που συσχετίζονται ισχυρά με τις κεντρικές προθέσεις των αρχιτεκτόνων και όχι με πιο επιφανειακά στοιχεία (όπως η μορφή). Το αρχιτεκτονικό branding έχει πιο στρατηγικά χαρακτηριστικά τα οποία μπορούμε να τα δούμε ως στοιχεία συνέχειας στη δουλειά των αρχιτεκτόνων. Το αρχιτεκτονικό branding μπορεί να αποτελέσει εργαλείο συγκρότησης (και όχι μόνο περιγραφής) της αρχιτεκτονικής ταυτότητας. Στο κείμενο θα επιδιωχθεί να αναδειχθούν: α) η συμβολή του αρχιτεκτονικού branding στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, β) οι παράμετροί του που μπορούν να εμπλουτίσουν τη θεωρία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, και γ) η χρήση μεθοδολογικών εργαλείων του στη διδασκαλία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Το τελευταίο στοιχείο αποτελεί μια ιδιαίτερη πρόκληση, μια και μπορεί να χρησιμοποιηθεί επιστημονικά για τη μεγαλύτερη εμβάθυνση στο περιεχόμενο και στον τρόπο λειτουργίας του αρχιτεκτονικού branding, καθώς και στον τρόπο που συσχετίζεται με την αρχιτεκτονική ταυτότητα.

.....

Η απορία ως προϋπόθεση

Π. Μάντζου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, ΔΠΘ, pmantzou@arch.duth.gr

A. Κουταμάνης, Associate professor, TU Delft, A.Koutamanis@tudelft.nl

Η αρχιτεκτονική στην μεταλφabetική εποχή αντιμετωπίζει συχνά την κατάλυση των διπόλων και την εξάπλωση των υβριδίων με απορία. Απορία και στις τρεις εκδοχές της: i. απορία ως έλλειψη

πόρου, περάσματος, διεξόδου, ii. απορία ως αμφιβολία και iii. απορία ως ένδειξη. Ο διαμεσολαβητικός ρόλος της αρχιτεκτονικής, πρωτίστως στη σχέση υποκειμένου κόσμου αλλά και σε όλα τα δευτερογενή δίπολα που απορρέουν από αυτή, τείνει να γίνεται ασαφής ή και περιττός όταν κατά μία έννοια οι διαμεσολαβητές βρίσκονται παντού και κατά μία άλλη τα δίπολα δεν έχουν πλέον την ισχύ που είχαν στο παρελθόν.

Η αρχιτεκτονική εκπαίδευση θα έπρεπε να εστιάζει το ενδιαφέρον της στο περιβάλλον, τόσο κυριολεκτικά όσο και με την έννοια του πλαισίου. Το περιβάλλον που η αρχιτεκτονική προσπαθεί να σχηματοποιήσει και να οργανώσει είναι πάντα εκεί, απτό ή άυλο, αναλογικό ή ψηφιακό, ή ακόμα και υβριδικό.

Κάποια από τα ζητήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση σχετίζονται με το περιβάλλον αυτό και κυρίως τις μελλοντικές προβολές του είναι τα εξής:

1. Κοινωνική, συλλογική, συμμετοχική δράση κυρίως σε περιοχές προβληματικές, υποβαθμισμένες ή υποβαθμιζόμενες ή σε σχέση με ομάδες ευάλωτες. Ο αρχιτέκτονας αναζητά ισορροπίες στο ρόλο του ως υποκινητής, εμπυχωτής, ενορχηστρωτής σε ένα συμμετοχικό πλαίσιο.

2. Επέκταση της παραδοσιακής δραστηριότητας του αρχιτέκτονα, δηλαδή την ex-nihilo κατασκευή μόνιμων και μακράς διάρκειας κτισμάτων, για την οποία υπάρχει μειωμένη ζήτηση, στην ενασχόληση με τα υπάρχον περιβάλλον. Ο αρχιτέκτονας συντηρεί, διεκπεραιώνει, εκλογικεύει κι εκσυγχρονίζει κτήρια.

3. Υβριδικές συνυπάρξεις λειτουργιών, υλικών, μεθόδων αλλά και φύσεων, όπως η αναλογική και η ψηφιακή. Ο αρχιτέκτονας ως διαμεσολαβητής οφείλει να έχει την ικανότητα να μετατρέπει την συνύπαρξη ή πόλωση σε υβρίδια, τα οποία εμπλουτίζουν προϋπάρχουσες λύσεις και καταστάσεις.

4. Άυλες εκφάνσεις του περιβάλλοντος, με ψηφιακά, αποκρινόμενα, εμπυθιστικά περιβάλλοντα διεκδικούν μεγάλο μερίδιο της προσοχής μας και καθορίζουν σημαντικά την αντίληψη του περιβάλλοντος. Ο αρχιτέκτονας ως σχεδιαστής περιβαλλόντων έχει την δυνατότητα να επεκταθεί στις γλώσσες και κώδικες που χαρακτηρίζουν αυτά τα άυλα περιβάλλοντα.

5. Δια βίου, συνεχιζόμενη εκπαίδευση, σε ένα περιβάλλον ροϊκό, χωρίς οριοθετήσεις πεδίων και σε συνεχή εξέλιξη - εκπαίδευση η οποία δεν επαναλαμβάνει τις ίδιες προσεγγίσεις και διαδικασίες σε διαφορετικές βαθμίδες, αλλά επικαιροποιεί και εμπλουτίζει, οδηγώντας σταδιακά σε μία ανοικτή, οσμωτική και συνεργατική συσχέτιση πεδίων.

Η απορία για την αρχιτεκτονική αποτελεί πρωταρχική και απαραίτητη προϋπόθεση, καθώς η αρχιτεκτονική εκφράζει τη διαρκή προσπάθεια ερμηνείας κι οργάνωσης του κόσμου, ο οποίος καταρχήν προκαλεί απορία. Κατ' αυτή την έννοια αντί η απορία να προκαλεί αυτοαναφορικότητα ή ακόμα και αυτοαπομόνωση των αρχιτεκτόνων μπορεί να αποτελεί μοχλό για την επίτευξη συνδέσεων, συναντήσεων και συνδυασμών που παρέχουν μέσα και αντικείμενα για την αρμονική και δυναμική τοποθέτηση της αρχιτεκτονικής σε έναν νέο, ενδεχομένως ακόμα άγνωστο κόσμο.

Η Διδασκαλία του Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού ως 'διόρθωση' Θέματος: Μια Οντολογική Προσέγγιση

Βασίλης Γκανιάτσας, Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., vgan@central.ntua.gr.

Οι 'διορθώσεις' των σπουδαστικών συνθετικών θεμάτων στα σχεδιαστήρια των σχολών αρχιτεκτονικής, αγγλιστί crits, είναι ο διεθνώς παραδεγμένος τρόπος διδασκαλίας της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, που με τη σειρά της αποτελεί τον σκληρό πυρήνα της ιδιαιτερότητας της αρχιτεκτονικής γνώσης.

Έχουν δοκιμαστεί πολλές μέθοδοι διδασκαλίας που αφορούν είτε από πρότυπα διδασκαλίας των επιστημών, με βάση αρχές και συγκεκριμένες κανονιστικές μεθόδους (μορφολογικές,

τυπολογικές), είτε από πρότυπα διδασκαλίας των τεχνών, με βάση διαισθητικές εικαστικές προσεγγίσεις των 'δασκάλων'.

Οι 'επιστημονικές' μέθοδοι αδυνατούν να προσεγγίσουν τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό ως μια ολιστική διαδικασία και κυρίως να ανταποκριθούν στις δημιουργικές διαστάσεις του, που απαιτούν υπέρβαση των συνήθων μεθόδων της επαγωγικής και παραγωγικής λογικής, που χαρακτηρίζουν τόσο την πρακτική όσο και την διδασκαλία των επιστημών. Από την άλλη πλευρά, οι εικαστικές προσεγγίσεις αδυνατούν να τεκμηριώσουν την εγκυρότητα της κριτικής τους στάσης με τρόπο εκπαιδευτικά άρτιο και βασίζονται στην διαίσθηση του διδάσκοντος και την αντίστοιχη ενσυναίσθηση του σπουδαστή.

Η εισήγηση αυτή επιχειρεί να αρθρώσει τα βασικά σημεία μιας ιδιωματικής προσέγγισης που έχει ακολουθήσει ο γράφων τα τελευταία 25 χρόνια στη σχολή αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. και αφορά στις 'διορθώσεις' των σπουδαστικών θεμάτων θεωρούμενων ως οντολογικών συγκροτήσεων αρχιτεκτονικών έργων. Η προσέγγιση αυτή απομακρύνεται από την αυθεντία τόσο της διδακτικής μεθόδου όσο και της 'μεταδοτικής' του διδάσκοντα και επιχειρεί μέσα από μια διαλεκτική θεώρηση της σχέσης δημιουργού και έργου να αντιμετωπίσει κάθε αρχιτεκτονική σύνθεση κατά τη διαδικασία της σύλληψης και της επεξεργασίας της στο σχεδιαστήριο ως μια οντοποιητική διαδικασία ενός μοναδικού έργου. Σε αυτή τη διαδικασία το υπό μόρφωση (διαμόρφωση / αυτομόρφωση) έργο, μπαίνει στο επίκεντρο της συνθετικής διαδικασίας ως έγκυρος φορέας ελέγχου της συμβατότητας των απαιτούμενων σχεδιαστικών χειρισμών για τις απαιτούμενες διορθώσεις του προς την τελική πραγμάτωσή του, ως πλήρες αρχιτεκτονικό έργο ήδη από το σχεδιαστήριο.

.....

Αναλογίες: Αρχιτεκτονική Ιδέα-Μουσική Ιδέα

Κωνσταντίνα Δεμίρη, Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., kdemiri@arch.ntua.gr

Σήμερα υπό το φως των ραγδαίων αλλαγών στο πολιτικό, οικονομικό, τεχνολογικό και πολιτισμικό επίπεδο το επάγγελμα του αρχιτέκτονα αλλάζει και ως επακόλουθο η αρχιτεκτονική εκπαίδευση αντιμετωπίζει το ζήτημα της επαναξιολόγησης και επανεξέτασης των παιδαγωγικών της μεθόδων και των σχέσεων της με άλλες επιστήμες και τις τέχνες.

Στο πλαίσιο αυτό η εισήγηση εστιάζει στη αναλογική σχέση ανάμεσα στην ανάπτυξη της αρχιτεκτονικής ιδέας στην αρχιτεκτονική σύνθεση και της μουσικής ιδέας στη μουσική σύνθεση όπως αυτή παρουσιάζεται από τον Arnold Schoenberg στο βιβλίο του *The Musical Idea and the Logic, Technique and Art of its Representation* (Schoenberg, 1995).

Η αρχιτεκτονική σύνθεση, όπως κάθε σύνθεση είναι η «τοποθέτηση στοιχείων σε συσχετισμό μεταξύ τους έτσι ώστε να δημιουργείται ένα σύνολο του οποίου η σημασία, η αισθητική ή η λειτουργικότητα να ξεπερνά το άθροισμα της σημασίας, της αισθητικής ή της λειτουργικότητας των επιμέρους στοιχείων.» (Μπαμπινιώτης, 2008). Η σύνθεση σε όλες τις τέχνες προϋποθέτει προσχεδιασμό ακόμη και σε περιπτώσεις αυθόρμητης δράσης του καλλιτέχνη. Ο προσχεδιασμός προϋποθέτει την ύπαρξη μιας ιδέας ως αφητηρίας αλλά και ως συνεκτικού στοιχείου που δένει το σύνολο. Η ιδέα είναι σαν οδηγός και «εκφράζει την αρχιτεκτονική ανταπόκριση στα δεδομένα του προγράμματος, του τόπου, και της δομής» (B. Hoesli στο Caragonne, 1995, 264). Η εισήγηση διερευνά την ιστορική εξέλιξη του ρόλου της στην αρχιτεκτονική από την εποχή της École des Beaux-Arts -με την υιοθέτηση του parti- μέχρι σήμερα, όπως επίσης και της σημασίας της μουσικής ιδέας στη σύνθεση μουσικών έργων. Οι αναλογίες που διερευνώνται ανάμεσα στις δύο τέχνες και η αποσαφήνιση των όρων μας επιτρέπουν να προσδιορίσουμε τα συστατικά στοιχεία της ιδέας ως γενεσιουργού στοιχείου της σύνθεσης και της σημασίας της ως εκπαιδευτικού εργαλείου στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό.

Η ανάπτυξη των πιο πάνω ζητημάτων πλαισιώνεται και από την παρουσίαση της εκπαιδευτικής προσέγγισης σε μαθήματα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού μέσα από παραδείγματα σπουδαστικών εργασιών.

Η διαδικασία κατασκευής του αρχιτεκτονικού concept.

Η. Κωνσταντόπουλος, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πατρών

Κ. Γρίβας, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Η παρούσα εισήγηση αφορά στην διδασκαλία μαθημάτων αρχιτεκτονικής εσωτερικών χώρων και design. Βασικός προβληματισμός του μαθήματος είναι η μεθοδική και εμπειριστατωμένη κατασκευή του 'concept' που αναφέρεται στον σχεδιασμό ενός χώρου ή ενός αντικειμένου. Από πού πηγάζει μία αρχιτεκτονική ιδέα και ποια είναι η διαδικασία σχεδιασμού και παραγωγής αντικειμένων και χώρων. Η κλίμακα σχεδιασμού του επίπλου και αντικείμενου προσφέρει μία πολύ ιδιαίτερη και διδακτική, μέθοδο προσέγγισης του ζητήματος του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού εν γένει. Είναι δομική, υλική και σωματική, καθώς αναφέρεται άμεσα στη σχέση του χώρου με το ανθρώπινο σώμα.

Στο αγωνιώδες ερώτημα του 'concept', της κεντρικής ιδέας που θα φωτίζει την πρόθεση και το έργο του δημιουργού έρχεται αρωγός η παρατήρηση και μελέτη του πραγματικού, υλικού κόσμου.

Εκκινώντας από το μέρος οδεύουμε προς το όλον, βασιζόμενοι σε παρατηρήσεις πραγμάτων που προϋπάρχουν και τα οποία δύνανται να μετασηματιστούν σε διαφορετικές κλίμακες και να αποτελέσουν έναυσμα δημιουργίας. Η δυνατότητα να ξεκινάμε από το μερικό το οποίο μπορεί στη συνέχεια να καθορίσει το συνθετικό όλον αποτελεί μία επαναστατική πρακτική, καθώς εστιάζει πρώτιστα στις σχέσεις και συναρμογές των πραγμάτων.

Μέσω της έννοιας της άρθρωσης – που ουσιαστικά αποτελεί μια ιδιαίτερη υλική έκφανση της γενικότερης αρχής του συσχετισμού των πραγμάτων – ο σχεδιασμός γίνεται αντιληπτός ως κατ' εξοχήν 'σχεσιακή' (relational) πρακτική. Από την άρθρωση σε κλίμακα 1:1, και την μελέτη παραδειγματικών περιπτώσεων που βρίσκονται παντού γύρω μας – ένα κουμπί, ένας συνδετήρας, ένας μεντεσές, μία αλυσίδα, μία πόρπη κ.ο.κ. – προκύπτουν γενικές αρχές χειρισμού της ύλης: χάραξη, κοπή, διάτρηση, συγκόλληση, κ.λπ. Παράλληλα διερευνάται η γεωμετρική συνάρθρωση μονάδων μέσω της επανάληψης τους για την δημιουργία επιφανειών, με αντίστοιχες πρωτογενείς σχέσεις σύνδεσης. Το τελικό ζητούμενο, το σχεδιασμένο αντικείμενο αποτελεί μία χωρική κατασκευή, έπιπλο, ένα αυτοφερόμενο σύστημα ή μία ελάχιστη μονάδα οργάνωσης και κατοίκησης του χώρου.

Η διδακτική σημασία αυτής της αέναης διαδικασίας σχεδιασμού δεν είναι αμελητέα, καθώς το 'concept' δεν προκύπτει στο κενό, αλλά φωτίζεται και οδηγείται μέσω της παρατήρησης απλών δομικών συστάσεων σε περισσότερο σύνθετες χωρικές κατασκευές, που κι αυτές με την σειρά τους δεν αποτελούν παρά μία έκφανση, μία δυνατότητα από τις πολλές, πιθανών μελλοντικών μετεξελίξεων και ανατροπών της. Ενσωματωμένη σε αυτή τη διαδικασία είναι η εργασία με διαφορετικούς τρόπους αναπαράστασης αλλά και η πρωτογενής υλική δημιουργία μέσω συνεχών δοκιμών, σφαλμάτων και αναθεωρήσεων. Μία διαδικασία 'trial-and-error' που αποτελεί μάθηση μέσω της διερώτησης στην πράξη. Η συνεχής άσκηση οδηγεί στη διαμόρφωση μιας θεωρητικής αποσαφήνισης των σχεδιαστικών αρχών του υπό κατασκευήν χωρικού αντικείμενου.

Η ιστορία του σύγχρονου design, λειτουργεί επικουρικά σε αυτή την εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από μία θεώρηση που αναφέρεται στο ευρύτερο γνωστικό αντικείμενο της αρχιτεκτονικής και του σχεδιασμού (βιομηχανικού και γραφιστικής), οργανωμένων σε θεματικές ενότητες που αφορούν πτυχές του σύγχρονου υλικού πολιτισμού.

Ο Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός ως πράξη και οι θεωρίες του: το κουτί της Πανδώρας και η κρυμμένη φρόνηση

Λεωνίδας Κουτσουμπός, Επίκουρος Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π.,

lkoutsoumpos@mail.ntua.gr

Στη θεωρία, η θεωρία και η πράξη είναι ένα και το αυτό. Στην πράξη δεν είναι. (Ανώνυμος)

Η παραπάνω φράση, που κυκλοφορεί ευρέως στο διαδίκτυο, έχει αποδοθεί σε διάφορες προσωπικότητες της δράσης όπως τον μπεϊμπολίστα Yogi Bera, ή του πνεύματος όπως τον Albert

Einstein και το Κομφούκιο. Πίσω από τις μάσκες των διαφόρων διασημοτήτων, όμως, κρύβεται μια άλλη μάσκα, αυτή της ανωνυμίας που περιγράφει την ευρέως διαδεδομένη και κοινά αποδεκτή αντίληψη για τη σχέση μεταξύ θεωρίας και πράξης, έτσι όπως θεμελιώθηκε από τον Αριστοτέλη: ως δύο απολύτως διακριτών και στεγανών περιοχών στις οποίες ενεργεί ο άνθρωπος, που όσο και αν προσπαθεί να τις φέρει κανείς κοντά, αυτές απομακρύνονται σαν τους αντίθετους πόλους του μαγνήτη.

Στο πεδίο της αρχιτεκτονικής, παραδοσιακά, η διάκριση μεταξύ θεωρίας και πράξης παραμένει ισχυρή, καθώς η αρχιτεκτονική, πολύ συχνά, αναφέρεται σε μια υλοποιημένη/ήσιμη μορφή κατασκευής, που την κάνει να αντιμετωπίζεται συνήθως ως μια πρακτική επιστήμη/τέχνη. Στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση, μάλιστα, η διδακτική του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού αποτελεί μέρος της πρακτικής διδασκαλίας, που λαμβάνει χώρα με εργαστηριακά μαθήματα, στο σχεδιαστήριο και διακρίνεται σαφώς από τα μαθήματα θεωρίας, που λαμβάνουν χώρα στο αμφιθέατρο.

Παρ' όλα αυτά, η θεωρία έγινε σταδιακά αναπόσπαστο κομμάτι του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, ειδικά από την αναγέννηση και μετά, καθώς οι αρχιτέκτονες προσπαθούν να συγκροτήσουν ένα συνειδητό θεωρητικό πλαίσιο που διέπει το σχεδιαστικό τους έργο, ενώ όλο και πιο συχνά, ειδικά τα τελευταία χρόνια, κάποιοι αρχιτέκτονες ξεκινούν το σχεδιασμό τους από καθαρά θεωρητικές προσεγγίσεις ως πηγή έμπνευσης για το σχεδιασμό. Ειδικά αυτή η τελευταία περίπτωση δίνεται η εντύπωση ότι ο σχεδιασμός είναι ένα κουτί μέσα από το οποίο βγάζει κανείς επιμέρους θεωρίες και κανόνες οι οποίοι προϋπάρχουν της πράξης και απλά εφαρμόζονται. Εκ του αποτελέσματος, η διαδικασία αυτή επιτρέπει την παρομοίωση του κουτιού αυτού με το κουτί της Πανδώρας.

Η παρούσα εισήγηση παρουσιάζει τη σχέση μεταξύ πράξης και θεωρίας στη διαδικασία του σχεδιασμού, πέρα από το μοντέλο του διπλού του μαγνήτη, και διερευνά τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ τους στη σύγχρονη εποχή. Εστιάζει και διακρίνει δυο οπτικές αντίληψης της θεωρίας στον σχεδιασμό: τη θεωρία ως απόσταγμα και τη θεωρία ως αφετηρία του σχεδιασμού. Τέλος προτείνεται ότι ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός αποτελεί μια ενδιάμεση κατηγορία μεταξύ της καθαρής πράξης και της καθαρής θεωρίας, που αντιστοιχεί με το φιλοσοφικό όρο της φρόνησης δηλαδή της 'πρακτικής γνώσης.' Προτείνεται έτσι η αντίληψη του σχεδιασμού ως ένα υβριδικό είδος πράξης, της οποίας η θεωρία δεν προϋπάρχει, αλλά συνδιαμορφώνεται κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού, δίνοντας τη δυνατότητα ελέγχου και νοηματοδότησης του αποτελέσματος σε κάθε στάδιο της δημιουργίας. Η διδακτική του σχεδιασμού λοιπόν οφείλει να καλλιεργεί στο σχεδιαστήριο, και όχι μόνο στο αμφιθέατρο, τα απαραίτητα εφόδια ώστε να αποκτήσουν οι φοιτητές ένα κριτικό αναστοχαστικό υπόβαθρο, που να ξεκαθαρίζει, αντί να συσκοτίζει το σχεδιαστική διαδικασία, επιτρέποντάς τους να αντισταθούν με ουσιαστικά επιχειρήματα στα διάφορα 'concept' και θεωρητικά τερτίπια που τυραννούν τη σύγχρονη αρχιτεκτονική δημιουργία. Το άνοιγμα της φρόνησης που έμεινε κρυμμένη στο κουτί της Πανδώρας, αποτελεί, ίσως, τη μόνη ελπίδα.

Εν-πλοκή με το πραγματικό

Σ. Βυζοβίτη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, vyzoviti.sophia@gmail.com

Η εισήγηση εστιάζει σε σύγχρονες μεθοδολογικές προσεγγίσεις που συνδυάζουν την αρχιτεκτονική εκπαίδευση με την πρακτική. Κατεξοχήν παράδειγμα στη γενεαλογία αυτή -που συμπεριλαμβάνει στις πιο πρόσφατες εκφάνσεις της πειραματισμούς σε κατασκευές μικρής κλίμακας με εργαλεία ψηφιακού σχεδιασμού και παραγωγής-αποτελεί η κοινωνική αρχιτεκτονική του Auburn University's Rural Studio. Μια προσέγγιση που τοποθετεί την αρχιτεκτονική εκπαίδευση πέρα από τη θεωρητική σφαίρα της ιδεατής μελέτης, στην επικράτεια του πραγματικού, τόσο σε σχέση με την πράξη της κατασκευής όσο και με τη συνείδηση του κοινωνικού της ρόλου. Σε αναφορά με τις προσεγγίσεις

αυτές θα παρουσιαστούν τρία παραδείγματα από τα εργαστήρια αρχιτεκτονικής σύνθεσης που έχει διδάξει η συγγραφέας στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, όπου ο σχεδιασμός καλείται να εκμαιεύσει και να ανταποκριθεί στις αναγκαιότητες δεδομένης πραγματικής συνθήκης.

Το πρώτο παράδειγμα αφορά τη μελέτη για τη βελτιστοποίηση της χρήσης χώρων και εγκαταστάσεων της Σχολής Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στις Καρυές Τρικάλων. Εγκαθιστώντας μια διεπιστημονική μέθοδο για τον καθορισμό των αναγκών και των προβλημάτων της υφιστάμενης κατάστασης σε συνεργασία με τη διοίκηση, το διδακτικό προσωπικό και φοιτητές της Σχολής το μάθημα επικέντρωσε στη συνεκτική θεώρηση της εσωτερικής χρήσης, της διασύνδεσης υφιστάμενων και νέων εγκαταστάσεων και του υπαίθριου χώρου της με στόχο τη δημιουργία τόπων για εμπειρίες μάθησης, έρευνας και αθλητισμού.

Το δεύτερο παράδειγμα αφορά τον σχεδιασμό και την κατασκευή ενός εφήμερου, μετασχηματιζόμενου κελύφους για τα υπαίθρια σκηνικά δρώμενα –νυχτερινές διαλέξεις, προβολές και συζητήσεις- του συνεδρίου *Ambiances Tomorrow* που έλαβε χώρα στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας το Σεπτέμβριο του 2016. Η εγκατάσταση του στο υπαίθριο αμφιθέατρο του της Πολυτεχνικής παρείχε στους συνέδρους μια ατμόσφαιρα χαλάρωσης από την εντατική επιστημονική εργασία, αλλά και ένα σημείο αναφοράς που αποτέλεσε στοιχείο της ταυτότητας του συνεδρίου.

Το τρίτο παράδειγμα αφορά τον σχεδιασμό και την κατασκευή ενός πολυδύναμου καθίσματος μεγάλου μεγέθους που συμβάλλει στον εξοπλισμό του υπαίθριου χώρου της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Τα εργαλεία και οι πρακτικές της συνθετικής διερεύνησης συνδυάζουν τα ψηφιακά μέσα με ζητήματα ανακύκλωσης και πειραματισμών με υλικά που μεριμνούν προς την ελαχιστοποίηση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος.

Ο σχεδιασμός που ανταποκρίνεται σε πραγματικά ζητούμενα και ανάγκες δημιουργεί μια ‘ανακλαστική συνομιλία’ (Schon, 1983) με την κατάσταση. Στη μετάβαση από το ιδεατό έργο στο πεδίο των περιορισμών που εκπορεύονται από την συνθήκη του πραγματικού, η διαδικασία τροποποιήσεων και συμβιβασμών συμβάλλει στη συμπύκνωση της αρχιτεκτονικής ιδέας προς την ελάχιστη αναγκαία υπόσταση της, την ισχυρότερα συγκροτημένη έκφραση της. Πρόκειται για την ενεργοποίηση της ‘γνώσης σε δράση’ (Schon, 1983) που αντικατοπτρίζει την ανάλυση, την αξιολόγηση και την αναθεώρηση της κατάστασης. Τα παιδαγωγικά οφέλη της συμμετοχής των φοιτητών σε διαδικασίες που εγκαθιστούν συνέχεια ανάμεσα στο σχεδιασμό και την υλοποίηση είναι πολλαπλά: η ενασχόληση με ζητήματα που αφορούν την οικονομία των υλικών, η συνεργασία με τεχνίτες, η ιδιο-κατασκευή, η εξοικείωση με αστοχίες και προβλήματα που μπορούν να προκύψουν. Κυρίως όμως αφορούν την κατανόηση της απόδοσης του αρχιτεκτονικού αντικείμενου κατά τη χρήση του, την κοινωνική του συνάφεια, αλλά και τη βιωματική αντίληψη του χώρου, της εργονομίας, των υλικών.

Οι αρχιτέκτονες των ακροδακτύλων. Η σχεδιαστική διαδικασία ως η δημιουργική μοντελοποίηση δυναμικών πληροφοριακών μοντέλων.

Σπύρος Παπαδημητρίου, Λέκτορας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Α.Π.Θ., Πολυτεχνική Σχολή, sip@arch.auth.gr

Η νέα γενιά, όπως την περιγράφει ο Michele Serres στο βιβλίο του με τίτλο «η κοντορεβιθούλα», είναι η γενιά «του αντίχειρα», αναφερόμενος στην επιδεξιότητα που έχουν σήμερα οι νέοι να χειρίζονται με τις άκρες των δακτύλων τους, πληκτρολόγια, οθόνες αφής και τα μέσα της σύγχρονης τεχνολογίας. Πριν διδάξει κανείς οτιδήποτε σε οποιονδήποτε, οφείλει τουλάχιστον πρώτα να τον γνωρίσει. Ποιος είναι αυτός που πηγαίνει σήμερα στο πανεπιστήμιο;

Στις αρχές του 20ου αιώνα, οι αρχιτέκτονες της πρωτοπορίας ωθούνται από τον νέο βιομηχανικό κόσμο, αναδιατυπώνουν την αρχιτεκτονική προκαλώντας τομή με το παρελθόν. Πλέον

ζούμε στην εποχή της τεχνολογίας της πληροφορίας όπου η σχέση μας με αυτήν είναι δομική. Η τεχνολογία της πληροφορίας επιβάλλεται ως το κεντρικό πρότυπο, το νέο «επιστημονικό παράδειγμα» επιδρώντας στις διαδικασίες παραγωγής της σκέψης και του σχεδιασμού της αρχιτεκτονικής οδηγώντας την σε μια νέα περίοδο.

Η διαδικασία σχεδιασμού είναι μια σύνθετη μη γραμμική διαδικασία. Εμπεριέχει διάφορα μεταβατικά στάδια τα οποία θα μπορούσαν να περιγράφουν ως συνεχή ή όχι τόσο συνεχή βήματα τα οποία περιλαμβάνουν νοητικά και σχεδιαστικά άλματα, ασυνέχειες, επαναλήψεις και ανατροφοδοτήσεις. Αποτελεί μια διαδικασία από το γενικό στο ειδικό, από το αφαιρετικό στο συγκεκριμένο. Ο σχεδιασμός σε υπολογιστικό περιβάλλον είναι εντελώς διαφορετικός από ό,τι στο παρελθόν και τα πληροφοριακά μοντέλα αποτελούν μια έννοια κλειδί σε αυτόν τον τρόπο σκέψης.

Όλη η κοινωνία και ο πολιτισμός περιστρέφεται γύρω από αυτήν την νέα αξία, τις πληροφορίες όπου όλα είναι αλληλοσυνδεόμενα. Στις νέες επιστημονικές θεωρίες δεν καταλήγουμε ποτέ σε «πράγματα», πάντα έχουμε να κάνουμε με διασυνδέσεις και ένα μεταβαλλόμενο δίκτυο. Μπορούμε να αναδιαρθρώσουμε πληροφοριακούς πυρήνες τον ένα με το άλλο, να τους ιεραρχήσουμε σε αναρίθμητες σχέσεις, και να δημιουργήσουμε μοντέλα. Αυτές οι πληροφορίες είναι, εξ ορισμού, μια ρευστή μάζα που πρέπει να πάρει μια μορφή, «in-formatio». Οι πληροφορίες είναι η πρώτη ύλη και της αρχιτεκτονικής. Δεν υπάρχουν «καθαρά» δεδομένα αλλά μόνο πληροφορίες.

Στον σχεδιασμό η πληροφορία παίρνει μορφή μέσω της δημιουργίας των μοντέλων. Θα μπορούσαμε λοιπόν να υποστηρίξουμε ότι σε αυτό το νέο παράδειγμα η διαδικασία σχεδιασμού έχει μετατοπιστεί σε μια διαδικασία μοντελοποίησης δυναμικών μοντέλων. Έτσι, το μοντέλο είναι η μορφή που έχει περιβληθεί με πληροφορίες, η μορφή στην οποία οι πληροφορίες μοντελοποιούνται. Αυτά τα πληροφοριακά μοντέλα τα αναγνωρίζουμε όχι μόνο ως τρισδιάστατες απεικονίσεις κτιρίων αλλά ως δημιουργούς προσωπικών μεταφορών, ως προσομοιωτές κατασκευασμένης πραγματικότητας και ως επιστημονικά μοντέλα δοκιμής και λάθους. Οι υπολογιστικές αυτές κατασκευές, αποτελούν ερμηνείες της οργανωμένης πληροφορίας σε ένα δυναμικό, μεταβαλλόμενο, ανταποκρινόμενο σύστημα.

Τα στάδια της διαδικασίας σχεδιασμού περιλαμβάνουν συνήθως την παραγωγή περισσότερων από ένα μοντέλων σχεδιασμού. Τα Μοντέλα Σχεδιασμού λειτουργούν ανεξάρτητα, ταυτόχρονα ή αλληλένδετα, τα οποία μέσω των διαδικασιών αξιολόγησης, επιλογής, ενημέρωσης, αλλαγής, επανασχεδιασμού αποτελούν την ουσία της τρέχουσας διαδικασίας σχεδιασμού. Καταλήγοντας θα λέγαμε ότι κάθε φορά, αναζητούμε και κατασκευάζουμε το καταλληλότερο πληροφοριακό μοντέλο για κάθε συγκεκριμένο ζητούμενο, όπου η μοντελοποίηση του πληροφοριακού μοντέλου αντικατοπτρίζει αυτή τη διαδικασία. Μέσα από την παρουσίαση παραδειγμάτων θα καταγραφεί ο ρόλος των δυναμικών πληροφοριακών μοντέλων στην σχεδιαστική διαδικασία καθώς και διαφορετικοί τύποι αυτών.

Η αναδυόμενη υπόσχεση: Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός και ηλεκτρονικά παιχνίδια

Σπύρος Παπαδόπουλος, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, spap@uth.gr

Η παρούσα μελέτη διερευνά τον ρόλο των ηλεκτρονικών παιχνιδιών στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση και παρουσιάζει, ειδικότερα, εκπαιδευτικές πρακτικές που εφαρμόστηκαν στο μάθημα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού την τελευταία πενταετία στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Η μελέτη αντιλαμβάνεται τα ηλεκτρονικά παιχνίδια ως πολύπλευρα ερευνητικά και εκπαιδευτικά εργαλεία κατανόησης του χώρου και εστιάζει σε μεθοδολογίες σχεδιασμού που ενσωματώνουν σύγχρονους όρους από το πεδίο της μάθησης που βασίζεται στα ψηφιακά παιχνίδια (DGBl/DigitalGameBasedLearning), όπως η παιχνιδοποίηση (gamification), η εμπειρία του παιχνιδιού

(gameplay), το αναδυόμενο παιχνίδι (emergentgameplay), η παικτικότητα/εμπαιξία (playability), η εμπύθιση (immersion) κτλ.

Στην πολύπλευρη εκπαιδευτική αξιοποίηση των ηλεκτρονικών παιχνιδιών στο συγκεκριμένο πλαίσιο συμβάλλουν καθοριστικά κάποια από τα εγγενή χαρακτηριστικά τους, όπως η ικανότητά τους για χωρική και αφηγηματική αναπαράσταση καθώς και η δυνατότητα μετάδοσης δυναμικών και βιωματικών εμπειριών που σχετίζονται με τη δράση του συμμετέχοντα.

Η μελέτη παρουσιάζει πρακτικές στη διδασκαλία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού που, μέσω της χρήσης σύγχρονων μηχανών παραγωγής παιχνιδιών (game engines), προσφέρει τη δυνατότητα κατασκευής ιδιαίτερα σύνθετων περιβαλλόντων εμπλουτισμένων με πολλαπλές λειτουργίες και χαρακτηριστικά, όπως η διαδραστικότητα, οι αυτοματισμοί προσομοίωσης, η φωτοαπόδοση σε πραγματικό χρόνο, οι μηχανισμοί φυσικής κ.ά., ενώ επίσης εισάγει νέες προσεγγίσεις στη διαχείριση του χώρου, όπως η αφηγηματική οργάνωση, η δυνατότητα λήψης αποφάσεων, η ανάπτυξη στρατηγικής για την επίλυση προβλημάτων, οικοδομώντας έναν πολυτροπικό μηχανισμό σχεδιασμού του χώρου.

Επιπρόσθετα, οι διδακτικές μεθοδολογίες που ενσωματώνουν τη χρήση μηχανών παραγωγής παιχνιδιών συνεισφέρουν στη δημιουργία πρωτότυπων εκπαιδευτικών εμπειριών για τους φοιτητές, προάγοντας μια νέα γλώσσα επικοινωνίας για την αντίληψη και κατανόηση του χώρου, που περιλαμβάνει προκλήσεις, συναγωνισμό, στόχους, αποστολές, εξερεύνηση και, τελικά, βίωση εξατομικευμένων ή συμμετοχικών υβριδικών συνειδησιακών καταστάσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, η υιοθέτηση ενός εκπαιδευτικού μοντέλου που αξιοποιεί τη χρήση των νέων τεχνολογιών και τις διαδικασίες μάθησης που βασίζονται στα ψηφιακά παιχνίδια όπως η παρώθηση (motivation) και η εμπλοκή (engagement) μπορεί να αποτελέσει μια ουσιαστική καινοτομία στη διδασκαλία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού.

.....

Παραμετρικά μοντέλα και αλγοριθμική σκέψη σε ειδικά μαθήματα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού

Σ. Γιαννούδης, Επίκουρος Καθηγητής, Πολυτεχνείο Κρήτης, sgiannoudis@arch.tuc.gr

Α. Πετειναρέλης, Συμβασιούχος διδάσκων (Π.Δ. 407/80), Πολυτεχνείο Κρήτης, ng5ten@yahoo.com

Στο μάθημα επιλογής «Ειδικά Θέματα Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού του 8ου εξαμήνου της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης, διερευνούμε τις δυνατότητες σχεδιασμού με παραμετρικά μοντέλα. Το παραμετρικό μοντέλο, ως μέθοδος εύρεσης, διαχείρισης και ανάλυσης της αρχιτεκτονικής μορφής, ενσωματώνει την εσωτερική λογική οργάνωσής της, τις τοπολογικές σχέσεις και αλληλεξαρτήσεις των επιμέρους στοιχείων της, έτσι ώστε μια αλλαγή στις παραμέτρους που την περιγράφουν, να προκαλεί συντονισμένη ενημέρωση του μοντέλου συνολικά. Δίνεται έτσι η δυνατότητα συνεχούς ελέγχου και αλληλεπίδρασης του σχεδιαστή με το μοντέλο, για την παραγωγή διακριτών παραλλαγών «ψάχνοντας» σε ένα μεγάλο εύρος (αν και πεπερασμένο) δυναμικών αποτελεσμάτων. Ο σχεδιασμός με παραμετρικά μοντέλα βασίζεται στην αλγοριθμική σκέψη, υπονοεί δηλαδή τη μετατόπιση από τη ψηφιακή αναπαράσταση της μορφής, στη συστηματική αναπαράσταση της εσωτερικής λογικής της με παραμετρικό μοντέλο υπό τη μορφή κώδικα.

Θεωρώντας, στο πλαίσιο αυτό, τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό μια διαδικασία επίλυσης ενός οριοθετημένου προβλήματος που μπορεί να περιγραφεί με σαφήνεια και να λυθεί με την εφαρμογή κάποιας μεθόδου ή διαδικασίας, θα μπορούσαμε να ορίσουμε τον «παραμετρικό σχεδιασμό» ως τη διαδικασία περιγραφής ενός προβλήματος με χρήση μεταβλητών παραμέτρων και κανόνων που ορίζουν, κωδικοποιούν και ξεκαθαρίζουν από κοινού τη σχέση μεταξύ σχεδιαστικού στόχου και σχεδιαστικής λύσης.

Για να αναδείξουμε και να καλλιεργήσουμε εκπαιδευτικά αυτές τις δυνατότητες του παραμετρικού μοντέλου και της αλγοριθμικής σκέψης, στο μάθημα θέσαμε ως μεθοδολογικές αφητηρίες σκέψης τους εξής δύο θεματικούς άξονες βασισμένοι στο ιστορικό προηγούμενο του παραμετρικού μοντέλου: α) τις μεθόδους εύρεσης και βελτιστοποίησης της μορφής με πειραματικά αναλογικά μοντέλα στο έργο του Frei Otto (συγκεκριμένα τα συστήματα ελαχιστοποιημένων παρακάμψεων), που ανέπτυξε στο Institute for Lightweight Structures (ILS) και β) το έργο του μπρουταλισμού που χαρακτηρίζεται από τυποποίηση και ενσωματώσει δυνατότητες στοιχείων παραμετρικής διαφοροποίησης στην επανάληψη.

Το μάθημα, μέσα από τη θεωρία, τα σεμινάρια και τις σχεδιαστικές εργασίες, επιχείρησε να αναδείξει τις ιδιαιτερότητες και μετατοπίσεις του αλγοριθμικού σχεδιασμού σε σχέση με άλλα μοντέλα και μεθόδους ψηφιακού σχεδιασμού, προτείνοντας έτσι μια σημαντική διδακτική προσέγγιση στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό που εμπλέκει τα υπολογιστικά εργαλεία μεθοδολογικά, όχι αναπαραστατικά.

.....

Σχεδιαστικές προθέσεις και γεννητικές διαδικασίες σχεδιασμού

Σταύρος Βεργόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ., svergor@auth.gr.

Το άρθρο παρουσιάζει μια μεθοδολογία σχεδιασμού που διερευνά τη χρήση υπολογιστών σε γενετικές διαδικασίες στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. Βασίζεται στην υπόθεση ότι ο σχεδιασμός είναι μια νοητική δραστηριότητα που στοχεύει στην κατασκευή μιας συνεκτικής και ολοκληρωμένης περιγραφής ενός αντικειμένου μέσω της συνεχούς επεξεργασίας πληροφορίας. Η δραστηριότητα δεν εξελίσσεται γραμμικά και στηρίζεται σε μετασηματιστικές διαδικασίες που εκκινούν από προσωπικές σχεδιαστικές προθέσεις. Αυτές οι προθέσεις παρέχουν μια νοητική συγκρότηση διασυνδέσεων πληροφορίας η οποία διαφοροποιείται σημαντικά από τα αρχικά ζητούμενα στο σχεδιασμό. Παρά το γεγονός ότι η συγκρότηση αυτή δεν είναι ανοικτή πάντοτε σε ορθολογικές κρίσεις, παρέχει μια διακριτή κατεύθυνση για σχεδιαστικές ενέργειες.

Το τελικό αντικείμενο θεωρείται ως η καλύτερη κατά το δυνατόν μορφολογική απόδοση των απαιτήσεων, των ενδείξεων, των συνεχειών, των διαφορών, κλπ. που προκύπτουν από τα ποικίλα, ανόμοια και ασυσχέτιστα γνωστικά πεδία που επηρεάζουν το σχεδιασμό. Αυτή η έκφραση αξιολογείται σε σχέση με τη συγκρότηση των νοητικών διασυνδέσεων του σχεδιαστή η οποία ενεργεί σε υψηλότερο επίπεδο από αυτό των γνωστικών πεδίων. Η συγκρότηση αυτή καθοδηγεί τις σχεδιαστικές δράσεις με ένα αφηγηματικό τρόπο όπου μια συγκεκριμένη απόφαση δικαιολογείται με βάση κάποια προηγούμενη. Το άρθρο συνεχίζει με τη λειτουργική περιγραφή ενός ευέλικτου και προσαρμοστικού συστήματος ψηφιακού σχεδιασμού σύμφωνα με την παραπάνω προσέγγιση. Η περιγραφή διακρίνει τα παρακάτω στάδια/υποσυστήματα:

α. Μια μηχανή μοντελοποίησης, στο χαμηλότερο επίπεδο, για τη δημιουργία και την επεξεργασία πρωταρχικών γεωμετρικών στοιχείων,

β. Δύο υποσυστήματα που περιλαμβάνουν γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες σύμφωνα με τους οποίους οργανώνονται τα αρχικά γεωμετρικά στοιχεία,

γ. Ένα υποσύστημα αντιστοίχισης των γεωμετρικών μορφών με αξίες και υποδείξεις που προκύπτουν από λειτουργικά πεδία και αισθητικούς κανόνες,

δ. Τη συγκρότηση νοητικών διασυνδέσεων που βρίσκεται στο υψηλότερο επίπεδο και ρυθμίζει τη συνέχεια και την εξέλιξη των διαφόρων σταδίων του σχεδιασμού, και

ε. Ένα υποσύστημα εξόδου που μεταφράζει τη γεωμετρία σε δομικά στοιχεία ή σε πλήρεις συναρμολογήσεις που τροφοδοτούν την ψηφιακή κατασκευή. Τα βασικά στοιχεία της προσέγγισης είναι η παραμετροποίηση της διαδικασίας σχεδιασμού και το χαρακτηριστικό της απόδοσης σύμφωνα με το οποίο αξιολογούνται οι σχεδιαστικές προτάσεις.

Η προσέγγιση παρουσιάζεται με παραδείγματα εργασιών από εργαστήριο σχεδιασμού στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων της Θεσσαλονίκης. Τα παραδείγματα περιλαμβάνουν μεταβατικό χώρο τερματικού σταθμού μετρό και δομή κατοίκησης που χρησιμοποιεί καινοτόμα υλικά και τρόπο κατασκευής.

Ισομορφισμοί.

Προς μια πρακτική προσέγγιση της “Φιλοσοφίας του σχεδιασμού”

Αθανάσιος Ζαγορίσιος, Εντεταλμένος Διδάσκων, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πατρών, zagorisos@gmail.com

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός είναι μια διακριτή και πολυπαραμετρική δραστηριότητα κατά την οποία ένας μεγάλος αριθμός ζητημάτων και συστημάτων αξιών –σε διάφορες κατηγορίες– οδηγεί αντίστοιχα σε έναν τεράστιο αριθμό αποφάσεων. Επιπλέον, μια από τις θεμελιώδεις ιδιαιτερότητες των αρχιτεκτονικών προβλημάτων σχεδιασμού (σε σχέση με τα μη σχεδιαστικά) είναι ότι είναι ανοικτά προβλήματα, δηλαδή δεν έχουν μόνο μία λύση.

Τα παραπάνω εγείρουν κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με την εγκυρότητα των επιστημολογικών εικασιών περί της διδακτικής του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και των εκπαιδευτικών μεθοδολογιών της:

- Τι είδους γνώση μπορεί να αποκτηθεί μέσω της πρακτικής του σχεδιασμού;
- Πώς μπορεί να τεκμηριωθεί, να αξιολογηθεί και να κοινοποιηθεί αυτή η γνώση;
- Είναι το αποτέλεσμα του σχεδιασμού –το σχεδιασμένο αντικείμενο– τυχαίο ή/και απρόβλεπτο;
- Μπορεί ο Λογικός προβληματισμός και τα όρια της γλώσσας να μας βοηθήσουν να αναγνωρίσουμε και να καλλιεργήσουμε στοιχεία που ανήκουν σε μια μη γλωσσική έκκληση;
- Πώς μπορούμε να διερευνήσουμε τους τρόπους (τις συνθήκες, τους παράγοντες και τις πηγές) σύμφωνα με τους οποίους οι έννοιες εκδηλώνονται στην αρχιτεκτονική;
- Ποια είναι η σχέση μεταξύ σχεδιασμού, σκέψης και της ίδιας της πρακτικής του σχεδιασμού;

Με βάση το αναδυόμενο πεδίο έρευνας γνωστό ως “Φιλοσοφία του σχεδιασμού” προτείνεται η εστίαση στη δυναμική των ισομορφισμών ως ένα από τα κυριότερα εργαλεία που μπορεί να μεσολαβήσει στη σχέση μεταξύ της εννοιολογικής θεώρησης και των ζητημάτων μορφοποίησης στη διαδικασία σχεδιασμού.

SCOTOMATA

το αρνητικό Παράδειγμα του σχεδιασμού ως αντεστραμμένη αφήγηση (επαν)εγγραφής της αρχιτεκτονικής

Κωνσταντίνος Ιωαννίδης, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Α.Π.Θ., kioannidis@arch.auth.gr

Η βεβαιότητα όπως και η αμφιβολία, η επιτυχία όπως και η αποτυχία είναι ιδρυτικά συστατικά της Αρχιτεκτονικής σκέψης και διαδικασίας. Παρόλα αυτά, η λέξη «επιτυχία» δεν ανήκει στο λεξιλόγιο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Στη διαδικασία του συναντάμε μόνο υποθέσεις, φανταστικές εικόνες, αφηρημένες έννοιες και πιθανολογικά σενάρια. Σε αυτά ακουμπάει και η Διδακτική της Αρχιτεκτονικής για να αποφύγει την Αποτυχία του έργου γνωρίζοντας ότι ανεξάρτητα από τη διαδικασία παραγωγής και προβολής, η επιτυχημένη αποτίμηση της Αρχιτεκτονικής δεν είναι καθόλου βέβαιη - εναπόκειται στο ρίσκο μιας ουσιώδους κατανόησης και αφομοίωσης από το ευρύτερο πλαίσιο που την περιβάλλει,

την καθορίζει και την κατευθύνει. Υπό τον έλεγχο της πολιτικής και χωρικής οικονομίας, η Αρχιτεκτονική μπορεί και να αστοχήσει (scotoma).

Η Αποτυχία ως έννοια είναι απογοητευτική, αρνητικά φορτισμένη ως σφάλμα. Δεν επιλέγεται, αλλά συνυπάρχει διαλεκτικά με την επιτυχία ως πιθανότητα. Η μελέτη και η εξήγηση της όμως διανοίγει για τον αρχιτέκτονα μονοπάτια ανάμεσα σε καλλιεργούμενες -και μη- αυταπάτες τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσει, προστατεύοντας τον/την από την παραίτηση. Κυρίως όμως τροφοδοτεί σε σημαντικό βαθμό τη συνθετική σκέψη και την επινοητικότητα στην ελαχιστοποίηση και τον έλεγχο αστοχιών του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Η διερεύνηση της αντίφασης μεταξύ της πρόθεσης του σχεδιασμού και των παρατηρούμενων γεγονότων αποτελεί το βασικό άξονα του μαθήματος πάνω στον οποίον οι φοιτητές καλούνται να αναπτύξουν την δική του κριτική ματιά στη θεώρηση της Αποτυχίας, μια προβληματική που επιτηδευμένα αποφεύγεται ως η αχίλλειος πτέρνα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού.

Τον Φεβρουάριο του 2015, ένα δίωρο θεωρητικό μάθημα εισαγάγεται για πρώτη φορά στο colloquium της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με στόχο να βάλει τους φοιτητές/τριες του 8ου εξαμήνου σπουδών να σκεφτούν κριτικά το Αρνητικό Παράδειγμα του σχεδιασμού ως (εναλλακτικό) βήμα προς το Ευ μαθεῖν. Το μάθημα 08TH14 Αρχιτεκτονική και Αποτυχία: Μυθιστορηματικοί Χώροι (διδάσκοντες Φ. Βαβύλη, Κ. Ιωαννίδης) προσεγγίζει κριτικά εκείνες τις πραγματικότητες της αρχιτεκτονικής των οποίων η αναφορά, και ακόμη περισσότερο, η διδασκαλία συχνά αποφεύγεται. Διατυπώνει μια διαφορετική θεώρηση για τη Διδακτική της Αρχιτεκτονικής και την σχέση της με το Ωραίο και το Ορθό, η οποία παραμένει επιμελώς στη σκιά. Συγκεκριμένα η θέση του μαθήματος για τον ρόλο της Αποτυχίας στην εκπαίδευση του αρχιτέκτονα αντικρούει σε πολλά σημεία την ορθόδοξη υπόθεση (για το νόημα, την πρόθεση, τη βασική ιδέα, τη σημασία της διαδικασίας του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού κλπ.) που φαίνεται ότι στοιχειώνει τα περισσότερα colloquia ακόμα και σήμερα, την οποία στοχοποιεί ως συνυπεύθυνη για πολλές στοιχειώδεις παρανοήσεις όπως για παράδειγμα τη «μανιέρα», την «επιβολή του στυλ» ή τον καταναγκασμό της «προβολής». Στην ανακοίνωση που ακολουθεί θα αναπτυχθεί αυτή η θέση -καθώς και οι προβληματισμοί και οι σύνθετες παράμετροι που, αναπόφευκτα, την ακολουθούν- μέσα από την παρουσίαση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των αποτελεσμάτων της.

Αναστρέφοντας στερεότυπα, Ακυρώνοντας το συμβατικό

Α. Δημητρακόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Αρχιτεκτονική Σχολή, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Το εργαστήριο αρχιτεκτονικού σχεδιασμού του πρώτου έτους σπουδών, αναπόφευκτα, διακατέχεται από έντονες ιδιαιτερότητες: αφενός θα μπορούσε δυνητικά να επαναλαμβάνεται αέναα, σε κύκλους καθ' όλη τη "ζωή" και πορεία ενός αρχιτέκτονα. Ο σχεδιασμός πρώτου έτους μπορεί να ειπωθεί ως ακατάπαυστα ισχύουσα πρόκληση επαναπροσδιορισμού όλων των σχεδιαστικών "υποθέσεων": ως καθαρθήριο στάδιο μύησης και ως βάπτισμα πυρός που επαναφέρει τη δημιουργική "γραφή" στην πολυπόθητη αφετηρία που διαρκώς αναζητεί. Αφετέρου αποτελεί ίσως το μόνο εργαστήριο σχεδιασμού που προσκαλεί μια μάλλον "ιδρυματική" προσέγγιση, η οποία σχεδόν εγχειρητικά, συστηματικά και επισταμένα επιχειρεί να αποβάλλει προηγούμενες τετριμμένες παραστάσεις, κοινότυπες τοποθετήσεις ή και ανέμπνευστες αντιλήψεις περί του αρχιτεκτονικού χώρου, τις οποίες τείνουν "φέρειν" οι εισακτέοι. Εκπαιδευτικά, ο ρόλος, η βαρύτητα και η επίδραση του σχεδιασμού πρώτου έτους θεωρείται συνεπώς ασύγκριτα μεγαλύτερος/η από όλα τα μετέπειτα εργαστήρια.

Η εισήγηση προτείνει να παρουσιαστούν τα θέματα του εργαστηρίου αρχιτεκτονικού σχεδιασμού όπως αναπτύσσονται κατά το πρώτο έτος σπουδών στο Παν. Ιωαννίνων. Η διδακτική μέθοδος που υιοθετείται, προσδίδει έμφαση στη γεωμετρία και τη διαχείριση της μορφής. Δομείται από λεκτικές διατυπώσεις ασκήσεων, άνευ σχεδιαστικών αναφορών, σε κείμενα προδιαγραφών που

αποφεύγουν να αναφερθούν στα αναμενόμενα χαρακτηριστικά του χώρου, ενός οικοδομήματος ή ενός συνήθους κτιριολογικού προγράμματος. Αντίστροφα, κάθε θέμα διατυπώνει σαφείς παραμέτρους που αφορούν τα σχεδιαστικά και γεωμετρικά στοιχεία τα οποία προϋποθέτει, και τη σχέση αυτών μεταξύ τους. Τα χαρακτηριστικά αυτά καλούνται οι σπουδαστές να αποκρυπτογραφήσουν μέσω της αλληλουχίας περιορισμών που οφείλουν να διαχειριστούν.

Κάθε εκφώνηση αναγγέλλει ένα ιδιότυπο κανονισμό σχεδόν κτηριοδομικού χαρακτήρα, ο οποίος και υποθάλλει ένα ολόκληρο μορφοπλαστικό λεξιλόγιο, υποκρύπτοντας ένα σχεδιαστικό πεδίο ανεξερεύνητο για τους νέους σπουδαστές. Ταυτόχρονα αποκλείει έμμεσα την όποια συμβατική προσέγγιση και απομακρύνει από τα κοινά στερεότυπα περί της κοινής "οικοδομής". Τα θέματα σχεδόν προϋποθέτουν ή εξαναγκάζουν προς την τρισδιάστατη επεξεργασία σε μακέτες, ενώ η δισδιάστατη σχεδίαση ακολουθεί. Κάθε άσκηση προτείνει μια εντελώς διαφορετική εργαλειοθήκη ώστε, κατά το δυνατό, να αναπτυχθεί μια ευρεία γκάμα γεωμετρικών προσεγγίσεων που εξοικειώνουν με τα πολλαπλά γεωμετρικά στοιχεία του σχεδιαστικού λεξιλογίου.

.....

Τρία εργαστήρια σχεδιασμού/ κατασκευής: πειράματα και εμπειρίες

Ευανθία Δόβα, Λέκτορας, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Παφός, e.dova@nup.ac.cy

Αγγελική Σιβιτανίδου, Λέκτορας, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Παφός, a.sivitanidou@nup.ac.cy

Τζούλια Τζώρτζη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Παφός, j.georgi@nup.ac.cy

Τα μαθήματα σχεδιασμού/κατασκευής (design/build) έχουν εισαχθεί στα προγράμματα των αρχιτεκτονικών σχολών διεθνώς, ως αποτελεσματικά εργαλεία αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης: συνδυάζοντας τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό με την εφαρμογή, γεφυρώνουν την απόσταση ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη, εισάγουν τους φοιτητές στις διαδικασίες της αρχιτεκτονικής πρακτικής, προκαλούν το ενδιαφέρον τους και εμπλουτίζουν τις εμπειρίες και την προσωπική τους εξέλιξη. Η εισήγηση παρουσιάζει τρία εργαστήρια σχεδιασμού/κατασκευής που οργανώθηκαν από τα Προγράμματα Αρχιτεκτονικής και Αρχιτεκτονικής Τοπίου του Πανεπιστημίου Νεάπολις στην Πάφο και στη Λεμεσό, μεταξύ 2014-2017.

Τα αντικείμενα σχεδιασμού των τριών εργαστηρίων εντάσσονται σε διαφορετικές κλίμακες σχεδιασμού: μια μικρής κλίμακας εφήμερη εγκατάσταση σε αστικό χώρο, ένας λαβύρινθος σε εξοχική περιοχή και η υποδομή για μια χορευτική παράσταση που κατέλαβε το κέντρο της πόλης. Και στα τρία, η βασική διδακτική ομάδα, αποτελούμενη από αρχιτέκτονες και αρχιτέκτονες τοπίου, αναζήτησε και ενδυνάμωσε τις συνέργειες μεταξύ των δύο αντικειμένων, με στόχο την αντιμετώπισή τους ως ένα ενιαίο πεδίο χωρικών δυνατοτήτων.

Πέρα από τις χωρικές επεμβάσεις, η εισήγηση εστιάζει στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα αυτών των δράσεων, όπως αξιολογήθηκαν από τους συμμετέχοντες φοιτητές και εκπαιδευτικούς. Η αξιολόγηση στηρίχθηκε σε εμπειρικές παρατηρήσεις, ερωτηματολόγια που συντάχθηκαν με βάση ένα πλαίσιο αναμενόμενων αποτελεσμάτων και ελεύθερες συζητήσεις. Τα κύρια πεδία αφορούν την απόκτηση γνώσεων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, και την επαφή με επαγγελματικές πρακτικές. Πέρα όμως από τα καθαρά γνωστικά ζητήματα, μέσα από την αξιολόγηση αναδεικνύονται παράμετροι όπως η σημασία της επικοινωνίας και της συνεργασίας, της αίσθησης της συμμετοχής σε μια ομάδα, της ανάπτυξης της αυτοπεποίθησης των φοιτητών, της ικανοποίησης από τον υλοποιημένο χώρο και της κοινωνικής προσφοράς. Η συναισθηματική επένδυση στο έργο και στην ομάδα, η εμπιστοσύνη και το κέφι είναι παράμετροι που, αν και δύσκολο να μετρηθούν, εμφανίζονται και επανεμφανίζονται στις αξιολογήσεις, ως σημαντικοί παράγοντες στην εκπαιδευτική διαδικασία, και ιδιάζοντα στοιχεία των εργαστηρίων σχεδιασμού/κατασκευής.

.....

‘A Workshop for...’. Το ‘παιχνίδι ρόλων’ και η αναζήτηση του φανταστικού χρήστη στο εργαστήριο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού.

Χριστιάνα Ιωάννου, Tutor, Τμήμα Αρχιτεκτονικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Χρίστος Παπαστεργίου, Tutor, Τμήμα Αρχιτεκτονικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Οι τομείς της Γνωσιακής Επιστήμης και της Εξελικτικής Ψυχολογίας αναδεικνύουν το ‘παιχνίδι ρόλων’, ‘υποκριτικό παιχνίδι’, ή ‘παιχνίδι προσποίησης’, ως βασικό εργαλείο της συμπεριφοράς των παιδιών κατά την γνωστική τους ανάπτυξη. Με το εργαλείο της προσποίησης τα παιδιά αναπτύσσουν την δυνατότητα να αναγνωρίζουν και να εξερευνούν μοντέλα πραγματικότητας και συμπεριφοράς, και, μέσω του παιχνιδιού, χωρίς απαραίτητα να υιοθετούν τα μοντέλα αυτά, τα παιδιά μπορούν να δημιουργούν συνδυασμούς, σενάρια και πρωτογενείς δικές τους ιδέες συμπεριφοράς. Για την Ψυχολογία, το παιχνίδι προσποίησης, μπορεί να προσφέρει μια διαδικασία ‘κάθαρσης’, δηλαδή προσωπικής εξαίρεσης ή προσωρινής απαλλαγής από προηγούμενα στερεότυπα μοντέλα συμπεριφοράς και να καλλιεργήσει τον πειραματισμό νέων ρόλων, νέων υποθέσεων, να δημιουργήσει νέα γνώση. Ως προς την παραγωγή νέας γνώσης η δομημένη διαδικασία της προσποίησης στο παιχνίδι μπορεί να είναι περισσότερο αποτελεσματική από την χρήση της αδόμητης φαντασίας, καθώς η προσποίηση επικεντρώνεται σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο και δομή κανόνων.

Η παρούσα εισήγηση αφορά την εφαρμογή ενός μοντέλου ‘παιχνιδιού προσποίησης’ σε ένα μεγάλο μέρος της διδασκαλίας του μαθήματος της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, στο εργαστήριο αρχιτεκτονικού σχεδιασμού Β’ εξαμήνου, Α’ έτους σπουδών του τμήματος Αρχιτεκτονικής του Πανεπιστημίου Κύπρου. Αφορά δουλειά που έχει αναπτυχθεί σε τέσσερα εξάμηνα διδασκαλίας, από το 2014 έως το 2017 με διδάσκοντες την Χριστιάνα Ιωάννου και Χρίστο Παπαστεργίου και έχει θέμα τον σχεδιασμό ενός εργαστηρίου για φανταστικό χρήστη.

Κατά την εισήγηση θα αναπτυχθούν οι τρόποι με τους οποίους το μάθημα ενσωματώνει σε μεγάλο μέρος του διαδικασίες υποκριτικού παιχνιδιού. Πιο συγκεκριμένα, προκαταρκτικά της ανάλυσης του χώρου επέμβασης οι φοιτητές χωρίζονται σε ομάδες οι οποίες συσχετίζονται με μια λίστα συγκεκριμένων ρόλων που αφορούν επιστήμες, γνωστικά αντικείμενα είτε δεξιότητες, υπάρχοντα, όπως του Αρχαιολόγου, Περιβαλλοντολόγου, Βοτανολόγου, Υδρολόγου, Κατάσκοπου, Ισορροπιστή, είτε κατασκευασμένα από τους διδάσκοντες, όπως του Προσθετιστή και Αποθησαυριστή. Κάθε ρόλος αφορά την διαπραγμάτευση ενός γνωστικού μοντέλου, τα γνωστικά του αντικείμενα, τον τρόπο με τον οποίο το γνωστικό μοντέλο αντιλαμβάνεται τον χώρο και τα εργαλεία αναπαράστασης και καταγραφής που χρησιμοποιεί. Η χρήση των ρόλων αυτών για την εκπαιδευτική διαδικασία του Α’ έτους σπουδών έχει τρεις στόχους: Πρώτο, να προσφέρει στους φοιτητές ένα συγκεκριμένο πεδίο και οπτική για την κατανόηση της περιοχής ενδιαφέροντος. Δεύτερο, να προσφέρει μια έτοιμη εργαλειοθήκη, η οποία όμως πρέπει να ανακαλυφθεί και διερευνηθεί από τους φοιτητές. Τρίτο, να κατευθύνει τον κάθε φοιτητή σε ένα συγκεκριμένο προσωπικό σενάριο χρήσης, και εν τέλει σε ένα πρόγραμμα, το οποίο θα εφεύρει ο ίδιος, μέσα από την συγκεκριμένη ιδιότητα.

Στα πλαίσια της εισήγησης θα αναπτυχθούν οι τρόποι με τους οποίους η μεθοδολογία του ‘ρόλου’ εφαρμόζεται στα τρία στάδια του εργαστηρίου και συγκεκριμένα: την ανάλυση της περιοχής, την διερεύνηση των χωρικών ιδεών και ανάπτυξη του σεναρίου επέμβασης και την συνθετική επεξεργασία. Επίσης θα επιχειρηθεί να δειχθεί πως η μεθοδολογία του ‘ρόλου’ βοηθά τους φοιτητές: Πρώτον να απαλλαχθούν από ένα σύστημα προσωπικών προκαταλήψεων, το οποίο προϋπάρχει των σπουδών τους και να τους εισάγει στην λογική του γνωσιολογικού συστήματος και της δομημένης γλώσσας αντίληψης και παραγωγής του χώρου. Δεύτερον να αναπτύξουν μια συγκεκριμένη εργαλειοθήκη αντίληψης, αναπαράστασης και παραγωγής του χώρου σε μικρό χρονικό διάστημα στηριζόμενοι σε προϋπάρχοντα μοντέλα, χωρίς όμως να επιβάλλει την διδασκαλία μιας συγκεκριμένης αρχιτεκτονικής γλώσσας. Τρίτον να προσεγγίσουν το σενάριο επέμβασης, και αργότερα το πρόγραμμα, πιο ολοκληρωμένα με την κατασκευή του αφηγήματος του χρήστη που κατοικεί το εργαστήριο, όχι ως

κάτι αφηρημένο, αλλά ως ένα συγκεκριμένο αφηγηματικό πρόσωπο, το οποίο έχει συγκεκριμένες εμμονές και εργάζεται σε ένα συγκεκριμένο 'κόσμο', τον οποίο ο φοιτητής θα πρέπει να κατασκευάσει.

Προς πολλές νέες αρχιτεκτονικές κατευθύνσεις...

Κώστας Γρίβας, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Κωνσταντίνος Δασκαλάκης, Εντεταλμένος Διδάσκοντας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Δήμητρα Κατωτά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Πέτρος Μπαμπασίκας, Λέκτορας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Αγάπη Πρώιμου, Λέκτορας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Νίκος Σμυρλής, Εντεταλμένος Διδάσκοντας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Αλεξάνδρα Στράτου, Εντεταλμένη Διδάσκουσα, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Τα μαθήματα Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού 5 και 6, στο τρίτο έτος σπουδών του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Πατρών, διδάσκονται και οργανώνονται από ομάδα συνήθως 6 διδασκόντων και σύμφωνα με το πρόγραμμα σπουδών αφορούν στο σχεδιασμό κτηριακών συγκροτημάτων μεσαίας και μεγάλης κλίμακας, με αυξημένη πλοκή προγραμμάτων και με έμφαση στο δημόσιο χαρακτήρα τους. Κατά τα τελευταία έτη έχει γίνει μια ομαδική προσπάθεια, ώστε η διαδικασία διεξαγωγής του μαθήματος να διευρυνθεί και να ενσωματώσει πρακτικές μάθησης που ευνοούν τον πλουραλισμό στο περιεχόμενο αλλά και τη διδακτική μέθοδο, ενισχύουν τη συνεργασία μεταξύ των διδασκόντων και των ομάδων των φοιτητών, τις ευκαιρίες διαλόγου και αντιπαραθέσεων πάνω στα ζητήματα που αφορούν στο εργαστήριο, και ευκαιρίες για δημόσιο διάλογο και προβολή του έργου, καθώς και ενεργή διασύνδεση με φορείς και επιστήμονες από άλλα πεδία.

Για να επιτευχθούν οι επιδιώξεις αυτές η ομάδα διδασκόντων έχει προωθήσει κάποιες επιλογές. Για παράδειγμα, υπάρχει μεν μια κοινή θεματική περιοχή όπως "χώροι εκπαίδευσης" ή "χώροι πολιτισμού" (μουσεία), αλλά η προσέγγιση, η περιοχή επέμβασης και η μεθοδολογία εργασίας, σε κάποιο βαθμό και η κλίμακα της παρέμβασης αφήνονται στην επιλογή του κάθε διδάσκοντα. Η γενική ιδέα είναι να υπάρχουν αφηρημένες και διαδικαστικές δομές που να ευνοούν τη συνεργασία των ομάδων εργασίας όλου του έτους, αλλά και διάσπαρτες κατευθύνσεις σκέψης που οξύνουν τον προβληματισμό πάνω στον πλουραλισμό των πεδίων αναφοράς του αρχιτεκτονικού πεδίου σήμερα. Έτσι δίνεται περισσότερος χώρος για διαφορετικές, ακόμα και αντιθετικές, προσεγγίσεις πάνω στην αρχιτεκτονική, και στην πράξη επιχειρούμε να διευρύνουμε το πεδίο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού.

Ειδικότερα κάποιες επιλογές και στόχοι της οργάνωσης του μαθήματος είναι:

- Η ανάγνωση του περιεχόμενου περιβάλλοντος (πόλη, προάστια, ύπαιθρος) μέσω χαρτογραφήσεων. Οι χαρτογραφήσεις αφ' ενός αναγνωρίζονται οι ίδιες ως αυτόνομη αρχιτεκτονική μελέτη, αφ' ετέρου αποτελούν βασική αφετηρία της σχεδιαστικής διαδικασίας.
- Η κοινή θεματική δεν βάζει ειδικές κατευθύνσεις για την πλοκή των προγραμμάτων. Οι διδάσκοντες δίνουν ένα βασικό πλάνο, αλλά η τελική σύνταξη του προγράμματος των συγκροτημάτων και των παρεμβάσεων διαμορφώνεται από τις ομάδες των φοιτητών.
- Επιλογή των φοιτητών σε ποια ομάδα θα συμμετέχουν μετά από ανάρτηση των διαφορετικών θεμάτων των διδασκόντων. Οι φοιτητές ιεραρχούν τις προτιμήσεις τους και βρίσκονται κατά προτεραιότητα σε ομάδες της πρώτης έως τρίτης επιλογής.
- Field trips_ διερεύνηση διαφορετικών τοπίων και αστικών δομών πέρα από τη πόλη της Πάτρας. Στα field trips οι φοιτητές συναντούν φορείς και επιστήμονες που σχετίζονται άμεσα με τον τόπο ή το θέμα τους και έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν πρωτογενή εμπειρία για το θέμα που μελετούν.

- Κοινές παρουσιάσεις των φοιτητικών εργασιών μεταξύ των ομάδων των διδασκόντων (δύο ενδιάμεσες και μια τελική παρουσίαση). Στόχος η ανάδειξη των διαφορετικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων και η ανάπτυξη διαλόγου μεταξύ αυτών.
- Διαλέξεις – διάλογοι οργανωμένοι σε ζεύγη διδασκόντων που αναπτύσσουν συλλογιστικές διαφορετικές μεταξύ τους. Συζήτηση πάνω στις διαφορετικές προσεγγίσεις.
- Έκθεση όλων των σχεδιαστικών προτάσεων στο τέλος των ακαδημαϊκών εξαμήνων στην πόλη της Πάτρας.
- Καλεσμένοι εξωτερικοί κριτές. Επίσης, καλεσμένοι ομιλητές και ημερίδες με θέματα που αφορούν στο εργαστήριο.

Το Αστικό γλέντι

Γιώργος Χατζηχρίστου, Τμήμα Αρχιτεκτονικής, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, hadjichristou.y@unic.ac.cy

Η μεθοδολογία του κύριου εργαστηριακού μαθήματος του πρώτου εξαμήνου των αρχιτεκτονικών σπουδών στο πανεπιστήμιο Λευκωσίας αποσκοπεί στην άμεση ενασχόληση των φοιτητών με κύριες ανθρώπινες ενασχολήσεις όπως του φαγητού, της ξεκούρασης, της εργασίας και της κοινωνικοποίησης. Μέσα από αυτές τις καθημερινές ανθρώπινες τελετουργικές σκηνογραφίες, ο φοιτητής καλείται να 'διδασκεί' στον αρχιτεκτονικό κόσμο μέσω λεπτομερών παρατηρήσεων του άμεσου περιβάλλοντος. Αντιστρέφοντας την αντίληψη των αρχιτεκτονικών σχεδίων ως την αφαιρετική έκφραση του χώρου (παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος χώρου) οι φοιτητές προσκαλούνται σε μια διαδρομή αισθητικών και σωματικών τρόπων βλέμματος/ ανάγνωσης: μέσω κριτικού τρόπου σκέψης αφού αποδομήσουν το χώρο των εμπειριών τους επιχειρούν την έκφραση των παρατηρήσεων τους με σειρά αφαιρετικών αναπαραστάσεων. Επιπλέον, τα μέσα έκφρασης των «αρχιτεκτονικών παρατηρήσεων» ποικίλλουν: θα κυμαίνονται από απόλυτα γραμμικά σχέδια, σε ποιήματα και δοκίμια, από τη δημιουργία μοντέλων και κολλάζ σε βίντεο. Ο σκοπός της δημιουργίας ενός ποικίλου και πολύπλευρου συνόλου χαρτογραφήσεων είναι να εισαγάγει τους σπουδαστές στον πολυδιάστατη πρακτική της αρχιτεκτονικής και να την αναγνωρίσει ως περιβάλλον σχέσεων και διαδράσεων. Οι φοιτητές λοιπόν αναμένονται να 'ανακαλύψουν' τον πλούσιο κόσμο της Αρχιτεκτονικής πέρα από τον συμβατικό τρόπο αναπαράστασης της στις καθημερινές πρακτικές της. Έτσι, μια σειρά από διεπιστημονικές δραστηριότητες που περιλαμβάνουν εργαστήρια χορού, διαλέξεις ανθρωπολόγων και καλλιτεχνών, πραγματικές παρεμβάσεις στην πόλη κλπ. αποτελούν ένα μεγάλο μέρος του προγράμματος σπουδών.

Οι χαρτογραφήσεις των κρυφών αστικών τοπίων ως μεθοδολογία σχεδιασμού για την ανάπλαση του Ελαιώνα

Νέλλη Μάρδα, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π., nmarda@arch.ntua.gr

Πηνελόπη Κουτρολίκου, Επικ. Καθηγήτρια Ε.Μ.Π., pennykk@gmail.com

Όλγα Ιωάννου, Υπ. Διδ Ε.Μ.Π., ioannouolga@gmail.com

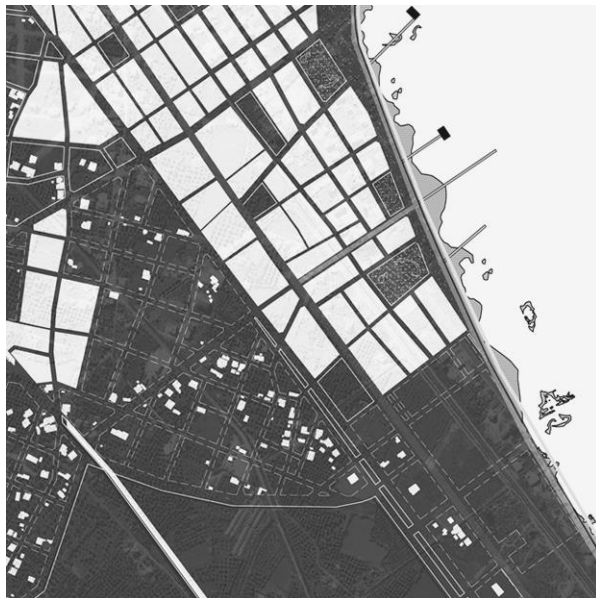
Ο αριθμός των παραμέτρων που διαμορφώνουν τις σύγχρονες αστικές πραγματικότητες είναι απεριόριστος και σε μια διαρκή δυναμική κατάσταση. Δεν υπάρχει μία μοναδική ερμηνεία ή αναλυτικός «φακός» που να μπορέσει να ξεπεράσει τις ανταγωνιστικές και ενίοτε αντικρουόμενες δυνάμεις που υπάρχουν σε μία πόλη. Η εργασία αυτή παρουσιάζει μία μεθοδολογία έρευνας του σχεδιασμού που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο των εργαστηρίων αστικών συνθέσεων του ΕΜΠ και η οποία έχει εφαρμοστεί συστηματικά στην περιοχή του Ελαιώνα.

Ο σύγχρονος Ελαιώνας, στην περιοχή του αρχαίου ελαιώνα, βρίσκεται στο μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας. Παρά την εγγύτητά του με το κέντρο της πόλης, ο Ελαιώνας παραμένει αποκομμένος και αντιμετωπίζεται ως η «πίσω αυλή» της Αθήνας · ένας τόπος όπου «πετάγονται» χρήσεις και κοινωνικές ομάδες που θεωρούνται «μη επιθυμητές» (από κάποιους) για το κέντρο της πόλης. Χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μικρών βιομηχανιών, μεταφορικών εταιρειών, εγκαταλελειμμένων αστικών κενών και θραυσμάτων φυσικού περιβάλλοντος. Η απουσία υποδομών και ρυμοτομικού σχεδίου οδηγεί σε ένα χαοτικό, αδιαπέραστο και εσωστρεφές αστικό τοπίο το οποίο επιτρέπει τη δημιουργία άτυπων συμπεριφορών. Η περιοχή είναι μια ουδέτερη ζώνη που κατοικείται από εθνικές μειονότητες, μετανάστες, Ρομά και πρόσφατα, από σχεδόν τρεις χιλιάδες πρόσφυγες που έχουν εγκατασταθεί εκεί σε προσωρινό καταυλισμό. Ο κρυπτικός χαρακτήρας του Ελαιώνα και η δυσκολία στην κατανόηση και ερμηνεία των αμφιλεγόμενων ποιότητων του οδήγησαν σε ένα εκπαιδευτικό μοντέλο που εστιάζει στη βιωμένη εμπειρία του χώρου.

Οι υποκειμενικές χαρτογραφήσεις νοητικές η ενσώματες αλλά και η χρήση ψηφιακών μέσων που διερευνούν την ανθρώπινη διαδραστικότητα επηρέασαν καθοριστικά την διαμόρφωση των φοιτητικών θεμάτων σε επίπεδο αστικής σύνθεσης. Σε αυτό το πλαίσιο, η διεπιστημονική συνεργασία με μια σειρά καλλιτεχνών -μεταξύ αυτών και το δίκτυο Urban Emptiness Network- έδωσε τη δυνατότητα υλοποίησης μιας σειράς εργαστηρίων που πραγματοποιήθηκαν επί τόπου. Αυτές οι -εντός πεδίου έρευνας- δραστηριότητες ενίσχυσαν την βιωματική και αισθητική αντίληψη των φοιτητών για τον τόπο και αποτέλεσαν την αφορμή για μια σειρά από χαρτογραφήσεις που αποτυπώνουν την κοινωνική και τη χωρική διάσταση της περιοχής. Η ενεργοποίηση του σώματος ως προς το περιβάλλον του διευκολύνει την ανακάλυψη των κρυφών τοπίων και εμπειριών: τα χωρικά αντίστοιχα μιας υποδόριας δραστηριότητας που γίνεται αντιληπτή και αναγνωρίσιμη όταν το υποκείμενο 'βυθίζεται' στην εμπειρία του είναι μέσα σε έναν τόπο. Η 'βύθιση' εννοείται εδώ ως μια διαδικασία σταδιακής εξοικείωσης με το αστικό τοπίο μέσα από διαφορετικές τεχνικές: σωματικές κινήσεις, υποκινούμενες δράσεις (πχ. χορογραφημένες κινήσεις ή διαδρομές σιωπηλού περιπάτου). Τα εργαλεία χαρτογράφησης στο σύνολο τους διευρύνουν την αντίληψη του άμεσου αστικού περιβάλλοντος, ενώ πιθανοί μετασχηματισμοί των ευρημάτων που προκύπτουν από αυτές μπορούν να οδηγήσουν στη συγκρότηση στρατηγικών επεμβάσεων και στον σχεδιασμό χωρικών προτάσεων. Αυτό στο οποίο αποσκοπούν κυρίως είναι η αναγνώριση του χώρου ως γεγονός και όχι ως ένα πεπερασμένο σύστημα φυσικών ιδιοτήτων και μέσω αυτής την διαμόρφωση συνθετικής πρότασης αστικής κλίμακας.

Η συνεργασία με καλλιτέχνες επέτρεψε στους φοιτητές να αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους και ενίσχυσε την κατάργηση των προκαταλήψεων τους και ως προς την κατανόηση, αλλά και ως προς την αναπαράσταση της πολυπλοκότητας του Ελαιώνα. Η δημιουργία γνώσης βασίστηκε στη σύνθεση των συλλογικών καταγραφών και χαρτογραφήσεών τους και στην ιεράρχηση που επιχείρησε η κάθε ομάδα ανάλογα με τα ευρήματά της και τις προτιμήσεις της. Επιπλέον, οι αισθητηριακές πληροφορίες ώθησαν τους σπουδαστές προς τη δημιουργία νέων αναπαραστατικών σχημάτων και συνθετικών προτάσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, οι εργασίες τους για την ανάπλαση του Ελαιώνα αποκαλύπτουν μια ποικιλία συνθετικών προσεγγίσεων και μια αντιστοίχως ευρεία γκάμα αναπαραστάσεων.

Η πόλη & ο χώρος

Εικόνα από σπουδαστική εργασία Κ. Στεφανάτου

Μαθαίνοντας (από) την πόλη: η μαθησιακή διάσταση της εξελικτικής συμβίωσης χώρου, σχεδιασμού και κοινωνίας

Γρηγόρης Καυκαλάς, Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ, gkafkala@arch.auth.gr

Η εισήγηση επιχειρηματολογεί ότι θα πρέπει να κατανοήσουμε τον χωρικό σχεδιασμό όχι ως κάτι που επιβάλλεται εξωγενώς στη σχέση χώρου και κοινωνίας αλλά ως ένα στοιχείο που ενισχύει τη δυνατότητα των πολιτών να διαμορφώσουν με δικές τους δυνάμεις και πρωτοβουλίες ένα βιώσιμο και δίκαιο μέλλον (Friedmann 2011). Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται η μαθησιακή διάσταση αυτής της εξελικτικής συμβίωσης και οι δυνατότητες του χωρικού σχεδιασμού σε σχέση με την κλίμακα και τη φύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι πόλεις και περιφέρειες (Καυκαλάς 2015, Kafkalas 2016).

Σε μια απροσδόκητα ίσως επίκαιρη περιγραφή του Luis Mumford (1937) η πόλη «... είναι ένα γεωγραφικό πλέγμα, μια οικονομική οργάνωση, μια θεσμική διαδικασία, ένα θέατρο κοινωνικής δράσης και ένα αισθητικό σύμβολο συλλογικής ενότητας...». Το ίδιο όμως επίκαιρη ακούγεται και η Jane Jacobs (1961) όταν περιγράφει την οργάνωση της πόλης ως «... μια πολύπλοκη τάξη... η οποία υποστηρίζεται από τη συνεχή ανθρώπινη παρουσία... διαμορφώνεται από την κίνηση και την αλλαγή και παρά το γεγονός ότι πρόκειται για πραγματική ζωή και όχι για τέχνη, μπορούμε να... την παρομοιάσουμε με χορό...». Είτε δούμε την πόλη ως θεατρική σκηνή είτε ως χορογραφία, το κοινό στοιχείο αυτών των περιγραφών είναι ότι η ανθρώπινη παρουσία και η αλληλεπίδραση καθιστούν τις πόλεις πολύπλοκα οργανικά σύνολα αλληλένδετων παραγόντων που παραμένουν ζωντανές και δημιουργικές χάρις στην ψηλή πυκνότητα, την ανάμειξη των χρήσεων και τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.

Οι προβληματισμοί αυτοί έχουν επανέλθει με νέες μορφές μέσα από τη συζήτηση για τη βιωσιμότητα και ανθεκτικότητα των πόλεων αλλά και τη λεγόμενη νέα επιστήμη των πόλεων (Βιτοπούλου κ.ά. 2015, Batty 2013, West 2011). Παράλληλα, επανέρχεται στο προσκήνιο η συζήτηση για τον ορθολογισμό και τη νομιμοποίηση των σχεδιαστικών προτεραιοτήτων καθώς οι εφαρμογές της ψηφιακής τεχνολογίας καθιστούν όλο και περισσότερο εφικτή τη συλλογή μαζικών δεδομένων σε πραγματικό χρόνο. Η ανάγκη υποστήριξης των σχετικών αποφάσεων με βάση πραγματικά και έγκυρα δεδομένα έχει γίνει ευρύτατα αποδεκτή και προσδιορίζει πλέον το state of the art του χωρικού σχεδιασμού. Βασική προϋπόθεση των νέων τάσεων είναι η ουσιαστική ex ante, ongoing και ex post αξιολόγηση των επιπτώσεων του χωρικού σχεδιασμού σε αντιστοιχία με τη σύλληψη, υλοποίηση και λειτουργία των σχεδιαστικών προτάσεων.

Όπως επιχειρηματολογεί πειστικά η Davoudi (2012), η τρέχουσα θεωρία και πρακτική του χωρικού σχεδιασμού φαίνεται να ακολουθεί δυο διαφορετικές διαδρομές: την εργαλειακή και τη διαφωτιστική. Η διάκριση αυτή είναι κρίσιμη καθώς στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για έναν τυπικό ορθολογισμό άμεσης εφαρμογής επίλυσης προβλημάτων σύμφωνα με τις σχεδιαστικές προτεραιότητες, ενώ στη δεύτερη περίπτωση έχουμε μια πολυ-παραμετρική διαδικασία όπου τα πραγματικά δεδομένα συνεισφέρουν στην κατανόηση του πλαισίου μέσα στο οποίο διαμορφώνονται οι σχεδιαστικές προτεραιότητες.

Συμπερασματικά, η θέση της εισήγησης είναι ότι ο χώρος είναι αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης εξελικτικής διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας αναπροσαρμόζεται συνεχώς ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της συλλογικής διαβίωσης και ότι ο χωρικός σχεδιασμός αποτελεί στοιχείο αυτής της πολυπλοκότητας και εξελίσσεται παράλληλα σε κατευθύνσεις που επιδιώκουν να εξασφαλίζουν τόσο την τεχνική επάρκεια όσο και την κοινωνική αποδοχή των σχεδιαστικών προτάσεων.

.....

Η ανάπτυξη και ο σχεδιασμός του χώρου στην παιδεία του αρχιτέκτονα_ προσεγγίσεις και προοπτικές

Γιώτα Θεοδωρά, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π.,
ptheodora@arch.ntua.gr

Σοφία Αυγεरिकού – Κολώνια, Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π.,
skolonia@arch.ntua.gr

Οι πολιτικο - κοινωνικο - οικονομικές αλλαγές σε διεθνές / ευρωπαϊκό επίπεδο στη διάρκεια της πρόσφατης 25ετίας, με έμφαση στην εποχή της κρίσης, έχουν διαφοροποιήσει τα δεδομένα, τις ανάγκες, τα αιτήματα και τις προτεραιότητες, επιδρώντας καταλυτικά στη διαδικασία ανάπτυξης - ρύθμισης του χώρου σε όλα τα χωρικά επίπεδα και στην συγκρότηση των σχετικών πολιτικών. Αναμφίβολα, βρισκόμαστε στην αρχή μιας νέας εποχής για τον ρόλο του “χωρικού σχεδιασμού” στην “αναπτυξιακή πολιτική”. Οι αντιλήψεις για την μεθοδολογία και τα μέσα “χωρικής ανάπτυξης” επανεξετάζονται, αναδεικνύοντας τον “χωρικό σχεδιασμό” σε πρόκληση και στοίχημα. Την ίδια στιγμή, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας νέων επιστημόνων σε κατευθύνσεις σχεδιασμού και η εντεινόμενη τάση φυγής στο εξωτερικό - εισάγουν νέα ζητήματα σε συζητήσεις που ανοίγουν ξανά με αντικείμενο την παιδεία, τον χάρτη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τα επαγγελματικά δικαιώματα και τις εργασιακές σχέσεις, επιβάλλοντας την αντιμετώπισή τους στη βάση μιας συνολικής πολυδιάστατης δυναμικής θεώρησης, λόγω της άρρηκτης συσχέτισής τους.

Σ’ αυτό το πλαίσιο των δυσμενών συνθηκών και συγκυριών, στην Ελλάδα έντονος είναι ο προβληματισμός για τον προσδιορισμό νέων “προτύπων ανάπτυξης” και της σχέσης τους με τον “χωρικό σχεδιασμό”. Δυστυχώς, ο επιχειρούμενος “εκσυγχρονισμός” στη χώρα εξακολουθεί με μια διαφορετική οπτική για τον “χώρο” μέσα από ενέργειες μεθοδικά οργανωμένης απαξίωσης της διάστασής του, υπονομεύοντας κεκτημένα που για χρόνια προβάλλονταν ως προϋπόθεση ποιότητας ζωής. Γνωστικά, έτσι, πεδία του χωρικού σχεδιασμού υπονομεύονται και ο ρόλος τους στην οργάνωση του “χώρου” υποβαθμίζεται. Ανάμεσά τους, εκείνα της πολεοδομίας και της χωροταξίας που έχουν υποστεί, και εξακολουθούν να υφίστανται, σημαντικό πλήγμα. Οι σχολές σχεδιασμού των πανεπιστημίων καλούνται να τα υπερασπιστούν, να κατοχυρώσουν τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων τους, διεκδικώντας ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία “χωρικής ανάπτυξης”. Για να διασφαλισθεί κάτι τέτοιο, ο ακαδημαϊκός χώρος οφείλει να δώσει απαντήσεις για το : πώς πρέπει να προσεγγίζονται και να διδάσκονται τα θέματα ανάπτυξης - ρύθμισης του χώρου, προκειμένου τα πανεπιστήμια να αποτελέσουν μηχανισμό υποβοήθησης του σχεδιασμού στα ποικίλα επίπεδα της διοίκησης.

Σε μια δύσκολη περίοδο για τη χώρα, σε μια εποχή κρίσης και κριτικής θεσμών και πολιτικών, η Αρχιτεκτονική Σχολή του Ε.Μ.Π. - με αφορμή τον εορτασμό των 100 χρόνων λειτουργίας της στην καρδιά της Αθήνας - ξανανοίγει τη συζήτηση για την παιδεία του αρχιτέκτονα και την άσκηση της αρχιτεκτονικής, αποδεχόμενη την ευθύνη της στη σύλληψη, διαμόρφωση και διαχείριση του δομημένου περιβάλλοντος, κι απέναντι στην κοινωνία. Οι αρχιτέκτονες, συχνά, βρίσκονται αντιμέτωποι με θέματα πόλης και οικιστικής ανάπτυξης, γι αυτό είναι ουσιώδες και κρίσιμο να έχουν καλλιεργήσει ευαισθησίες για τον “χώρο” και κρίση για την καταλληλότητα των παρεμβάσεών τους. Στο άρθρο, αναγνωρίζοντας την αμοιβαιότητα “αρχιτεκτονικού έργου - πόλης - χώρου”, υπογραμμίζεται η κρισιμότητα υποστήριξης των γνωστικών πεδίων του περιβαλλοντικού - χωρικού σχεδιασμού και συσχέτισής τους με τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό μέσα από την προώθηση της διεπιστημονικότητας, την ενθάρρυνση ανάπτυξης διατομεακών / διασχολικών ζυμώσεων και την ισχυροποίηση του κοινωνικού ρόλου. Οι προβληματισμοί που παρουσιάζονται αναδεικνύουν την σημασία της πολεοδομίας και χωροταξίας στη διδακτική των αρχιτεκτονικών σχολών / σχολών σχεδιασμού ως αναγκαία και ικανή συνθήκη αντιμετώπισης των σύγχρονων προβλημάτων της κοινωνίας και των προκλήσεων του μέλλοντος.

Η πολεοδομία για αρχιτέκτονες: παραλλαγές σ' ένα βλέμμα

Μαρία Θ. Μάρκου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.,
mmarkou@arch.ntua.gr

Στον Rimbaud, το πέρασμα από “μια εποχή στην κόλαση” στους νέους “το λιγότερο πολύ αυστηρούς” καιρούς επιβάλλει ένα καθήκον: “Πρέπει να είμαστε απολύτως μοντέρνοι”. Η νεωτερικότητα, όχι σαν κατάσταση αλλά σαν πρόθεση και σαν επιλογή, θα μας εμψυχήσει “το σθένος και την πραγματική τρυφερότητα” ώστε “την αυγή, σπλισμένοι με φλογερή υπομονή, να μπορούμε στις υπέροχες πόλεις”. Στην αρχιτεκτονική, η διαδρομή από το αλμπερτιανό “στέρεο / χρήσιμο / αρμονικό” κτίριο, το “κτίριο-επιχείρημα” ενός κόσμου με αμετακίνητο κέντρο, προς το “συγκειμενικό” κτίριο, το “κτίριο-ερώτημα” προς ένα κόσμο που υπόκειται σε ακατάβλητες δυνάμεις αλλαγής, είναι η διαδρομή του μοντερνισμού που δεν υπάρχει αν δεν επανεφευρίσκει διαρκώς τα προτάγματά του. Είναι και η τροχιά πάνω στην οποία κινείται η διδακτική της αρχιτεκτονικής, από τη στιγμή που ανακαλύψαμε ότι ο χώρος παράγεται με τον τρόπο που τον κατοικούμε: Σαν κοινωνία που δεν υπάρχει αν δεν επανεφευρίσκει διαρκώς τα διακυβεύματα των αλλαγών της.

Το καθαρά μοντερνιστικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής και του τρόπου που σήμερα δεν μπορούμε παρά να τη διδάσκουμε δεν έχει να κάνει με τη μόλυνση του συντακτικού των πόλεων με το λειτουργισμό των μηχανών κατοίκησης αλλά με την πρόθεση και την επιλογή ν' αλλάξουμε τις πόλεις μέσα από τα κτίρια (όπου το ατομικό αποκαλύπτεται ως κοινωνικό) και τα κτίρια μέσα από τις πόλεις (όπου το κοινωνικό αποκαλύπτεται ως πολιτικό), στο μέτρο που αυτά μας αλλάζουν, στο μέτρο που αναγνωρίζουμε την αλλαγή ως το συντακτικό ενός συνολικά αστικοποιημένου χώρου. Η επίγνωση του αναπότρεπτου της δράσης κατευθύνει τη διδακτική της αρχιτεκτονικής στο να κατανοήσουμε “με σθένος και πραγματική τρυφερότητα” τον τρόπο που ο χώρος μας κατοικεί και, εντέλει, να κατοικήσουμε τις “υπέροχες πόλεις” όχι των ονείρων αλλά της “τραχειάς πραγματικότητας” στην οποία ο Rimbaud έβλεπε να μας καλεί ένα αίτημα ελευθερίας.

Στην τοποθέτησή μου θα προσπαθήσω να δείξω ότι η συμβολή της πολεοδομίας στις αρχιτεκτονικές σπουδές δεν έγκειται ούτε στην (επαγγελματικά λειτουργική) γνωριμία με τις αρχές και τα εργαλεία μια συναφούς επιστήμης, ούτε στην (συνθετικά επιτελεστική) διερεύνηση του λειτουργικού και φυσικού περιβάλλοντος ή της περιρρέουσας ατμόσφαιρας ενός κτιρίου. Δεν πρόκειται ούτε για τη διεύρυνση της κλίμακας ούτε για τη διερεύνηση των όρων “ένταξης” του σ' ένα σύνολο συμφραζομένων, αλλά για τη διερεύνηση των μηχανισμών παραγωγής του χώρου στους οποίους υπακούει και παρεμβαίνει η αρχιτεκτονική πράξη, με την υποχρέωση να είναι “απολύτως μοντέρνα”. Που σημαίνει να είναι εμπρόθετη και νοηματοδοτική, να έχει συνείδηση των αναγκών και των επιλογών που τη γεννούν αλλά και των φαινομένων που της επιβάλλονται, των αναρίθμητων εκφράσεων του πραγματικού και του συμβολικού που της διαφεύγουν και, για το λόγο αυτό, είναι οι μόνες που μπορούν να τη δικαιώσουν.

Προσεγγίσεις διδασκαλίας του αστικού σχεδιασμού μεταξύ design και planning: η εμπειρία στις σχολές αρχιτεκτονικής Θεσσαλονίκης και Αθήνας

Θάνος Παγώνης, Επίκουρος Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.,
tragonis@arch.ntua.gr.

Χάρις Χριστοδούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΑΠΘ,
christodoulou@arch.auth.gr.

Η παρούσα εισήγηση στοχεύει να διερευνήσει τους προσδιορισμούς της έννοιας του αστικού σχεδιασμού ως γνωστικού αντικειμένου μέσω του οποίου δομείται ο διεπιστημονικός διάλογος μεταξύ της αρχιτεκτονικής με την πολεοδομία αλλά και με τις κοινωνικές και τις φυσικές επιστήμες. Παρακολουθώντας τη διεθνή συζήτηση και τις εξελισσόμενες τάσεις στη διδασκαλία του, το γνωστικό

αντικείμενο του αστικού σχεδιασμού αναγνωρίζεται ως κατεξοχήν πεδίο κοινής πρακτικής που διεκδικείται και εξυπηρετείται στην πράξη από διαφορετικές επιστημονικές περιοχές. Περιλαμβάνει τόσο την διάσταση του design (αρχιτεκτονικός αστικός σχεδιασμός) όσο και τη διάσταση του planning (αστικός σχεδιασμός στην πολεοδομία, περιβαλλοντικός σχεδιασμός της πόλης και του τοπίου). Η εισήγηση αντλεί στοιχεία από εμπειρίες διδασκαλίας στις Σχολές Αρχιτεκτονικής της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας. Ως κοινό στοιχείο της φυσιογνωμίας των δύο Σχολών όπως εντάσσεται στα προγράμματα σπουδών τους, αναγνωρίζεται η ευρεία προβληματική για τον αστικό χώρο και το σχεδιασμό για τη σύγχρονη πόλη, ως βασικού συστατικού της παιδείας των αρχιτεκτόνων. Οι ιδιότητες αυτές προσδιορίζουν την «πολύσημη ταυτότητα» του «αρχιτέκτονα-πολεοδόμου» που αφενός αναφέρεται στον/στην πολεοδόμο που έχει λόγο στα ζητήματα και τις διαδικασίες σχεδιασμού της μορφής του αστικού χώρου, και αφετέρου του/της αρχιτέκτονα που είναι σε θέση να εμβαθύνει στην κατανόηση των ζητημάτων της πόλης εν γένει και της συγκρότησης της μορφής της ειδικότερα, και έχει επίγνωση των ορίων των αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών εργαλείων.

Η εισήγηση αναγνωρίζει την επιστημολογική απόσταση μεταξύ αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας που δημιουργήθηκε εξαιτίας της διαφορετικής πορείας που ακολούθησαν καθ' όλη τη διάρκεια του δευτέρου μέρους του 20ού αιώνα. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη διαμόρφωση διαχωρισμένων θεωρητικών συγκροτήσεων σε πολλές χώρες με κοινό πεδίο αναφοράς στη δημόσια σφαίρα του αστικού χώρου. Στις μέρες μας, υποστηρίζεται, αυτή η εικόνα τείνει να αλλάξει, καθώς μια σειρά από προσδιοριστικούς παράγοντες της σύγχρονης αστικοποίησης, όπως ο μεταβαλλόμενος ρόλος του κράτους, οι νέες δυνατότητες της τεχνολογίας στη διαχείριση δεδομένων, φαινόμενα όπως η εντεινόμενη αστική συρρίκνωση, αλλά και οι πρόσφατες κρίσεις (οικονομική, προσφυγική, περιβαλλοντική), μας αναγκάζουν να βρούμε ξανά έξω από την ασφάλεια των οριοθετημένων, εντός των υφιστάμενων πειθαρχιών, πρακτικών, σε αναζήτηση νέων καινοτόμων προσεγγίσεων και συνεργειών.

Το αντικείμενο του αστικού σχεδιασμού αναδεικνύεται έτσι σε προνομιακό πεδίο για τον πειραματισμό με νέες μικτές ή υβριδικές κατά τους ορισμούς του παρελθόντος, μεθοδολογικές προσεγγίσεις που επαναπροσδιορίζουν εγκατεστημένα όρια, κλίμακες σχεδιασμού και πρακτικές στην πόλη. Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι να εξερευνήσει ορισμένες χαρακτηριστικές εκφάνσεις τέτοιων συνεργειών με έμφαση στις προκλήσεις που παρουσιάζουν για τη διδασκαλία του αστικού σχεδιασμού και τους πολλαπλούς αναδυόμενους ρόλους του αρχιτέκτονα στη διαμόρφωση του χώρου της σύγχρονης πόλης. Η θέση που προάγει η εισήγηση είναι ότι ο διεπιστημονικός διάλογος που εξασφαλίζεται από τη συνύπαρξη των προσεγγίσεων design και planning μπορεί και συνεχίζει να είναι παραγωγικός τόσο ακαδημαϊκά σε ένα πρόγραμμα αρχιτεκτονικών σπουδών, όσο και στην επαγγελματική πράξη, αρκεί να υπάρχει η διάθεση εξερεύνησης νέων διόδων επικοινωνίας και μεθοδολογικών προσεγγίσεων, τοποθετώντας μάλιστα τον προβληματισμό για τις ελληνικές πόλεις εντός της διεθνούς συζήτησης για τον αστικό σχεδιασμό .

.....

Διδάσκοντας τη «μελέτη της πόλης»: διαγεννεακές ανταλλαγές μεταξύ θεωρίας και συγκυρίας

Ντίνα Βαΐου, Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., divaiou@central.ntua.gr,

Πέννυ Κουτρουλικού, Επίκ.Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.,
pkoutrolidou@arch.ntua.gr,

Μαρία Μαντουβάλου, Ομότιμη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.,
mantouvaloum@gmail.com,

Ειρήνη Μίχα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., imicha@arch.ntua.gr.

Η συζήτηση για τη διδακτική της Αρχιτεκτονικής στη Σχολή μας γίνεται μέσα στη συγκυρία της «κρίσης» όπου, αναφορικά με το επάγγελμα του Αρχιτέκτονα, όχι μόνον έχει συρρικνωθεί δραματικά ο κύκλος εργασιών, αλλά και παράγοντες δομικοί, οικονομικοί και κοινωνικοί, που καθόριζαν τη

λειτουργία του τομέα της οικοδομής μεταλλάσσονται με ρυθμούς και όρους πρωτόγνωρους και καταϊγιστικούς. Η Ελλάδα έχει αναχθεί σε κεντρικό, αν και όχι αντιπροσωπευτικό, «παράδειγμα» της σημερινής φάσης των μεγάλων οικονομικο-πολιτικών ανακατατάξεων. Έντονος όμως ανακατατάξεις συμβαίνουν και στα περισσότερα σημεία του πλανήτη, ανατρέποντας επίσης τη λειτουργία του τομέα της οικοδόμησης και τα δεδομένα του επαγγέλματος, γεγονός που αυξάνει τη συνθετότητα και τις δυσχέρειες κατανόησης της σημερινής συγκυρίας.

Σε αυτό το ιστορικό πλαίσιο, η προσέγγιση των δεδομένων και των μεταλλαγών στο επάγγελμα, που αντανakλούν τις μεταλλαγές στις ευρύτερες κοινωνικές συνιστώσες, αποτελεί ένα κεντρικό ζητούμενο για την εκπαίδευση Αρχιτεκτόνων (όχι μόνο). Ειδικότερα για την περιοχή των σπουδών στην Πολεοδομία, η διδακτική του “urbanism” – με την έννοια της έμφασης σε κυρίαρχα σχεδιαστικά παραδείγματα και θεσμούς – συνεπάγεται σημαντικά θεωρητικά και μεθοδολογικά κενά, καθώς αναπαράγει σε μεγάλο βαθμό έναν διεθνοποιημένο (κυρίαρχο) λόγο σε αναντιστοιχία με τα «τοπικά δεδομένα». Έτσι, η έμφαση στις επιχώριες διαδικασίες αστικοποίησης, η εισαγωγή της ιστορικής διάστασης, η διεπιστημονικότητα, η κριτική προσέγγιση κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων και προσεγγίσεων αποτέλεσαν, για ορισμένες κατευθύνσεις, κεντρικούς άξονες διδακτικής της Πολεοδομίας. Και αυτό ήδη από την ιστορική φάση 1975-85, που αποτελεί τομή στη θεσμική δομή του πανεπιστημιακού χώρου. Συνολικά ονομάσαμε τις κατευθύνσεις αυτές, σε αντιστοιχία με την αγγλοσαξονική ακαδημαϊκή παράδοση, «μελέτη της πόλης» (urban studies).

Η περίοδος αναφοράς στην ελληνική πόλη, με αυτήν την οπτική, τείνει να επεκταθεί σε μισό αιώνα. Μπορούμε όμως να ισχυριστούμε ότι η περίοδος αυτή διατρέχεται από μία συνέχεια, η οποία ευνόησε την ανάπτυξη και συγκρότηση λόγου για την ελληνική πόλη. Η συνέχεια αυτή, στην ανάγκη ανανέωσης και/ή εμπλουτισμού της θεωρητικής συζήτησης με τα δεδομένα της ιστορικο-κοινωνικής συγκυρίας, εκφράστηκε και σε διαγενεακό επίπεδο διδασκόντων/ουσών, μέσα από συγκλίσεις ή αποκλίσεις, εναλλαγές και κάποτε ανατροπές, σε άμεση συνάρτηση με τις ραγδαίες εναλλαγές που συμβαίνουν στη Χώρα, γενικότερα, ή και με επίκεντρο, τα ζητήματα παραγωγής και ανάπτυξης του χώρου.

Το ιστορικό, οι θεωρητικές αναφορές σε συνάρτηση με τις μεταβαλλόμενες διεθνείς και ελληνικές συγκυρίες, οι διαγενεακές ανταλλαγές, και οι συναρθρώσεις τους με τις πρακτικές που συναρτώνται με την παραγωγή του χώρου και τις σπουδές στην Αρχιτεκτονική, θα αποτελέσουν αντικείμενο μιας αρθρωτής εισήγησης, από μέλη διαφορετικών «διδακτικών γενεών».

.....

"Τόποι του ενδιάμεσου": Συναρθρώσεις της αρχιτεκτονικής με την πολεοδομία

Ευαγγελία Αθανασίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΑΠΘ, evieath@arch.auth.gr

Αλέκα Αλεξοπούλου, Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΑΠΘ, alekalex@arch.auth.gr

Σάσα Λαδά, Ομότιμη Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΑΠΘ, lada@arch.auth.gr

Χάρις Χριστοδούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΑΠΘ, christodoulou@arch.auth.gr

Η εισήγηση διερευνά εννοιολογικές και πραγματολογικές συναρθρώσεις στη διδασκαλία της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας μέσα από την εμπειρία ενός εργαστηρίου διπλώματος, αστικού σχεδιασμού στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. Το εργαστήριο προέκυψε από αμοιβαία σύγκλιση των προσεγγίσεων ενός εργαστηρίου πολεοδομικού και αστικού σχεδιασμού και ενός εργαστηρίου αρχιτεκτονικής σύνθεσης, με την αντίστοιχη συνεργασία των διδακτικών ομάδων. Κοινός τόπος αποτέλεσε η προσπάθεια προσδιορισμού και χειρισμού ζητημάτων και πεδίων στην πόλη, «τόπων του ενδιάμεσου», που συνήθως διαφεύγουν της «κανονικότητας» τόσο της αρχιτεκτονικής δημιουργίας όσο και της πολεοδομικής ρύθμισης αλλά και μιας ευρύτερα κατανοητής αστικότητας.

Οι «τόποι του ενδιαμέσου» αναγνωρίζονται ως γόνιμα και δυναμικά πεδία ανάδειξης της αναγκαιότητας συνάρθρωσης και αναπλασίωσης της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας, επαναδιαπραγμάτευσης των ορίων του φυσικού και του αστικού τοπίου, αλλά και πειραματισμού με νέα εργαλεία, αντιλήψεις και μεθόδους του σχεδιασμού. Εντούτοις, διερευνώνται οι δυνατότητες ενός ενιαίου εννοιολογικού και μεθοδολογικού πλαισίου, όπου τίθενται ταυτόχρονα οι κλίμακες και οι χρονικότητες του αρχιτεκτονικού, του αστικού και του πολεοδομικού σχεδιασμού με διαρκή αμφισβήτηση ή διαδοχική αποσταθεροποίηση των ορίων ανάμεσά τους. Το ζήτημα των ορίων και των ταυτοτήτων, εσωτερικών και εξωτερικών, φυσικών και τεχνητών, υλικών και φαντασιακών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών, τίθεται στο πλαίσιο της ανακάλυψης, του επαναπροσδιορισμού, της επιδιόρθωσης, της ανακατασκευής του τόπου αλλά και της επινόησης νέων καθημερινών πρακτικών, εν τέλει, της ανάδυσης νέων μορφών αστικότητας. Επιπρόσθετα, η διδακτική ομάδα του εργαστηρίου αντιμετωπίζει το εργαστήριο ως πλαίσιο σχεδιαστικής ανταπόκρισης στις σύγχρονες αστικές προκλήσεις στις συνθήκες της κρίσης.

Οι προς μελέτη περιοχές στο εργαστήριο εντοπίζονται σε συνθήκη μετάβασης, συχνά στον περιαστικό χώρο. Οι διάσπαρτα αστικοποιημένες περιοχές της άκρης της πόλης ανακαλύπτονται εκ νέου καθώς νέες ατομικές και συλλογικές δυνάμεις δρουν εφαρμόζοντας τοπικά και παγκόσμια πρότυπα ανάπτυξης και τις μετασχηματίζουν διαρκώς με «α-συνέχειες», «ρήξεις», «εκ-τοπίσεις», «αντι-φάσεις» και «α-σάφειες».

Οι φοιτητές/τριες σε ομάδες καλούνται οι ίδιοι-ες να προσδιορίσουν το πεδίο των εστιασμένων αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών μετασχηματισμών διατυπώνοντας ένα σενάριο παρεμβάσεων αλλά και άμεσων δράσεων σε επιλεγμένες θέσεις, περιοχές, ενότητες, ή άξονες εντός μιας ευρύτερης περιοχής μελέτης και μέσα στον χρόνο. Γι' αυτό ζητείται εξ αρχής από τις φοιτητικές ομάδες να καταγράψουν συνθετικά με πολυάριθμα/ποικίλα εργαλεία αναπαράστασης, τις έκδηλες και αφανείς πραγματικότητες της περιοχής μελέτης ανιχνεύοντας λανθάνουσες ταυτότητες και δρώσες δυναμικές μετασχηματισμού τους εντός και εκτός της περιοχής από το τοπικό στο παγκόσμιο επίπεδο. Ο σχεδιασμός αναφέρεται σε μετατροπές, μεταλλάξεις, συμβιώσεις, ρήξεις, εξαλείψεις, ανασυνθέσεις, (επανα)κατοικήσεις, επιδιορθώσεις... καθοριστικές για τις προτεραιότητες του σεναρίου μετασχηματισμών τις οποίες θα πραγματώσουν σε φάσεις. Η επεξεργασία των αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών προτάσεων εξελίσσεται διαδοχικά και σε συνεχείς κύκλους αλληλο- και ανα-τροφοδότησης.

Όλα είναι πολιτισμός; η συμβολή επιλεγμένων συστατικών στοιχείων του πολιτισμού στην πολεοδομία και ο ρόλος του Klaus Kunzmann

Αλέξιος Δέφνερ, Καθηγητής, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, adefner@prd.uth.gr

Ποια είναι η ισχύς της άποψης ότι όλα είναι πολιτισμός αναφορικά με την πολεοδομία; Η συγκεκριμενοποίηση της συμβολής του πολιτισμού στην πολεοδομία ανάγεται σε ορισμένους κλασικούς της πολεοδομίας (π.χ. Sitte, Le Corbusier, Mumford), εξελίσσεται στο μεταμοντερνισμό (π.χ. Leon και Robert Krier, Las Vegas, θεματικά πάρκα) και συνεχίζεται, ολοένα και εντεινόμενη, μέχρι σήμερα (π.χ. αστική αναγέννηση, marketing και branding τόπου, ειδικά γεγονότα, αναπαράσταση πόλης στις τέχνες, δημιουργική πόλη, αργή πόλη, κληρονομιά, ποιότητα ζωής, παγκοσμιοποίηση).

Σε σχέση με τη σύγχρονη κρίση, η συμβολή του πολιτισμού, ως συνιστώσα των δικτύων και των δεσμών που επηρεάζουν τόσο τις τοπικές όσο και τις διεθνείς σχέσεις, είναι αποφασιστικής σημασίας για την ενδυνάμωση των ενοποιητικών στοιχείων της Ευρώπης, η οποία τείνει να αποδιαρθρωθεί με πολιτικούς όρους, γεγονός που έχει την αφετηρία του στη μονοδιάστατη κυριαρχία της οικονομίας.

Ένα άτομο που έπαιξε ιδιαίτερο ρόλο στην έγκαιρη αναγνώριση της συμβολής του πολιτισμού στην πολεοδομία είναι ο Klaus Kunzmann, ο οποίος αντιλήφθηκε τη σημασία των περισσότερων διαστάσεων του πολιτισμού που προαναφέρθηκαν, χωρίς, ωστόσο, να εμβαθύνει σε πολλά από αυτά. Η προσέγγισή του στη σχέση πολιτισμού, πόλης και σχεδιασμού παραμένει επίκαιρη. Αναφορικά με τη δημιουργικότητα, την προσεγγίζει με μια ευρύτερη προοπτική σε σύγκριση με τις επικρατούσες απόψεις της δημιουργικής πόλης του Landry και της δημιουργικής τάξης του Florida, αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητα του πρωτοποριακού έργου του Anderson. Ο Kunzmann χαρακτήρισε τη δημιουργικότητα έναν «φιλικό ιό», ένα «μεταμοντέρνο Zeitgeist», καθώς και μια «ασαφή έννοια» που ενσωματώνει τα στοιχεία του χάους, του χρόνου, της εκπαίδευσης και της ηγεσίας.

Αναφορικά με την ηγεσία, ο Kunzmann επέμεινε σταθερά στο κρίσιμο ζήτημα του ανθρώπινου δυναμικού ειδικότερα για την εφαρμογή της δημιουργικότητας στο σχεδιασμό. Αναφορικά με την εκπαίδευση, τόνισε το γεγονός ότι ο πολιτισμός εκπαιδεύει, αλλά και το ότι η εκπαίδευση εκπολιτίζει. Αναφορικά με το χρόνο, υιοθέτησε μια πολύ ελπιδοφόρα κατεύθυνση, συνδέοντας τη δημιουργικότητα με την αργή κοινωνία, λαμβάνοντας επίσης υπόψη τις πρωτοβουλίες του δικτύου Cittaslow.

Από τη στιγμή που ο πολιτιστικός σχεδιασμός συνδέεται με το χρονικό σχεδιασμό, είναι λογική η γενική σύνδεση της κληρονομιάς με το χρόνο. Ο Kunzmann προχώρησε στη σύνδεση της κληρονομιάς με την ταυτότητα (προβλέποντας και τις απειλές από την παγκοσμιοποίηση), όπως και με την τοπική ποιότητα ζωής, αντιμετωπίζοντάς τη ως βασικό στοιχείο της ζωτικότητας μιας πόλης. Είναι επίσης ενδιαφέρον το γεγονός ότι θεωρεί την κληρονομιά ως βασικό στοιχείο του μάρκετινγκ τόπου.

Ο Kunzmann έκανε και νύξεις για τη σημασία των θεματικών πάρκων (που σήμερα παραμένουν πολύ δημοφιλή σε σχέση και με την παγκόσμια επέκτασή τους) και των τηλεοπτικών σειρών (σήμερα έχει εντοπιστεί η ποιοτική και ποσοτική σημασία, ιδιαίτερα των Βορειοαμερικανικών σειρών, στην αναπαράσταση των πόλεων), στοιχεία που αναλύονται στην παρούσα εισήγηση.

Η οικονομική δυναμική του πολιτισμού μπορεί να αξιολογηθεί με μεγαλύτερη σαφήνεια κυρίως μακροπρόθεσμα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τα ειδικά, και κυρίως τα μεγάλα, γεγονότα. Η παγκοσμιοποίηση συνδέεται περισσότερο με τα βραχυπρόθεσμα οικονομικά συμφέροντα, ενώ οι ευρύτερες επιπτώσεις της αξιολογούνται με ολοκληρωμένο τρόπο μακροπρόθεσμα, δεδομένου ότι είναι δύσκολο να εφαρμοστεί άμεσα με πολιτιστικούς όρους. Η εισήγηση καταλήγει με μια εκτίμηση των προκλήσεων που θα αντιμετωπίσει ο πολιτισμός στις Ευρωπαϊκές πόλεις στο άμεσο μέλλον.

Ο αστικός χώρος ως κοινωνικό προϊόν και η «μελέτη της πόλης» στην διδακτική της αρχιτεκτονικής

Φερενίκη Βαταβάλη, Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, fereniki3@hotmail.com

Λουκάς Τριάντης, Ακαδημαϊκός υπότροφος, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πολυτεχνείο Κρήτης, loukastriantis@gmail.com

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει συγκροτηθεί στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π. μια «παράδοση» προσέγγισης στη μελέτη και τη διδασκαλία για τα θέματα της πόλης η οποία παρακολουθεί τόσο τις μεταλλαγές των πόλεων και των ιδεών για αυτές, όσο και τις αντιλήψεις για το σχεδιασμό τους, αναγνωρίζοντας το χώρο ως κοινωνικό προϊόν. Η προσέγγιση αυτή συνομιλεί με θεωρητικές αναφορές που τροφοδοτούν την διδακτική της αρχιτεκτονικής και του χώρου από τις πειθαρχίες της κοινωνιολογίας, της αστικής γεωγραφίας, των οικονομικών, των πολιτισμικών σπουδών κ.ο.κ. (π.χ. Lefebvre 1974, Harvey 1973, Massey 2009) και που συγκλίνουν στην εκπαιδευτική και ερευνητική κατεύθυνση της «μελέτης της πόλης» (“urban studies”) ως έναν διακριτό τομέα των σπουδών για τα θέματα της πόλης και του χώρου.

Πάνω σε αυτή την προσέγγιση έχει αναπτυχθεί μία μεθοδολογία μελέτης του αστικού χώρου που βασίζεται στην ανάλυση των διαδικασιών αστικοποίησης και παραγωγής του χώρου (σύστημα γης και οικοδομής, ιδιοκτησία, αστική ανάπτυξη, γαιοπρόσδοος, κτλ), των τοπικών κοινωνικών και παραγωγικών δυναμικών, των συγκρούσεων ανάμεσα σε ομάδες συμφερόντων και των κατά περίοδο πολιτικών διακυβευμάτων. Η ανάλυση της πραγματικότητας της πόλης είναι σημαντική, τόσο για την ίδια την κριτική κατανόησή της, όσο και για τη διαμόρφωση σχεδιαστικών προτάσεων και πολιτικών που ανταποκρίνονται σε κοινωνικές ανάγκες και προβλήματα. Σε μία τέτοια κατεύθυνση αναδεικνύεται η πολλαπλότητα του αστικού χώρου και η ιδιαίτερη σημασία που προσλαμβάνουν οι σχέσεις μεταξύ του δημόσιου, του ιδιωτικού και του κοινού, του τυπικού και του άτυπου, αλλά και του τοπικού και του παγκόσμιου, στις διαδικασίες παραγωγής και σχεδιασμού του αστικού χώρου. Η παράδοση αυτή της «μελέτης της πόλης» όπως αναδεικνύεται μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία, υποστηρίζει ένα σύνθετο πλέγμα επιστημονικών και ερευνητικών δράσεων και κοινωνικών και πολιτικών εγχειρημάτων εκτός ακαδημαϊκού χώρου, σε μία σχέση αλληλοτροφοδότησης με τις σπουδές της αρχιτεκτονικής.

Η εισήγηση αυτή επιδιώκει να διερευνήσει αφενός εάν η διδασκαλία και γενικότερα η μελέτη του αστικού χώρου ως κοινωνικό προϊόν είναι επίκαιρη σήμερα, καθώς και ποια (θα μπορούσε να) είναι η συμβολή της στις σπουδές της αρχιτεκτονικής στη συγκεκριμένη συγκυρία.

Ισχυριζόμαστε ότι η παράδοση της «μελέτης της πόλης» αποκτά ιδιαίτερο νόημα σήμερα, που ο χώρος και η γη βρίσκονται στο επίκεντρο πολιτικών, στην Ελλάδα και παγκόσμια, στο πλαίσιο του νεοφιλελευθερισμού, αλλά και λόγω της σημασίας που έχουν αποκτήσει οι πόλεις ως πεδία έντονων κοινωνικών και οικονομικών/παραγωγικών μεταλλαγών. Επιπλέον, ισχυριζόμαστε ότι η «μελέτη της πόλης» στην διδακτική της αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα σήμερα έχει σημασία, στο πλαίσιο τόσο της δυναμικής που έχουν αποκτήσει «τεχνικές» προσεγγίσεις στην πόλη, περισσότερο προσανατολισμένες στη ζήτηση της αγοράς, όσο και της τάσης απομείωσης των θεματικών πόλης από τις σχολές αρχιτεκτονικής. Μέσα από την κατανόηση των τρόπων που παράγεται κοινωνικά ο χώρος, η «μελέτη της πόλης» συμβάλλει σε μια προοδευτική θεώρηση των πραγμάτων, αναδεικνύει τις αλληλεπιδράσεις διαφορετικών κλιμάκων, από τη μονάδα κατοικίας μέχρι τις παγκόσμιες πολιτικές, και «ενημερώνει» τον σχεδιασμό, προάγοντας εργαλεία και επεξεργασίες που ανταποκρίνονται σε διαφοροποιημένες κοινωνικές ανάγκες.

Κατοικώντας. Ανάμεσα (Living, Between). Σκέψεις και συζητήσεις για την αρχιτεκτονική του συλλογικού χώρου*

Δ. Κανελλοπούλου, Maître-Assistant Associé, École Nationale Supérieure d'Architecture Paris-Malaquais (ENSAPM) dimitra.kanellopoulou@gmail.com

Το παρόν κείμενο έχει ως στόχο την παρουσίαση αλλά και μία απόπειρα αποκωδικοποίησης της διδακτικής μου εμπειρίας επάνω στο θέμα κατοίκηση και δημόσιος χώρος στα πλαίσια του σύνθετου πολεοδομικού μαθήματος (Studio) στο 3ο έτος σπουδών στην αρχιτεκτονική σχολή ENSAPM στο Παρίσι**. Η μέθοδος αλλά και τα συνθετικά εργαλεία προσέγγισης του δημόσιου αστικού χώρου σαν τόπο και τρόπο κατοίκησης της πόλης (*habiter la ville*) βρίσκονται στο επίκεντρο των εκπαιδευτικών στόχων του μαθήματος που επιχειρεί να εγείρει ερωτήματα ως προς την κοινωνική διάσταση της αρχιτεκτονικής πράξης όχι ως ενός τελικώς παραγόμενου έργου αλλά ως εξελισσόμενης διαδικασίας.

Ποια τα διαδεχόμενα και αλληλοσυμπληρούμενα στάδια που συνθέτουν τη διδακτική διαδικασία ως ενιαίο όλον ξεκινώντας από την επιλογή του 'θέματος' (περιοχή, γειτονιά, πόλη, οικόπεδο) έως την αξιολόγηση των φοιτητικών εργασιών; Ποιες οι διασταυρούμενες μέθοδοι, παραγόμενες σε χρόνο ενεστώτα μέσα από το συλλογικά διαμορφούμενο διάλογο μεταξύ διδάσκοντα, φοιτητή/τριας και ομάδας; Το παρόν συνθετικό μάθημα είχε ως στόχο την εξέταση του μη κτισμένου

συλλογικού χώρου ως χώρο κατοίκησης (προσωρινής και συλλογικής), ανάμεσα στο ιδιωτικό ατομικό 'κέλυφος' (π.χ. δωμάτιο εστίας) και σε ένα δημόσιο συλλογικό χώρο καθημερινών μετακινήσεων και δραστηριοτήτων (αυλή, δρόμος, πλατεία γειτονιάς, κλπ.).

Η αιτιολόγηση της επιλογής του οικοπέδου παρέμβασης (ελεύθερη επιλογή του κάθε φοιτητή/τριας), των αρχών σχεδιασμού αλλά και των μέσων επικοινωνίας της συνθετικής θέσης (positionnement), αποτέλεσαν τον πυρήνα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η ομάδα (Studio), αποτελούμενη από δέκα εργασίες, η κάθε μία αναφερόμενη σε δικό της οικοπέδο, εντός της ίδιας αστικής περιοχής (territoire Plaine Commune) εξέτασε σενάρια συσχέτισης μορφών, τυπολογιών, μοντέλων συλλογικής κατοίκησης (απευθυνόμενης σε μια γενιά νέων ερευνητών, καλλιτεχνών, φοιτητών κλπ.) αλλά και τρόπων και χρόνων χρήσης συλλογικού χώρου (δημόσιου ή μη).

Ο κάθε φοιτητής ή ομάδα φοιτητών κλήθηκε έτσι να αρθρώσει ένα προσωπικό λεξιλόγιο, ικανό να τοποθετηθεί στα πλαίσια του συλλογικού λόγου και της προβληματικής της ομάδας (Studio). Οι φοιτητές κλήθηκαν σε ένα δεύτερο χρόνο να προσεγγίσουν το δίπτυχο κατοίκηση και οικολογία εστιάζοντας σε ερωτήματα τεχνικής της κατασκευής, τυπολογίας, βιοκλιματικής δόμησης, λειτουργιών αλλά και ατμοσφαιρών (ambiances). Οι δέκα παραδοθείς εργασίες συνέθεσαν ένα συλλογικά διαμορφούμενο λεξιλόγιο τρόπων μετάφρασης των εννοιών κατοίκησης, συλλογικότητας, κινητικότητας.

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής των δυτικών μητροπόλεων, η προώθηση πολιτικών ήπιας κινητικότητας, οι καινοτομίες οριζόντιας οικονομίας, οδήγησαν τους φοιτητές να προσεγγίσουν τη συλλογική κατοίκηση μεγάλης κλίμακας πέρα από τα παραδοσιακά της πλαίσια (περιβάλλοντας χώρος, τυποποίηση, οικονομία υλικών,...). Η έννοια της κατοίκησης και του συλλογικού εξετάστηκαν σε συνθήκες μη σταθερότητας (χωρικής ή χρονικής) εισάγοντας την έννοια του Ανάμεσα (Between) ως εργαλείου ανάγνωσης αλλά και γραφής του συνθετικού έργου.

Ανάμεσα στον υπαίθριο και στον κλειστό χώρο, ανάμεσα στο ιδιωτικό και στο δημόσιο, ανάμεσα στο προσωρινό και στο σταθερό, το συνθετικό μάθημα, αποτέλεσε ένα εργαστήριο ιδεών και προβληματισμού οδηγώντας σε προτάσεις προσωρινής κατοίκησης δημοσίων χώρων, ένταξης αγροτικής παραγωγής στις φοιτητικές εστίες, ευελιξία χρήσης, εναλλακτικές τεχνικές συναρμολόγησης αστικού εξοπλισμού κ.α. Παρουσιάζοντας φωτογραφίες, σχέδια και σκίτσα των δέκα εργασιών, το παρόν άρθρο, επιχειρεί να συμβάλει στο διάλογο, σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους η διδακτική της αρχιτεκτονικής μπορεί να γίνει αφορμή νέων τόπων (μη γεωγραφικών) έκφρασης λόγου και μορφής απέναντι σε ένα επίκαιρο ερώτημα : ποια οικοδόμηση της πόλης σήμερα για μία κατοίκηση (τρόπο ύπαρξης κατά τον Heidegger) της πόλης αύριο ;

* με αφορμή το σύνθετο πολεοδομικό θέμα του τρίτου έτους στην ENSAPM του Παρισιού

** Κάθε χρόνο, οι τριτοετείς φοιτητές της ENSAPM χωρίζονται σε επτά ομάδες οι οποίες, κάτω από μια ενιαία θεματική καλούνται να προσεγγίσουν η κάθε μία με διαφορετικό τρόπο την αρχιτεκτονική σύνθεση στα πλαίσια ενός σύνθετου πολεοδομικού θέματος, συνδυάζοντας ερωτήματα κατοίκησης με ερωτήματα ανάπλασης δημόσιου χώρου. Η συγκεκριμενοποίηση των στόχων της κάθε ομάδας, του θεωρητικού πλαισίου της προβληματικής, των παραδοτέων και της προτεινόμενης μεθοδολογίας καλούν τον διδάσκοντα να εντοπίσει τα εργαλεία εκείνα που θα επιτρέψουν στον φοιτητή να αυτονομηθεί σε μία πορεία σύνθεσης, ανάλυσης, ανα-σύνθεσης και υποστήριξης του έργου του (εργασίας).

Χαρτογραφώντας την πόλη χωρίς ιδιότητες

Α. Τζομπανάκης, Επίκουρος Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνείο Κρήτης,
alex.meso_polis@libero.it

Στα πλαίσια του δομημένου αστικού περιβάλλοντος ο χαρακτήρας της αστικότητας μπορεί να αποδοθεί, σε μεγάλο βαθμό, στην κατασκευή μιας ευανάγνωστης και αμφίδρομης σχέσης μεταξύ ανοικτού χώρου και δομημένου ιστού. Στην σχέση αυτή, ο δομημένος ιστός αρθρώνεται και διαμορφώνεται μέσω του ανοικτού χώρου: μέσω των συνδέσεων, των δρόμων, των πλατειών, των δημοσίων χώρων, των «τόπων» εκείνων που διαμορφώνουν ταυτότητα μέσω της δημιουργίας σχέσεων συλλογικού χαρακτήρα που αφορούν στη «δημόσια σφαίρα».

Εδώ και μερικές δεκαετίες η δομή της διάχυτης πόλης έχει αλλοιώσει τις αστικές συνεκτικές δομές, με αποτέλεσμα την αποδυνάμωση του ρόλου του κενού χώρου.

Η απώλεια αυτή του σημασιολογικού ρόλου του κενού χώρου είναι πλέον εμφανής όχι μόνο λόγω της έκλειψης της νεωτερικής επεξεργασίας της «αστικής μορφής» ως «εδαφική μορφή» [territorial figure], αλλά και λόγω της απουσίας μικρότερων «εδαφικών μορφών» ικανών να ανα/συνθέσουν μια νέα αστική αφήγηση ικανή να επανατοποθετηθεί σε σχέση με τον νέο ρόλο των κενών.

Τα αστικά κενά είναι ολοένα και περισσότερα και μετατρέπουν την πόλη σε έναν οργανισμό χαμηλής πυκνότητας όπου χάνεται τόσο η φυσική όσο και η κοινωνική έννοια της γειτνίασης. Έτσι, ο εντοπισμός νέων συνθετικών στρατηγικών που να αντικατοπτρίζουν και να περιγράφουν τα χαρακτηριστικά ενός νέου κατοικείν, εντός μιας άλλης (κατακερματισμένης) αστικής κατάστασης αναδεικνύεται ως κομβικό ζήτημα για το πεδίο του αστικού σχεδιασμού όσον αφορά τις επεμβάσεις εντός των υφιστάμενων αστικών ιστών σκοπός των οποίων είναι η δημιουργία συρραφών και νέων συνεχιών. Αν, λοιπόν, από την μία οφείλουμε να υπογραμμίσουμε την προστασία των υπολειμματικών αγροτικών χώρων μέσω της δημιουργίας συστημάτων αστικής πυκνότητας, ικανών να αποτελέσουν στοιχείο αναχαίτισης της αστικής διάχυσης, από την άλλη οφείλουμε να συστήσουμε πολύπλοκες στρατηγικές ανασύνθεσης των αστικών εκείνων θραυσμάτων, που είναι ικανά να αποτελέσουν μοχλό μιας πολύπλευρης συνδεσιμότητας μέσω του ανασχεδιασμού υφιστάμενων κενών χώρων και κτιριακών δομών.

Σε αυτό το πλαίσιο, θεωρούμε αναγκαία την κατανόηση της «αστικής δυναμικής» ως εργαλείο προσανατολισμού και καθορισμού αστικών στρατηγικών, οι οποίες οφείλουν να ενεργοποιήσουν και να ιεραρχήσουν συστήματα συνδέσεων ικανά να επεξεργαστούν:

- τις σχέσεις πλήρους/κενού
κοκκομετρία
διασπορά/συγκέντρωση
πυκνότητα
συνεκτικότητα
- τον ρόλο της τρίτης διάστασης
οπτικές αναφορές/αρθρώσεις
ρυθμός/διακυμάνσεις/διακοπές
τον χαρακτήρα του αστικού χώρου

Με αφορμή τις σύγχρονες αυτές μεταβολές, η εισήγηση σκοπεύει να αναδείξει το εύρος και την πολυπλοκότητα των σύγχρονων στρατηγικών του αστικού σχεδιασμού, καθώς και εφαρμογές τους στην διδακτική των μαθημάτων «Αστικός Σχεδιασμός» 1 και 2 στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Πολυτεχνείου Κρήτης (Διδάσκοντες Α. Τζομπανάκης, Δ. Χατζησάββα).

.....

Παράκτιες Κτήσεις, η αρχιτεκτονική του αιγιαλού

Δ. Κατώτα, Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών,
katsota@upatras.gr

Το στούντιο Coastal Domains (Παράκτιες Κτήσεις) είναι αποτέλεσμα μιας πολυετούς έρευνας σχεδιασμού στο τέταρτο έτος του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Πατρών. Μέσα από συστηματική χαρτογραφική ανάλυση, συλλογή και καταγραφή δεδομένων, οι σπουδαστές διερευνούν, ανακαλύπτουν και αξιολογούν καίρια σύγχρονα ζητήματα και φαινόμενα της παράκτιας ανάπτυξης και αστικοποίησης, του τουρισμού, της οικολογίας και του περιβάλλοντος, οραματιζόμενοι συνεκτικές στρατηγικές για τον σχεδιασμό και τη διαχείριση μιας πιο βιώσιμης μελλοντικής Μεσογείου.

Το σύνολο των πρότζεκτς λειτουργεί και αναμεταδίδεται με τη μορφή ατλάντων, πανοραμάτων και μιας διαδικτυακής πλατφόρμας. Οι άτλαντες συνιστούν αρχεία χαρτογράφησης, δεδομένων και σχεδιασμού των γεωγραφικών, εδαφικών, μορφολογικών, οικολογικών συνθηκών και μετασηματισμών διαφόρων παράκτιων πλαισίων (υποδομές, υγρότοποι, αστικοποιημένες περιοχές) στον παρόντα χρόνο. Τα πανοράματα είναι τακτικές προγραμματικές και σχεδιαστικές εικασίες για τη διαχείριση των οικολογικών, αστικών και κοινωνικοοικονομικών προκλήσεων σε ένα πιθανό μέλλον. Η διαδικτυακή πλατφόρμα www.coastaldomains.org είναι ένα αρχειακό και διαδικτυακό εργαλείο για την εμπέδωση, τη σύνδεση και δημοσιοποίηση της ακαδημαϊκής έρευνας και δραστηριότητας, σχεδιαστικών πρότζεκτς, αναφορών και δεδομένων.

.....

Παράκτιος Σχεδιασμός: Στρατηγικές σχεδιασμού του παράκτιου χώρου και η διδασκαλία του σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο.

Νεκτάριος Κεφαλογιάννης, Εντεταλμένος Διδάσκοντας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών,
Πανεπιστημίου Πατρών, kefalogiannis@upatras.gr

Ο σχεδιασμός του παράκτιου μετώπου, δηλαδή το σημείο επαφής της στεριάς με τη θάλασσα, απασχολούσε τους αρχιτέκτονες ανέκαθεν, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Δυστυχώς (ερευνητικά και σχεδιαστικά) μεγαλύτερη έμφαση δινόταν στα αστικά σημεία της παράκτιας ζώνης (δηλαδή τις πόλεις που έχουν σημαντικό μέτωπο ως προς τη θάλασσα, πχ. Θεσσαλονίκη, Βαρκελώνη, Φαληρικός Όρμος) και ελάχιστα έως καθόλου στα μη αστικά σημεία της, δηλαδή σε αυτά που αναπτύσσουν το τουριστικό μοντέλο “ήλιος και θάλασσα”.

Σε διεθνές επίπεδο παραδείγματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από την Ιταλία και την Ισπανία (χαρακτηριστική είναι η μεσογειακή ζώνη της Ισπανίας που αναπτύχθηκε ταχύτατα και ανεξέλεγκτα και πρώτη μας έδειξα τα προβλήματα που αυτό το μοντέλο ανοικοδόμησης παρουσιάζει). Στην Ελλάδα, θα μπορούσαμε να εστιάσουμε (ενδεικτικά) στο βόρειο παράκτιο μέτωπο της Κρήτης ή την περιοχή ανάμεσα στην Πάτρα και την Κόρινθο.

Η διαδικασία οικοδόμησης αυτών των παράκτιων περιοχών είναι άναρχη και ανοργάνωτη. Προφανώς ασχεδιάστη. Χαρακτηρίζεται από το μοντέλο αστικής διάχυσης (“urban sprawl”), χωρίς ποτέ να αναπτύξει χαρακτηριστικά ασκικότητας. Έχει ήδη φτάσει σε φάση ωριμότητας (σε πολλά σημεία, κορεσμού), συνεπώς ο παράκτιος σχεδιασμός δεν έρχεται να οργανώσει μια μελλοντική ανάπτυξη, αλλά να διορθώσει (να απαλύνει θα λέγαμε καλύτερα) την υπάρχουσα κατάσταση.

Στο κείμενο του συνεδρίου θα καταγραφούν σχεδιαστικές στρατηγικές που στόχο έχουν να ενισχύσουν το δημόσιο χαρακτήρα περιοχών της παράκτιας ζώνης, έτσι ώστε να αναπτυχθεί η αίσθηση του δημόσιου χώρου, κοινού χώρου συνύπαρξης (κάτι που τώρα σε μεγάλο βαθμό εκλείπει). Θα

διερευνηθούν οι τρόποι αξιοποίησης των εργαλείων του αστικού σχεδιασμού και ο τρόπος προσαρμογής τους στις ιδιαίτερες απαιτήσεις της παράκτιας ζώνης. Θα καταγραφούν στρατηγικές (πχ έντασης δημόσιων χρήσεων, επανάχρησης κενών κτηρίων, ανακύκλωσης κτηριακών δομών, κλπ) που στόχο έχουν τη βελτίωση και οργάνωση της υπάρχουσας κατάστασης.

Παράλληλα, θα καταγραφούν παρατηρήσεις και σχόλια όσο αφορούν τη διδασκαλία του παράκτιου σχεδιασμού σε προπτυχιακό επίπεδο από το γράφοντα στα Τμήματα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Χανίων και Πάτρας, καθώς και στα αποτελέσματα της διδασκαλίας σε μεταπτυχιακό επίπεδο (Master Intelligent Coast, UPC, Βαρκελώνη). Επιδιώκεται να καταγραφεί η στόχευση αυτών των μαθημάτων, το θεωρητικό υπόβαθρό τους και τα εργαλεία σχεδιασμού που χρειάζονται.

.....

Ασύμπτωτοι «τομείς» ή συντμήσεις της αρχιτεκτονικής: παγιδεύσεις και ασυμβατότητες ενός τετελεσμένου εκπαιδευτικού διχασμού.

A. Δημητρακόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτονικής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Οι σπουδές της αρχιτεκτονικής, κυρίως εντός των αρχαιότερων ακαδημαϊκών ιδρυμάτων της ημεδαπής, δείχνουν να έχουν κατακερματιστεί σε τομείς και κατευθύνσεις που δύσκολα επαναφέρουν την ενότητα του αντικειμένου. Οι «διαιρέσεις» αυτές συχνά προκύπτουν ως ανταπόκριση στις δημοφιλέστερες θεματικές που εισάγονται ενίοτε από την αλλοδαπή, ή εν γένει στην προσκαίρως κυρίαρχη διεθνή ορολογία. Οι «διχασμοί» όμως του ενιαίου αντικειμένου της αρχιτεκτονικής ενέχουν περαιτέρω την πιθανότητα ενίσχυσης μιας άγονης αντιπαλότητας μεταξύ προσεγγίσεων. Ενώ η διαφωνία είναι ίσως αναμενόμενο στοιχείο ενός ακαδημαϊκού περιβάλλοντος και η πολλαπλότητα ευκαία, οι ασύμπτωτες πραγματικότητες τις οποίες υποθάλλει η ύπαρξη αυτοτελών και ανεξάρτητων υπο-περιβαλλόντων ή άτεμων «οικοσυστημάτων» που αναπτύσσονται αυτόνομα ή και συγκρουσιακά, λειτουργεί ανασταλτικά για την όποια «σύνταξη» ή συμπόρευση, το διάλογο και την επικοινωνία μεταξύ επιμέρους τάσεων. Το αντιφατικό καθεστώς αλληλοεπικαλύψεων και «διαστάσεων» μεταξύ «τομέων» συνθέτει σχεδόν νέες σχολές εντός των σχολών, εις βάρος της καθολικότητας του «επιστητού» ή απλώς του ενιαίου σκοπού ή της έννοιας της συνοχής. Στο περιβάλλον ειδικά του δημοσίου ιδρύματος, αυτές οι κατατμήσεις καθίστανται μάλλον μόνιμες και αθροιστικές, ενώ τα αίτιά τους μπορεί να εναπόκεινται απλώς σε ευκαιριακές διευθετήσεις με μη-ακαδημαϊκές προτεραιότητες. Η εκπαιδευτική εμπειρία πληγώνεται από αυτό το διχασμό, αφού τα μαθήματα τυπικά «ανήκουν» κάπου και γίνονται αντιληπτά ως μονόπλευρες δοκιμές χωρίς ουσιαστική συνέργεια μεταξύ τομέων.

Ο «τομέας» της πολεοδομίας έχει πληγεί ιστορικά από την άφιξη επιμέρους προσεγγίσεων περισσότερο από κάθε άλλη θεματική. Με δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ πολεοδομίας, χωροταξίας, αστικού σχεδιασμού, περιφερειακής ανάπτυξης, γεωγραφίας και χαρτογράφησης, αρχιτεκτονικής τοπίου, και όλων των θεωρητικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και άλλων προσεγγίσεων κριτικής, οι «όροι» και τα γνωστικά αντικείμενα φαίνεται να συσσωρεύονται, ενώ κάποια σταδιακά μένουν κενά νοήματος. Συχνά βεβαίως πολλοί εισαγόμενοι «όροι» είναι μη-μεταφράσιμοι (ακόμη και οι θεμελιώδεις, όπως design ή planning), ενώ οι αποδόσεις τους στην ελληνική ενέχουν στρεβλώσεις ή θίγουν περαιτέρω νοηματικές πτυχές που δε συγκαταλέγονται στις αρχικές προθέσεις και τοποθετήσεις – ενίοτε μάλιστα τις αντιβαίνουν, γεννώντας σύγχυση. Ταυτόχρονα η σχετική βιβλιογραφία στην ελληνική είναι ιδιαίτερας περιορισμένης.

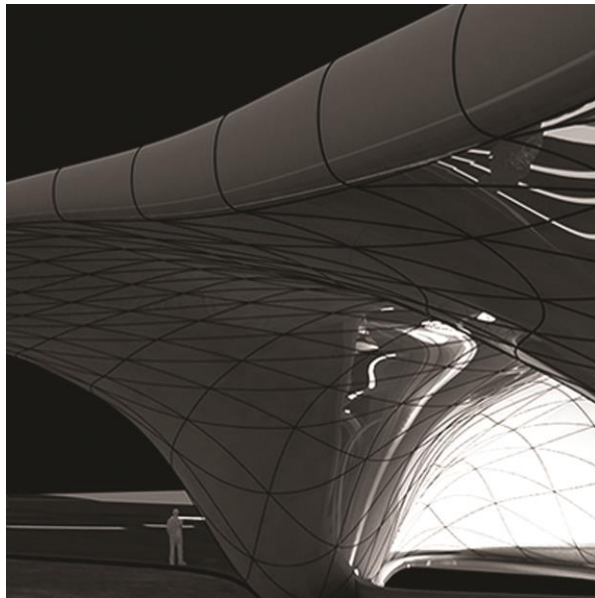
Η αφητηρία της προκήρυξης και πρόσκλησης για τη «διδασκαλία της αρχιτεκτονικής» είναι ιδιαίτερα θετική σε αυτό το πλαίσιο, όμως πιθανώς να κείται αρκετά μακριά από την εκπαιδευτική πραγματικότητα των ιδρυμάτων. Ο δυσμετάφραστος όρος urbanism εννοεί κυρίως το στοχασμό και διάλογο για το αστικό, και αποτελεί έκπληξη ή μυστήριο πως μπορεί να θεωρείται ένα τέτοιο ζήτημα ως διαχωρισμένο από τη συζήτηση για το κτιριακό – ως άλλος τομέας. Έχοντας απαγάγει τα ερωτήματα για την πόλη στον τομέα της «πολεοδομίας», ο άλλος τομέας, αυτός του κτιριακού σχεδιασμού,

ανάγεται σε μια ναρκισσιστική και αυτό-αναφορική ενασχόληση με την όποια μορφοπλαστική μανιέρα, αψηφώντας το αστικό.

Η προτεινόμενη εισήγηση αντίκειται στην επιστημονικοφανή διάτμηση και κατάτμηση του αντικειμένου της αρχιτεκτονικής. Αναπτύσσει και συνθέτει τα παραπάνω και προτίθεται να διατυπώσει μια προσέγγιση για την ενοποίηση του «γνωστικού» αντικειμένου του σχεδιασμού, με κύριο άξονα την αναγκαιότητα διαχείρισης δύο αλληλένδετων συνθηκών, το αστικό και το τοπιακό.

.....

Η Αρχιτεκτονική Τεχνολογία

Εικόνα από σπουδαστική εργασία Χ. Αλεξοπούλου, Κ. Γαβράς

Αρχιτεκτονική τεχνολογία και καινοτομία: αναζητώντας εργαλεία προσέγγισης στην διδακτική πράξη

Αικ. Α. Λιάπη, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πατρών, kliari@upatras.gr

Οι μεταβαλλόμενες κοινωνικές, περιβαλλοντικές και οικονομικές συνθήκες γεννούν ανάγκες και ευκαιρίες για καινοτομία που συχνά αγγίζει και τον τομέα της αρχιτεκτονικής τεχνολογίας. Στη βάση της τεχνολογικής καινοτομίας βρίσκεται η έννοια της ευρηματικότητας, η οποία μπορεί να ταυτιστεί με τη σύλληψη μίας πρωτότυπης ιδέας, η πραγματοποίηση της οποίας προϋποθέτει την ανάπτυξη καινοτόμου τεχνολογίας. Οι διαπιστώσεις αυτές, με κύριο άξονα την ενίσχυση του ενδιαφέροντος και των δεξιοτήτων των φοιτητών της αρχιτεκτονικής προς τη κατεύθυνση αυτή, απέτελεσαν αφορμή και έθεσαν τη βάση για τη διδασκαλία μαθημάτων επιλογής στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών με σχετικό αντικείμενο. Επιπλέον κίνητρο απέτέλεσε η διαπίστωση πως οι φοιτητές της αρχιτεκτονικής δεν έχουν την ευκαιρία, η δεν συνειδητοποιούν, ότι μπορούν να συνδυάσουν και να αξιοποιήσουν πληθώρα γνώσεων που διαθέτουν, η μπορούν χωρίς δυσκολία να αναζητήσουν, σε διάφορα άλλα πεδία που δεν σχετίζονται άμεσα με την εκπαίδευσή τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι κύριοι στόχοι στη διδασκαλία των μαθημάτων αυτών επιλογής εστιάστηκαν στη διερεύνηση νέων αποτελεσματικότερων τρόπων αξιοποίησης γνώσεων από τομείς θετικών επιστημών όπως φυσικής, χημείας, βιολογίας και μαθηματικών. Με στόχο πάντα την ευρηματική και καινοτόμο προσέγγιση ζητημάτων αρχιτεκτονικής τεχνολογίας, και με κύριο αντικείμενο τη διερεύνηση και μελέτη καινοτόμων κινηματικών κατασκευών, στο φάσμα των θεμάτων που εξετάζονται στα πλαίσια των μαθημάτων αυτών έχουν συμπεριληφθεί και κατηγοριοποιηθεί μέθοδοι και συστήματα μετασχηματισμών στο χώρο που απαντώνται σε ιστορικά πρότυπα εφήμερων κατασκευών (σκηνές νομάδων, στρατιωτικές γέφυρες), στη παράδοση άλλων λαών (δίπλωμα επίπεδων επιφανειών με τεχνικές origami), σε τεχνολογικές επιτεύξεις σε κέντρα προωθημένης έρευνας όπως αυτής για το διάστημα, καθώς και σε παραδείγματα μετασχηματισμών που απαντώνται στη φύση, στην οποία παραπέμπουν και όλες οι άλλες κατηγορίες. Παράλληλα, επειδή στη πλειοψηφία τους οι κινηματικές κατασκευές, χαρακτηρίζονται από πολύπλοκη, μεταβαλλόμενη γεωμετρία, προϋπόθεση για την μελέτη και ανάπτυξη σχετικής νέας τεχνολογίας, είναι να κατανοήσουν οι φοιτητές βασικές και προωθημένες γεωμετρικές έννοιες της Ευκλείδειας αλλά της παραβολικής γεωμετρίας. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω έγινε προσπάθεια να αναδειχθεί σε κίνητρο η κατανόηση εννοιών και μεθόδων σχεδιασμού με πρωτοποριακές εφαρμογές ψηφιακών μέσων και τεχνολογιών στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό που επιτρέπουν τέτοιες εφαρμογές. Σπουδαστικές εργασίες που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο των μαθημάτων αυτών έχουν οδηγήσει στη κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που θέτουν τη βάση για την ανάπτυξη καινοτόμου αρχιτεκτονικής τεχνολογίας.

Αρχιτεκτονικές κατασκευές σε πραγματική κλίμακα: 2005-2015, η εμπειρία μιας δεκαετίας.

Μ. Βροντίση, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, mvrontis@arch.uth.gr

Η εργασία συζητά την προσέγγιση και τις πρακτικές σχεδιασμού και υλοποίησης αρχιτεκτονικών κατασκευών μικρής κλίμακας που έλαβαν χώρα την τελευταία δεκαετία (2005-2015) στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, μέσα από μία σειρά

εκπαιδευτικών και εν γένει ακαδημαϊκών δράσεων με πρωτοβουλία της Ερευνητικής Μονάδας Δομικών Κατασκευών του Τμήματος.

Μέσα στα πλαίσια του ανανεωμένου ενδιαφέροντος για την δομή, την υλικότητα και την παραγωγή της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, που αποτυπώνεται την τελευταία δεκαπενταετία τόσο στον θεωρητικό αρχιτεκτονικό λόγο, όσο και σε επαγγελματικές και ακαδημαϊκές πρακτικές, η παρούσα προσέγγιση επένδυσε στην ανάγκη και τις προοπτικές ενσωμάτωσης δράσεων με αντικείμενο την υλοποίηση αρχιτεκτονικών κατασκευών μικρής κλίμακας μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Παρόμοιες πρακτικές μπορούν να αναζητηθούν τόσο στην ιστορία, όσο και σε σύγχρονα παραδείγματα της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης, σε δύο κυρίως άξονες project-based προσεγγίσεων:

i) είτε τη μελέτη δυνατοτήτων συμμετοχικού σχεδιασμού, ii) είτε τη διερεύνηση ειδικών εφαρμογών, πχ. νέων υλικών, νέων τεχνολογιών & νέων μεθοδολογιών σχεδιασμού ή/ και παραγωγής. Στην ελληνική πραγματικότητα, δεν μπορεί κανείς να μην σταθεί στην κληρονομιά που άφησε ο Δ.Μπιρης (1) (2) με τις εκπαιδευτικές δράσεις στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π., προβάλλοντας την ιδιαίτερη συμβολή της εμπειρίας της κατασκευής στην εκπαίδευση του αρχιτέκτονα.

Στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, η υλοποίηση αρχιτεκτονικών κατασκευών μικρής κλίμακας, ξεκίνησε με αποσπασματικές δράσεις με τη μορφή σπουδαστικών εργαστηρίων/workshops από την Ομάδα [Κ]-ατασκευών του Τμήματος (3), οι οποίες στη συνέχεια εντάθηκαν με τη μορφή μεμονωμένων projects, απέκτησαν συνέχεια και οργανώθηκαν συστηματικά και, τελικά, ενσωματώθηκαν στο ακαδημαϊκό πρόγραμμα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών με τη μορφή συνθετικών μαθημάτων επιλογής, ενώ παράλληλα καλλιέργησαν ακαδημαϊκές συνεργασίες με ιδρύματα του εξωτερικού ή αναζήτησαν το διάλογο με και την ανταπόκριση της τοπικής κοινωνίας.

Μέσα σε αυτήν τη δεκαετία, υλοποιήθηκαν κατασκευές μικρής (ή μικρότερης...) κλίμακας σε 4 θεματικούς άξονες, με ανάλογο αντικείμενο, εκπαιδευτικό στόχο, πλαίσιο και μεθοδολογία.

i) Sustainability. Εφήμερες εικαστικές παρεμβάσεις μικρής κλίμακας στην ύπαιθρο. Θερινό εργαστήριο. Μία εβδομάδα. 1ο & 2ο έτος προπτυχιακών σπουδών. Εισαγωγή σε ζητήματα υλικότητας και κατασκευής.

ii) Structures | Δομικά συστήματα (tensegrities, geodesics, reciprocal frames, ...). Κατασκευές μικρής κλίμακας ειδικών τεχνολογικών εφαρμογών. Εργαστήριο. Μία-δύο εβδομάδες. 3ο-4ο έτος προπτυχιακών σπουδών. Διεπιστημονική διερεύνηση δομικών συστημάτων και αρχιτεκτονικών τεχνολογιών.

iii) Community building. Αρχιτεκτονικές κατασκευές μικρής κλίμακας για την πόλη του Βόλου. Συνθετικό μάθημα επιλογής. Δεκαπέντε εβδομάδες. 4ο έτος προπτυχιακών σπουδών. Εμβάθυνση σε τεχνολογικά και κατασκευαστικά θέματα σε συνδυασμό με ζητήματα προγράμματος και ένταξης.

iv) Urban activism. Κατασκευαστικές παρεμβάσεις αστικού ακτιβισμού για τις πόλεις της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας. Υποχρεωτικό συνθετικό μάθημα/ εντατικό εργαστήριο. Ένας μήνας. Μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Συντεταγμένη προσέγγιση. Ενσωμάτωση ζητημάτων αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, αρχιτεκτονικής τεχνολογίας και διαχείρισης έργου.

Μέσα από τους παραπάνω άξονες, επιχειρείται η διερεύνηση της αρχιτεκτονικής σύνθεσης μέσα από τα υλικά και δομικά χαρακτηριστικά της, ενσωματώνοντας κατασκευαστικά ζητήματα ως συνθετικές παραμέτρους. Η γραμμική διαδικασία παραγωγής αμφισβητείται μέσα από την πράξη, εστιάζοντας στο συνεχές σχεδιασμού-υλοποίησης. Ο πειραματισμός και η εφαρμοσμένη έρευνα ενθαρρύνονται μέσα σε μονάδες πρακτικής άσκησης, όπου καλλιεργείται η συνέργεια και η διεπιστημονικότητα, προσομοιάζοντας συνθήκες επαγγελματικής εμπειρίας μέσα σε ένα ακαδημαϊκό πλαίσιο.

.....

Η απώλεια αίσθησης ελέγχου σε “Bottom-Up” μεθοδολογίες

Εμμανουήλ Βερμισσώ, Αναπληρωτής Καθηγητής, Florida Atlantic University, evermiss@fau.edu

Μια κριτική επεξεργασία παρόντων σχεδιαστικών πρωτοκόλλων προτείνει την αντικατάστασή μεθόδων οι οποίες αποσκοπούν στην «Δημιουργία Μορφής» με πιο ευέλικτες μεθοδολογίες που βασίζονται σε «Εξεύρεση/Ανίχνευση Μορφής» (form-finding). Μέσω δοκιμαστικών θεματολογιών ενός προπτυχιακού μαθήματος πάνω σε «Υπολογιστικές Μεθόδους Σχεδιασμού» (Computational Design), ενδιαφερόμαστε να ταυτοποιήσουμε προκλήσεις πάνω στις δύο προσεγγίσεις ώστε να προσδιορίσουμε μια στρατηγική για την εφαρμογή λογικής “bottom-up”. Κάτι τέτοιο μπορεί να προωθήσει “αναφαινόμενα” (emergent) αποτελέσματα και σκεπτικό βασισμένο στην διαδικασία παρά το αποτέλεσμα (process-oriented vs. product-oriented). Η διαδικασία του «form-finding» στην Αρχιτεκτονική έχει σημαντικές ιστορικές αναφορές, ιδιαίτερα κατά τον ύστερο 19ο αιώνα (A.Gaudi) και τα μέσα του 20ου (Frei Otto).

Το συγκεκριμένο μάθημα υπό συζήτηση, εξέτασε, μεταξύ άλλων, τους κανόνες πίσω από την σύγκλιση νημάτων μέσα σε ένα «Σύστημα Υγρού Κανάβου» (π.χ. Μάλλινη Κλωστή) , την δημιουργία συνδυαστικών κωνικών επιφανειών από την αποστράγγιση κοκκώδων υλικών (π.χ. Άμμος), και την εξεύρεση ιδανικών τοπολογιών για κατασκευές από μεμβράνες που βασίζονται στην εξισορρόπηση δυνάμεων σε ελαστικά υλικά (π.χ.Υφασμα). Η παραμετροποίηση και προετοιμασία των συστημάτων για καταγραφή αποτελεσμάτων είναι μία από τις δυσκολίες, γιατί ενθαρρύνει την αμφισβήτηση της ανθρώπινης παρέμβασης στην καθοδήγηση της αυτο-οργανωτικής λειτουργίας του συστήματος. Δημιουργεί επίσης ένα δίλημμα σχετικά με την δυναμική μεταξύ αναλογικής και ψηφιακής Τεχνολογίας: Ποιός είναι ο ρόλος της αναλογικής και της ψηφιακής κατασκευής στην εξισορρόπηση του «σχεδιασμένου» και του «ανακαλυφθέντος»; Ίσως η προτίμηση σε φυσικά/αναλογικά ερευνητικά μοντέλα να δημιουργεί λιγότερο αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η έννοιες “Emergence” και “Self-Organization” προέρχονται από την Βιολογία. Η πρώτη αναφέρεται σε ένα επίπεδο πολυπλοκότητας (Complexity) το οποίο είναι αποτέλεσμα διεργασιών μεταξύ απλών παραγόντων, και δεν μπορεί να κατανοηθεί μόνο από την παρατήρηση τους ως ανεξάρτητες οντότητες. Εμφανίζεται σε συστήματα με Αυτο-Οργανωτικές λειτουργίες. Επειδή είναι σχετικά πρόσφατες επιστημονικές έννοιες (δεύτερο μισό του 20ου αιώνα), ο ορισμός τους δεν είναι απλός, και συνήθως γίνεται περιγραφικά από τους επιστήμονες, αναφέροντας τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς τέτοιων συστημάτων: "Agents interacting in nonlinear fashion, emergent phenomena. Cannot encapsulate their dynamics in a few simple equations." ((G.West, Santa Fe Institute); "System of interactive parts where the way these (parts) behave collectively is different to the way they behave individually"(D.Farmer, Oxford University).

Τελικά, λόγω της απρόβλεπτης συμπεριφοράς των συστημάτων Αυτο-Οργάνωσης, προκύπτει ένα ενδιαφέρον ερώτημα από σχεδιαστική αλλά και παιδαγωγική άποψη: Είναι δυνατόν να «σχεδιάσουμε» ή έστω να κατευθύνουμε το αποτέλεσμα μέσα σ'ένα τέτοιο σύστημα; Μήπως, λοιπόν, ένα μάθημα πάνω σ'αυτό το θέμα εξ'ορισμού αναιρεί την λογική του “bottom-up”, προσπαθώντας να την εντάξει μέσα σε σχεδιαστικά μοντέλα; Αυτές οι θεωρήσεις είναι σημαντικές για τον εκπαιδευτικό αλλά και τον μαθητή, εφόσον δεν προσκαλούν μόνο μια κριτική προσέγγιση σ'αυτό που αντιλαμβανόμαστε σαν «επιβεβλημένο φορμαλισμό» (product-driven projects), αλλά επίσης ενθαρρύνουν την διερεύνηση του κατά πόσον μπορούν οι ανοικτές (open-ended) διαδικασίες να παραμένουν μη καταληκτικές.

.....

Ανοιχτή κοινότητα γνώσης οικοδομικής τεχνολογίας

Δ. Ψυχογιός, Επίκουρος Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π., (συμβ. Π.Δ. 407),dcyxos@gmail.com

Α. Σταυρίδου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π., athina155@gmail.com

Μια "Ανοιχτή Κοινότητα Γνώσης Οικοδομικής Τεχνολογίας" έχει διπλή υπόσταση, από την μια μεριά είναι οι διάφοροι "τόποι-κόμβοι" όπου συμβαίνει η δραστηριότητα παραγωγής γνώσης και από την άλλη το "ψηφιακό δίκτυο" που τους συνδέει. Πιο συγκεκριμένα ως "τόποι - κόμβοι" ορίζονται οι χώροι διεξαγωγής των μαθημάτων - εργαστηρίων καθώς και χώροι συναντήσεων συλλογικοτήτων που σχετίζονται με την παραγωγή γνώσης Οικοδομικής Τεχνολογίας. Ως "ψηφιακό δίκτυο" ορίζεται η πιλοτική διαδικτυακή πλατφόρμα υποστήριξης και διασύνδεσης της Κοινότητας.

Ο απώτερος στόχος της ερευνητικής προσπάθειας για την ανάπτυξη Ανοιχτών Κοινοτήτων Γνώσης που σχετίζονται με την Οικοδομική Τεχνολογία είναι διπλός. Αφενός η διερεύνηση -στο πλαίσιο του ανοιχτού δημόσιου πανεπιστημίου- για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών εργαλείων και συστημάτων που θα συνεισφέρουν στο αίτημα για την διαμόρφωση επιστημόνων που θα ανταποκρίνονται στην σύγχρονη συνθήκη των ραγδαίων μεταβολών οι οποίες συμβαίνουν σε παγκόσμιο επίπεδο σε όλες τις τεχνολογικές επιστημονικές περιοχές. Αφετέρου η σταδιακή δημιουργία ενός ανοιχτού καταλόγου Οικοδομικής Τεχνολογίας που θα ανατροφοδοτείται από κοινότητες γνώσης, και θα έχει την δυνατότητα να συμπεριλάβει γνώση που συσχετίζεται με αυτή.

Το πεδίο αναφοράς εκτείνεται από το σύνολο του κτιρίου και τις κατασκευαστικές του ενότητες, μέχρι τα δομικά προϊόντα και τα υλικά κατασκευής. Η παραμετρική λογική, στην αρχιτεκτονική, αφορά τον σχεδιασμό αντικειμένων με βάση την περιγραφή των σχέσεων μεταξύ των ιδιοτήτων τους. Με την έννοια αυτή επιτρέπει τον επαναπροσδιορισμό του τελικού αποτελέσματος, με την αλλαγή ενός ή περισσότερων συστατικών στοιχείων του αντικειμένου. Με βάση το παραπάνω πλαίσιο, διαμορφώνονται δύο βασικά ερευνητικά ερωτήματα:

1. Πως διαμορφώνεται μια ανοιχτή κοινότητα γνώσης, βασικό κύτταρο της οποίας θα είναι το εργαστήριο της οικοδομικής?

2. Πως διαμορφώνεται μια ανοιχτή κατάτμηση κατασκευαστικών στοιχείων και οντοτήτων με στόχο την δημιουργία συσχετισμένων καταλόγων σταθερών και παραμετρικά ορισμένων ιδιοτήτων του συνόλου, των κατασκευαστικών ενοτήτων που το απαρτίζουν, των δομικών προϊόντων και υλικών που συμμετέχουν σε αυτές?

Στα πλαίσια των υποχρεωτικών μαθημάτων Δομήσιμα Υλικά - Οικοδομική 1&2 που διεξάγονται στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας αναπτύσσεται πιλοτικά η "Ανοιχτή Κοινότητα Γνώσης Οικοδομικής Τεχνολογίας", στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η ψηφιακή πλατφόρμα υποστήριξης αυτής. Στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να συμβάλει στην συζήτηση που σχετίζεται με την διδακτική της Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας, να παρουσιάσει τα αποτελέσματα από την αξιολόγηση της πρώτης φάσης λειτουργίας της Ανοιχτής Κοινότητας Γνώσης Οικοδομικής Τεχνολογίας και να προτείνει τα επόμενα βήματα για την βελτίωση και ανάπτυξή της.

.....

Εργαστήρια και Αρχιτεκτονική Παιδεία: Το παράδειγμα του Εργαστηρίου «Κένυα»

Δημήτρης Αντωνίου, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών,
antonioud@upatras.gr

Στην εισήγηση παρουσιάζεται η διαδικασία και τα συμπεράσματα από το Εργαστήριο «Κένυα» που έγινε στη Λευκωσία, φέτος το καλοκαίρι (14-27 Ιουνίου). Στο Εργαστήριο συμμετείχαν 72 φοιτητές και νέοι Αρχιτέκτονες από τουλάχιστον δεκαπέντε ευρωπαϊκά τμήματα αρχιτεκτονικής. Ο στόχος τους

ήταν να σχεδιάσουν ένα Ιατρικό Κέντρο κοντά στην Kibera (Ναϊρόμπι, Κένυα), τη μεγαλύτερη παραγκούπολη της Αφρικής για λογαριασμό των Εθελοντών Γιατρών Κύπρου. Το Εργαστήριο έγινε η αφορμή για πολλαπλές παρατηρήσεις που σχετίζονται με τη διαδικασία σχεδιασμού και τη σημασία που μπορεί να έχει αυτό στην άσκηση των νέων αρχιτεκτόνων.

Τα θέματα που προέκυψαν αφορούν όλο το φάσμα της διδασκαλίας του Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού και της Οικοδομικής Τεχνολογίας στις Αρχιτεκτονικές Σχολές, τις τάξεις και την πρόσληψη αλλά και την κωδικοποίηση της γνώσης που φαίνεται να επηρεάζει τις σπουδές σε διάφορα τμήματα αρχιτεκτονικής στην Ευρώπη. Ακόμη, αφορούν στην αντίληψη περί του κοινωνικού ρόλου της Αρχιτεκτονικής, στην κατανόηση των παραμέτρων του Σχεδιασμού με πραγματικό και απαιτητικό πρόγραμμα, με αληθινό (και όχι φανταστικό) χρήστη, πρακτικά προβλήματα και επιλογές. Τέλος, αφορούν παραμέτρους μάλλον ξεχασμένες από τη διδασκαλία του σχεδιασμού, όπως η ανάγκη δομής από το πρώτο στάδιο, η οικονομία των υλικών και των μέσων, το λειτουργικό οργανόγραμμα, οι αποφάσεις για τη χρήση μεθόδων κατασκευής από το πρώτο στάδιο, με στόχο την απόλυτη οικονομία, η απλή ενσωμάτωση των βιοκλιματικών παραμέτρων και η προσπάθεια απόδοσης αρχιτεκτονικής έκφρασης με τα ελάχιστα δυνατά εργαλεία.

Οι φοιτητές και νέοι αρχιτέκτονες –ίσως για πρώτη φορά– ήρθαν αντιμέτωποι με μια πραγματικότητα αμείλικτη που ξεπερνούσε τις θεωρητικές και αναλυτικές τους γνώσεις και ζητούσε ισχυρές συνθετικές ικανότητες με παραμέτρους που δεν είχαν αναγκαστεί να αντιμετωπίσουν στις σπουδές τους. Η νέα κατάσταση δημιούργησε πολλά ερωτήματα και προβληματισμό για το ποια είναι ακριβώς η άσκηση στην οποία μετέρχονται σήμερα οι φοιτητές στον Αρχιτεκτονικό Σχεδιασμό και την Οικοδομική Τεχνολογία και με ποια μέσα έχουν εξοπλιστεί για να αντιμετωπίσουν ένα τέτοιο θέμα.

Η προσήλωση σε συγκεκριμένους τρόπους ανάλυσης, η διερεύνηση με συγκεκριμένα εργαλεία και ο συνήθης τρόπος προσέγγισης ενός νέου θέματος, όπως φάνηκε αρχικά αδυνατούσε να απαντήσει στις άμεσες ανάγκες του Εργαστηρίου. Συγχρόνως όμως, το Εργαστήριο έδωσε την ευκαιρία να γίνει ο μοχλός προσαρμογής στην πραγματικότητα και να ανατρέψει ακαδημαϊκές συνήθειες, έστω και για λίγο στο συμπιεσμένο χρόνο των δυο εβδομάδων. Κάποιες σκέψεις που προέκυψαν αναπόφευκτα, πιστεύουμε πως θα μπορούσαν να προσφέρουν στη συζήτηση για τη χρησιμότητα τέτοιων εργαστηρίων στην Αρχιτεκτονική παιδεία που φαίνεται πως κυριαρχείται παγκόσμια, από λογικές που απομακρύνουν τους αρχιτέκτονες από την άσκηση και δυσχεραίνουν ιδιαίτερα την αντιμετώπιση της πραγματικότητας, νωρίς στην καριέρα τους.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε και τα αποτελέσματα στο Εργαστήριο επέτρεψαν την καταγραφή παρατηρήσεων για την κατανόηση της αρχιτεκτονικής παιδείας από τους φοιτητές σήμερα. Δίνεται επίσης η ευκαιρία να τονιστεί η σημασία τέτοιων εργαστηρίων για μια παιδεία σύγχρονη, χρήσιμη και αποτελεσματική.

Έρευνα και διδασκαλία αρχιτεκτονικής τεχνολογίας στην Σχολή Αρχιτεκτόνων

Ε.Μ.Π.. Διαχρονική πορεία - σύγχρονοι προβληματισμοί

Ε.Εφεσίου, Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π. , eefesiou@arch.ntua.gr

Κ.Καραδήμας, Αναπληρωτής Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π. , ccara@arch.ntua.gr

Η διαχρονική πορεία στην διδακτική των μαθημάτων της Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας είναι διεπιστημονικά προσανατολισμένη, άμεσα συνδεδεμένη με τις επιστημονικές εξελίξεις στον Τομέα αυτό, με τη διαρκή έρευνα σε θέματα Τεχνολογίας αιχμής (ιστορικής, σύγχρονης, περιβαλλοντικής, ψηφιακής), με τα δομικά συστήματα και τα υλικά

Η διαδικασία είναι τόσο εξελικτική όσο και διαδραστική.

Η Αρχιτεκτονική Τεχνολογία επηρεάζεται άμεσα από τις εξελίξεις στον κοινωνικό-οικονομικό και τεχνολογικό τομέα στο σύνολο του, σε κάθε βήμα όμως επιβεβαιώνεται η άρρηκτη σχέση μεταξύ Αρχιτεκτονικής Σύνθεσης και Κατασκευής με κέντρο τον άνθρωπο.

Στα χρόνια της κρίσης η Ερευνητική δραστηριότητα έχει υποστεί μεγάλο πλήγμα. Η απαραίτητη διαρκής τεχνολογική αναβάθμιση των εργαστηρίων έχει σχεδόν ματαιωθεί, οι πόροι έχουν ελαχιστοποιηθεί, οι συνεργασίες έχουν χαλαρώσει, με αποτέλεσμα να χάνονται ουσιαστικές ευκαιρίες πειραματισμού και κατάκτησης νέας γνώσης.

Η διαχρονική πορεία όμως παραμένει δημιουργική και δυναμική με στόχο διδάσκοντες και διδασκόμενοι να έχουν τα απαραίτητα εφόδια ώστε να προσεγγίζουν το αρχιτεκτονικό έργο με γνώση και μεθοδολογία που βασίζεται στα σύγχρονα συστήματα, στο βιώσιμο σχεδιασμό, στο ιστορικό παρελθόν και το ψηφιακό μέλλον.

.....

Είναι χρήσιμη η γνώση των «αρχών του περιβαλλοντικού σχεδιασμού» για τους αρχιτέκτονες;

Κλειώ Αξαρηλή, Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Α.Π.Θ., axarli@arch.auth.gr

Μια νέα παράμετρος σχεδιασμού –ο περιβαλλοντικός ή βιοκλιματικός σχεδιασμός-που αναδύθηκε τον προηγούμενο αιώνα και σχετίζεται με τη βιωσιμότητα και την προστασία των φυσικών πόρων θεωρείται πια πολύ σημαντική παράμετρος για την εξασφάλιση της ποιότητας του αρχιτεκτονικού έργου.

Όλο και περισσότερο οι έρευνες και τα στατιστικά στοιχεία αποκαλύπτουν ότι τα κτίρια συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στη δημιουργία των περιβαλλοντικών προβλημάτων, τόσο στη φάση της κατασκευής τους όσο και στη φάση της λειτουργίας τους. Όσο λοιπόν αυξάνονται τα περιβαλλοντικά προβλήματα τόσο γίνεται κατανοητό και αποδεκτό ότι η βιώσιμη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και οι σχεδιαστικοί χειρισμοί για την εξοικονόμηση της δαπανώμενης ενέργειας και των φυσικών πόρων για τη λειτουργία των κτιρίων, θα έπρεπε να ανήκουν στα βασικά στοιχεία της αρχιτεκτονικής σύνθεσης.

Επίσης τα τελευταία χρόνια, τόσο η επιστημονική κοινότητα και οι μελετητές των κτιρίων όσο και οι χρήστες ήρθαν αντιμέτωποι και με τα προβλήματα που σχετίζονται με την ποιότητα του περιβάλλοντος στο εσωτερικό των κτιρίων, που σε μεγάλο βαθμό επηρεάζονται από το σχεδιασμό και την κατασκευή τους.

Είναι αναγκαίο λοιπόν στον 21ο αιώνα που διανύουμε με τη ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη, ο σχεδιασμός του χώρου να απαιτεί εκτός από την περιβαλλοντική ευαισθησία και τη σύγχρονη γνώση των νέων υλικών, της τεχνολογίας και των καινοτόμων κατασκευαστικών μεθόδων και λεπτομερειών.

.....

Εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων και περιβαλλοντικές προκλήσεις

Ελένη Αλεξάνδρου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π., eealexandrou@gmail.com

Η αρχιτεκτονική, δεν είναι μόνο φορέας υλοποίησης δομημένου χώρου. Δημιουργεί χώρο ζωής και η παραγωγή της επηρεάζεται και διαμορφώνεται από ένα πλήθος υλικών και μη παραγόντων, όπως ο τόπος το κλίμα, η υλικοτεχνική υποδομή, οι λειτουργικές ανάγκες και οι υφιστάμενες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Κτίρια και αστικά σύνολα συνιστούν ζωντανούς οργανισμούς που αλληλεπιδρούν και μεταλλάσσονται ακολουθώντας τις ανθρωπογενείς και μη μεταβολές του φυσικού περιβάλλοντος. Σήμερα περισσότερο από ποτέ, αναγνωρίζεται ότι η σχέση της αρχιτεκτονικής με το

φυσικό περιβάλλον είναι αδιάρρηκτη και ότι η επίδραση της αρχιτεκτονικής δραστηριότητας στο φυσικό περιβάλλον πρέπει να εκτιμάται σε όλα τα παραγωγικά στάδια που σχετίζονται με τον κύκλο ζωής των κτιρίων (σχεδιασμός, κατασκευή, λειτουργία, ανακύκλωση, κ.α.) ακολουθώντας τις βασικές αρχές βιωσιμότητας.

Στην αρχιτεκτονική, οι αρχές της βιωσιμότητας και ο συσχετισμός τους με την παραγωγή δομημένων χώρων, αποτελεί μια πολυπαραγοντική συνιστώσα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού που προσδιορίζει την σχέση της φύσης με τα κτίρια μέσω μίας σειράς παραμέτρων που σχετίζονται με την χρήση της ενέργειας την παραγωγή ρύπων και αποβλήτων, την χρήση των υλικών, την ποιότητα του εσωτερικού κ εξωτερικού περιβάλλοντος και τις συνθήκες διαβίωσης. Η διερεύνηση και ενσωμάτωση των παραμέτρων αυτών στην σύγχρονη κατασκευαστική πρακτική, έχει αρχίσει να γίνεται όλο και περισσότερο εμφανής, μέσα από τις διαδικασίες παραγωγής και αξιολόγησης των αρχιτεκτονικών έργων. Ο βιώσιμος σχεδιασμός αποτελεί μια ολιστική προσέγγιση στον σύγχρονο αρχιτεκτονικό σχεδιασμό με αλληλεπιδράσεις σε όλα τα στάδιά του. Για τον λόγο αυτό, η ενσωμάτωσή του στην αρχιτεκτονική παιδεία είναι μία διαδικασία σύνθετη και πολυστρωματική. Στόχος δεν είναι μόνον η παροχή τεχνικών γνώσεων αλλά η ευρύτερη καλλιέργεια που διευρύνει την κριτική σκέψη και οδηγεί στην ορθή τεκμηρίωση των αρχιτεκτονικών αποφάσεων. Οι σπουδαστές πρέπει να εκπαιδεύονται ώστε να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται και να ανταποκρίνονται στις αντιφατικές προκλήσεις, καθώς και στη δυναμική των μεταβαλλόμενων κοινωνικοοικονομικών και πολιτισμικών φαινομένων.

.....

Ιστορικά δομικά συστήματα και βιώσιμος σχεδιασμός στην διδακτική της τεχνολογίας των κατασκευών

Κώστας Αδαμάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, , tzadam@otenet.gr

Οι τεχνολογικές εξελίξεις που αφορούν τις κατασκευές δίδουν νέο περιεχόμενο στην Αρχιτεκτονική δημιουργία επαναπροσδιορίζοντας δραστικά τον ρόλο του οικοδομήματος

Από ΚΤΙΡΙΟ-Χώρος κατοίκησης και εργασίας

Σε ΚΤΙΡΙΟ- Μηχανή και τελικά

Σε ΚΤΙΡΙΟ- Δικτυακό κόμβο

Παράλληλα η αλόγιστη σπατάλη των ενεργειακών πόρων του πλανήτη οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε υποβάθμιση και καταστροφή του περιβάλλοντος. Αποδεδειγμένα τα κτίρια συμμετέχουν με πολλή μεγάλο ποσοστό έως και% στην εκπομπή βλαβερών αερίων και την συνεπακόλουθη μόλυνση της ατμόσφαιρας.

Δυστυχώς τα θέματα που σχετίζονται με την εξοικονόμηση ενέργειας , την πράσινη αρχιτεκτονική, την βιοκλιματική προσέγγιση και τις αρχές του βιώσιμου σχεδιασμού, δεν προσεγγίζονται επαρκώς κατά την διδασκαλία της αρχιτεκτονικής στα Πανεπιστήμια.

Μπορεί μεν να υπάρχουν ως αυτοτελή αντικείμενα τα οποία διδάσκονται από εξαιρετικούς και με ειδικευση σε αυτούς τους τομείς επιστήμονες , δυστυχώς όμως όταν η θεωρητική αυτή γνώση δεν υποστηρίζεται επαρκώς κατά την εκπαιδευτική διαδικασία του σχεδιασμού (κυρίως στα μαθήματα της σύνθεσης και της τεχνολογίας) , τότε νομίζω ότι δεν έχει τα σωστά αποτελέσματα. Το διακύβευμα είναι με ποιον τρόπο θα εντάξουμε τις αρχές του βιώσιμου σχεδιασμού όχι ως ένθετο στοιχείο μετά το τέλος της συνθετικής και κατασκευαστικής επεξεργασίας αλλά από το ξεκίνημα με την ενσωμάτωση τους κατά την επεξεργασία του θέματος.

Παρουσιάζεται λοιπόν το φαινόμενο σε διπλωματικές εργασίες οι οποίες είναι εξαιρετικά επεξεργασμένες σε ότι αφορά το λειτουργικό, αισθητικό και κατασκευαστικό κομμάτι τους να υπάρχουν σοβαρά λάθη και κενά σημεία στους τομείς που προανέφερα. Βεβαίως αυτό οφείλεται κατά την προσωπική μου άποψη στην ανοχή και την έλλειψη ενδιαφέροντος του επιβλέποντα ο οποίος επικεντρώνοντας την προσοχή του στους υπόλοιπους τομείς θεωρεί ότι τα ανωτέρω που αφορούν τον

βιώσιμο σχεδιασμό δεν είναι βασικά συστατικά της καλής αρχιτεκτονικής. Το ίδιο συμβαίνει όταν η διπλωματική εργασία αφορά την αποκατάσταση και επανάχρηση υφιστάμενου κτίσματος. Συνήθως υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις που αφορούν την αποτύπωση και την αρχιτεκτονική και κατασκευαστική τεκμηρίωση του υφιστάμενου κτιρίου, λες και αυτό δεν είναι σημαντικό συστατικό της μελέτης, της έρευνας και της πρότασης η οποία θα ακολουθήσει.

Το νέο διαμορφωμένο τοπίο στον τομέα της μελέτης και κατασκευής τεχνικών έργων δίνει προβάδισμα στην αξιοποίηση παλιών κτιρίων. Εγκαταλείφθηκε πλέον ως βασική επιλογή η κατεδάφιση και συνολική ανανέωση του οικοδομικού εξοπλισμού χωρίς κανένα άλλο επίπεδο αξιολόγησης και έδωσε την θέση της στην επανάχρηση και αξιοποίηση των υφισταμένων παλιών κτιρίων.

Η επέμβαση σε υφιστάμενα κτίρια κτισμένα σε παλιότερες εποχές, με διαφορετική τεχνογνωσία και υλικά κάνει σε συνδυασμό με την ανάγκη για βιώσιμες σχεδιαστικά λύσεις περισσότερο από επιτακτική την ανάγκη αλλαγής και συμπλήρωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την ενσωμάτωση της σχετικής μεθοδολογίας επέμβασης.

Η παρούσα ανακοίνωση δεν έχει προφανώς σαν στόχο την αναβίωση των ιστορικών δομικών συστημάτων, αλλά την σε βάθος διερεύνηση των αρχών και πλεονεκτημάτων τους με απώτερο στόχο την δημιουργική ανασύσταση τους, με τον συνδυασμό νέων τεχνοτροπιών και υλικών φιλικών προς το περιβάλλον. Πρόκειται λοιπόν για πρόταση επαναπροσδιορισμού της στάσης των αρχιτεκτόνων και τις επιλογές στους τρόπους δόμησης, η οποία επιβάλλεται να ξεκινήσει από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Στον σχολιασμό παρουσιάζονται επιλεγμένα παραδείγματα από την Ελλάδα και το εξωτερικό με διαφορετική ίσως σύλληψη στον σχεδιασμό, αλλά κοινή άποψη για μια δημιουργική επανάληψη σε ιστορικά δομικά συστήματα με το βλέμμα σε μια αρχιτεκτονική του μέτρου, της κλίμακας και με όσο το δυνατόν μικρότερο περιβαλλοντικό αποτύπωμα.

Τα ιστορικά δομικά συστήματα ως εργαλείο στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση

Α. Πρέπης, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Δ.Π.Θ, alprepis@yahoo.gr

Ι. Σιναμίδης, Υπ. Διδάκτωρ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Δ.Π.Θ, sinior80@yahoo.gr

Τα τελευταία χρόνια η αρχιτεκτονική πρακτική στρέφεται ολοένα και περισσότερο σε ζητήματα που σχετίζονται με την επανάχρηση σε ιστορικά κελύφη και τις επεμβάσεις σε υφιστάμενα κτιριακά αποθέματα – είτε είναι χαρακτηρισμένα ως μνημεία, είτε όχι – καθώς και τη νέα δόμηση σε ιστορικό δομημένο περιβάλλον. Παράλληλα, η αρχιτεκτονική εκπαίδευση, πέρα από τα ειδικευμένα μαθήματα, θίγει όλο και περισσότερο το θέμα του «υφιστάμενου» μέσα από τα μαθήματα του πολεοδομικού, αλλά και του αστικού σχεδιασμού, ακόμα και των αρχιτεκτονικών συνθέσεων.

Η εμπειρία μας από τα μαθήματα «Αποκατάσταση, Επανασχεδιασμός και Αναβίωση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων Ι και ΙΙ», στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών της Πολυτεχνικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, έχει δείξει πως η ανάλυση και τεκμηρίωση των ιστορικών δομικών συστημάτων, μέσω της συστηματικής επιτόπιας έρευνας και της στοχευμένης παρατήρησης, σε συνδυασμό με τη συγκριτική ανάλυση κατασκευών αντίστοιχου τύπου ή μορφής, έχει ουσιαστική συμβολή στη διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής παιδείας ενός φοιτητή.

Είναι αλήθεια πως η πόλη της Ξάνθης προσφέρει εξαιρετικά πλεονεκτήματα για τη χρησιμοποίηση της συγκεκριμένης μεθοδολογίας, διότι διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα προστατευόμενα ιστορικά οικιστικά σύνολα στη χώρα, με αξιόλογο κτιριακό δυναμικό. Η περίοδος ακμής της πόλης ξεκινά το 1870 και διαρκεί μέχρι το 1930. Η μονοπαραγωγική διαδικασία καλλιέργειας, επεξεργασίας και εμπορίας φύλλων καπνού έχει δραστικές συνέπειες στο αστικό, κοινωνικό και δομημένο περιβάλλον. Την περίοδο αυτή χτίζονται νέες κατασκευές, μέγαρα πλούσιων εμπόρων και κατοικίες καπνεργατών, χάνια και πανδοχεία, εκπαιδευτήρια, κτίρια γραφείων, κινηματογράφοι και καπναποθήκες. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία τα κτίσματα αυτά, εκτός από τη

νέα μορφολογία, η οποία διαμορφώνει την εικόνα της πόλης, εισάγουν νέες τεχνολογίες και υλικά, τα οποία οι τεχνίτες προσπαθούν να εφαρμόσουν με παραδοσιακές, αλλά και πειραματικές τεχνικές. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μίας μεγάλης ποικιλίας «υβριδικών» δομικών κατασκευών σε όλη την ιστορική πόλη (καθώς και στα περισσότερα αστικά κέντρα της Βόρειας Ελλάδας), τα οποία παρουσιάζουν εξαιρετικές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους, αλλά και ως προς τις παραδοσιακές τοπικές κατασκευαστικές μεθόδους.

Αυτή η ποικιλία νέων δομικών συστημάτων, σε συνδυασμό με την παρουσία παραδοσιακών κατασκευών στον αστικό ιστό της Ξάνθης, προσφέρουν έναν μεγάλο αριθμό κτιρίων προς μελέτη. Εντύπωση προκαλεί πως με την πάροδο των ετών και τη μελέτη, ανάλυση και τεκμηρίωση ολοένα και περισσότερων κτιρίων, προκύπτουν συνεχώς σημαντικά συμπεράσματα για τις καινοτομίες και την τεχνολογία της εποχής. Αξιοσημείωτο είναι πως οι φοιτητές, σε όλη τη διάρκεια του εξαμήνου, έχουν τη δυνατότητα συνεχών επισκέψεων στα κτίρια μελέτης, τόσο με την παρουσία της διδακτικής ομάδας, όσο και μόνοι τους, προκειμένου να αποτυπώσουν, παρατηρήσουν και τελικά να κατανοήσουν και να «αφουγκραστούν» τις ιστορικές κατασκευές και τις κατασκευαστικές λεπτομέρειες. Η κατανόηση της κατασκευαστικής δομής ενός υφιστάμενου κτιρίου είναι ουσιαστική στη διαδικασία επανασχεδιασμού του, όχι μόνο για τις προτάσεις αποκατάστασης και επανάχρησής του, αλλά και για την ένταξη νέων κατασκευαστικών τεχνολογιών και συστημάτων, προκειμένου να συνεργαστούν και να συνυπάρξουν αρμονικά το «παλιό» με το «νέο».

.....

Ο ανασχεδιασμός της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ως απαραίτητη προσέγγιση στην εκπαίδευση του αρχιτέκτονα

Μ. Αρακαδάκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, mararak@arch.auth.gr

Μ. Δούση, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Επίκουρη Καθηγήτρια, mdoussi@arch.auth.gr

Σ. Λεφάκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Επίκουρη Καθηγήτρια, styl.lefaki@gmail.com

Μ. Νομικός, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ομότιμος Καθηγητής, nomikos@arch.auth.gr

Σ. Κωτσόπουλος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διδάσκων 407/80, skotsoro@arch.auth.gr

Η αλλαγή του προγράμματος σπουδών του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το 2014 οδήγησε, εκ των πραγμάτων, στον ανασχεδιασμό και των μαθημάτων του Δ' Τομέα Ιστορίας Αρχιτεκτονικής και Τέχνης, Μορφολογίας και Αναστήλωσης. Ο βασικός κορμός των εργαστηρίων αποτελείται πλέον από δύο μαθήματα: Α. "Εισαγωγή στην Αποκατάσταση Ιστορικών κτιρίων και Συνόλων", το οποίο είναι υποχρεωτικό στο 4ο εξάμηνο σπουδών και Β. "Ανασχεδιάζοντας την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά", το οποίο είναι κατ' επιλογή υποχρεωτικό στην ενότητα "Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός 3 – Σχεδιασμός σε Ιστορικό Περιβάλλον", κατά το 5ο εξάμηνο.

Στόχος των δύο αυτών μαθημάτων είναι η εξοικείωση των φοιτητών/τριών με την αρχιτεκτονική κληρονομιά και με τις μεθόδους επέμβασης σε αυτήν. Οι φοιτητές/τριες καλούνται να κατανοήσουν ότι η επέμβαση επί ενός υφιστάμενου ιστορικού κτιρίου, απαιτεί όχι μόνο ειδικές τεχνικές γνώσεις, αλλά και έναν ευαισθητοποιημένο αρχιτεκτονικό χειρισμό. Στο πρώτο εξάμηνο σκοπός είναι η ανάλυση και τεκμηρίωση του ιστορικού κτιρίου και η άσκηση διαρθρώνεται σύμφωνα με τη σύγχρονη διεθνή μεθοδολογία. Στις ενότητες της ανάλυσης (Σχέση με την Περιοχή - Ιστορία του κτιρίου - Αρχιτεκτονική ανάλυση - Κατασκευαστική ανάλυση - Παθολογία) γίνεται λεπτομερής καταγραφή όλων των επί μέρους στοιχείων του κτιρίου και στο τέλος πραγματοποιείται η αξιολόγηση της κατάστασης και η διάκριση των σημαντικών και μη στοιχείων. Στο δεύτερο εξάμηνο σκοπός είναι η πρόταση αποκατάστασης – ανασχεδιασμού, τόσο ως επέμβαση επί του ιστορικού κελύφους, όσο και ως σύγχρονος αρχιτεκτονικός σχεδιασμός με νέες κατασκευές. Ανάμεσα στους γενικούς αρχιτεκτονικούς προβληματισμούς τίθενται και περισσότερο ειδικά ζητήματα, όπως η αυθεντικότητα, η

ένταξη, η συνομιλία παλαιού και νέου, η συναρμογή παλαιών και νέων κατασκευών, η συμβατότητα των χρήσεων κ.λπ.

Ως προς τη διδακτική μεθοδολογία, στο εισαγωγικό μάθημα οι φοιτητές εργάζονται τις πρώτες εβδομάδες στο πεδίο, με παρατήρηση, αποτύπωση και φωτογράφιση, συλλέγοντας όλα τα απαραίτητα στοιχεία. Στη συνέχεια η επεξεργασία γίνεται στις αίθουσες, ενώ θεωρητικές διαλέξεις συνοδεύουν τις εργαστηριακές διορθώσεις. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με το κύριο εργαστήριο του ανασχεδιασμού, όπου εδώ οι διαλέξεις επικεντρώνονται σε υλοποιημένα παραδείγματα αποκαταστάσεων. Οι φοιτητές/τριες παρουσιάζουν τις τελικές εργασίες τους σε μία ανοιχτή διαδικασία και παραδίδουν το αντίστοιχο τεύχος. Καινοτομία του εργαστηρίου αποτελεί ο διαγωνισμός των δέκα καλύτερων θεμάτων, ενώπιον εξωτερικών κριτών από τους φορείς της πόλης (Δήμος, ΤΕΕ, ΣΑΘ, ΥΠΠΟ). Πέραν των σχετικών βεβαιώσεων, στους βραβευθέντες απονέμονται έπαθλα, βιβλία και οι εργασίες δημοσιεύονται σε επιστημονικά περιοδικά.

Τα θέματα που επιλέγονται προς επεξεργασία, πρέπει να καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα χαρακτηριστικών, έτσι ώστε να προσφέρονται για επιτόπια επεξεργασία, να είναι διδακτικά ως προς την ιστορία της αρχιτεκτονικής και των ιστορικών δομικών συστημάτων, να έχουν μία σχετική παθολογία και να είναι δυνατός ο ανασχεδιασμός ή η προσθήκη νέων κτιρίων. Συγκεκριμένα, το θέμα που επεξεργάζονται τα δύο εργαστήρια κατά το τρέχον ακαδημαϊκό έτος είναι το Στρατόπεδο – Μητροπολιτικό πάρκο Παύλου Μελά, στην περιοχή της Σταυρούπολης στη Δυτική Θεσσαλονίκη. Πέραν του ότι τα κτίρια του πρώην στρατοπέδου καλύπτουν τα προαναφερθέντα απαιτούμενα, επιπλέον αποτελούν σήμερα ένα ζήτημα αιχμής για την πόλη της Θεσσαλονίκης, ως προς την αξιοποίηση των δημόσιων χώρων και των ιστορικών συνόλων. Με αυτόν τον τρόπο οι φοιτητές/τριες συμμετέχουν στον προβληματισμό της πόλης και συνομιλούν με τις πραγματικές ανάγκες τις τοπικής κοινωνίας.

.....

Η δομική φυσική ως αντικείμενο σπουδών αρχιτεκτονικής

Νίκος Παπαμανώλης, Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Πολυτεχνείο Κρήτης,
nparama@arch.tuc.gr

Η Δομική Φυσική, μαζί με την Τεχνολογία Κατασκευών, αποτελούν τους δύο πυλώνες της Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας, του επιστημονικού πεδίου που υποστηρίζει με τις έρευνες και τα πορίσματά του την υλοποίηση του προϊόντος του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Η Δομική Φυσική, ως επιστημονικός κλάδος, εξετάζει τους μηχανισμούς αλληλεπίδρασης του κτιρίου με το περιβάλλον, καθώς και τους μηχανισμούς διαμόρφωσης των συνθηκών διαβίωσης στο εσωτερικό του. Συνεπώς, καλύπτει μέρος των γνώσεων που χρησιμεύουν στον περιβαλλοντικό (ή βιώσιμο) σχεδιασμό.

Η Δομική Φυσική, είτε ως αυτοτελές μάθημα είτε ως συμπλήρωμα ύλης μαθήματος ή μαθημάτων, περιλαμβάνεται στα προγράμματα σπουδών των περισσότερων Σχολών Αρχιτεκτονικής παγκοσμίως.

Η εργασία προσδιορίζει και εξετάζει τη χρησιμότητα της Δομικής Φυσικής, ως αντικείμενο σπουδών Αρχιτεκτονικής.

Επίσης, αποτυπώνει τις εμπειρίες από τη διδασκαλία του μαθήματος της Δομικής Φυσικής, ως κατ' επιλογήν μαθήματος στα πλαίσια του κύκλου μαθημάτων Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας, στο 7ο εξάμηνο σπουδών της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Στα συμπεράσματα της εργασίας περιλαμβάνονται προτάσεις για τα χαρακτηριστικά και τη δομή που θα πρέπει να έχει ένα μάθημα Δομικής Φυσικής στα προγράμματα σπουδών Αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα.

.....

Η δομική μηχανική με το βλέμμα στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό.

Ανδρονίκη Μιλτιάδου – Fezans, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Ε.Μ.Π.,
amiltiadou@arch.ntua.gr

Το θέμα του τρόπου διδασκαλίας της Δομικής Μηχανικής, έτσι ώστε οι γνώσεις που θα αποκτηθούν να αποτελέσουν πραγματικό εφόδιο των σπουδαστών της αρχιτεκτονικής έχει απασχολήσει από πολύ παλαιά την επιστημονική και ακαδημαϊκή κοινότητα.

Υπάρχουν δύο ακραίες προσεγγίσεις. Η μία ακολουθεί το μονοπάτι της διαίσθησης χωρίς καμία χρήση μαθηματικών. Η προσφορά του Gordon 1978 και των Salvatori & Heller 1981 διακρίνεται σε αυτή την προσέγγιση. Η άλλη αντιπροσωπεύεται από τη διδασκαλία της Δομικής Μηχανικής με τον παραδοσιακό τρόπο, ακολουθώντας τη λογική σειρά (στατική ισοστατικών φορέων, αντοχή των υλικών, ανάλυση, σχεδιασμός) και χρησιμοποιώντας χωρίς κανένα ενδοιασμό την αφηρημένη δύναμη των μαθηματικών (όπως στις σχολές των πολιτικών μηχανικών). Τα κυριότερα ζητήματα, όπως εντοπίζονται από τον Chiurini (2006), είναι ότι α) οι σπουδαστές δέχονται ως αναγκαίο κακό ότι πρέπει να προσπαθήσουν σκληρά να κατανοήσουν τη στατική και να λύσουν με χρήση των μαθηματικών τις σχετικές ασκήσεις, β) δεν υπάρχει αρκετός χρόνος για τη διδασκαλία υπερστατικών φορέων και άλλων συστημάτων που είναι λίγο πιο πολύπλοκα από την απλή δοκό και το υποστυλώμα, και γ) υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στα μαθήματα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και της μηχανικής. Υπάρχουν όμως και ενδιάμεσες προσεγγίσεις συνδυασμού της διαίσθησης με τα μαθηματικά (Black & Duff 1994, Studer & Frey 2004, Mouterde & Fleury 2007).

Η εργασία παρουσιάζει μια πειραματική προσέγγιση της διδακτικής της Δομικής Μηχανικής, που ακολουθείται στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π., η οποία περιλαμβάνει αλλαγές στη διάρθρωση της ύλης και στον τρόπο διδασκαλίας, μέσω της λογικής των πολλών κύκλων, όπου η γνώση έρχεται με την επανάληψη.

Προκειμένου ο σπουδαστής να αισθανθεί πολύ γρήγορα ότι με την παρακολούθηση του μαθήματος θα αποκτήσει συγκεκριμένες χρήσιμες γνώσεις που θα τον βοηθήσουν στην πορεία του για την αρχιτεκτονική σύλληψη και το σχεδιασμό, στο πρώτο εξάμηνο των σπουδών (Δομική Μηχανική 1), εντάχθηκε ένας πρώτος κύκλος μαθημάτων που περιλαμβάνει τις βασικές έννοιες και γνώσεις τόσο της στατικής όσο και της αντοχής των υλικών και τον τρόπο συνδυασμού των γνώσεων αυτών, έτσι ώστε ο σπουδαστής να οδηγείται σύντομα στα χειροπιαστά αποτελέσματα της διαστασιολόγησης, απλών ξύλινων και μεταλλικών φορέων. Η διδασκαλία γίνεται με συστηματική αναφορά σε πραγματικά παραδείγματα, προκειμένου ο σπουδαστής να αναπτύξει τη στατική του διαίσθηση, να κατανοήσει την πορεία των δυνάμεων και να αισθανθεί την τάξη μεγέθους.

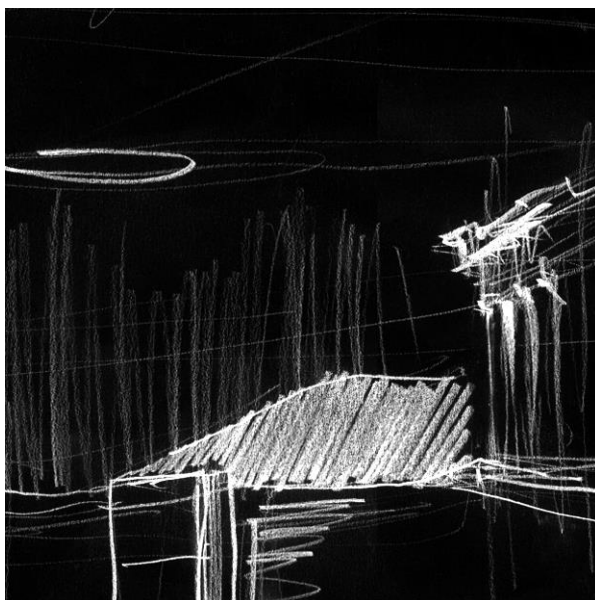
Με την ολοκλήρωση αυτού του κύκλου, στο δεύτερο εξάμηνο των σπουδών (Δομική Μηχανική 2) εντάχθηκε ένας νέος κύκλος μαθημάτων που περιλαμβάνει τις βασικές αρχές σχεδιασμού του φέροντος οργανισμού των κατασκευών και τις κύριες τεχνικές λύσεις που του επιτρέπουν να παραλάβει και να μεταφέρει τα εκάστοτε φορτία με ασφάλεια. Αναλύονται, οι μεθοδολογίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να «γεφυρωθεί» ένα άνοιγμα και να παραληφθούν τα κατακόρυφα και οριζόντια φορτία. Έμφαση δίνεται στους γραμμικούς φορείς, που αντιπροσωπεύουν ένα μεγάλο ποσοστό των φορέων, μέσω τυποποίησής τους σε μεγάλες κατηγορίες (δοκός επί στύλου, πλαίσια, τόξα, ...) και υποκατηγορίες (απλή ή συνεχής δοκός, δικτυωματική δοκός, αναρτημένη δοκός, κλπ.), για τις οποίες εξηγείται ο τρόπος λειτουργίας τους, σε συνδυασμό με τις βασικές επιπτώσεις της κάθε επιλογής στη μορφή της κατασκευής. Ακολουθώντας με αξιοποίηση των γνώσεων που έχουν αποκτηθεί στο πρώτο εξάμηνο, διδάσκεται μεθοδολογία προσεγγιστικής, αλλά ρεαλιστικής, προδιαστασιολόγησης ισοστατικών, αλλά και υπερστατικών φορέων. Ο στόχος είναι ο σπουδαστής να έχει τα εφόδια να δοκιμάσει ρεαλιστικές εναλλακτικές λύσεις στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό.

Η εμβάθυνση της θεωρίας επιτυγχάνεται μέσω της επεξεργασίας ενός θέματος, που αφορά στη σύλληψη και τον σχεδιασμό μίας φέρουσας κατασκευής, και γίνεται από ομάδες των 5 σπουδαστών, σε στενή συνεργασία με τους διδάσκοντες μέσω πολλαπλών διορθώσεων. Δίδονται τα βασικά αρχιτεκτονικά δεδομένα ενός πραγματικού παραδείγματος και ζητείται να σχεδιασθεί ο φέρων οργανισμός της κατασκευής και να προδιαστασιολογηθεί. Ο κύριος φορέας αναλύεται ακολούθως με τη βοήθεια λογισμικού υπολογισμού επίπεδων γραμμικών φορέων και βελτιστοποιείται, μέσω εξέτασης εναλλακτικών λύσεων (φέρων σύστημα, υλικά, διατομές, γεωμετρία, βάρος, κλπ). Από την κάθε ομάδα προτείνονται επίσης εναλλακτικοί τρόποι συνδέσεως των μελών του φορέα μεταξύ τους, αλλά και των φορέων στο χώρο, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη παραλαβής οριζόντιων δυνάμεων, καθώς και άλλες αρχιτεκτονικές λειτουργικές και αισθητικές απαιτήσεις, που τίθενται από τους ίδιους τους σπουδαστές, δημιουργούς της κατασκευής. Η συμμετοχή των σπουδαστών σε αυτή την δραστηριότητα σύλληψης, δημιουργίας και ανάλυσης των ψηφιακών μακετών είναι ενθουσιώδης και πολύ δημιουργική.

Η προσέγγιση αυτή «της δομικής μηχανικής με το βλέμμα στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό», στοχεύει να πείσει τους σπουδαστές ότι η κατάκτηση των γνώσεων του υπολογισμού των κατασκευών και του σχεδιασμού του φέροντος οργανισμού αποτελεί ένα στέρεο σύμμαχο στο δρόμο για την αρχιτεκτονική σύλληψη, ότι η άγνοιά τους οδηγεί σε στερεότυπες αρχιτεκτονικές λύσεις παρά σε πρωτότυπες ιδέες.

.....

Ιστορία & Θεωρία

Εικόνα από σπουδαστική εργασία: Γ. Μητρούλιας

Ο πρώτος πολεοδομικός σχεδιασμός ως κοινωνική και πολιτική παρέμβαση: Ιππόδαμος ο Μιλήσιος (5ος αι. π.Χ.)

Χριστίνα Σίνου, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ, chrsinou@yahoo.com

Με την αύξηση του πληθυσμού και την ανάπτυξη των πόλεων στον ελλαδικό και τον ευρύτερο μεσογειακό χώρο κατά την αρχαιότητα, προέκυψε αδήριτη η ανάγκη ορθολογικής διάταξης των κατοικημένων περιοχών όπου διεξάγονταν οι πολλαπλές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές δραστηριότητες των ανθρώπων στη γεωγραφική έκταση που συνιστούσε μια πόλη (πόλη-κράτος). Ο Ιππόδαμος από τη Μίλητο της Ιωνίας (5ος αι. π.Χ.) διατύπωσε μια πρόταση ρυμοτόμησης που βασιζόταν σε ένα ορθογώνιο σχέδιο οργάνωσης της πόλεως με ευθύγραμμους παράλληλους και πλατείς δρόμους, οριοθετημένους χώρους για τον δημόσιο βίο και την ιδιωτική κατοίκηση, καθώς και μία αγορά ως κεντρικό σημείο διεξαγωγής των ποικίλων δράσεων των πολιτών. Με ορθολογική διάταξη και μαθηματική καινοτομία ο Ιππόδαμος εφήρμοσε το σχέδιό του στην πόλη του Πειραιά κατά τον 5ο αι. π.Χ. με σχέδιο διακριτό από το αντίστοιχο της πόλης της Αθήνας, με διαπλατυσμένους παράλληλους και κάθετους δρόμους, οριοθετώντας την αγορά και τις τρεις ζώνες της πόλης: ιδιωτικές κατοικίες, εμπορικό κέντρο, θρησκευτικός χώρος.

Ο Ιππόδαμος κωδικοποίησε ένα σύστημα αστικού σχεδιασμού που είχε ήδη εφαρμοστεί τουλάχιστον πριν δύο αιώνες σε άλλες πόλεις, όπως στη γενέθλια πόλη του τη Μίλητο και άλλες πόλεις της Ιωνίας. Η συνεισφορά του έγκειται στο ότι το ανέπτυξε και το εφήρμοσε στον Πειραιά βασιζόμενος στις ιδέες της κοινωνικής συνοχής και ισότητας των πολιτών, με ομοιόμορφη δόμηση των οικιών που δηλώνουν το ιδεώδες της ισονομίας, ενώ με τις ευθείες και παράλληλες οδούς διευκολυνόταν η άμεση πρόσβαση των πολιτών στους δημόσιους χώρους προκειμένου να συμμετάσχουν στα πολιτικά, κοινωνικά και θρησκευτικά δρώμενα. Η υστεροφημία του ιπποδάμειου σχεδίου εδραιώθηκε με την περιγραφή και κριτική που κάνει ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά βιβλίο Β.8. Άλλες πηγές παραδίδουν ότι το ιπποδάμειο σχέδιο εφαρμόστηκε στις αποικίες της Σικελίας, την Όλυνθο της Χαλκιδικής και τη Ρόδο, ίσως όχι από τον ίδιο τον Ιππόδαμο αλλά οπωσδήποτε στο πνεύμα της δημιουργίας του.

Έκτοτε ο Ιππόδαμος φέρει τον τίτλο του πατέρα της πολεοδομίας εφόσον για πρώτη φορά θεωρητικοποίησε και εφήρμοσε ο ίδιος μια αστική πολεοδομία στη βάση του συλλογισμού για μια λειτουργική πόλη, ένα περιβάλλον ανατροφής, αγωγής και έκφρασης των πολιτών.

.....

"...άσκηση ιχνηλασίας σε εκφωνηματικό πεδίο"

Σοφία Ριζοπούλου, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Ε.Μ.Π., Αρχιτέκτων Μηχανικός Ε.Μ.Π.,
sofia.rizopoulou@gmail.com

Στο παρόν πόνημα επιχειρείται μια τομή· έχοντας ως επιδίωξη να προβληθούν, πάνω στο νοητό επίπεδό της, οι υπερτιθέμενες εγγραφές του θεωρητικού αρχιτεκτονικού λόγου, με μεθόδους δανεισμένες από την "αρχαιολογία" της γνώσης του Μισέλ Φουκώ· ιχνηλατώντας έτσι "τη διασπορά των ασυνχειών"² μέσω της εγκαθίδρυσης ενός "συστήματος μετασχηματισμού". Αν θεωρήσουμε πως [έστω ότι] η αρχιτεκτονική θεωρία κατέχει κομβικό ρόλο στην σπουδή της αρχιτεκτονικής, τότε η αναζήτηση της διαμορφωμένης θεώρησης του αρχιτέκτονα, όπως αποτυπώνεται στις διπλωματικές ερευνητικές εργασίες του ΔΠΜΣ του Ε.Μ.Π. "Αρχιτεκτονική - Σχεδιασμός του Χώρου" και συγκεκριμένα στην κατεύθυνση "Σχεδιασμός - Χώρος - Πολιτισμός", θα επιχειρούνταν στο αρχείο της βιβλιοθήκης Δοξιάδη.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι ο εντοπισμός της δυναμικής ενός συστήματος και όχι η εύρεση κάποιας μεθοδολογίας που θα επιδίωκε να περιγράψει τελεολογικά τα αποτελέσματα –όπου αποτελέσματα, το περιεχόμενο των ερευνών αυτών. Η αναζήτηση ενός μοντέλου που θα εστιάζει στις

διαδικασίες που επισυμβαίνουν εντός του μεταπτυχιακού (και) της αρχιτεκτονικής σχολής του Ε.Μ.Π. περιγράφοντας τις θεματικές των διπλωματικών ερευνών υπό το πρίσμα της “Φουκωϊκής απόφανσης” [“Foucauldian dictum”] θα μας επέτρεπε πιθανά να συσχετίσουμε την δυναμική του με εκείνη ενός άλλου συστήματος· ενός συστήματος που θα εστίαζε στις θεωρητικές ερευνητικές εργασίες [“διαλέξεις”] του προπτυχιακού τμήματος· υπονοώντας κατ’ αυτόν τον τρόπο “εκλεκτικές συγγένειες” σε μια ιδιαίτερη συνύπαρξη μιας αφανούς συλλογικότητας. “Η αρχαιολογία [...] δοκιμάζει να δείξει την αλληλοδιατομή σχέσεων που είναι αναγκαία διαδοχικές και άλλων που δεν είναι”.

“[...] εγκαθιδρύοντας ανάμεσα τους το σύστημα των διαφορών”.

“[...] ανάγνωση-ίχνος-αποκτυπτογράφηση-μνήμη”.

Θα περιγράφαμε την πράξη μας αυτή, ως πρόθεση ιχνηλάτησης του αρχιτεκτονικού θεωρητικού λόγου μέσα από συγκριτικές πρακτικές –των κανόνων, των συσχετισμών, των διαμορφωτικών τάσεων-φαινομένων, των συναρμογών, των πολυεπίπεδων μετασχηματισμών, των αναλογιών, των αρθρώσεων-συναρθρώσεων, των διακλαδώσεων, αλλά και των αντιφάσεων και των διαφορών, των διπλωματικών εργασιών του μεταπτυχιακού– και όχι ως πρόθεση κανονιστικής ταξινόμησης ή ακόμη καταγωγικής αναφοράς. Η εννοιολογική εργαλειοθήκη του “αποφαντικού πεδίου” ειδικά, και της “αρχαιολογίας” γενικότερα, θα αποτελέσει τον κύριο αρωγό στην προσπάθεια αυτή [“θεωρίες της κατηγορήσης, της άρθρωσης, του προσδιορισμού, της παραγωγής”].

“[...] να κυριαρχήσουμε πάνω στο χρόνο με μια σχέση διηλεκτικής αντιστρέψιμη ανάμεσα σε μια καταγωγή κι ένα τέρμα που ποτέ δε δίνονται, αλλά ενεργούν πάντα”.

Μια από τις κύριες επιδιώξεις της παρούσας έρευνας είναι να τεθούν ερωτήματα που προκύπτουν, μελετώντας τις “αποφάνσεις”. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Πως γονιμοποιούνται οι ίδιες έννοιες μέσω διαφορετικής απόδοσης του πλαισίου αιτιολόγησης;
- Δύναται να καταγραφεί ένα επικοινωνιακό δίκτυο των υποκειμένων, διαμέσου ενός κόμβου –όπου κόμβος το επιβλέπον υποκείμενο της έρευνας;
- Ποιες οι σχέσεις των αρχιτεκτονικών θεωρητικών λόγων με τα αρχιτεκτονικά αντικείμενα και με την παραγωγή αυτών;
- Ποιες είναι οι δανεικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις από άλλους τομείς της ανθρώπινης πρακτικής και θεωρητικής γνώσης;

“[...] το αποτέλεσμα της αρχαιολογικής σύγκρισης δεν είναι ενοποιητικό, αλλά πολλαπλασιαστικό”. Εν κατακλείδι, δεν επιδιώκεται η ανίχνευση της αρχιτεκτονικής θεωρητικής σκέψης [πολιτική πρακτική] εντός του θεωρητικού πεδίου το οποίο διαμορφώνεται από τις θεωρητικές εργασίες, αλλά:

“[...] ο τρόπος και ο τύπος με τους οποίους μετέχει στις δικές της συνθήκες ανάδυσης, παρείσδυσης και λειτουργικότητας”. Ο δε τρόπος συσχέτισης των “εκλεκτικών συγγενειών” θα προσδιορίσει και το παραγόμενο αποτέλεσμα, εν είδει μιας νέας αποφαντικής πρακτικής.

Το Μοντάζ, ο Άτλας και το Γλωσσάρι. Για μία διδακτική των εκθέσεων

Αφροδίτη Μαραγκού, Υπ. Διδάκτωρ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,
afro.maragkou@gmail.com

Η διεπιστημονική αναθεώρηση μιας σειράς φαινομένων, γεγονότων και πολιτιστικών σχηματισμών που προέκυψαν από τη διασταύρωση έργων τέχνης, αρχιτεκτονικής, αισθητικών πρακτικών, αγοράς, μορφών υποκειμενικότητας, ιστορικών ερμηνειών, φιλοσοφικού στοχασμού, συμβολικών και ουτοπικών αναπαραστάσεων, διαδικασιών, δομών και τεχνολογιών παρουσίασης, εξετάζεται στην παρούσα εισήγηση μέσω της διδακτικής των εκθέσεων.

Οι Εκθέσεις Τέχνης και Αρχιτεκτονικής αναλύονται ως ένα υβριδικό σύνολο όλων αυτών των πρακτικών, το οποίο διαδραματίζει έναν παραγνωρισμένο αλλά σημαίνοντα ρόλο καθ’ όλη τη διάρκεια της νεωτερικότητας, έως τις μέρες μας. Υπ’ αυτήν την έννοια, διερευνώνται οι σχέσεις ανάμεσα στην εκθεσιακή (Ausstellungswert), την διδακτική (Lehrwert) και την καταναλωτική αξία (Konsumwert) και τις διασταυρώσεις των Εκθέσεων με τα κυρίαρχα συστήματα γνώσης. Πιο συγκεκριμένα η παρούσα προσέγγιση εστιάζει στην μετάβαση από τα Salon και τις International Exhibitions του 19ου αιώνα στις

εκθέσεις ως χώρους παραγωγής σύγχρονων μορφών αισθητικής και, προπάντων, τρόπων σκέψης και γνώσης.

Την εν λόγω ιστορική, ερμηνευτική και διδακτική προσέγγιση διερευνούμε στο μάθημα της Ιστορίας Μοντέρνας Τέχνης της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (διδάσκων Γ. Τζιρτζιλιάκης), μέσω της διαδοχικής “ένθεσης” γεγονότων, διαλέξεων, παρεμβάσεων, βιβλιογραφικών αστερισμών, αναλύσεων και εννοιών, κατ’ αναλογία του τρόπου με τον οποίο συγκροτήθηκε και η ίδια η Μοντέρνα Τέχνη. Σκοπός του μαθήματος είναι η μετατόπιση από την καθαρά ιστορική και χρονολογική ανάλυση των κινημάτων της μοντέρνας τέχνης, στην αποκωδικοποίηση των μεθοδολογικών και εργαλειακών πρακτικών που συντέλεσαν και σε μια κριτική στάση απέναντι στον μοντερνισμό. Έτσι η εκπαιδευτική διαδικασία οργανώνεται σε δύο αλληλοσχετιζόμενα μεθοδολογικά σχήματα: στο μοντάζ και στον άτλαντα: Το μοντάζ δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε μια διαλεκτική γνώση του δυτικού πολιτισμού και σε μια επανεγγραφή της νεωτερικότητας. Πρόκειται, εν ολίγοις, για μια στρατηγική που δεν είναι μόνο εκθεσιακή ή αισθητική αλλά γενεαλογική και επιστημολογική. Από την άλλη, ο άτλαντας, προτείνεται ως μια οπτική μορφή γνώσης με συγκριτικό χαρακτήρα, η οποία τοποθετείται με εναλλακτικό τρόπο απέναντι στην διαδεδομένη προβληματική και στις αντιφάσεις του αρχείου. Εφαρμόζοντας τους παραπάνω ερμηνευτικούς μηχανισμούς, οι εκπαιδευόμενοι φοιτητές καλούνται να συμμετέχουν κατά τη διάρκεια των μαθημάτων αποκωδικοποιώντας και ανασυστήνοντας οι ίδιοι ορισμένες από τις υπό συζήτηση έννοιες, με σκοπό τη σύνταξη ενός Εκλεκτικού Γλωσσαρίου των Εκθέσεων.

Κατ’ αυτόν τον τρόπο, το Μοντάζ, ο Άτλαντας και το Εκλεκτικό Γλωσσάρι, λειτουργούν ως αντιληπτικοί μηχανισμοί της Ιστορίας της Μοντέρνας Τέχνης, απορροφώντας τις διδακτικές ερμηνείες των Εκθέσεων και διοχετεύοντάς τες σε ένα δυναμικό επαναπροσδιορισμό των τρόπων σκέψης και γνώσης.

Έννοιες του αρχιτεκτονικού χώρου μέσα από τις ‘κινούμενες εικόνες’

Κωνσταντίνος Κεβεντσίδης, Υπ. Διδάκτορας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, kostikeven@gmail.com

Ως αναπόσπαστο εργαλείο μέσα στην αρχιτεκτονική σκέψη, η αναπαράσταση, χρησιμοποιείται από την πρώτη στιγμή που ο λόγος κατατίθεται υπό μορφή σχεδίου σ’ ένα δισδιάστατο ή τρισδιάστατο ‘τόπο’ απόδοσης. Η ιδέα (λόγος), ως ιδεόσχημα (σκίτσο, διάγραμμα, μακέτα, κολάζ ή ό,τι άλλο) εξηγείται γίνεται αντιληπτή. Μέσα από το μηχανισμό αυτών των μέσων – τον τρόπο που αποδίδουν δηλαδή τη σκέψη, την αρχιτεκτονική ιδέα, μια χωρική έννοια· το σημαινόμενο τελικά, και το σημαίνον– μπορεί να εξετασθεί η σχέση της αρχιτεκτονικής σκέψης με την αναπαράστασή της.

Υπόθεση εργασίας για τα μαθήματα ‘Θεωρία της Αρχιτεκτονικής’ I και II, του τμήματος αρχιτεκτόνων μηχανικών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, για το ακαδημαϊκό έτος 2015-16, υπήρξε η ενδυνάμωση του λόγου με έμφαση σε θεωρητικές και φιλοσοφικές έννοιες που να μπορούν να βρουν εφαρμογή στην αρχιτεκτονική σύνθεση και τον αστικό σχεδιασμό. Όχι όμως μέσω ορισμών και έμμεσης κατανόησης διάφορων simulacra, αλλά άμεσα ως προς το την πρόσληψή τους. Για να επιτευχθεί η αμεσότητα αυτή, ορίστηκε ο κινηματογράφος, η οπτική του σκηνοθέτη και οι τεχνικές ικανότητες και δεξιότητες των ειδικών στο μοντάζ, στη φωτογραφία και την καλλιτεχνική επιμέλεια, ως το ‘επίπεδο’ αναπαράστασης και πρόσληψης αυτών των εννοιών και ιδεών.

Έτσι έννοιες όπως κέντρο, σημείο αναφοράς, εστία, πλαίσιο, δομή, μορφή, όριο, κατασκευή, υλικότητα, επιφάνεια, διαφάνεια, κλίμακα, αναλογία, ατμόσφαιρα, μετάβαση, γεωμετρία, αφαίρεση, χρόνος, φθορά, τελετουργία, λειτουργία, κτιριολογικό πρόγραμμα, χρήση, κ.α., καθώς και δίπολα εννοιών όπως φως και σκιά, χώρος και τόπος, κίνηση και στάση, κ.α., συζητήθηκαν μέσα από κινηματογραφικά έργα, μαγνητοσκοπήσεις θεατρικών έργων και παραστάσεων χορού, video clips, ντοκουμαντέρ, τηλεοπτικές σειρές, κ.α.

Η εξέταση του μαθήματος του χειμερινού εξαμήνου –Θεωρία της Αρχιτεκτονικής Ι– έγινε εν είδει αρχιτεκτονικού συνεδρίου. Ατομικά ή και σε ομάδες μέχρι τέσσερα άτομα, οι φοιτήτριες και οι φοιτητές στο μάθημα, προσέγγισαν θεωρητικά μια αρχιτεκτονική έννοια, μέσα από ένα κινηματογραφικό απόσπασμα της επιλογής τους και κατέθεσαν τον τρόπο που την αντιλήφθηκαν και εννόησαν. Κατέθεσαν εισηγήσεις των 2000 λέξεων με αναφορές, βιβλιογραφία, έως οκτώ εικόνες (σχέδια, διαγράμματα, φωτογραφίες ή και στιγμιότυπα ταινιών) και παρουσίασαν προφορικές διαλέξεις των 15 λεπτών με εικόνες και φιλμ ως υποστηρικτικό οπτικό υλικό των θέσεών τους.

Η παρούσα εισήγηση παρουσιάζει τον τρόπο που έγινε το μάθημα· στέκει επίσης ως η βασική εισήγηση του ‘συνεδρίου’ και ως κατάθεση των συμπερασμάτων του. Βασίστηκε σε παρατηρήσεις που έγιναν μέσα στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση για μια μεγάλη χρονική περίοδο, και πήραν θέση αφορμών για το μάθημα της θεωρίας της αρχιτεκτονικής. Όπως, για παράδειγμα, ότι ο αρχιτεκτονικός χώρος, παρουσιάζεται έμμεσα, μέσα από σχεδιαστικές αποδόσεις και φωτογραφικές απόψεις και η άμεση παρουσία στο χώρο λείπει. Συμβαίνει, όμως κάτι εξαιρετικό στην τέχνη του κινηματογράφου. Η καταγραφή του χώρου σ’ αυτόν, είναι και το τελικό παραγόμενο έργο. Αυτό το χαρακτηριστικό, μαζί με την μαζική μας έκθεση στον κινηματογραφημένο χώρο –που τον αποδίδει ως φόντο και πλαίσιο της πλοκής μιας ταινίας ή ακόμα και ως κύριο στοιχείο της δράσης της– έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο να γίνει η προσπάθεια αποκάλυψης του τρόπου που αρχιτεκτονική και κινηματογράφος συνδέονται και βέβαια, μέσω της σκηνοθετικής ματιάς, στο να ανακαλύψουμε τις ίδιες έννοιες στην σινεματική τους απόδοση· τον σχεδιασμένο κινηματογραφικό χώρο τελικά, συνδεδεμένο με ατμόσφαιρα και αρχιτεκτονική σκέψη.

Ιδεολογικές χρήσεις της ιστορίας στη διδασκαλία του Πικιώνη για το «ελληνικό τοπίο»

Βάσω Λιόλιου, Υπ. Διδάκτωρ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., vassolioliou@gmail.com

Αδιαμφισβήτητα ο Δημήτρης Πικιώνης αποτέλεσε μια πολυσυζητημένη προσωπικότητα που ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π. από την εποχή της ίδρυσής της. Όπως έχει αναφερθεί, η διδασκαλία της Αρχιτεκτονικής ήταν κάτι που εκφράστηκε σε κάθε πτυχή της ζωής του και πέρα από τα όρια του καθαρού διδακτικού έργου που επιτελούσε στα σχεδιαστήρια της σχολής. Είναι γεγονός ότι για τον Δημήτρη Πικιώνη έχουν ήδη ειπωθεί και γραφτεί πολλά, καθώς πρόκειται για μια προσωπικότητα που έχει προκαλέσει ετερόκλητους σχολιασμούς. Είναι, επίσης, χαρακτηριστικό ότι τα αφιερώματα για το πρόσωπό του ξεκινούσαν τουλάχιστον μια δεκαετία πριν από το θάνατό του («Ζυγός», 1958). Παρόλα αυτά οι ερευνητικές προεκτάσεις του έργου του φαίνεται πως δεν έχουν εξαντληθεί, ιδιαίτερα τη στιγμή που υπάρχουν ακόμα ανεξερεύνητες πτυχές της δραστηριότητάς του, όπως η Κοσμητεία Εθνικού Τοπίου και Πόλεων στην οποία διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο. Σε μια τέτοια κατεύθυνση, ο ερευνητής καλείται να διαχειριστεί δυο ουσιώδη προβλήματα: από τη μια πλευρά το αποκαλούμενο «ζήτημα Πικιώνη» (Φιλιππίδης, 2009) σε σχέση με την συνεισφορά του στη διαμόρφωση της νεοελληνικής αρχιτεκτονικής και τις διάχυτες ερευνητικές διατυπώσεις και μαρτυρίες που πολλές φορές δεν είναι αποστασιοποιημένες από συναισθηματισμούς ή προκαταλήψεις.

Στον άξονα αυτής της προβληματικής, η προτεινόμενη εισήγηση θα επιχειρήσει να αναδείξει εναλλακτικές προοπτικές ανάγνωσης του διδακτικού λόγου του Πικιώνη εστιάζοντας στην ερμηνευτική του προσέγγιση για το «ελληνικό τοπίο» και το ρόλο της ιστορίας στη νοηματοδότησή του. Το πρόβλημα του αντικείμενου είναι διττό: από τη μια πλευρά το τοπίο αποτελεί μια έννοια πολύπλευρη και εννοιολογικά φορτισμένη, ήδη προτού προστεθεί σε αυτήν η ελληνικότητα ως επιθετικός προσδιορισμός. Από την άλλη, είναι κοινά παραδεκτό, πως η ιστορία χρησιμοποιήθηκε από τον Πικιώνη με έναν πολύ ιδιόμορφο τρόπο αυτοσχεδιασμού που ξεπερνούσε τα όρια και τις αυστηρές προδιαγραφές μιας επιστημονικής ιστοριογραφικής προσέγγισης. Μέσα από μια αναδρομή στα δημοσιευμένα κείμενα και τις ομιλίες του που αφορούν το τοπίο, θα γίνει μια προσπάθεια να ταξινομηθούν οι συνέχειες και οι ασυνέχειες στην ιδεολογική χρήση της ιστορίας και στη χειραγώγηση

του λόγου του, σε σχέση πάντοτε με το κοινό που απευθυνόταν και τα θέματα που τον απασχολούσαν κάθε περίοδο. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί σε ένα από τα πιο αλληγορικά και διδακτικά κείμενά του, το «Γαίας Ατίμωσις» και στις εναλλακτικές δυνατότητες αποκωδικοποίησης των νοημάτων του, όπως αυτές προκύπτουν με την ένταξή του στο περιβάλλον στο οποίο διαμορφώθηκε.

.....

Συνέργεια βιώσιμου σχεδιασμού και πολιτισμικής ταυτότητας

Αγνή Κουβελά, Αρχιτέκτων, agnes@couvels.net

Οι αρχιτέκτονες σήμερα οφείλουν να αντιμετωπίσουν προβλήματα όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η διαχείριση ενέργειας, η οικονομία στη χρήση των υλικών κ.α., στοιχεία που αποτελούν τις προϋποθέσεις για ένα βιώσιμο σχεδιασμό. Η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας δημιουργεί, ωστόσο, μία αντίφαση ανάμεσα στις κατασκευαστικές δυνατότητες και την ορθολογική αφομοίωσή τους. Παλαιότερα προβλήματα, όπως η αποδοτική χρήση των πόρων, οξύνονται και δεν μπορούν πλέον να νοούνται μόνο με ποσοτικούς όρους. Μεγεθύνονται σε τέτοιο βαθμό που αποκτούν νέα ποιότητα. Πώς όμως αντιμετωπίζουμε αυτό το χάσμα;

Τεχνικές βελτιστοποίησης της τοπολογίας (topology) και του σχήματος με σκοπό τη βελτίωση της απόδοσης μιας σχεδιασμένης δομής πρέπει να αποτελέσουν σημαντικό μέρος της αρχιτεκτονικής παιδείας.

Θα διατηρήσουμε, ταυτόχρονα, την πολιτισμική μας ταυτότητα;

Στο πεδίο της αρχιτεκτονικής, η παγκοσμιοποίηση εκφράζεται με την τυποποίηση των μορφών και τη χρήση των υλικών. Οι τοπικότητες τραυματίζονται, αναιρούνται, καταστρέφονται. Ο τρόπος ζωής των ανθρώπων, η παιδεία, τα πρότυπα έχουν αλλάξει, ενώ ο καταιγισμός εικόνων και «ειδήσεων» διαβρώνει τη συνείδηση, την αισθητική τους. Οι αρχιτέκτονες δεν εξαιρούνται. Ο εντυπωσιασμός, η αναζήτηση του διαφορετικού στα όρια του παράδοξου είναι εδώ. Μπορούμε να αντιστρέψουμε τη ροή των πραγμάτων; Πιστεύω ότι η αντίσταση σ' αυτή την κατάσταση είναι απαραίτητη και μπορεί να περιορίσει τη ζημιά ανοίγοντας ταυτόχρονα προοπτικές για το μέλλον.

Εισήγαγα την έννοια της «διατοπικότητας», για να αναφερθώ σε ένα άφατο, αλλά υπαρκτό δίκτυο τοπικότητων ανά την υφήλιο. Θεωρώ τη διατοπικότητα αντίβαρο της παγκοσμιοποίησης, που οδηγεί σε μια αρχιτεκτονική ατοπική, χωρίς εναλλακτικές εκφάνσεις. Η διατοπικότητα αντιπαρατίθεται στο κυρίαρχο πνεύμα της εποχής αναδειχοντας παγκόσμιες αξίες που βρίσκονται στην ιστορική ταυτότητα του κτισμένου περιβάλλοντος κάθε τόπου. Ας αποτελέσουν αυτές οι αξίες πηγή έμπνευσης και εμπλουτισμού της αρχιτεκτονικής δημιουργίας. Η διατοπικότητα, ως έννοια ενοποιητική ποιοτήτων, προτείνει μια παγκόσμια θεώρηση του τρόπου με τον οποίο η παραδοσιακή κληρονομιά συνδέεται με την οικολογία, τους διαθέσιμους πόρους και τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Ενώ είναι διαπολιτισμική, διατηρεί την τοπική ταυτότητα, την εμπλουτίζει και την ενισχύει.

Για να αναπληρώσουμε το κενό του παραδοσιακού τρόπου μετάδοσης της εμπειρικής γνώσης, προτείνω να στραφούμε προς τον (διατοπικό) ενεργειακό σχεδιασμό, αναζητώντας εκεί εφευρετικές βιοκλιματικές εφαρμογές. Τα σύγχρονα ηλεκτρονικά μέσα, διευκολύνουν την παραγωγή του αρχιτεκτονικού έργου, τη μελέτη των κλιματολογικών συνθηκών και την ακριβή προσαρμογή στις συνθήκες του τόπου. Μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε για να περιορίσουμε την αυθαιρεσία στις επιλογές και να μειώσουμε την περιβαλλοντική ζημιά. Σε τούτο συνίσταται η δική μας προσπάθεια, στην αναζήτηση και ίδρυση, κάποιες φορές με επιτυχία, νέων τοπικότητων με υψηλή αντίληψη διατοπικότητας.

Θα παρουσιαστούν δύο ή τρία παραδείγματα από το έργο μας όπου επιχειρείται η εφαρμογή των παραπάνω.

.....

Η σπουδή της αρχαιότητας στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση σήμερα

Μανόλης Μικράκης, Επίκουρος Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.,
emikrakis@arch.ntua.gr

Μολονότι γεννήθηκε σε κύκλους αρχιτεκτόνων και εικαστικών καλλιτεχνών που αναζητούσαν αισθητικά πρότυπα για το εφαρμοσμένο έργο τους, η συστηματική έρευνα της αρχιτεκτονικής, της γλυπτικής και της ζωγραφικής της αρχαιότητας αποκόπηκε με το τέλος του Νεοκλασικισμού από τη δημιουργική πράξη περνώντας στην αρμοδιότητα ιστορικών της αρχιτεκτονικής και της τέχνης και αρχαιολόγων, που έστρεψαν το ενδιαφέρον από την αισθητική στην ιστορική αξία του υλικού πολιτισμού της αρχαιότητας, την αποκατάσταση και την προστασία της. Μπορούμε σήμερα, που έχει αμβλυνθεί η νεωτερική διάκριση του συγκινησιακού από το γνωσιακό, του αισθητικού από το χρηστικό, να διευρύνουμε ξανά το ενδιαφέρον μας για την αρχιτεκτονική και εικαστική κληρονομιά της αρχαιότητας θέτοντάς της ερωτήματα που αφορούν στο παρόν και το μέλλον της κοινωνίας που ζούμε και όχι μόνο τη διαχείριση του παρελθόντος της; Μπορούμε, συνεπώς, να ξανακάνουμε χρήσιμη τη σπουδή της αρχαιότητας όχι μόνο για τα ιστορικά μαθήματα και τις αποκαταστάσεις, αλλά και για τη συνθετική πράξη και τη διδασκαλία της; Η ανακοίνωση επιχειρεί να διερευνήσει τις δυνατότητες ανανέωσης, προς αυτή την κατεύθυνση, της σπουδής της αρχαιότητας στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση.

.....

Εισαγωγή στην «παραδοσιακή» αρχιτεκτονική των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας

Σταύρος Μαμαλούκος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών, smamaloukos@upatras.gr
Αινείας Οικονόμου, Εντεταλμένος Διδάσκων, Πολυτεχνείο Κρήτης, aineias4@yahoo.com

Το μεγαλύτερο ποσοστό των κτηρίων, ιδιωτικών αλλά πολύ συχνά και δημόσιων, που αποτελούν τις πόλεις, όχι μόνο τις ιστορικές αλλά ακόμη και τις σύγχρονες, είναι κτήρια που ανήκουν στη λεγόμενη «παραδοσιακή» αρχιτεκτονική, στην αρχιτεκτονική δηλαδή που παράγεται σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα με τον «παραδοσιακό τρόπο». Ο τρόπος αυτός συνίσταται στην παραγωγή μιας αρχιτεκτονικής με τοπικά χαρακτηριστικά, τόσο στο επίπεδο της τυπολογίας όσο και σε εκείνα της κατασκευής και της μορφολογίας, από συνεργεία οικοδόμων εκπαιδευμένων στα πλαίσια μιας συντεχνιακής οργάνωσης, τα οποία δουλεύουν συστηματικά στο χώρο, ασχέτως αν προέρχονται από αυτόν είτε ταξιδεύουν εκεί από αλλού. Ο «παραδοσιακός» αυτός «τρόπος» παραγωγής της αρχιτεκτονικής δεν αποκλείει αλλαγές στο χαρακτήρα της, υπό την προϋπόθεση ότι οι αλλαγές αυτές είναι σταδιακές και αφορούν συγκεκριμένα κάθε φορά χαρακτηριστικά της. Σε πολλές περιπτώσεις οι αλλαγές επέρχονταν μέσα από την, υπό συγκεκριμένες συνθήκες, οικοδόμηση σε μια περιοχή εξεχόντων κτισμάτων με διαφορετικά από εκείνα της τοπικής αρχιτεκτονικής χαρακτηριστικά. Τα «εμφυτευμένα» αυτά κτήρια λειτουργούν ως υποδείγματα για την τοπική αρχιτεκτονική παραγωγή, επηρεάζοντας γενικά, λιγότερο ή περισσότερο και αμέσως ή αργότερα, τα διάφορα χαρακτηριστικά της και, συχνά, ενεργοποιώντας τη γνωστή στο μεσαίωνα αλλά και στα νεώτερα χρόνια διαδικασία της «αντιγραφής προτύπων».

Η μελέτη της «παραδοσιακής» αρχιτεκτονικής, πέρα από το ενδιαφέρον που παρουσιάζει επειδή η αρχιτεκτονική αυτή απετέλεσε σε πολλές περιπτώσεις πηγή έμπνευσης για τη σύγχρονη αρχιτεκτονική, έχει μεγάλη σημασία για την Ιστορία της Αρχιτεκτονικής επειδή βοηθά στην κατανόηση της παραγωγής της αρχιτεκτονικής εν γένει, δεδομένου μάλιστα ότι στο Μεσαίωνα ή, σε πολλές περιοχές της Γης, μεταξύ των οποίων και τα Βαλκάνια και η Μικρά Ασία, ακόμη και στους Νεώτερους Χρόνους, είναι δύσκολο ή, κάποτε, αδύνατο να διακρίνει κανείς την «παραδοσιακή» από τη «λόγια» / «επίσημη» αρχιτεκτονική. Για τους παραπάνω λόγους η μελέτη της «παραδοσιακής» αρχιτεκτονικής αποτελεί μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα όσο και πολυσυζητημένη ακόμη και αμφιλεγόμενη περιοχή της Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής.

Αντικείμενο του μαθήματος «Η «παραδοσιακή» αρχιτεκτονική των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας» είναι η μελέτη της λεγόμενης «παραδοσιακής» αρχιτεκτονικής του σημερινού ελλαδικού χώρου

και των γύρω από αυτόν περιοχών των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας από τον Ύστερο Μεσαίωνα ως τα μέσα περίπου του 20ου αιώνα. Η αρχιτεκτονική της εποχής αυτής στις παραπάνω περιοχές, χάρη στα κοινά γεωγραφικά και ιστορικά της χαρακτηριστικά, παρουσιάζει αξιοσημείωτη ενότητα και συνέχεια αλλά και ενδιαφέρουσες τομές. Σκοπός του μαθήματος είναι η μελέτη της «παραδοσιακής» αρχιτεκτονικής μέσα από την εξέταση γενικών προβλημάτων όπως ο ίδιος ορισμός της («ανώνυμη» / «λαϊκή» / «παραδοσιακή» αρχιτεκτονική) αλλά και επί μέρους θεμάτων όπως η σχέση της με την αρχιτεκτονική στην περιοχή κατά την Αρχαιότητα και το Μεσαίωνα, καθώς και με την επίσημη οθωμανική και τη δυτικοευρωπαϊκή αρχιτεκτονική.

.....

Η ιστορία της αρχιτεκτονικής στις αρχιτεκτονικές σπουδές: μια συνεχής απολογία

Αναστάσιος Τάντσης, Επίκουρος Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,

tassostan@hist.auth.gr

Στην Αναγέννηση η μελέτη της ιστορικής αρχιτεκτονικής βρέθηκε στον πυρήνα της εκπαίδευσης του αρχιτέκτονα. Η αρχιτεκτονική παραγωγή του παρελθόντος υπήρξε αφετηρία για την αρχιτεκτονική σύνθεση. Το φαινόμενο παρέμεινε εν ισχύ μέχρι την εμφάνιση του νεοκλασικισμού, του ιστορικισμού και των ρομαντικών κινήματων. Οι αρχιτέκτονες βασίστηκαν στην επιστημονική μελέτη της ιστορικής αρχιτεκτονικής για να δημιουργήσουν ακόμη και νέες μορφές. Η καινοτομία και η πρωτοτυπία βασίστηκαν στη σύνδεση με ιστορικές μορφές, κατασκευαστικές λογικές ακόμη και κτηριολογικές ιδέες.

Η νεωτερικότητα με τον μοντερνισμό αρνήθηκαν τις ιστορικές αναφορές και μαζί με τον ιστορικισμό αμφισβητήθηκε η αξία της μελέτης της ιστορίας της αρχιτεκτονικής. Η καινοτομία και η πρωτοπορία αναδείχτηκαν σε αξίες της αρχιτεκτονικής πρακτικής οδηγώντας στη ρήξη με το παρελθόν. Η διαδικασία υπήρξε σαρωτική σε βαθμό που και το μεταμοντέρνο, παρά την επαναφορά ιστορικιστικών αναφορών, δεν βασίστηκε στην επιστημονική μελέτη τους, ούτε στην ουσιαστική κατανόηση του πλαισίου γένεσης και εφαρμογής τους. Στόχος ήταν η αναφορά να βρίσκεται συνειδητά εκτός πλαισίου.

Έτσι τέθηκε υπό αμφισβήτηση ο ρόλος και η χρησιμότητα των ιστορικών σπουδών στα προγράμματα μαθημάτων των αρχιτεκτονικών σχολών. Τα μαθήματα ιστορίας πλαισιώνουν με διακοσμητική λογική τα κυρίως μαθήματα σύνθεσης και η θέση τους ενέχει μια σχεδόν αναγκαστική παρουσία για λόγους μόνρφωσης και καλλιέργειας των νέων αρχιτεκτόνων. Συρρικνώνονται συνεχώς λόγω των οικονομικών συνθηκών, εξαιτίας των οποίων οι ανθρωπιστικές σπουδές δέχονται πιέσεις στο σύνολό τους.

Η μελέτη της ιστορικής αρχιτεκτονικής αντιμετωπίζεται ως πάρεργο, το οποίο ανατίθεται στους λιγότερο προικισμένους με συνθετική δεινότητα, σπουδαστές αρχιτεκτονικής. Οι σύγχρονοι καθηγητές αρχιτεκτονικής σύνθεσης πιστεύουν πως στην αρχιτεκτονική ισχύει ό,τι και στο τραγούδι, όσοι δεν έχουν καλή φωνή θυμούνται χιλιάδες στίχους απ' έξω.

Οι ιστορικοί της αρχιτεκτονικής πασχίζουν να αποδείξουν το αυτονόητο: την αναγκαιότητα της θεραπείας της ιστορίας της αρχιτεκτονικής στο πλαίσιο ενός ακαδημαϊκού προγράμματος σπουδών, το οποίο διαμορφώνεται σε πανεπιστημιακό επίπεδο και όχι σε τεχνική-επαγγελματική σχολή. Η άρνηση για τη μελέτη της ιστορικής αρχιτεκτονικής έχει οδηγήσει σε ένα διπλό φαινόμενο: από τη μία οι υποστηρικτές της αναγκαιότητάς της καταφεύγουν σε απλουστευτικά επιχειρήματα (οι ιστορικές σπουδές ως αφετηρία δημιουργίας μιας δεξαμενής υλικού από το παρελθόν για τον τρόπο επίλυσης διαφορετικών ζητημάτων και έμπνευση ή για επίλυση ζητημάτων ένταξης νέων κατασκευών σε ιστορικό χώρο), από την άλλη η επιστημονική μελέτη της ιστορικής αρχιτεκτονικής εκχωρείται ασυζητητί στις φιλοσοφικές σχολές, στα τμήματα αρχαιολογίας και ιστορίας τέχνης.

Το αποτέλεσμα είναι πως οι αρχιτεκτονικές σχολές απεκδύονται έναν τομέα στον οποίο οφείλουν να παίξουν καθοριστικό ρόλο, καθώς η μελέτη της ιστορικής αρχιτεκτονικής από αρχιτέκτονες γίνεται μέσα από ένα διαφορετικό μεθοδολογικό παράδειγμα, το οποίο είναι κυριολεκτικά αδύνατο σε μία φιλοσοφική σχολή. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο πως η πρόσφατη γενιά

ιστορικών αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα έχουν εκπαιδευτεί σε μεγάλο βαθμό με μεθοδολογικά παραδείγματα από τις ιστορικές επιστήμες άλλων επιστημονικών πεδίων. Έτσι γίνεται κατανοητό γιατί τα μαθήματα ιστορίας αρχιτεκτονικής αποξενώνονται ολοένα από την ευρύτερη λογική του προγράμματος σπουδών του αρχιτέκτονα και διατυπώνεται το αίτημα για εκσυγχρονισμό τους, το οποίο είναι στην ουσία του παραπλανητικό.

Η παρούσα εργασία διερευνά την αναγκαιότητα της μελέτης της ιστορικής αρχιτεκτονικής από αρχιτέκτονες ως θεμελιακό στοιχείο για την ομαλή επαναφορά των ιστορικών σπουδών στην καρδιά της εκπαίδευσης του αρχιτέκτονα.

.....

Αναθεωρώντας, ανιστορώντας

Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Αρχιτεκτονική Σχολή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ardim@cc.uoi.gr

Η πρόθεση προ-ηγείται προφανώς της πράξης. Η θεωρία καθίσταται προϋπόθεση της πρακτικής. Η φράση "Αυτός που δεν έχει θεωρία, δεν είναι θεράπων" (μετάφραση δική μου) ή "He who has no theory is no practitioner" ανήκει στον K. F. H. Marx και προέρχεται από το πεδίο κριτικής της ιατρικής πρακτικής. Η θεωρία διαφοροποιεί τον τσαρλατάνο από τον ειδήμονα. Η θεωρία είναι αυτή που διαχωρίζει τον εμπειροτέχνη από τον ακαδημαϊκά συγκροτημένο αρχιτέκτονα. Αναδιατυπώνοντας το παραπάνω, η έννοια της θεώρησης διαχωρίζει την αρχιτεκτονική ως πανεπιστημιακό πεδίο από το βιοτεχνικό χαρακτήρα των εφαρμοσμένων τεχνών - υπό την έννοια της άκριτης αναπαραγωγής μορφών και τύπων, ενός απλοϊκού μανιερισμού.

Η ιστορία, στα πλαίσια της αρχιτεκτονικής, ενός στοχαστικού πεδίου που αναπόφευκτα διαρκώς κατακρημνίζει και αναδομεί, κατεδαφίζει και ανασκευάζει, μπορεί – και οφείλει – να εκληφθεί ως στοχαστικό κατασκεύασμα, ως θεώρηση. Μια τέτοια προσέγγιση όμως αντιβαίνει την αδιάσειστη αντικειμενικότητα που ο τομέας της ιστορίας ευρύτερα αξιώνει. Προσβάλλει την όποια επιστημονικότητα της ιστορίας καθαυτής, εξετάζοντάς την ως ερμηνεία και σύνθεση "δεδομένων" και όχι ως αδιαμεσολάβητη καταγραφή αυτών – ειδικά όταν δεν αναφέρεται σε άψυχα αντικείμενα, αλλά σε έμβιες δομές, σε παράγωγα νοητικής δραστηριότητας, σε πράξεις. Ταυτόχρονα όμως η ίδια τοποθέτηση γεφυρώνει τις όποιες διαφοροποιήσεις μεταξύ θεωρητικών, κριτικών και ιστορικών.

Η κρισιμότητα εδώ δεν τίθεται απλώς στη βαρύτητα της θεωρητικής παιδείας στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση, ούτε στο βαθμό διείσδυσης και αποδοχής αυτής στα προγράμματα σπουδών της ημεδαπής. Κυριότερο ζήτημα είναι η κατ' ουσίαν έλλειψη πλουραλισμού και πολυφωνίας στη νοούμενη ως θεωρία της αρχιτεκτονικής.

Η εδραιωμένη προσέγγιση, δομή και βιβλιογραφία της θεωρίας αρχιτεκτονικής τείνει να παρουσιάζεται ενιαία, συμπαγής και ομοιογενής διεθνώς, περιλαμβάνοντας αναγνώσματα και αναφορές ενός συγκεκριμένου εύρους και ύφους. Δεδομένης όμως της πολιτισμικής παρακαταθήκης της χώρας μας και των πολυσύνθετων ιδιαιτεροτήτων της, η εισήγηση διατυπώνει την ανάγκη συγκρότησης μιας αντίστοιχης θεωρίας, μιας "άλλης" θεωρίας και επιτάσσει την ανάγκη του προσδιορισμού μιας βιβλιογραφικής βάσης που θέτει αποκρίσεις στις όποιες παραδοχές, συμβάσεις και στερεότυπα της επιβεβλημένης εισαγόμενης ή και ξένης αρχιτεκτονικής θεωρίας.

.....

Η ρευστή θέση της σύγχρονης αρχιτεκτονικής θεωρίας

Δήμητρα Χατζησάββα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πολυτεχνείο Κρήτης, dicha@otenet.gr

Η εισήγηση θα παρακολουθήσει την μετεξέλιξη των βασικών εννοιών ανάλυσης και κατανόησης της αρχιτεκτονικής θεωρίας και πρακτικής των τελευταίων 30 χρόνων. Θα εξετασθεί αυτή η νέα εργαλειοθήκη στη σχέση της με την αρχιτεκτονική εκπαίδευση. Η εισήγηση θα κινηθεί σε 3 άξονες :

1 Στην χαρτογράφηση των σημαντικών τάσεων της αρχιτεκτονικής θεωρίας μετά την δεκαετία του 90' και της σχέσης τους με την αρχιτεκτονική πρακτική (αρχιτεκτονική αυτονομία και εξωτερικές επιρροές από την φαινομενολογία στον πραγματισμό, σημασία από την σημειωτική στην επιτέλεση, ένταξη από τον κοντεξτουαλισμό στις ψηφιακές και υλικές τοπογραφίες).

2 Θα εστιάσει σε βασικές έννοιες που προωθούν αυτές οι αρχιτεκτονικές θεωρήσεις, στις καταβολές και μετεξελίξεις τους σε σχέση με την αρχιτεκτονική σύνθεση (έδαφος και πεδία χρονικής συνεκτικότητας, από την τυπολογία στην τοπολογία, ανοιχτά όρια και τοπίο, διάγραμμα μορφή και εμπειρία, αστική αφήγηση και υποδομή).

3 Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, θα εξετασθεί η θέση της θεωρίας για την σύγχρονη αρχιτεκτονική εκπαίδευση (αυτονομία και διεπιστημονικότητα, μεταφραστικά μέσα σχέσης με την πρακτική, εργαλεία συνθετικής διαμεσολάβησης, επαναληπτικές επωδοί και ιστοριογραφικές δεσμεύσεις, εκπαιδευτικές προτεραιότητες).

Πιο συγκεκριμένα, θα ερευνηθεί η μετατόπιση της θεωρητικής αναζήτησης για την αρχιτεκτονική από γενικευτικό οδηγητικό μοντέλο σε συγκεκριμένη τακτική, από την αρχιτεκτονική κριτική στην διαγνωστική, από ερμηνευτική διεργασία σε διαφορο-ποιητική.

Ιστορίες της Εισαγωγής

Βασιλική Πετρίδου, Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πατρών, V.Petridou@upatras.gr

Σε κάθε ιστορική ανάλυση υπάρχει σχεδόν πάντα μια Εισαγωγή. Το νόημα της είναι να βοηθήσει τον αναγνώστη να κατανοήσει το θεωρητικό πλαίσιο της ιστορίας που ακολουθεί. Μέσα από τα Εισαγωγικά κείμενα των ιστοριών αντιλαμβανόμαστε τις αιτίες που οδήγησαν τον συγγραφέα στο εγχείρημα και τους στόχους της ιστορικής έρευνας. Έτσι η ιστορική διήγηση συνδέεται με την παροντική κατάσταση και εισάγει τα σημεία προβληματισμού που ακόμα προκαλεί το ιστορικό αντικείμενο. Στην Εισαγωγή των ιστορικών κειμένων για την αρχιτεκτονική, η ιστορία, η θεωρία και η κριτική πολλές φορές συνυπάρχουν φανερώνοντας τον κοινό στόχο: την ανάλυση και διερεύνηση της αρχιτεκτονικής. Η Εισαγωγή συντάσσεται συνεπώς με τρόπο ώστε να οδηγήσει το αναγνώστη ή το ακροατή στην κατανόηση των σημαντικών σημείων για τα οποία η συγκεκριμένη ιστορία παρουσιάζεται.

Η παρούσα εισήγηση προτίθεται να διερευνήσει τις διαφορετικές πτυχές αυτής της *querelle* ανάμεσα στην ιστορία, τη θεωρία και την κριτική της αρχιτεκτονικής μέσα από τα Εισαγωγικά κείμενα των πανεπιστημιακών παραδόσεων του Manfredo Tafuri. Η χρησιμότητα και η αναγκαιότητα αν υπάρχουν, της διδασκαλίας της ιστορίας στις αρχιτεκτονικές σχολές καθώς και γενικότερα η κοινωνικοποίηση της ιστορικής γνώσης αποτελούν την αφετηρία του προβληματισμού του Ιταλού ιστορικού τον οποίο μετέφερε στις αίθουσες της διδασκαλίας. Στα *syllabus* των μαθημάτων που παρουσίαζε στην αρχή κάθε ακαδημαϊκού έτους όπως άλλωστε και στα εισαγωγικά κείμενα των βιβλίων του, εμφανίζονται οι βασικές ερωτήσεις που τον απασχολούσαν: σε τι χρειάζεται η ιστορία, τι ακριβώς ψάχνουμε στο παρελθόν, πως θα έπρεπε να γίνεται η ιστορική έρευνα, ποια η σχέση της ιστορίας με το σήμερα; Μέσα από σύντομα κείμενα λίγων σελίδων προετοίμαζε τους φοιτητές για την ανάλυση των επεισοδίων, για την παρουσίαση και τον σχολιασμό του ιστορικού υλικού, για τις συγκρούσεις από τις οποίες σχηματίζεται η ίδια η αρχιτεκτονική. Στη συνέχεια στα μαθήματα *ex cathedra*, παρουσίαζε τα αρχικά στάδια των προβληματισμών του πριν τη δημοσίευσή τους στο ευρύ κοινό, καθιστώντας τους φοιτητές τους πρώτους κριτές του έργου του.

Τα μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής στο Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής της Βενετίας του Tafuri στόχευαν στο να τονίσουν ότι η ιστορική ανάλυση μπορεί να προτρέψει στη μετατροπή της θεσμικής κατάστασης, να ενεργοποιηθεί μπροστά στις υποχρεώσεις που παρουσιάζονται σε τομείς διαχείρισης του χώρου, των φυσικών πόρων, να συμβάλλει σε ζητήματα πολιτισμικής κληρονομιάς. Μόνον ως ιστορία της πνευματικής δημιουργίας, συνδεδεμένη με την

ιστορία των θεσμικών και παραγωγικών μετατροπών, η διδασκαλία της ιστορίας της αρχιτεκτονικής μπορεί να αποδώσει και να συνδέσει τη μάθηση με την αλλαγή.

Η μελέτη των syllabus ανεξάρτητα από τον θεματικό άξονα του μαθήματος της κάθε χρονιάς, φανερώνει τους τρόπους με τους οποίους εισήγαγε τους φοιτητές στην αναζήτηση και τη μελέτη των αιτιών των σύγχρονων καταστάσεων, επεδίωκε να φωτίσει με ιδιαίτερο τρόπο τις νοοτροπίες, τις συγκρούσεις, τις αντιθέσεις της αρχιτεκτονικής σε συνδυασμό με τις αναλύσεις των θεσμών, των μέσων ελέγχου και διαχείρισης των μεταβολών της πόλης και του χώρου γενικότερα.

.....

Αρχιτέκτονες του 20ου αιώνα και “genius loci”

Βασίλης Κολώνας, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, colonas10@gmail.com

Στην Ιστορία της αρχιτεκτονικής του 20ου αιώνα πολλές φορές ερχόμαστε αντιμέτωποι με τις απόπειρες ερμηνείας της αρχιτεκτονικής παράδοσης ενός τόπου από σημαντικούς αρχιτέκτονες όπως ο Walter Gropius, ο Frank Lloyd Wright, ο Alvar Aalto κ.α., ιδιαίτερα όταν καλούνται να σχεδιάσουν «εκτός των τειχών» και αναζητούν διαφορετικά συμβολικά συστήματα.

Η ανακοίνωση έχει ως στόχο να παρουσιάσει, μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα, τον βαθμό εξάρτησης του καθένα από αυτούς από την Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, την ένταξη του προσωπικού τους ιδιώματος στο «πνεύμα του τόπου» και να καταδείξει εν τέλει κατά πόσον η γνώση και η διδασκαλία της ιστορίας της αρχιτεκτονικής συντελεί στην αναπαραγωγή μορφών εκτός τόπου και χρόνου ή στη δημιουργική ερμηνεία διαχρονικών αρχών οργάνωσης του χώρου.

.....

Μια ουσιαστική Ιστορία της αρχιτεκτονικής;

Πάυλος Λέφας, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πατρών, pavloslefas@gmail.com

Ο τίτλος της ανακοίνωσης θέτει, αμέσως-αμέσως, το ερώτημα αν όντως υπάρχει κάτι που είναι ουσιαστικό και κάτι άλλο, που δεν είναι ουσιαστικό, στην ιστορία της αρχιτεκτονικής. Θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι ουσιαστικό είναι αυτό που άφησε τα ίχνη του στον χρόνο, αυτό που επηρέασε την εξέλιξη των πραγμάτων. Μιας και κάθε ιστορία είναι και μια επιλεκτική αφήγηση κάποιων γεγονότων του παρελθόντος ή, στην περίπτωση της ιστορίας της αρχιτεκτονικής, η επιλεκτική αναφορά σε κάποια κτίσματα του παρελθόντος, το κριτήριο αυτό φαίνεται κατ'αρχάς να είναι λογικό: οφείλουμε να επιλέξουμε σε ποια κτίσματα θα αναφερθούμε, και το βασικό κριτήριο είναι ποια από αυτά ήταν σημαντικά. Βέβαια, συχνά παρακάμπτουμε το ποσοτικό ζήτημα, δηλαδή το πόσα κτίσματα επηρέασε η μια ή η άλλη αρχιτεκτονική, πόσο δηλαδή καθόρισε το χτισμένο περιβάλλον η παραθαλάσσια εξοχική κατοικία του Άρη Κωνσταντινίδη στην Ανάβυσσο, και πόσο μια εργολαβική πολυκατοικία της ίδιας εποχής. Αυτό το κάνουμε για τον λόγο (ή με τη δικαιολογία) ότι η αποτίμηση αυτή είναι δύσκολη ή και αδύνατη. Και συχνά δεν είναι απόλυτα σαφές αν η σπουδαιότητα του κτίσματος στο οποίο επιλέγουμε να αναφερθούμε αφορά στην επίδραση του στο χτισμένο περιβάλλον, ή στην ζωή της κοινότητας συνολικά. Ανεξάρτητα όμως από τα ζητήματα αυτά, η προσέγγιση με κεντρικό κριτήριο τη σπουδαιότητα ενός κτίσματος, προσέγγιση που διεκδικεί νομίμως επιστημολογική δικαίωση, και έχει κυριαρχήσει στη διδασκαλία της ιστορίας της αρχιτεκτονικής τουλάχιστον στην Ελλάδα, δεν λαμβάνει επαρκώς υπ' όψιν της το σκοπό για τον οποίο πρέπει να διδάσκεται η ιστορία της αρχιτεκτονικής σε σχολές που η κύρια κατεύθυνσή τους είναι η προετοιμασία ατόμων ικανών να ανταποκριθούν στις προκλήσεις σχεδιασμού του τεχνητού περιβάλλοντος στο άμεσο μέλλον. Συχνά η ιστορία της αρχιτεκτονικής εγκλωβίζεται στην εσωτερική λογική μιας διαχρονικής εξέλιξης η οποία εμφανίζεται -κατά την καντιανή άποψη περί του κόσμου μας ως του καλύτερου δυνατού - η μόνη πιθανή. Και έτσι, κατ'εξοχήν απολογητική της εκάστοτε κατάστασης των πραγμάτων, η διδασκαλία της ιστορίας της αρχιτεκτονικής αδυνατεί να προσφέρει, στην πλειονότητα εκείνων στους οποίους

απευθύνεται, κάτι εκτός από μια –καλοδεχούμενη- «καλλιέργεια». Όντας αντικειμενική και ουσιαστική, αδυνατεί να προσφέρει κάτι ουσιαστικό στον σύγχρονο σχεδιασμό.

5 προτάσεις για την διδασκαλία της Ιστορίας και Θεωρίας της αρχιτεκτονικής σήμερα

Κώστας Τσιαμπάος, Επίκουρος Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.,
ktsiambaos@arch.ntua.gr

Η διδασκαλία της Ιστορίας & Θεωρίας της αρχιτεκτονικής είχε και έχει ως κύριο στόχο της το να συνδέει το παρελθόν με το παρόν της αρχιτεκτονικής κοιτάζοντας πλαγίως προς το δυνητικό μέλλον της. Ειδικά στην υπερνεωτερική εποχή μας όπου η ενιαία και μοναδική *Ιστορία* μοιάζει ανενεργή και την θέση της έχουν πάρει οι *ιστορίες* (στον πληθυντικό) είναι περισσότερο απαραίτητο από ποτέ να οριστεί ένα σταθερό πλαίσιο γύρω από την διδασκαλία το οποίο δεν θα είναι κλειστό και περιοριστικό αλλά ανοιχτό και εύπλαστο.

Ταυτόχρονα όμως, σε μια εποχή όπως η δική μας κατά την οποία φαίνεται να κυριαρχούν με ευκολία τα fake news και η post-truth, αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να αντιστέκεται σε έναν ανεξέλεγκτο σχετικισμό οποίος κάποιες φορές υπονομεύει την θεμελίωση της ιστορικής γνώσης, την κατασκευή νέων θεωρητικών εργαλείων και την ένταση του κριτικού αναστοχασμού ενώ άλλες φορές εξυπηρετεί, ακόμα και αν αυτό γίνεται ακούσια, τα συμφέροντα των ήδη ισχυρών μέσων, τις ατζέντες των ήδη προβεβλημένων προσώπων, την επικυριαρχία των ήδη δημοφιλών και επικρατουςών απόψεων.

Σε αυτόν τον άξονα ενός αναθεωρητικού επαναπρογραμματισμού της διδασκαλίας της Ιστορίας & Θεωρίας προτείνω 5 κατευθύνσεις, με τη μορφή 5 προτάσεων, οι οποίες σχετίζονται επιγραμματικά με:

- Την συνεχή επιστροφή στην ιστορία ως μελέτη και γνώση του *πραγματικού*.
- Την θεωρητική *θεμελίωση* ως αντίδραση στην εύκολη θεωρητικολογία.
- Την συνύφανση ιστορίας και θεωρίας ως μια σταθερή ερμηνευτική *κατασκευή*.
- Την ανάδειξη αυτής της κατασκευής ως γενεσιουργού *χώρας* της αρχιτεκτονικής σύνθεσης.
- Την *αυτονομία* της κριτικής ως ώσμωση του ιδιωτικού πεδίου με τη δημόσια σφαίρα.

Στην εποχή μας πολλά πράγματα τα οποία κάποτε απαιτούσαν κόπο, χρόνο και χρήμα είναι περισσότερο προσβάσιμα από ποτέ: η ενημέρωση γύρω από την αρχιτεκτονική, η πρόσβαση στην βιβλιογραφία, η σύνταξη μιας ερευνητικής εργασίας, η επικοινωνία ανάμεσα σε αρχιτέκτονες-επιστήμονες, η άμεση γνωριμία με τα αρχιτεκτονικά έργα... όλα αυτά γίνονται πολύ ευκολότερα πλέον. Αλλά και ότι έχει καταστεί πιο δύσκολο είναι επίσης αποτέλεσμα της παραπάνω ευκολίας: η απαιτητική προσπάθεια, η σοβαρή εμπάθυση, η ανεξάρτητη έρευνα, η αναστοχαστική προοπτική, η πραγματική γνώση μοιάζουν πιο σπάνιες από ποτέ.

Απέναντι σε αυτήν την ευκολία μπορεί να σταθεί η διδασκαλία της Ιστορίας & Θεωρίας σήμερα. Απέναντι σε τάσεις που διαπλάθουν με ευκολία έναν *ψευδή* *εαυτό* μπορεί να προτάσει το αίτημα για μια εκ νέου *απαρτιωτική λειτουργία*, μια σύγχρονη και αυτόνομη θεωρητική εκπαίδευση η οποία θα δίνει δύναμη και θα παρέχει προστασία σε έναν μελλοντικό αρχιτέκτονα ο οποίος γνωρίζει αυτό που θέλει, έχει άποψη για αυτό που λέει και αναλαμβάνει την ευθύνη για αυτό που κάνει.

Ιστορία, ουτοπία και αρχιτεκτονική

Ανδρέας Γιακουμακάτος, Καθηγητής, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, agiacum@asfa.gr

Το προϊόν της ιστορίας είναι μια κατασκευή. Κάθε περίοδος προχωρεί πάντα σε μια νέα συνειδητοποίηση και αφήγηση των γεγονότων του παρελθόντος για να διατυπώσει απαντήσεις σε επίκαιρα ερωτήματα και ανάγκες του παρόντος. Αν δεχτούμε ότι κάθε φαινόμενο έχει τις ρίζες του στα ιστορικά προηγούμενα, πρόσφατα ή απώτερα, και είναι με τη σειρά του μήτρα του μέλλοντος, η

ιστορία είναι εργαλειακή: κάθε γενιά γράφει τη δική της ιστορία, συσχετίζοντας και επεξηγώντας πάντα εκ νέου τα γεγονότα του παρελθόντος που γνωρίζει. Για να γίνει εφικτή αυτή η διαδικασία, πρέπει ακριβώς να είναι γνωστά τα γεγονότα, να έχει δηλαδή εφαρμοστεί η επιστήμη της ιστορίας ως μελέτη των φαινομένων του παρελθόντος χρόνου. Έτσι η ιστορική πραγματικότητα μετατρέπεται σε παρούσα πραγματικότητα ανάλογα αφενός με τη γνώση των πραγμάτων του παρελθόντος, αφετέρου με τη φύση του εκάστοτε ερωτώντος υποκειμένου. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, εντέλει, μεγαλύτερη σημασία από την απάντηση έχει η επερώτηση της ιστορίας, γιατί αυτή επιλέγει τις ιστορικές συσχετίσεις έτσι ώστε να διαμορφώνεται μια απάντηση που να ανταποκρίνεται στα αιτήματα του παρόντος.

Παρόλα αυτά η στάση μας απέναντι στην ιστορία δεν είναι νομοτελειακή, σύμφωνα με μια τετελεσμένη ακολουθία αξιακής αποδοχής. Είναι δυνατό να επιχειρούνται ερμηνευτικές κατανοήσεις της ιστορίας που να απομειώνουν ριζικά τη σημασία του παρελθόντος προς όφελος ενός επίκαιρου σκοπού ή επιθυμίας, και τότε έχουμε να κάνουμε με ό,τι αποκαλούμε γενικά πρωτοπορία. Ειδικά στην αρχιτεκτονική, υπάρχουν δύο διαφορετικοί τρόποι λειτουργίας της ιστορίας: αφενός η έμφαση στην όσο το δυνατόν αυστηρότερη πραγματολογική τεκμηρίωση των γεγονότων που μπορεί να εμφανίζεται ως αυτοτελής άσκηση, αφετέρου η αποτίμηση για τους τρόπους οργανικής ευθυγράμμισης προς εκείνο το παρόν του ιστορικού χρόνου που είναι η στιγμή της δράσης μας. Στην πρώτη περίπτωση, η μελέτη των πραγμάτων του παρελθόντος σημαίνει απόκτηση συνείδησης εκείνων των εργαλείων που συνδέονται με τη σχεδιαστική πρακτική και των αποστάσεων που μας χωρίζουν από τις συνθήκες και τους σκοπούς που τα παρήγαγαν· στη δεύτερη περίπτωση, έχει να κάνει με τα κριτήρια επιλογής αυτών των εργαλείων στη παρούσα συνθήκη.

Στη σημερινή πραγματικότητα, στις αρχές δηλαδή της νέας χιλιετίας, έχουμε προχωρήσει σε μια μεταμοντέρνα ακύρωση τόσο της συνέχειας όσο και της ρήξης με τα ιστορικά φαινόμενα και συνεπώς με μια αντίληψη της ιστορικότητας του αρχιτεκτονικού έργου, δηλαδή της «ένταξής του» όχι μόνο στον τόπο αλλά και στον χρόνο. Ζήσαμε το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα προσπαθώντας να αντιληφθούμε και να αφομοιώσουμε τα φαινόμενα του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα, σε κλίμα έντονης ιδεολογικής αντιπαράθεσης. Σε όλο το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα προσπαθήσαμε να κατανοήσουμε τη φύση και τον χαρακτήρα αυτής της ριζοσπαστικής τομής, της ρήξης δηλαδή του μοντέρνου φαινομένου με το παρελθόν, και τους τρόπους δημιουργικής επιβίωσης σε ένα νέο περιβάλλον σχεδιασμού της πόλης και της αρχιτεκτονικής. Τούτο συνέβη σε ένα κλίμα ιδεολογικής έντασης που ρυθμίστηκε εν πολλοίς από τις πολιτικές, τις καλλιτεχνικές και τις κοινωνικές ζυμώσεις της δεκαετίας του 1960. Σήμερα ζούμε σε μια υπέρβαση αυτής της συνθήκης, δηλαδή σε μια άνοιξη δίχως τέλος της συσκευασίας του μοντέρνου σχεδίου: χωρίς δηλαδή αντίπαλο – ο ακαδημαϊσμός ηττήθηκε κατά κράτος! Μπορούμε έτσι δίχως τύψεις να καταφεύγουμε σε έναν αυτοαναφορικό φορμαλισμό κτριομένων αντικειμένων σε ένα κλίμα κυνισμού και σε περιβάλλον κοσμοπολιτισμού, δηλαδή *lifestyle*. Την ίδια στιγμή η ιδέα της πόλης, η ιδέα δηλαδή της κοινότητας, φαντάζει πολύ ουτοπική για να επιβιώσει στην εποχή του τέλους των –αρχιτεκτονικών– ιδεολογιών. Φυσική συνέπεια της παραπάνω συνθήκης είναι το γεγονός ότι η εποχή μας δεν θεωρεί πλέον απαραίτητη την επερώτηση του παρελθόντος (και συνεπώς τη γνώση του), κάτι που γίνεται εμφανές και από την θέση της ιστορίας σήμερα στην εκπαιδευτική διαδικασία των σχολών αρχιτεκτονικής, ένα φαινόμενο που καταγράφεται διεθνώς.

Από την κριτική θεώρηση του παρελθόντος στη διεπιστημονική συγκρότηση στρατηγικών σχεδιασμού

Παναγιώτης Τουρνικιώτης, Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.,
ptournikiotis@arch.ntua.gr

Η ιστορία είναι μια κριτική ανασυγκρότηση του παρελθόντος που στηρίζεται σε πρωτογενή υλικά και γραπτά τεκμήρια αλλά γίνεται με τους όρους του παρόντος και στηρίζεται σε μια θεώρηση του κόσμου και της αρχιτεκτονικής που έχει το βλέμμα στραμμένο στο μέλλον. Αυτά που σχεδιάζουμε, ο κόσμος που οραματιζόμαστε, θεμελιώνονται πάνω στο παρελθόν αλλά το εξελίσσουν ταυτόχρονα, το

διατηρούν ή το αλλάζουν, με κριτήριο τη σκέψη, τις ανάγκες και τα μέσα της εποχής μας. Ιστορία και θεωρία είναι πάντα μαζί και συμμετέχουν ενεργά στη διεπιστημονική συγκρότηση στρατηγικών σχεδιασμού που διαμορφώνουν την σύγχρονη πόλη και αρχιτεκτονική.

Κενά και Αντιφάσεις στη Διδασκαλία της Ιστορίας του Μοντέρνου: 'Πλέγματα' Αρχιτεκτονικής και Πόλης στο Έργο του Δεσποτόπουλου και του Δοξιάδη

Λίνα Δήμα, Εντεταλμένη Διδάσκουσα, Πανεπιστήμιο Πατρών, Δρ. Αρχιτέκτων Ε.Μ.Π.,

linadima@gmail.com

Πέτρος Φωκαΐδης, Υπ. Διδάκτωρ Ε.Μ.Π., petros.phokaides@gmail.com

Η εισήγηση σκοπεύει να αναδείξει ανεξερεύνητες περιοχές της ιστορίας και θεωρίας της μοντέρνας αρχιτεκτονικής, αναλύοντας την πολύπλευρη σχέση της Σχολής Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π. με την αρχιτεκτονική κληρονομιά του Ιωάννη Δεσποτόπουλου και του Κωνσταντίνου Δοξιάδη. Υιοθετώντας μια συγκριτική οπτική στο έργο και τη σκέψη των δύο σημαντικών Ελλήνων αρχιτεκτόνων, το κείμενο εξετάζει τις διαφορετικές προσεγγίσεις, αλλά και τα κενά και τις αντιφάσεις, με τις οποίες αντιμετωπίστηκε και αποτιμήθηκε, στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, η κάθε περίπτωση.

Η συγκριτική αυτή μελέτη, αντλώντας από πρωτογενή έρευνα και αδημοσίευτο αρχαικό υλικό, αναλύει τις προσπάθειες των δύο αρχιτεκτόνων να αναθεωρήσουν τις πολεοδομικές αρχές του μοντέρνου κινήματος όπως αυτές φέρονται να αποκρυσταλλώθηκαν στη Χάρτα της Αθήνας, μετά το 4ο CIAM. Συγκεκριμένα αναλύει, διεξοδικά και σε αντιπαράθεση, τους μετασχηματισμούς των πλεγμάτων (grilles) που υιοθετήθηκαν ως κατεξοχήν μοντέρνο εργαλείο ανάλυσης και σύλληψης της πόλης από τους αρχιτέκτονες των μεταπολεμικών CIAM. Για τον μεν Δεσποτόπουλο, η αναθεώρηση του πλέγματος εξέφραζε την αντίθεση του στον προγραμματικό χαρακτήρα του διαχωρισμού των πολεοδομικών λειτουργιών, στα πλαίσια μιας ολιστικής λογικής της 'οργανικής πόλης', ως αποσιωπημένης κατεύθυνσης του μοντερνισμού. Για τον Δοξιάδη, η επεξεργασία των πλεγμάτων έπαιξε κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της Οικιστικής θεωρίας και ως εργαλείο ανάπτυξης μιας επιστημονικοφανούς και διακλιμακικής προσέγγισης για την κατανόηση των ανθρώπινων οικισμών.

Το κείμενο επιχειρεί να εξετάσει επιπλέον τους τρόπους με τους οποίους η αναθεώρηση των αρχών της Χάρτας της Αθήνας εξέφρασε προσωπικές και ιδεολογικές στρατηγικές των δύο αρχιτεκτόνων. Για τον Δεσποτόπουλο, η πρόταση για τη Χάρτα της Αθήνας II υπήρξε κεντρικό εργαλείο για την προώθηση μιας εναλλακτικής – περισσότερο 'διαλεκτικής' – ρητορικής εντός των CIAM (στα οποία συμμετείχε ενεργά από το 1933 μέχρι και τη διάλυσή τους), ενώ στη δεκαετία του '60, αποτέλεσε πλέον διδακτικό εργαλείο στα μαθήματά του στην έδρα "Ειδικής Κτιριολογίας - Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων". Για τον Δοξιάδη, από την άλλη, η αναθεώρηση της αρχιτεκτονικής/πολεοδομικής κληρονομιάς των CIAM εξυπηρετούσε στη δημιουργία στρατηγικών συμμαχιών με πρωταγωνιστές των Συνεδρίων, όπως η Jaqueline Tyrwhitt και ο Sigfried Giedion, αλλά και την έναρξη ενός νέου κύκλου διερευνήσεων για μια οικουμενική και μέτα-πολιτική μορφή χωρικής διακυβέρνησης μέσα από τα Συμπόσια της Δήλου (1963-1973).

Εξετάζοντας τις συγκλίσεις και αποκλίσεις της παράλληλης προσπάθειας των δύο αρχιτεκτόνων να διαχειριστούν την κληρονομιά της Χάρτας της Αθήνας, το κείμενο έχει διπλό στόχο. Πρώτον, να φωτίσει τις ιδεολογικές, πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις του έργου τους και να αναδείξει εναλλακτικές, ή και αποσιωπημένες, προσεγγίσεις της ιστορίας της μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Δεύτερον, επιδιώκει να εξετάσει πώς οι διαφορετικές προσεγγίσεις της κληρονομιάς του μοντερνισμού, από τον Δεσποτόπουλο και τον Δοξιάδη, τροφοδότησαν επιλεκτικές, αλλά και ερμηνευτικά φορτισμένες, οικειοποιήσεις της δικής τους κληρονομιάς από τη Σχολή Αρχιτεκτόνων της Αθήνας. Η συσχέτιση και συγκριτική ανάλυση των δύο αυτών πρωταγωνιστών της Ελληνικής μεταπολεμικής αρχιτεκτονικής αποτελεί πρωτότυπη σύνθεση πρωτογενούς ερευνητικού υλικού και στοχεύει, όχι μόνο στα κενά της σύγχρονης αρχιτεκτονικής ιστοριογραφίας, αλλά και στην αναθεώρηση της διδασκαλίας του μοντέρνου κινήματος στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση.

Ορίζοντες και κατευθύνσεις της διδασκαλίας της ιστορίας και της θεωρίας της αρχιτεκτονικής: προκλήσεις αναδιάρθρωσης στο σύγχρονο παγκόσμιο πλαίσιο

Μαριάννα Χαριτωνίδου, Υπ. Διδάκτωρ Ε.Μ.Π. και Πανεπιστήμιο Paris Nanterre,
charitonidou@aaschool.ac.uk

Η παρούσα εισήγηση, σε πρώτη φάση, εστιάζει στην παρουσίαση των κατευθύνσεων από το 1968 μέχρι σήμερα όσον αφορά στη διερεύνηση σχετικά με την προτιμότερη μέθοδο διδασκαλίας της ιστορίας και της θεωρίας της αρχιτεκτονικής σε διαφορετικά θεσμικά και γεωγραφικά πλαίσια. Οι βασικοί προσανατολισμοί που εντοπίζονται είναι οι εξής: η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από μια χρονολογική προς μια τυπολογική οργάνωση της διδακτικής (Morris, 1980), η αναζήτηση τρόπων ενσωμάτωσης της διδασκαλίας της ιστορίας της αρχιτεκτονικής στα συνθετικά μαθήματα (Heynen, de Jonge, 2002), η διερεύνηση σημείων συνάντησης των μεθόδων διδασκαλίας της ιστορίας της αρχιτεκτονικής στις σχολές ιστορίας τέχνης και στις σχολές αρχιτεκτονικής (Howard, 2002), η συμφιλίωση των διαφορών μεταξύ της ιστορίας και της θεωρίας αρχιτεκτονικής (Ibid.), η προσαρμογή των μεθόδων διδασκαλίας στο φαινόμενο της άμεσης διάδοσης οπτικών πληροφοριών σε όλα τα γεωγραφικά μήκη και πλάτη (Ibid.), η ανταπόκριση των εκπαιδευτικών προσεγγίσεων στο πρόβλημα της διαχείρισης της πληθώρας των διαθέσιμων εικόνων λόγω της καλπάζουσας ανάπτυξης των διαδικτυακών και ψηφιακών εργαλείων, η διδασκαλία της ιστορίας των κτιρίων ως μέρος της ιστορίας των πόλεων (Waisman, 1985), η αφομοίωση του σύγχρονου λόγου σχετικά με τα ζητήματα φύλου και τα φυλετικά ζητήματα στις μεθόδους διδασκαλίας της ιστορίας και της θεωρίας της αρχιτεκτονικής και η προσπάθεια διαμόρφωσης μοντέλων που αντιτάσσονται στις Δυτικο-κεντρικές αφηγήσεις της ιστορίας της αρχιτεκτονικής.

Σε δεύτερη φάση, επιχειρείται η παρουσίαση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι διαφορετικές μέθοδοι διδασκαλίας. Ανάλογα με τις προτεραιότητες και τα κριτήρια που υιοθετούνται από τον εκάστοτε ιστορικό κατά τη συγγραφή της ιστορίας της αρχιτεκτονικής, οι πιο συνήθεις κατηγοριοποιήσεις που παρατηρούνται αναπτύσσονται σύμφωνα με τις εξής δομές: «τεχνοτροπία και περίοδο», «βιογραφία», «γεωγραφία και πολιτισμός», «τυπολογία» και «τεχνική» (Leach, 2010). Αναφέρω ενδεικτικά ότι η οργάνωση των μαθημάτων σύμφωνα με τυπολογικές ομαδοποιήσεις ευνοεί την ανάδυση των σχέσεων μεταξύ κτιριακών και αστικών δομών (Waisman, 1985). Παράλληλα, η αμφισβήτηση της χρονολογικής οργάνωσης της ιστορίας της αρχιτεκτονικής συνδέεται άμεσα με την διερεύνηση διαφορετικών τρόπων πλαισίωσης της γνώσης και νέων μηχανισμών κατανόησης του ιστορικού χρόνου. Από την άλλη πλευρά, οι θεματικές προσεγγίσεις, μέρος των οποίων αποτελούν και οι τυπολογικές μελέτες, για να είναι κατανοητές, οφείλουν να συνδυάζονται με τη συνειδητοποίηση των χρονολογικών ακολουθιών (Morgenthaler, 1995). Η ενσωμάτωση της σχεδιαστικής διαδικασίας και της οπτικής έκφρασης στην ερευνητική διαδικασία και οι δυνατότητες ενεργοποίησης των αλληλεπιδράσεων μεταξύ της σχεδιαστικής διαδικασίας και της ιστορικής ανάλυσης που τη συνοδεύουν, έκφραση της οποίας αποτελεί η αναγνώριση των διδακτορικών διατριβών μέσω σχεδιασμού (PhD by Design) σε διάφορα θεσμικά και γεωγραφικά πλαίσια (DDes GSD Harvard, Phd by Architectural Design Bartlett School of Architecture κτλ.), προκαλεί σημαντικές μεταλλαγές στη θεσμική υπόσταση της έρευνας της αρχιτεκτονικής και καθιστούν αντιληπτή τη συμπληρωματικότητα του ρόλου της διδασκαλίας της ιστορίας της αρχιτεκτονικής και των συνθετικών μαθημάτων. Συγχρόνως, οι δυνατότητες ποσοτικής ανάλυσης των στατιστικών δεδομένων λόγω της ψηφιακής επανάστασης προκαλούν σημαντικούς αναπροσανατολισμούς στις μεθόδους ιστορικής έρευνας.

Η ομιλία αυτή επιδιώκει να αναδείξει τις δυνατότητες αναδιάρθρωσης των μεθόδων διδασκαλίας της ιστορίας και θεωρίας της αρχιτεκτονικής στο σύγχρονο πλαίσιο που στοχεύουν στην όξυνση της δημιουργικής φαντασίας του εκάστοτε φοιτητή και στην κατανόηση της πολιτισμικά και ιστορικά εμπροσθόβιας διαμόρφωσης της αρχιτεκτονικής έκφρασης. Δύο ερωτήματα στα οποία επιχειρεί να ανταποκριθεί είναι τα εξής: ποιά είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εξέλιξης των μεθόδων διδασκαλίας της ιστορίας και της θεωρίας της αρχιτεκτονικής στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο; Κατά πόσο οι αρχιτεκτονικές σχολές σήμερα βασίζονται στις λογικές εκπαίδευσης της

ιστορίας της αρχιτεκτονικής στην παραδοχή ότι η «αξία» της αρχιτεκτονικής ιστορίας συνδέεται με τη «χρησιμότητά» της για την αρχιτεκτονική πρακτική (Leach, 2010).

.....

CURRICULUM: Μια προγραμματική για την μετάδοση της αρχιτεκτονικής γνώσης

Μυρτώ Α. Κωσταροπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός Ε.Μ.Π., Διδάκτωρ Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Αθηνών, myrtokostaropoulou@gmail.com

Προτού προχωρήσει κάποιος σε μια πρόταση για τι είναι η διδακτική της αρχιτεκτονικής, θα είναι καλό πρώτα να έχει συλλάβει και αποδομήσει το οικοδόμημα της διδακτικής που έχει διαμορφώσει τον ίδιο και τον τρόπο σκέψης του. Η αναφορικότητα προς το «παρελθόν» συνιστά καταλυτική σύνδεση για μια βάσιμη διατύπωση ενός διδακτικού εγχειρήματος.

Ξεκινώντας από το πού θέλουμε να καταλήξουμε, που προκύπτει από την σπουδαστική, επιστημονική, επαγγελματική και καλλιτεχνική μας πορεία (το σύνολο του γνωστικού αντικειμένου), στοχεύουμε στο τι εργαλεία χρειαζόμαστε (αξιώματα, μεθόδους, πρακτικές κ.ά.) προκειμένου να διαμορφώσουμε και να αποδείξουμε το διδακτικό σκεπτικό μας.

Το πρόγραμμα θα πρέπει να φροντίσουμε να περιλαμβάνει τα εξής:

α) Εκπαιδευτικούς στόχους, που είναι η αφομοίωση του γνωστικού αντικειμένου της αρχιτεκτονικής από τον διδασκόμενο και η καταχώρηση της πληροφορίας σε διάφορα επίπεδα της λειτουργίας της μνήμης του. Επίσης στόχος είναι και η μετάδοση του ενδιαφέροντος και της αγάπης για το εν λόγω γνωστικό αντικείμενο, μέσα από τη μελέτη της ιστορίας και της θεωρίας, των αρχετύπων και των προτύπων, των μορφών και των ρυθμών, των παραδειγμάτων και των κειμένων.

β) Μεθόδους που είναι οι πιθανές κατακόρυφες συνδέσεις που πραγματοποιούνται μεταξύ αυτών των επιπέδων της μνήμης, μέσα από την μίμηση, τη μεταφορά, τη διαλεκτική, τους τρόπους αναπαράστασης, την τεχνογνωσία, την έννοια της κλιμάκωσης, το παιχνίδι, τη σύνθεση, την παραγωγή και επαγωγή, τα κείμενα, την διεπιστημονικότητα κ.ά.

γ) Το πρόγραμμα υλοποιείται αφενός σε κάποιο περιβάλλον, δηλαδή σε κάποιο πλαίσιο με όρια, κανόνες και ιστορικές καταβολές, όπως ένα πανεπιστημιακό ίδρυμα. Επίσης οι κανόνες λειτουργίας υπεισέρχονται και στον τρόπο, με τον οποίο διεξάγεται το μάθημα, όπως π.χ. σε ομάδες, ιεραρχικά κτλ. Εδώ εντάσσονται και γνώσεις γύρω από την κοινωνιολογία, το περιβάλλον, το κλίμα, τη νομοθεσία, την τυποποίηση.

δ) Πρέπει τέλος να αξιολογήσουμε τη διαδικασία για να αποτιμηθεί το εγχείρημα με προοπτική βελτίωσης. Η καταγραφή είναι σημαντικό να γίνεται κατά τη διάρκεια του διδακτικού προγράμματος και να αποτελεί μέρος των εργασιών των φοιτητών. Εδώ εντάσσονται ασκήσεις όπως είναι η φιλοσοφική σκέψη, η κριτική, η θεωρία, το επιχειρήμα, η παρουσίαση.

Έτσι, για να χρησιμοποιήσουμε και μία αρχιτεκτονική μεταφορά, μια προγραμματική για την μετάδοση της αρχιτεκτονικής γνώσης μοιάζει και με οικοδόμημα που προσομοιώνει την υπό διαμόρφωση συνείδηση του μαθητή γύρω από τα αρχιτεκτονικά πράγματα και όχι μόνο. Αυτό σημαίνει ότι πρόκειται για κάτι ολότελα πραγματικό και συνεπώς πρέπει να υπακούει τουλάχιστον στις τρεις αρχές της πραγματικότητας:

1. τον χρόνο, δηλαδή τη σχέση μεταξύ διδάσκοντος και διδασκομένων, από όπου βγαίνει το νόημα του μαθήματος.
2. τον χώρο, δηλαδή τον τόπο υλοποίησης όλων των παραπάνω που στην ουσία δεν είναι άλλος από τον ίδιο τον σπουδαστή, μέσα από τις καταγραφές της μνήμης του ως μίας βάσης δεδομένων που συνεχώς οργανώνεται, ενημερώνεται και συμπληρώνεται.
3. το αιτιατό, δηλαδή την επίγνωση του σπουδαστή σχετικά με το από πού προέρχεται, πού βρίσκεται και πού πηγαίνει σε επιστημονικό, επαγγελματικό επίπεδο. Αυτά τα τρία συναρθρώνουν τον επιστημονικό του λόγο, την αιτιολογία των προθέσεών του και πρωτίστως τη λειτουργικότητά του.

Η ανάγκη της ουμανιστικής προσέγγισης της ιστορίας και θεωρίας της αρχιτεκτονικής και της τέχνης στην εποχή της πληροφορίας και της επέλασης του post-truth

Χρήστος-Γεώργιος Κρητικός, Τελειόφοιτος Μεταπτυχιακός Φοιτητής ΔΠΜΣ Ε.Μ.Π.,
c.g.kritikos@gmail.com

Το κτισμένο περιβάλλον θα αποτελεί πάντα ένα πυκνότατο σύμπλεγμα νοηματοδοτήσεων για κάθε υποκείμενο που επιχειρεί να το αναγνώσει. Τα μαθήματα ιστορίας και θεωρίας αρχιτεκτονικής και τέχνης έχουν αποτελέσει ένα βασικό εργαλείο για την τοποθέτηση των σπουδαστών αρχιτεκτονικής σε ένα χωροχρονικό συνεχές πολλαπλών εγγραφών, που λειτουργεί ως βάση σε κάθε απόπειρα συγκρότησης μίας σχεδιαστικής ταυτότητας από τους φοιτητές αρχιτεκτονικής.

Το πέρασμα στον 21ο αιώνα έχει μεταλλάξει σημαντικά τις δυνατότητες πρόσβασης στη πληροφορία και επομένως και τον τρόπο ανάγνωσης του κτισμένου περιβάλλοντος, ο οποίος στις σπουδές αρχιτεκτονικής καλείται να συσχετίζεται με κάποιο διδακτικό πλαίσιο ιστορίας ή/και θεωρίας.

Κρίνεται χρήσιμο να χρησιμοποιήσουμε τις συζητήσεις περί κυριαρχίας των περιστάσεων στην σύγχρονη και πρόσφατη εποχή. Ο David Harvey χαρακτηριστικά σχολιάζει την επικινδυνότητα του βομβαρδισμού ερεθισμάτων στη συνθήκη της μετανεωτερικότητας, λέγοντας ότι τα αντίστοιχα φαινόμενα που περιέγραφε ο Simmel όταν μιλούσε για την νεωτερικότητα 'θα χλώμιαζαν λόγω ασημαντότητας κατά την σύγκριση'. Κατά μία δοκιμαστική προβολή του Chockerlebnis (σοκ-εμπειρία) του Walter Benjamin σε μία σύγχρονη 'φαντασμαγορία της προόδου', μπορούμε πλέον να μιλάμε κυρίως για ένα μούδιασμα πρόσληψης πληροφορίας, ένα 'Taubheitlebnis', αντί για μία αλληλουχία διαδοχικών σοκ. Μία τέτοια συνθήκη αναπόφευκτα επηρεάζει κάθε απόπειρα ανάγνωσης του κτισμένου περιβάλλοντος από σπουδαστές αρχιτεκτονικής, δημιουργώντας μία ανάγκη εμπρόθετης εστίασης την οποία καλούνται να πυροδοτήσουν τα μαθήματα ιστορίας και θεωρίας.

Η επικράτηση του διαδικτύου ως μέσο πληροφόρησης φαίνεται να συντελεί αρνητικά στην ίδια κατάσταση. Με τη πληροφορία που συνοδεύει τμήματα του κτισμένου περιβάλλοντος να είναι ανά πάσα στιγμή προσβάσιμη, η αξία της αισθητηριακής επαφής υποβαθμίζεται. Με τον μύθο του Θεύθ στη σύγχρονη εποχή να ξεπερνάει και την γραφή, ίσως δεν υπάρχει πλέον τάση για παρατήρηση του περιβάλλοντος στο οποίο τοποθετείται ο παρατηρητής, καθώς δεν υπάρχει ανάγκη ούτε για καταγραφή πληροφορίας, πόσο μάλλον για μνημονική συγκράτησή της.

Έτσι, η δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα κλείνει με την απειλή της επικράτησης σχηματισμένων, απλοϊκών και λαϊκίστικων αφηγημάτων, με πολλούς ερευνητές να μιλούν για την 'εποχή του post-truth'. Αυτή χαρακτηρίζει σε πρώτο επίπεδο το πολιτικοκοινωνικό προσκήνιο αλλά αναπόφευκτα θα επηρεάσει και όλα τα γνωσιακά πεδία ως απάντηση στη δυσκολία τοποθέτησης των υποκειμένων απέναντι στη πληθώρα των αφηγημάτων.

Κρίνεται σκόπιμο να προωθηθεί μία διδακτική προσέγγιση της ιστορίας και θεωρίας αρχιτεκτονικής και τέχνης που θα εκπαιδεύει κριτικά υποκείμενα απέναντι τόσο σε μία αφθονία πληροφορίας όσο και σε υπεραπλουστευτικές προσεγγίσεις αυτής. Ο σύγχρονος ουμανισμός συνεχίζει να χτίζει πάνω σε μία πλούσια παράδοση ιδεών και αποτελεί ακόμα μία ικανή απάντηση στα παραπάνω φαινόμενα. Χαρακτηριστικά μία ουμανιστικής προσέγγισης είναι το να βασίζεται κάθε υποκείμενο σε προσωπικές δυνατότητες παρατήρησης και ερμηνείας, προσανατολισμένο προς το διάλογο και αποφεύγοντας την αποδοχή δογματισμών.

Για αυτόν τον λόγο, η διδασκαλία ιστορίας και θεωρίας της αρχιτεκτονικής και της τέχνης είναι αναγκαίο να προσανατολιστεί προς την εκπαίδευση κριτικών υποκειμένων τα οποία σε πρώτο επίπεδο θα γνωρίζουν τις εκάστοτε θεωρίες, μεθόδους, τεχνικές, ακόμη και πεποιθήσεις που διαμόρφωσαν τα τμήματα του κτισμένου περιβάλλοντος που θα μελετούν – συγκροτήσεις που ο Thomas Kuhh όρισε ως disciplinary matrices – αλλά και θα αξιοποιούν διεπιστημονικά εργαλεία για να παράγουν σύνθετα προσωπικά αφηγήματα που θα θέτουν κάθε φορά επίκαιρα ερωτήματα αντί να αναπαράγουν απλοϊκές απαντήσεις.

Η συμβολή των τεχνών

Εικόνα από σπουδαστική εργασία: σπουδαστική εργασία: Γ.- Α. Βλαχοκυριάκου

Αρχιτεκτονική Ε.Μ.Π. και Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών μια ιδιότυπη σχέση: Το πείραμα του διεπιστημονικού Μεταπτυχιακού «Τέχνη και εικονική πραγματικότητα»

Μ. Σαντοριναίος, Αναπληρωτής Καθηγητής, ΑΣΚΤ, msantori@otenet.gr

Η Αρχιτεκτονική Σχολή του Ε.Μ.Π. και η Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών έχουν μια ιδιότυπη σχέση από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας τους. Ξεκίνησαν και οι δύο με το διάταγμα για την ίδρυση Σχολείου που θα εκπαιδεύει αρχιτεχνίτες, και αργότερα συστενάστηκαν στο συγκρότημα του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου που οικοδομήθηκε μεταξύ των ετών 1862-1876.

Έκτος από την ιδιαίτερη αυτή ψυχογεωγραφική σχέση υπάρχει από παλιά μια αμφοτέρη μετάγγιση από το ένα ίδρυμα προς το άλλο, καθηγητών που εμπλούτιζαν αντίστοιχα το κορμό της βασικής εκπαίδευσης του κάθε ιδρύματος. Εικαστικοί διδάσκουν το μάθημα της πλαστικής της Αρχιτεκτονικής και αντίστοιχα οι αρχιτέκτονες διδάσκουν το μάθημα της αισθητικής και ιστορίας της αρχιτεκτονικής και του αρχιτεκτονικού σχεδίου. Αυτή η αμφίδρομη σχέση τα τελευταία χρόνια έχει επεκταθεί και στο χώρο των φοιτητών. Ένας μεγάλος αριθμός τελειοφοίτων αρχιτεκτόνων κάνουν δεύτερο δίπλωμα εικαστικών τεχνών και πολλοί εικαστικοί συνεχίζουν τις σπουδές τους στα πιο καλλιτεχνικά μεταπτυχιακά της Αρχιτεκτονικής. Το αποτέλεσμα αυτό δεν είναι τυχαίο, νέες αντιλήψεις και εργαλεία, κυρίως ψηφιακά, δημιούργησαν έναν υβριδικό χώρο δημιουργίας έργων που πολλές φορές θα μπορούσαν να ανήκουν και στους δύο χώρους. Το Ελληνογαλλικό μεταπτυχιακό Τέχνη Εικονική Πραγματικότητα και πολυχρηστικά συστήματα καλλιτεχνικής έκφρασης θεμελιώθηκε στον ενδιάμεσο αυτό χώρο. Αποτελείται από ένα συνδυασμό μαθημάτων που ασχολούνται με την αρχιτεκτονική δομή, την τρισδιάστατη αναπαράσταση του περιβάλλοντος, την εικαστική σημειολογία και τη διαδραστική αφήγηση με κεντρικό άξονα την ψηφιακή τεχνολογία και τα παράγωγά της, εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα. Για την οργάνωση του Ελληνικού μέρους υπήρξε στενή και σε μάκρος συνεργασία με τον τόσο πρόωρα χαμένο Δημήτρη Παπαλεξόπουλο του οποίου δύο συνεργάτες του, οι αρχιτέκτονες Τάσος Κανέλλος και Άννα Λάσκαρη αποτελούν έναν από τους βασικούς πόλους του μεταπτυχιακού.

Από την άλλη πλευρά η εμμονή στην επιλογή μιας διεπιστημονικής ομάδας φοιτητών καθιστούσε σημαντική την επιλογή αρκετών αρχιτεκτόνων οι οποίοι λόγω του γνωστικού τους αντικειμένου αποτελούσαν έναν κεντρικό άξονα ανάμεσα στις θετικές επιστήμες και τις τέχνες και προεξοφλούσαν την βασική τρισδιάστατη δομή του νέου και ανεξερεύνητου ακόμα σε βάθος σημασιολογικού χώρου. Στο παρόν κείμενο θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε τις βασικές αρχές και συμπεράσματα αυτής της δημιουργικής σύμπραξης και να θέσουμε κάποια βασικά ερωτήματα που έχουν προκύψει από την μέχρι τώρα εμπειρία.

Η διαδικασία αποδόμησης των μηχανισμών αναπαράστασης: ως εργαλείο για την κατάδειξη των κοινών τόπων μεταξύ Αρχιτεκτονικής και Πλαστικών τεχνών

Βάνα Ξένου, Ομότιμη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ

Η διαδικασία αποδόμησης των μηχανισμών αναπαράστασης: ως εργαλείο για την κατάδειξη των κοινών τόπων μεταξύ Αρχιτεκτονικής και Εικαστικών τεχνών.

Θεωρούμε ότι η ύπαρξη των εικαστικών μαθημάτων στο πρόγραμμα σπουδών ΕΜΠ αφορά στον τρόπο προσέγγισης των μηχανισμών αναπαράστασης, η κατανόηση των οποίων οδηγεί στη συνειδητοποίηση και κατάδειξη των πλαστικών στοιχείων στις οπτικές τέχνες.

Το ερώτημα πώς φτάνουμε να ανακαλύψουμε τα πλαστικά στοιχεία στις οπτικές τέχνες, οδηγεί στον κοινό τόπο μεταξύ Αρχιτεκτονικής και Εικαστικών τεχνών και συνιστά το κομβικό σημείο της συνύπαρξης των δύο τεχνών.

Για να καταδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο μετέχουν οι εικαστικές τέχνες στην παιδεία των αρχιτεκτόνων, είναι αναγκαίο να γίνει σαφές ποιά είναι τα εργαλεία και οι ιδιότητες του ορθολογικού μαθηματικού χώρου και αυτού του φυσικού - ψυχοφυσιολογικού χώρου της αντίληψης. Αν η

μετάβαση από τις δύο διαστάσεις στις τρεις αποτέλεσε τη βάση του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, η μετάβαση από τις τρεις διαστάσεις στις δύο αποτελούσε για πολλούς αιώνες την έκφραση της ζωγραφικής.

Η πλαστική γλώσσα ορίζεται από συστήματα σημείων που μεταδίδονται σε φέρουσα επιφάνεια (τουλάχιστον μέχρι πρότινος), στίγματα, κηλίδες πάνω σε διδιάστατη επιφάνεια, φως πάνω σε όγκους, ίχνη φωτονίων πάνω σε υμένες ευαισθητοποιημένους εν κινήσει και σήμερα με τη διαδικασία της ψηφιακής εποχής που ζούμε, λαμβάνει χώρα η αναγωγή σε μοναδιαία στοιχεία του ψηφιακού κώδικα, επιτρέποντας μια νέα ιδιότητα: τη ρευστότητα της διαδικτυακής πληροφορίας. Για να συμβούν όμως αυτά έχουν υπάρξει μεγάλες μετατοπίσεις:

Η Ζωγραφική, η Γλυπτική και η Αρχιτεκτονική δεν περιλαμβάνονταν στις επτά ελεύθερες τέχνες που αποτελούσαν το πλήρες πρόγραμμα της κοσμικής παιδείας κατά τον Μεσαίωνα και προϋπέθεταν τις πνευματικές δραστηριότητες και την γνώση. Ποιός θα ανελάμβανε το δύσκολο ρόλο για την αλλαγή; το σύνθημα δόθηκε από τον Οράτιο με την λατινική διατύπωση:

UT PITTURA POESIS

Το ρόλο ανέλαβε ο Alberti, αυτός ο γεωμέτρης και άνθρωπος της πράξης, ενώ μισό αιώνα αργότερα το σύνθημα θα διευρυνθεί από τον Leonardo da Vinci, ο οποίος θεωρούσε ότι " η ζωγραφική είναι πνευματική υπόθεση.

COSA MENTALE

Καθώς οι νέοι χρόνοι ξεχώρισαν το ανθρώπινο υποκείμενο από το κόσμο (αντικείμενο), ο μοντέρνος κόσμος εκφράστηκε με την διάσπαση τη προϋπάρχουσας ενότητας και ολότητας.

Η ΑΠΟΔΟΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Η προσέγγιση του αναπαραστατικού χώρου όπως εμφανίστηκε στις διάφορες τάσεις του 20^{ου} αιώνα ενίσχυσε την αναλυτική μέθοδο μέσω της αποδομητικής διαδικασίας - κριτική της προοπτικής, αναμορφώσεις, φουτουρισμός, κυβισμός (espaces virtuelle).

Όμως ο μοντερνισμός θα ανατέμνει αδιάκοπα αυτό το corpus universalis που αποτελούσε η Τέχνη και μέσω της αποδομητικής διαδικασίας θα προσπαθεί να ανασυντάξει το disjecta membra του σώματός της. Παρ' όλ' αυτά, η αποδομητική διαδικασία του Μοντερνισμού βοήθησε να φέρει στο φως τις κρυμμένες δομές και να δώσει τη δυνατότητα της επαναλειτουργίας τους.

Ίσως να είναι όμως άστοχο όταν αναφερόμαστε στον Μοντερνισμό και τους εκπροσώπους του, να θεωρούμε ότι αυτή η αποδομητική διαδικασία αφορούσε μόνο στην κατάδειξη των εργαλείων και των δομών της κρυφής γεωμετρίας που λειτουργούσε ως μηχανισμός σιγουριάς.

Οι προτάσεις και η πνευματική υπόσταση των καλλιτεχνών του Bauhaus είχε τη βάση της και σε άλλες παραμέτρους: Ακόμη, ο πιο ριζοσπαστικός καλλιτέχνης του εικοστού αιώνα, ο Marcel Duchamp, χρησιμοποιώντας τα εργαλεία της αναπαράστασης ανέτρεψε την κυριαρχία της, μέσω της κριτικής που άσκησε στην προοπτική.

Σε αυτές τις σκέψεις θα προσθέταμε την άποψη του Ernst Cassirer, ο οποίος θεμελίωσε την καλλιέργεια όχι μόνο ως σκέψη θεωρητική αλλά και ως ανθρώπινη πρακτική η οποία περιελάμβανε τη χρήση των εργαλείων, τις διαταραχές της γλώσσας, ακόμη και τις θρησκευτικές τελετουργίες.

Ένα άλλο στοιχείο που πήγασε από τις τάσεις του 20ου αιώνα όπως αυτές της Earth Art και της Land Art, εισήγαγε στη συζήτηση έναν νέο τρόπο πρόσληψης του χώρου. Φαίνεται οι καλλιτέχνες να αναφέρονται στην μυθική διαίσθηση του χώρου η οποία καταλαμβάνει μια θέση ενδιάμεση ανάμεσα στον αισθητό χώρο της αντίληψης και το χώρο της καθαρής γνώσης, εκείνον της γεωμετρικής διαίσθησης. Περιγράφοντας τις συνεχείς μετατοπίσεις μέσα στους αιώνες καταγράφεται σαφώς ο κοινός τόπος μεταξύ των δύο τεχνών, Αρχιτεκτονικής και Εικαστικών.

Σκαρώνοντας αφηγήσεις: Κινηματογράφος, χώρος και αρχιτεκτονική διδασκαλία

Π. Δραγώνας, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών, panos.dragonas@gmail.com

Η συγκεκριμένη έρευνα εξετάζει ζητήματα εισαγωγής τεχνικών και θεωριών του κινηματογράφου στη διδασκαλία της αρχιτεκτονικής. Οι αναφορές στο φιλμ είναι συνήθεις στα

μαθήματα ιστορίας και θεωρίας της αρχιτεκτονικής καθώς επίσης και στα μαθήματα αναπαραστάσεων. Ο κινηματογράφος προσφέρει πλούσιο υλικό από καταγραφές κτιρίων και αστικών συνόλων του παρελθόντος ενώ η θεωρία του φιλμ παρουσιάζει πολλά κοινά σημεία με αυτή της αρχιτεκτονικής. Η ανάπτυξη των μητροπόλεων, η κριτική στη μοντέρνα πόλη, και η ανάπτυξη των έμφυλων σχέσεων στον οικιακό και αστικό χώρο, αποτελούν ορισμένα μόνο από τα θέματα που αναλύονται από τους θεωρητικούς του κινηματογράφου. Επιπλέον το φιλμ προσφέρει ένα εξαιρετικά πλούσιο εύρος αναφορών το οποίο αξιοποιείται στη διδασκαλία των αρχιτεκτονικών αναπαραστάσεων. Το ενδιαφέρον αυτό έχει ενταθεί τα τελευταία χρόνια με την ανάπτυξη των τεχνικών της κινούμενης εικόνας και την εξέλιξη του ψηφιακού animation ως βασικό αρχιτεκτονικό μέσο έκφρασης.

Πέραν των παραπάνω σχέσεων, η παρούσα εισήγηση επικεντρώνεται στη διερεύνηση της συμβολής της τέχνης και της θεωρίας του κινηματογράφου στην ίδια τη συνθετική διαδικασία της αρχιτεκτονικής και πιο συγκεκριμένα στη διαδικασία συγκρότησης αφηγηματικών δομών, στο "σκάρωμα" αρχιτεκτονικών αφηγήσεων.

Αρχικά η έρευνα θα εστιάσει σε συγκεκριμένα κινηματογραφικά εργαλεία τα οποία έχουν καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία χωρικών αφηγήσεων: Η συγκρότηση του περιεχομένου ενός κινηματογραφικού κάδρου, η διαδικασία δηλαδή της επιλογής και πλαισίωσης ενός χωρικού αποσπάσματος στο κινηματογραφικό καρέ, παρουσιάζει αναλογίες με τον σχεδιασμό ενός αρχιτεκτονικού κελύφους όσο και με τις τεχνικές δημιουργίας μιας αρχιτεκτονικής εικόνας. Η καταγραφή ενός χώρου από την κινηματογραφική κάμερα, κινούμενη ή σταθερή, και οι διαφορετικές τεχνικές κινηματογράφησης του χώρου από αντικειμενικό ή υποκειμενικό σημείο θέασης, παρουσιάζουν κοινά σημεία με τη διαδικασία αντίληψης του χώρου από έναν στατικό ή κινούμενο παρατηρητή. Επιπλέον οι τεχνικές αυτές είναι εξαιρετικά διδακτικές όσον αφορά την κατανόηση των μηχανισμών συγκρότησης του υποκειμένου μέσα από το βλέμμα και την οπτική αντίληψη του χώρου. Τέλος, η τεχνική του μοντάζ, η συρραφή δηλαδή διαφορετικών κινηματογραφικών πλάνων, έχει επανειλημμένα παρομοιαστεί με την εμπειρία ενός περιπάτου που διέρχεται από διαφορετικά σημεία ενδιαφέροντος. Η ίδια η έννοια του αρχιτεκτονικού περιπάτου υιοθετεί μία κινηματογραφική λογική στον τρόπο οργάνωσης βασικών στοιχείων του κτηρίου αλλά και εικόνων του περιβάλλοντος σε γραμμική ακολουθία.

Καθοριστικό ρόλο στη συγκεκριμένη προσέγγιση έχει η διερεύνηση της έννοιας της αφήγησης. Κατά τον Bordwell, υπάρχουν τρεις τρόποι να προσεγγίσουμε την έννοια της αφήγησης: Ο πρώτος αφορά στην αφήγηση ως συμβολική διαδικασία ή αναφορά σε ένα σύνολο ιδεών. Η αφήγηση μπορεί να ακόμη μελετηθεί ως δομή, ως μέθοδος συνδυασμού διαφορετικών συστατικών τα οποία συγκροτούν ένα διακριτό σύνολο. Τέλος, μπορούμε να προσεγγίσουμε την αφήγηση ως ενέργεια, ως διαδικασία παρουσίασης μιας ιστορίας σε έναν αποδέκτη. Βασική θέση της παρούσας εισήγησης είναι ότι κατά τη δημιουργία μιας αρχιτεκτονικής αφήγησης είναι σκόπιμη η υιοθέτηση και των τριών παραπάνω τρόπων προσέγγισης: Απαιτείται δηλαδή η ύπαρξη συμβολικού περιεχόμενου το οποίο δεν μπορεί παρά να είναι προϊόν συγκροτημένου θεωρητικού λόγου, η δημιουργία ενός δομικού συστήματος από διακριτά χωρικά στοιχεία με προσδιορισμένους συμβολικούς ρόλους, και τέλος, η επινόηση ενός συνδεδετικού νήματος, μιας ισχυρής ιδέας που θα καθοδηγήσει την εξιστόρηση του συνολικού αφηγήματος.

.....

Εντροπία Δημοκρατίας, Ισημερία Πνυκός και άλλες τυχαιότητες

I. Μελανίτης, Επίκουρος Καθηγητής, ΑΣΚΤ, imelanitis@gmail.com

Θερμοδυναμικά Μεγέθη στο Δημόσιο και Πολιτικό χώρο , Εντροπία, Τυχαιότητα και Κατανομή ως Καλλιτεχνικές Πρακτικές.

Η εισήγηση αφορά στην κριτική της τέχνης, την αρχιτεκτονική και το χώρο, και ειδικότερα στην ΕΝΤΡΟΠΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ένα μαθηματικό μοντέλο για την εντροπία της τέχνης του πολιτικού λόγου σε σχέση με την αρχιτεκτονική κατανομή των πολιτών. Ακολουθως, εξετάζει το πώς η διασπορά των διαφορετικών τρόπων πρόσληψης της ομιλίας ενός ρήτορος μπορεί να κατανεμηθεί με όρους

θερμοδυναμικής. Περιλαμβάνει αναφορές σε δημόσιες δράσεις -performances. [Γεωμετρία της Δημοκρατίας (2004-), Ισημερία Πνυκός (2006-) κ.ά.].

Η κατανομή των ανθρώπων σ' έναν αρχιτεκτονικό χώρο, η σημασία της πυκνότητας και της οριοθέτησής τους, πριν αναλυθεί δομικά, συναρτάται με τις λειτουργίες για τον οποίο ο χώρος αυτός έχει σχεδιαστεί. Μια από τις προσεγγίσεις της σύγχρονη αρχιτεκτονικής συνίσταται στην εξ ολοκλήρου σχεδίασή της μέσα από την κατανομή και τη διασπορά της πληροφορίας. Ένα βήμα δημοκρατίας μπορεί να σχεδιαστεί εκκινώντας από τις σχετικές θέσεις των συμμετεχόντων, καταναμημένων αντιθετικά από τη θέση του ρήτορα κατά την εισαγωγή της πληροφορίας, του ρητορικού λόγου στο πολιτικό σώμα.

Εντροπία Δημοκρατίας είναι ένα μέτρο του αριθμού των τρόπων με τους οποίους θα μπορούσε να οριοθετηθεί μια δημόσια συνέλευση. Στην αρχιτεκτονική της Πνύκας, η διάταξη είναι αμφιθεατρική, ενώ λόγω της φυσικής θέσης της κατασκευής, μπορεί κανείς να δει και την πλάτη του ομιλητή. (Πνύκα από το πυκνός). Η πυκνότητα μπορεί να αποτελέσει μια βάση για τη μαθηματική θεώρησης της ρητορικής. Στη συνέχεια, η διασπορά των διαφόρων τρόπων πρόσληψης ενός ρητορικού λόγου μπορεί να επιμεριστεί και να αριθμηθεί με όρους της θερμοδυναμικής. Αντίστοιχα με την κλασική θερμοδυναμική, η εντροπία μπορεί να αξιολογηθεί ως ένα μέτρο της αταξίας, ή ως μέτρο προόδου προς μια θερμοδυναμική ισορροπία. Σε μια κοινωνία, μια σταθερή τάξη, όπως μια απόλυτη ισορροπία στις ιδέες, είναι ακυρωτική ή και αδιέξοδη. Οι ιδέες μπορούν να επηρεάζουν τους πολίτες και να σχηματοποιούνται ως μια μετρήσιμη πειραματική ποσότητα, αλλά το υποπροϊόν της πολιτικής τους επαγωγής είναι συχνά μη-μετρήσιμο.

Αν γυρίσουμε στην αρχιτεκτονική διάταξη της Πνύκας, η κατανομή των ακροατών, η κατανομή των συμμετεχόντων σε μια συνέλευση, μπορεί να λάβει άπειρες τιμές, αν κι εφόσον η ομιλία προκαλεί μαζική διαταραχή. Αν ακόμη οι συνελεύσεις δρουν ως κλειστά συστήματα, που σημαίνει ότι δεν έχουν δυνατότητα ανταλλαγής ενέργειας με τον εξωτερικό χώρο, οι βαθμιαίες καταστάσεις τους νομοτελειακά κινούνται προς την κατεύθυνση μιας "ισορροπίας θανάτου". Ωστόσο, η εντροπία ενός μονωμένου συστήματος ποτέ δεν μειώνεται, επειδή τα απομονωμένα συστήματα μέσω των εσωτερικών διαδικασιών αυθόρμητα εξελίσσονται προς τη συμμετρία. Έτσι, η πιθανότητα της κατανομής του πολιτικού σώματος δύναται να υπολογιστεί ως καλλιτεχνικό μέγεθος αν εφαρμόσουμε τις αντικαταστάσεις των εκάστοτε μεγεθών.

.....

Η εκπαίδευση της τέχνης στο διευρυμένο πεδίο δυνατότητας δράσης της αρχιτεκτονικής

Π. Κούρος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών, panos.kouros@ymail.com

Παρουσιάζονται το πρόγραμμα και οι αρχές διδασκαλίας και έρευνας της τέχνης στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Πατρών. Από το 2000 έως σήμερα το Τμήμα συγκρότησε ένα συστηματικό πρόγραμμα εκπαίδευσης και έρευνας στην τέχνη με στόχο να εισάγει σταδιακά τους φοιτητές στις πρακτικές και τους λόγους που συνδέονται με την "αρχιτεκτονική" στροφή της σύγχρονης τέχνης. Οι τάσεις της μετα-εννοιολογικής τέχνης που δρουν με μια πολλαπλότητα μεθόδων και διαδικασιών στο κοινωνικό πεδίο και στο πεδίο των διανθρώπινων σχέσεων διαμόρφωσαν μια νέα χωρική οντολογία της τέχνης που συναντά σήμερα εκείνες τις τάσεις της αρχιτεκτονικής που παρέχουν "δυνατότητα δράσης" (agency) ή ενδυνάμωσης, παρεμβαίνοντας σε προβληματικές αστικές συνθήκες.

Τα μαθήματα τέχνης συσχετίζουν την σπουδή/κατάρτιση στα εικαστικά μέσα με project based διερευνήσεις στον αστικό δημόσιο χώρο. Η έμφαση δεν είναι στην τεχνική εκμάθηση των αναπαραστατικών μέσων σε ένα α-ιστορικό πλαίσιο, αλλά στη σπουδή των μέσων σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους και με το context, σε ένα σχέδιο καλλιτεχνικής έρευνας που ταυτόχρονα κατανοεί κριτικά το χώρο, νοηματοδοτεί εκ νέου τις κατασκευές του ή παρεμβαίνει σε αυτές. Στα μαθήματα επιλογής διερευνώνται in-situ στρατηγικές, μέθοδοι, πρακτικές εμπλοκής στη δημόσια επικράτεια με διακαλλιτεχνικά μέσα, αναπτύσσοντας προβληματικές που σχετίζονται με τη μνήμη, τις έμφυλες ταυτότητες, την κοινωνική διαστρωμάτωση, κ.ά. Σε ερευνητικές και διπλωματικές εργασίες οι φοιτητές

έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν προτάσεις ή πρότζεκτ αστικών παρεμβάσεων με έννοιες, εργαλεία και διαδικασίες δημόσιας τέχνης, δοκιμάζοντας νέα υβριδικά πεδία άσκησης της αρχιτεκτονικής. Παράλληλα, πολεοδομικά πρότζεκτ και συλλογικές δράσεις του *Εργαστηρίου τέχνης/αρχιτεκτονικής στη δημόσια σφαίρα*, επιμελητικά έργα στο πλαίσιο προγραμμάτων βασικής έρευνας, δοκιμάζουν, εκτός προγράμματος σπουδών, πειραματικές εργασίες σε αστικές περιοχές που βιώνουν ριζικές αλλαγές εξαιτίας της μετανάστευσης, του εξευγενισμού, κοινωνικών αποκλεισμών.

Η εκπαίδευση με τα εργαλεία και τις προβληματικές των σύγχρονων κριτικών πρακτικών τέχνης συμβάλλουν στην ανανέωση των λόγων που καθορίζουν τα όρια ευθύνης και τους ρόλους του αρχιτέκτονα, καθώς και στη διεύρυνση της αρχιτεκτονικής πρακτικής πέρα από το σχεδιασμό κτιριακών αντικειμένων, προς νέες διαδικασίες πολιτικής εμπλοκής που περιλαμβάνουν θεσμούς, κοινότητες, θεωρίες και δράσεις.

.....

Αποχαρτογραφήσεις

Ν. Καλαρά, Λέκτορας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΑΠΘ, nadia.kalara@gmail.com

Η διάλεξη στηρίζεται στην κριτική παρουσίαση του κατ' επιλογήν υποχρεωτικού μαθήματος του 8^{ου} εξαμήνου σπουδών του προπτυχιακού κύκλου σπουδών στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ, με τίτλο Τέχνη και Πόλη: Απο-χαρτογραφήσεις. Εντάσσεται στην ενότητα Εμβαθύνσεις-Εξειδικεύσεις-Πειραματισμοί, έχει 6 ECCS και διδάσκεται από το ακαδημαϊκό έτος 2014-15.

Το μάθημα στοχεύει στην επεξεργασία τρόπων κριτικής της αντίληψης ως οπτικότητας και σωματικότητας, με πεδίο έρευνας και πρακτικής την πόλη. Μεθοδολογικά στηρίζεται στη θεωρητική ανάλυση και την ιδιοσυγκρασιακή χρήση των εννοιών της «απο-αρχιτεκτονίσης» και της «απο-χαρτογράφησης». Δίδεται έμφαση στην ανίχνευση «απο-αρχιτεκτονημένων» στοιχείων στον φυσικό, συμβολικό και κοινωνικό χώρο της πόλης, στον εντοπισμό κενών χώρων και ρωγμών, νοηματικών και φυσικών ερειπίων, στην επανάχρηση του υπολείμματος και των κάθε λογής αόρατων και κρυμμένων αποθεμάτων της πόλης. Φωτογραφικές και σχεδιαστικές (απο)χαρτογραφήσεις, (απο)χαρτογραφήσεις με ήχο και κινούμενη εικόνα, κειμενικές ανακατασκευές, προκύπτουν από την προσωπική ματιά των φοιτητών σε επιλεγμένα σημεία, διαδρομές και ευρύτερα κομμάτια της πόλης. Οι διαδικασίες «από-χαρτογράφησης» έχουν έναν χαρακτήρα διαβρωτικό της αναπαραστατικής χωρικής τους λειτουργίας επιχειρώντας να ενσωματώσουν τον χρόνο και την υλικότητα. Ο χάρτης και η χαρτογράφηση δεν νοούνται ως εργαλεία εντοπισμού και εγγραφής στον κόσμο αλλά ως εργαλεία απεδαφοποίησης που αντανακλούν την αλλαγή στις σχέσεις τους με την έννοια του εδάφους. Η συστατική υποκειμενικότητα του χάρτη, η επιτελεσιμότητά του, το αδύνατο της χαρτογράφησης, η χαρτογραφική όσμωση μεταξύ φυσικού και τεχνητού, η μετατροπή του περιβάλλοντος σε μια μετα-χαρτογραφία θεωρούνται λειτουργίες «απο-χαρτογράφησης» τις οποίες οι φοιτητές καλούνται να επινοήσουν στην πράξη.

Η συνειδητοποίηση της όσμωσης μεταξύ αναπαράστασης και πραγματικότητας καθώς και μια χρήση των καλλιτεχνικών μέσων που υπερβαίνει τις υπάρχουσες κατηγορίες με τρόπο οριστικό, είναι βασικοί στόχοι του μαθήματος. Η επιλογή των μέσων και της εκθεσιακής διάταξης είναι δομικά στοιχεία του έργου. Με ορίζοντα την διαρκή επανερμηνεία του χώρου της πόλης και την διάνοιξη νέων χώρων, βασικό ζητούμενο είναι η ανάδειξη μιας διευρυμένης συνθετικής ικανότητας η οποία θα υπερβαίνει την οντολογία του μέσου και θα διαχειρίζεται πολύπλοκες τοπικότητες και ροές.

Οι παραπάνω όροι απηχούν τον φιλόσοφο Peter Osborne και τον εικαστικό καλλιτέχνη Robert Smithson. Ο πρώτος, συσχετίζοντας άμεσα την σύγχρονη τέχνη με το αστικό φαινόμενο και θεωρώντας την καταστατική στη διαμόρφωσή του, διαπιστώνει μία οντολογική αλλαγή του έργου τέχνης τα τελευταία πενήντα χρόνια και ισχυρίζεται ότι η ίδια η κατηγορία «σύγχρονη τέχνη» πρέπει να γίνει αντιληπτή ως μετα-εννοιολογική τέχνη. Η διαλεκτική του αισθητικού και του εννοιολογικού που διακρίνει ο Osborne, εμφανίζεται με σαφήνεια στην τέχνη της δεκαετίας του 1960 μέσα από τις πρακτικές της «κειμενικοποίησης» (textualization) και «αρχιτεκτονικοποίησης» (architecturalization), μεταξύ άλλων. Οι πρακτικές αυτές παραδειγματοποιούνται στο έργο του Robert Smithson. Όπως υποστηρίζω στην διδακτορική μου διατριβή, η εισαγωγή νέων χρονικοτήτων στο έργο τέχνης από

αυτόν οδηγεί στις έννοιες της «απο-αρχιτεκτόνισης» και της «απο-χαρτογράφησης», θέτοντας το έργο τέχνης και τον τόπο σε τροχιά μετακίνησης και μετατόπισης με αποτέλεσμα να γίνονται αντιληπτά ως δίκτυα κατασκευών στο χώρο και το χρόνο.

.....

Τοπιογραφίες

Β. Μπούζας, Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας, vasbouzas@gmail.com

Με την έννοια της διαδρομής ως μια πορεία “συναισθηματικής” παρέμβασης στο χώρο, οι περιπλανήσεις στο τοπ(ι)ο γεννούν μια σειρά από “συναισθηματικές” συλλογές ψηφιακού υλικού. Οι αναπτυσσόμενες εκπαιδευτικές πρακτικές δεν έχουν αποκλειστικό στόχο την ανάδειξη του χώρου ως πεδίου εφαρμογών αλλά εκτείνονται προς μια σειρά από διασυνδεόμενους παραμέτρους στην προσωπική και συλλογική ανάγνωση και ερμηνεία. Πραγματεύονται πιθανούς σωματικούς, τοπολογικούς, πολιτικούς και αισθητικούς κώδικες που μπορούν να εντοπιστούν και να αναδειχτούν μέσα σε αυτόν καθώς και τα αντίστοιχα συστήματα αξιών και συμπεριφοράς. Η ερευνητική διαδικασία αφορά την ανίχνευση των σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στην ανθρώπινη παρουσία και το χώρο, τη μελέτη των διευρυμένων μορφολογικών χαρακτηριστικών του χώρου, καθώς και τους πολιτικούς και πολιτισμικούς κώδικες που συναντώνται στα επικοινωνιακά συστήματα του. Η μεθοδολογία αφορά την περιπλάνηση την καταγραφή, όσο και την μελέτη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ταυτότητας, της ιστορίας, της κίνησης αλλά και της μορφής, ως πλαίσιο υποδοχής προσωπικών και συλλογικών αφηγήσεων και δράσεων. Τα ‘υποκείμενα’ συμμετέχουν σε μια συμβολική, πραγματική ή φαντασιακή διαδικασία επικοινωνίας, όπου το ιδιωτικό στρέφεται προς το δημόσιο και αντίστροφα, ενώ δημιουργούνται αυτόματα περιβάλλοντα συνοίκησης των χαρακτηριστικών του χώρου, μετατρέποντας την πρόσληψη του αγνώστου σε οικείο τόπο.

Σε αυτές τις διαδικασίες δίνεται έμφαση στον προσδιορισμό εκείνων των χαρακτηριστικών που σχετίζονται με τις έννοιες του προσωπικού αλλά και του κοινωνικού τραύματος όπως αυτό έχει αναπτυχθεί μέσα από τις ατομικές ιδιαιτερότητες των υποκειμένων αλλά και την ιστορική ταυτότητα του χώρου. Αναζητούνται τα ‘προνομιακά στοιχεία’ του χώρου που μπορούν να ενεργοποιήσουν την συναισθηματική και την νοητική κατανόηση του τοπίου, την σύνδεση με το προσωπικό αλλά το συλλογικό γίνεσθαι. Διερευνάται η κατανόηση του περιβάλλοντος ως ενιαίο οικοσύστημα στην ιδιαίτερη κοινωνική και πολιτική του ταυτότητα. Αναζητούνται σε έναν ευαίσθητο γεωγραφικό χώρο-σύνορο που είναι ιστορικά φορτισμένος και ερμητικά κλειστός, ίχνη εκτοπισμού, μετακινήσεων και απώλειας όπου η ίδια η μορφολογική και ιστορική οντότητα του πεδίου αυτού παραπέμπουν στην έννοια του τραύματος ως ιζηματικό σημείο λήθης, αντιπαράθεσης όσο επίσης ανοικτών δημιουργικών δυναμικών.

Τα επιλεγμένα παραδείγματα προπτυχιακών, είτε στην μορφή αφηγήσεων και σκηνοθετημένων δράσεων, είτε στην μορφή χωρικών και σωματικών παρεμβάσεων σε επιλεγμένους χώρους, παρουσιάζουν πειραματικές εκπαιδευτικές μεθοδολογίες με αρχική πρόθεση την αναγνώριση του εαυτού στην τοποθεσία, ως αφετηρία προσωπικής ερμηνείας, και στην συνέχεια η “τοποθέτηση” του εαυτού εντός προσωπικών και συλλογικών οπτικοακουστικών κατασκευών αναπαραστάσεων. Βασικός στόχος είναι η προσέγγιση του χώρου ως διαδραστικό σύστημα, στο οποίο διασταυρώνεται το προσωπικό με το δημόσιο συλλογικό και συντελούνται περαιτέρω διαδικασίες συμμετοχής.

.....

Πρακτικές τέχνης ως αυτόνομα πεδία διδασκαλίας στην αρχιτεκτονική, πέρα από την αυτονομία της τέχνης

Κ. Ντάφλος, Επίκουρος Καθηγητής, Ε.Μ.Π., kdaflos@arch.ntua.gr

Οι εικαστικές τέχνες διατηρούν ισχυρές συνδέσεις σήμερα με την αρχιτεκτονική ως προς τα κοινά πεδία της πόλης, του δημόσιου κοινωνικού χώρου και της καθημερινής ζωής (κατοίκηση), σε αλληλεπίδραση παράλληλα με τους λόγους που διαπερνούν αυτά τα πεδία όπως η κοινωνική και η πολιτική κ.ά. θεωρίες. Αυτή η σχέση τέχνης και αρχιτεκτονικής στην πρόσφατη ιστορία καταγράφει κυμαινόμενη πορεία ήπιας όσο και ανταγωνιστικής συνύπαρξης. Η τέχνη σε μεγάλο βαθμό αυτοπεριορίστηκε προς κατευθύνσεις αυτονομίας, σε απόσταση από την πραγματική ζωή (*ο κόσμος της τέχνης*) και έτσι ο ρόλος της κατά συνέπεια εκτιμήθηκε με επίκεντρο την αρχιτεκτονική (υλοποιημένη αρχιτεκτονική & αρχιτεκτονική σπουδή) ως συμπληρωματικός και δευτερεύων (αν όχι περιττός). Από την άλλη πλευρά η παρουσία της τέχνης στον δημόσιο χώρο της πόλης (ιδιωτικού ενδιαφέροντος;) απέβλεπε σε κάποιες περιπτώσεις στην δυσλειτουργία της αρχιτεκτονικής (R.Serra) είτε πολύ περισσότερο στην απόρριψή της (G.Matta Clark), ή επίσης επιχειρούσε την απορρόφησή της και την κριτική της ενσωμάτωση κάτω από ένα πλαίσιο θεώρησης για το περιβάλλον της πόλης ως διευρυμένο πεδίο (R. Krauss). Η καλλιτεχνική δουλειά πρόσφατα στράφηκε πέρα από την εξάχνωση αυτών των ορίων, προς τη σύντηξη με διαφορετικά πεδία και λόγους, κατευθύνοντας έτσι προς νεότερες υβριδικές πρακτικές.

Ο κόσμος της τέχνης όσο και η διδακτική της τέχνης παραμένουν ηθελημένα σε μια απομονωμένη σφαίρα από την ζωή (διεκδικώντας την καλλιέργεια του μύθου, ικανού να εμπλουτίσει την ζωή), ενώ από την άλλη πλευρά, η διδακτική της αρχιτεκτονικής στρέφεται στην κυριολεκτική ζωή και διαπραγματεύεται πραγματικά ζητήματα, πολλές φορές και πέρα από την θεώρηση του αρχιτεκτονικού έργου ως αντικείμενο – κτίσμα, προσεγγίζοντας επιπλέον ζητήματα κατοίκησης στον κοινωνικό χώρο. Ουσιαστική συμβολή στην διδακτική της αρχιτεκτονικής θα αποτελούσε η αλλαγή του παραδείγματος από την διδακτική *αυτόνομης τέχνης* προς αυτοθεμιζόμενους λόγους τέχνης. Αυτοί οι λόγοι σήμερα εμφανίζονται να διαθέτουν επάρκεια μεθόδων και τακτικών και ευρηματικότητα πρακτικών για την εισαγωγή πλαισίων παρέμβασης στην πραγματική ζωή προς επόμενες νοηματοδοτήσεις. Σήμερα, ως εμπλεκόμενες μη-αυτονομημένες σφαίρες από τη ζωή διαπραγματεύονται πολιτικές και τακτικές, ικανές να τροφοδοτήσουν τα πεδία τέχνης και αρχιτεκτονικής, επιτυγχάνοντας ενδιαφέρουσες συνάψεις που παρουσιάζουν ευκαιρίες σύγκλισης μεταξύ των διδακτικών περιοχών, αν λάβουμε υπόψη τις εξής συνθήκες: α. από την **τέχνη ως αναπαραστάσεις ζωής** έχουμε την **χρησιμότητα των δημόσιων πρακτικών**. β. έχουμε την εισαγωγή του παράγοντα **καθημερινή ζωή** για την ανάδυση νεότερων πρακτικών. γ. έχουμε την εισαγωγή **χειροποίητων χρηστικών επιτελεστικών πρακτικών**.

Οι πρακτικές ενσώματης τέχνης σε μια ιστορική προοπτική διατυπώνουν αρκετά σημεία σύγκλισης με την αρχιτεκτονική πράξη μετατοπίζοντας τα όρια τέχνης - ζωής, από τη μία εισάγοντας την πραγματική ζωή στον κόσμο της τέχνης και από την άλλη αντιμετωπίζοντας την ίδια την ζωή ως τέχνη, όσο επίσης αναμειγνύοντας τις δυο αυτές κατευθύνσεις προς αναζητήσεις ενδιάμεσων χώρων.

Σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζεται ένα νέο μάθημα του ΔΜΠΣ [*Σχέδια δημοσίων δράσεων πεδίου: νομαδικές παρεμβάσεις τέχνης*], το οποίο εντοπίζεται σε ζητήματα επιτελεστικού δυναμικού σχεδιασμού δημοσίας δράσης για τη διερεύνηση των *-μεταξύ* περιοχών τέχνης – αρχιτεκτονικής, προσεγγίζοντας πρακτικές τέχνης, οι οποίες θεμελιώνουν το λόγο τους στην περιβαλλοντική και εννοιολογική τέχνη, την περφόρμανς, την δημόσια τέχνη και την κοινωνικά εμπλεκόμενη τέχνη. Αναλύει τακτικές σχεδιασμού *δημόσιων παρεμβάσεων πεδίου* επιχειρώντας νωρίτερα την κατανόηση του ιστορικού όρου τοποειδικότητα (*site specificity*). Προσεγγίζει αναθεωρημένες εκδοχές της ιστορικής κατηγορίας περφόρμανς (*performance*) και της τέχνης στο διαδίκτυο (*netart*) ως επιτελέσεις πεδίου και ως παραγωγές δημοσίων σφαιρών που στρέφονται στον κοινωνικό χώρο όπως επίσης τον εαυτό (υποκειμενικότητα). Προσεγγίζει (βίο-)τακτικές νομαδικής τέχνης από την περιοχή των *τακτικών τεχνολογικών μέσων* (*tactical media*) που προβάλλουν ως επινοητικές χωροτακτικές προσωρινής γεωγραφίας ενός εφαρμοζόμενου έμπρακτου σωματικού σχεδιασμού.

Ψευδαίσθηση και γεωμετρικοί νόμοι στην εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων

Νίκος Κουρνιατής, Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός Ε.Μ.Π., Μεταδιδάκτωρ Τμήματος Πληροφορικής
Ε.Κ.Π.Α., nkourniatis@yahoo.gr

Η εντύπωση που έχουμε για τον κόσμο μέσω των αισθήσεων διαμορφώνεται από πολύ μικρή ηλικία. Από πολύ νωρίς αναπτύσσεται ένας μηχανισμός ταξινόμησης του ερεθίσματος από την παρατήρηση ενός αντικειμένου, σε κάποια αίσθηση που δημιουργείται ως αντίδραση από τη διαδικασία της παρατήρησης. Η γεωμετρία στην εκπαιδευτική διαδικασία των αρχιτεκτόνων έχει διπλό ρόλο. Αφενός στοχεύει στην ερμηνεία του συσχετισμού των διαφόρων στοιχείων του χώρου, όπως αυτά έχουν ήδη γίνει αντιληπτά. Αφετέρου επιχειρεί να οξύνει την αντίληψη σχετικά με το χώρο, θέτοντας πολλές φορές υπό αμφισβήτηση τις παγιωμένες σχέσεις ερεθίσματος – αντίδρασης. Αυτός ο δεύτερος ρόλος της είναι που προσβλέπει στην αποσταθεροποίηση του μηχανισμού παραγωγής αντιδράσεων, ο οποίος συνδέεται άμεσα με τη λήψη σχεδιαστικών αποφάσεων. Ταυτόχρονα στοχεύει στην αναμόρφωση αυτού του μηχανισμού, ώστε αυτός να εμπλουτιστεί με νέα κριτήρια και ως εκ τούτου να γίνει πιο πολυσύνθετος. Η ίδια η δομή της γεωμετρικής σκέψης ωθεί σε μία συνθετική αντιμετώπιση των σχεδιαστικών προβλημάτων, αφού η γεωμετρία θέτει κανόνες ερμηνείας του χώρου και οργάνωσης της σκέψης σε σχέση με μεθόδους αντιμετώπισης χωρικών προβλημάτων απεικόνισης. Ο όρος «ψευδαίσθηση» συναντάται σε πολλά στάδια αυτής της διαδικασίας. Σε ένα πρώτο βαθμό, η ψευδαίσθηση δημιουργείται από την ίδια την αντίθεση της δυσκολίας της αφομοίωσης γεωμετρικών κανόνων στην ερμηνεία του χώρου, σε σχέση με την ευκολία της αντίληψης του κόσμου μέσα από την εμπειρία. Επιπλέον, η ψευδαίσθηση εντείνεται όταν αμφισβητείται αυτό που θεωρείται ως γνωστό. Όταν δηλαδή τίθεται υπό αμφισβήτηση η αντίδραση που γεννιέται από ένα ερέθισμα στο χώρο. Η διαδικασία της επεξήγησης της ψευδαίσθησης με όρους και κανόνες γεωμετρικούς είναι που οδηγεί στην όξυνση της αντίληψης του χώρου και των ιδιοτήτων του.

.....

Η αρχιτεκτονική της κινούμενης εικόνας: φιλικές ανακατασκευές του χώρου στην εκπαιδευτική διαδικασία

Στ. Αλιφραγκής, Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός, ΑΠΘ, sa346@otenet.gr

Ο κινηματογράφος τεκμηρίωσης υπήρξε διαχρονικά το καλλιτεχνικό και επιστημονικό πεδίο γόνιμων πειραματισμών με τα εκφραστικά μέσα της κινηματογραφικής γλώσσας και της οπτικής επικοινωνίας, αντλώντας στοιχεία τόσο από τον πειραματικό όσο και από τον αφηγηματικό κινηματογράφο μυθοπλασίας. Η προτεινόμενη εισήγηση χαρτογραφεί τη σχέση κινούμενης εικόνας και χώρου μέσα από τρεις αλληλένδετες λειτουργίες και αναζητά πιθανούς τρόπους αξιοποίησης της εκφραστικότητας του μέσου στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας του αρχιτέκτονα.

Η πρώτη λειτουργία αφορά στη δυνατότητα του κινηματογράφου τεκμηρίωσης να «εξηγεί» δυναμικά φαινόμενα για τον χώρο και την πόλη. Η διάσταση αυτή του κινηματογράφου τεκμηρίωσης, ιδιαίτερα διαδεδομένη τα τελευταία χρόνια με την παραγωγή σημαντικών ντοκιμαντέρ για αρχιτέκτονες και μεμονωμένα έργα, ισοδυναμεί με τη σύνταξη επιστημονικών δοκιμών για την αρχιτεκτονική και την πόλη, όπου αντί για στοιχειοθετημένος λόγος χρησιμοποιείται η επικοινωνιακή δεινότητα της κινούμενης εικόνας, ώστε η υλοποιημένη αρχιτεκτονική και η σχέση της με τον άνθρωπο και το περιβάλλον να γίνουν κτήμα της κοινωνίας.

Οι αναπαραστάσεις της αρχιτεκτονικής και της πόλης στον κινηματογράφο τεκμηρίωσης, ως τεκμήρια του παρελθόντος αλλά και φορείς χωρικά και ιστορικά προσδιορισμένου νοήματος, οριοθετούν σήμερα ένα πολύτιμο και ελάχιστα μελετημένο πεδίο για τη μελέτη, ανάλυση και κατανόηση του αστικού τοπίου. Ο προσδιορισμός της μεθοδολογικής εργαλειοθήκης που επιτρέπει στον αρχιτέκτονα/ερευνητή να αποκωδικοποιήσει την κινούμενη εικόνα -ενεργοποιώντας πολλαπλά ερμηνευτικά σχήματα- στο πλαίσιο μία αρχαιολογικής διερεύνησης του ιστορικού παρελθόντος αποτελεί το δεύτερο ζητούμενο της παρούσας εισήγησης.

Η «εξήγηση» της υλοποιημένες αρχιτεκτονικής μέσα από την κινούμενη εικόνα και τον ήχο από τη μια και η ανάλυση και ερμηνεία των πολλαπλών -συμπληρωματικών ή αντικρουόμενων- ανακατασκευών της αρχιτεκτονικής και της πόλης από την άλλη δεν εξαντλούν τις δυνατές λειτουργίες του κινηματογράφου τεκμηρίωσης ως προς τη σχέση του με τον αρχιτεκτονημένο χώρο. Η εξοικείωση του αρχιτέκτονα/συνθέτη με τη γλώσσα του κινηματογράφου για την εικονογράφηση νέων χωρικών ποιοτήτων στο πλαίσιο της συνθετικής διαδικασίας, με ή χωρίς τη διαμεσολάβηση του σχεδίου στις διαφορετικές μορφές του (μουτζούρα, σκίτσο, διάγραμμα, οργανόγραμμα, δισδιάστατο σχέδιο, τρισδιάστατη αναπαράσταση, κλπ.), συνθέτει την τρίτη λειτουργία του ντοκιμαντέρ, στην οποία επενδύει η προτεινόμενη εισήγηση.

Η προτεινόμενη εισήγηση αντλεί στοιχεία από την αυτοδύναμη διδασκαλία των προπτυχιακών μαθημάτων «Χώρος – Πόλη – Κινούμενη Εικόνα Ι» και «Το Ντοκιμαντέρ στην Αρχιτεκτονική» που διδάχθηκαν στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Πατρών τα χειμερινά εξάμηνα 2009/10 και 2010/11 και στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κατά το χειμερινό εξάμηνο 2016/7 αντιστοίχως. Επιπλέον στοιχεία θα αντληθούν από τη συμμετοχή στη διδασκαλία του μεταπτυχιακού μαθήματος «Cinema and City – ScreenCities» του καθηγητή FrançoisPenz, στο πρόγραμμα «Screen, Media and Cultures» του Faculty of Modern and MedievalLanguages, University of Cambridge, τα εαρινά εξάμηνα 2006/7/8. Ενδεικτικά παραδείγματα από τις εργασίες των φοιτητριών και των φοιτητών των μαθημάτων θα εικονογραφήσουν την παρουσίαση της προτεινόμενης εισήγησης.

Τα έργα των φοιτητριών και των φοιτητών εικονογραφούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τη δημιουργική διαπλοκή της αρχιτεκτονικής με την κινούμενη εικόνα αλλά και τη δυνατότητα να αρθρωθεί ένα συνεκτικός λόγος για τη σύγχρονη πόλη μέσα από τον κινηματογράφο τεκμηρίωσης. Οι φοιτητικές εργασίες συμβάλλουν -μέσα από την αναστοχαστική λειτουργία τους και την ποιητική ενατένιση των δημιουργών τους- στον διαρκή ανατοκισμό του μύθου της πόλης.